
3 1761 05093728 3

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/sajtbrzato00miks

A SAJÁT ADOMÁNYOMBÓL.
[illegible]

I

Ilyenkor, nehéz időkben, amik[or]
a jelen fáj, a jövő csüggeszt, a[z]
hűlést csak az örök emberi
értékek tudnak [illegible]
Válságos október végén.
[illegible]

1523

81

A SAJÁT ÁBRÁZATOMRÓL

VALLOMÁSOK, LEVELEK, FÖLJEGYZÉSEK

[illegible]

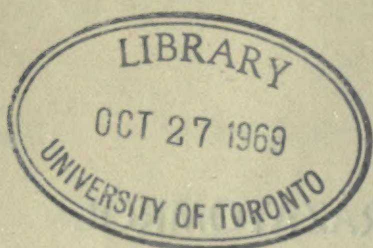
MIKSZÁTH KÁLMÁN

A SAJÁT ÁBRÁZATOMRÓL

VALLOMÁSOK, LEVELEK, FÖLJEGYZÉSEK

RÉVAI-KIADÁS

MINDEN JOG — A FORDITÁS JOGA IS — FENNTARTVA.

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE DR. RUBINYI MÓZES.

PH
3281
M6Z55
1914

Pallas részvénytársaság nyomdája Budapesten.

MIKSZÁTH KÁLMÁN HÁTRAHAGYOTT MUNKAI.

I.

Mikszáth Kálmán a magyar széppróza lirikusa. Mint dalaiban Petőfi, úgy írta meg Mikszáth rajzokban, karczolatokban, mókás czikkekben, saját lelkének, élete külső és belső eseményeinek, sőt írói készségének is, fejlődéstörténetét. Negyven esztendős írói pályáján Mikszáth sokat és sokfelé dolgozott és elmult volt már jóval harmincz esztendős, midőn arra gondolhatott, hogy egykor minden egyes sora féltett kincse lesz a magyar irodalomnak. A *Nógrádi Lapok*, a *Magyar Néplap,* a *Budapesti Napilap,* a *Szegedi Napló,* a *Pesti Hirlap,* az *Országos Hirlap, Az Ujság,* a *Vasárnapi Ujság* voltak ama lapjaink, amelyeknek köteteiben, midőn munkatársuk volt, a közlemények legjavát ő irta.

Maga Mikszáth többször gondolt arra, hogy e szétszórt dolgozatait, melyekről megfeledkezett, vagy melyeket aktuális avagy személyes, politikai avagy társadalmi okokból elhagyott, össze fogja gyűjteni. Hagyatékának kegyeletes gondozói őrzik egy keményfedelű füzetét, melybe efféle czikkeit kezdte beragasztgatni. Azt írta rá czímnek: *Ezeregy apróság.* Van másik két üres-lapos könyve is, egyiken az van az ő gyöngy-betűivel: *Az én halottaim,* a másikon: *Az én ismerőseim.** *Az én halottaim* czíműbe egyetlen régi czikkét, egy nekrológját ragasztotta be, a Frankenburg Adolfról szólót, emez még egészen

* E három füzet közül az első *ifj. Mikszáth Kálmán* dr., az utóbbi kettő *Révai Mór* tulajdonában van.

üres. Tudta, hogy effélét sokat írt maradandót, de már nem bírta megtalálni e dolgozatait. Midőn ez anyag összegyűjtésének nagy útjára elindultunk, maga a nagy író látott el bennünket első tanácsaival, s a vele való együttes dolgozás egy rendkívül érdekes irodalomtörténeti megállapítással is gazdagított. Mikszáth, bár helyi és időbeli megállapításai nem mindig vezettek elfeledett anyagnak nyomára, igen jól emlékezett alakjaira, motivumaira, anekdotáira, hangulataira. Ugy élt költészetének alakjai és hangulatai között, mint egy második család kedvelt körében. Alig húnyja le szemét, szokta volt mondani, kint van a marmancsvirágos réten s megjelenik lelki szemei előtt a zöld ház lebocsátott zsaluival, ott, abban éli életét avval a másik családjával. Ott tanyáznak költészetének alakjai, ott élnek meséi, ott rezegnek a levegőben hangulatai. De ez a család téren és időn túl abban a világban lakott, ahol nem jegyzik fel a helyek változását s az idők mulását.

Ám írásban is ránk hagyta a nagy mesemondó, hogy mily fontosnak tartja munkásságának ezt a részét. Mikszáth Kálmán kiadóját felhatalmazta és megbízta azzal, hogy halála után az ő munkái közül azt, a mi kiadásra érdemes, közreadja. «Köteteimbe — írja ezekre vonatkozó írásában kiadójának — kivált az első időkben csak felületesen válogattam be egyet-mást, holmi apróságféléket, melyek azokba be nem illettek s melyekből sok értékes kimaradt, amit sajnálnék, ha elveszne s ami írói egyéniségem kiegészítéséhez tartozik, sok ilyet elhagytam, némelyeket kerestem és meg nem találtam; úgyszintén temérdek érdekes apróság szedhető össze a Pesti Hirlap kötetekre terjedő «tisztelt Házból» czímű rovatából, melyekből csak egy kis ízelítőt adtam ki; elnöki beszédeim, tósztjaim, országgyülési apróságok, mindenféle formájú nyilatkozatok, nekrológok, vidám könyvismertetések, szini birálatok egész raja van (Szegedi Napló), melyeknek egy részét érdemes megmenteni s melyek nézetem szerint, mint ahogy akkor, amikor megjelentek, kedvencz csemegéje voltak a közönségnek, most is és később még

inkább, korrajzi becscsel is bírván, megérdemlik a felszínrehozatalt.»*

Ez az irás, a költőnek valóságos irodalmi végrendelete, kötelezett bennünket arra, hogy fáradságot nem kimélve, esztendőket nem számlálva járjunk e begyepesedett utakon s ne hagyjunk veszendőben semmit, ami az ő írói egyéniségének kiegészítéséhez tartozik, de ne is vegyünk fel olyat, mely az ő intenczióival, vagy családjának felfogásával nem egyezik.

A nagy író életében az ő személyesen adott s szinte a részletekbe menő utasításai irányították bennünket abban, hogy művei közül mit vegyünk fel s mit hagyjunk el. Az ő többször kifejezett akaratának igyekeztünk a legpontosabban megfelelni s nem is hagytunk el egyetlen közleményt sem, melyben irodalmi vagy esztétikai, kor- vagy művelődéstörténeti szempontból avagy Mikszáth egyéni fejlődésének szempontjából az ő halhatatlan lelkének ragyogását láttuk meg. Viszont épen, mert e szempontok egyike sem tette volna indokolttá föltámasztását, el kellett hagynunk vagy 15–20 kötetnyi anyagot s ebben is természetesen az ő utasításai voltak döntő szempontjaink. Ezeket a czikkeket (vagy ezer kisebb-nagyobb közleményről van szó) utolsó kötetünk bibliografiai összeállításában fölsoroljuk s elhagyásukat némileg indokoljuk is.

S hogy elmerültünk írói pályája eltemetett emlékeibe — mert alig van szomorúbb temető a régi ujság-köteteknél, e sárga foliánsoknál, melyek a multtá avult jelennek dohos levegőjét lehelik — lépten-nyomon arra a meggyőződésre kellett jutnunk, hogy az ő írói termésének valóban tekintélyes része kiaknázatlanul hever. Hogy kikaczagtak ezek a fürge rajzok, bájos mókák, emlékezések, a jelentőségüket vesztett aktualitások hervadt levelei közül! Mikszáth Kálmán semmit sem tudott *közölni*; ő mindent *megírt* s az ő kezében pompás genre-kép lett a jelentéktelen napihírből is. Nem volt szabad

* Ennek az írásnak Mikszáth-tól írt eredeti fogalmazványa a Révai Testvérek kiadótársaság birtokában van.

hát sajnálnunk a fáradságot. El kellett merülnünk lelke fejlődésének sajátos labirintusaiba; megfigyelni, mint szedegeti elő újra meg újra kedvelt régi motivumait, mindig csiszolva rajtuk valamit, mint a hegyi patak a kavicsokon; megírja őket Balassagyarmaton, Pesten, Szegeden, meg újra Pesten; a Nógrádi Lapoknál, a Szegedi Naplónál, a Pesti Hirlapnál; rajznak, országgyűlési karczolatnak stb. Beledolgozza regényeibe, emlékeibe, aktuálissá teszi őket, vagy épen hogy elveszi aktualitásukat.

E különféle feldolgozások szövegkritikai egybevetésein kívül, melyeknek egy részét köteteink jegyzeteiben teszszük közzé, egyéb nehézségeket is le kellett küzdenünk. Mikszáth czikkeinek legnagyobb részét *álnéven* vagy *névteleniil* írta Álnevei közül több eddig egészen ismeretlen volt. Munkánk elején meggyőződvén tehát arról, hogy a pályájáról és műveiről szóló eddigi, egyébként érdemes munkálatok részben hézagosak, részben sok helyreigazításra adnak alkalmat, láttuk, hogy egy utunk lehet csak: legelőlről felkutatni mindent, elolvasni mindent s így mindenekelőtt megalkotni Mikszáth Kálmán minden munkáinak összehasonlító bibliografiáját. E munkálat, melyet a *Jubileumi Kiadás* alapján készítének,* a *Hátrahagyott Iratok* utolsó kötetének függelékeképen jelenik meg. Igy tehát vagy közölve, vagy bibliografiai leírás útján a jubileumi kiadásban benne van *minden,* ami Mikszáth Kálmán tollából megjelent.

Mikszáth Kálmán álneveiül a következőket állapítottuk meg: *Nyul István, Kákay Aranyos Nr. 3, (K. A. Nr. 3, Nr. 3), Pluvius, Mohorai Pál, Scarron (S—ron, S—n), Scorpio, Censor, Senex, Katánghy Menyhért,* (egyszer talán: *Kopogó Menyhárt* is), *Egy öreg képviselő, Tallérossy Zebulon* és nevének külön-

* E kiadás czíme: Mikszáth Kálmán munkái. Közrebocsátotta az író negyvenéves jubileumára alakult országos bizottság. Budapest, 1910. Az országos jubileumi bizottság megbizásából kiadta Révai Testvérek Irodalmi Int. Részv. Társ. 32 kötet. E kiadásnak az első gyűjteményhez az ú. n. *Révai-Kiadás*-hoz való viszonyát l. a *Bibliografia*-ban.

féle rövidítései: *M...*, *M. K.*, *M—th K—n*, *—th*, *—n*. Névtelenül megjelent czikkeinek szerzőségét a feldolgozott tárgyon kívül a nyelvi kritérium alapján állapítottuk meg főként — egész munkánk róla szóló nyelvi studiumainkra épült — de kortársak és szereplők személyes megjegyzései is sok becses útbaigazítással szolgáltak.*

II.

Az ekként összegyűjtött és megszerkesztett tizenöt kötetnyi *Hátrahagyott Iratok* első kötetének *A saját ábrázatomról* a czíme s e kötet bizonynyal nemcsak irodalmunknak, hanem az egész irodalomnak legsajátosabb s legérdekesebb dokumentumai közé tartozik. Össze vannak gyűjtve e kötetben Mikszáth Kálmánnak összes apróbb nyilatkozatai, bevallottan személyes természetű emlékezései, vallomásai, levelei, följegyzései. 1873-ban írta az elsőt, pályája legelején, mint egy kis vidéki város tipikus alakjainak megtréfázója, mikor egy elbeszélésének élő mintáját meglátogatja a fogházban. Ime Stofi bácsi, Sziráki és Filcsik uraiméknak őse, róla az élőről mintázta első novella-alakjainak egyikét. S mikor az utolsót írja, 1905-ben a legünnepeltebb magyar író, kinek egy-egy czikke irodalmi esemény. Soha író annyi értékes adalékot nem nyujtott saját fejlődésének történetéhez, mint Mikszáth e kötetében, melynek czíme — eredetileg csak egyik czikkének czíme — volt már egyszer Mikszáth-könyvnek az első lapján.** Fölötte áll a nagyok önmagukról

* Ezeken kívül főként *Révai* Mórnak és rendkívül becses gyűjteményének, *ifj. Mikszáth Kálmán* dr.-nak, a család képviselőjének, valamint *Molnár* Imrének köszönhetek sok becses tanácsot és útbaigazítást. Az anyaggyűjtése főként a Magyar Nemzeti Muzeum könyvtárának példányai alapján történt, melyeket az illetékes tényezők lekötelező előzékenységgel bocsátottak rendelkezésünkre. A *Szegedi Naplónak* teljes köteteivel, melyek a szegedi Somogyi-könyvtárnak értékes darabjai, *Tömörkény* István szívességéből, itt Budapesten foglalkozhattunk.

** *Frivol akta. Brézói ludak. A saját ábrázatomról.* Irta Mikszáth Kálmán. Budapest, 1887.

írt emlékiratainak: nem az élet végén állónak megstilizált emlékezései, melyek át vannak szűrve egy leélt élet tapasztalatainak rostáján, s amelyeket az öreg ember megszerkeszt saját belátása és tán czéljai szerint; nem ifjúkori fölindulásoknak öreges utánérzései; nem, ezek nem memoárok, hanem az élet egy-egy változásának momentán följegyzései, melyeknek üde hangja elibe vágott minden eljövendő Mikszáth-biografus munkájának. Ő írta, a saját írói ábrázatáról és azt senki jobban meg nem tudta volna írni.

Az igazi humoristák s a *Tudós irások* czimű kötetekben tudós írásait gyűjtöttük össze és tudósításait. Hasonló czímű kis kötetének eddig felhasználatlan anyagán kivül itt adjuk irodalmi elmélkedéseit, egyes könyvkritikáit s eddig együttesen kiadatlan Almanach-előszavait, melyek eseményei voltak megjelenésükkor irodalmunknak s így együtt egyetlen igen értékes egész részeinek hatását teszik; úti jegyzeteit és törvényszéki tudósításait, melyeket mint a Pesti Hirlap tudósítója «dróton írt», sürgönyileg küldött el lapja részére Tisza-Eszlárról és Nyiregyházáról.Itt, a való élet lázas eseményeinek megfigyelésénél volt Mikszáth elemében. Eötvös Károly nagy műve mellett is bizvást mondhatjuk, hogy e czikkek az izgalmas pör legdrámaibb megörökitései, a legjobb magyar ujságczikkek közé tartoznak. Ami e kötetben megjelent, mind való avagy könyves tapasztalás eredménye, de tanulván belőle, az az érzésünk, hogy kellemes mesélő szavát hallgattuk.

Az én ismerőseim s *Az én halottaim* kötetek élőkről és halottakról szólnak. Apró jellemzések ezek, melyek hol frissen hantolt siroknál keletkeztek s érzik is rajtuk a megdöbbentett gyászoló szív szomorú remegése, hol meg a dicsőség napfényében születtek; arczképek élőkről, akik közül annyian meghaltak már és halottakról, kik élni fognak — mindig.

Irodalmunk és művészetünk harminczegy alakjáról olvashatjuk *Az én ismerőseim*-ben, hogy mi-

ként gondolkozott róluk Mikszáth Kálmán. Ezek nem kerülhettek volt be *Az én kortársaim* két pompás kötetébe, melyekben eredetileg csupán politikai jellemrajzokat adott ki. Csak e köteteknek a jubileumi kiadásba való fölvételekor gyarapította meg a költő tartalmukat *A költő utolsó karácsonya* czímű megható emlékezéssel, mely Tóth Edéről szól s amely a Révai-féle első gyűjteményes kiadásban más kötetben foglalt helyet.

Az én ismerőseim minden czikke íróról vagy művészről szól. Van ezek közölt vezéralak, van köztük kiválóság, de vannak olyanok is, kiknek emlékét már csak az irodalomtörténet kegyeletes fáklyája világítja meg, még tán az sem. Mikszáth nem volt kiváló kritikus, szerencsére ő mint kritikus is — Mikszáth volt. Két írónk van, kikkel Mikszáth egész pályáján sokat foglalkozott. *Jókai*, kiért ifjú kora óta állandóan rajongott és *Gyulai* Pál, kivel szintén ifjú kora óta foglalkozott: három évtizeden át támadta a kedélyes gúny nyilaival. Jókairól írott dolgozatait, ezek részben való felhasználásával, betetézte *Jókai Mór élete és kora* czímű művében, mely némely adatbeli és szerkezetbeli fogyatkozásai ellenére is, bizonynyal a *legszebb* írói életrajz irodalmunkban. És még emellett is jelentősek egyes róla írt régibb dolgozatai, melyek — *A saját ábrázatomról* cz. kötetben közölt Jókaira vonatkozó nyilatkozatokkal, valamint a róla írt nekrológgal egyetemben, — főként irodalomtörténeti szempontból becsesek. *Gyulai* Pálról, a költőről írt munkája, bár főeszméjét nem mindenki fogja aláirni, magunk sem helyeselhetjük: a legmelegebb méltatás, amelyet irodalmi ellenfélről valaha megirtak. A *Nagy Miklós*ról, *Bartók Lajos*-ról, *Papp Dániel*-ről, *Szana Tamás*-ról, *Lauka Gusztáv*-ról, *Szemere Atillá*-ról, *Tóth Edé*-ről, *Vadnai Károly*-ról, *Kovács Pál*-ról, *Huszár Adolf*-ról, *Munkácsy Mihály*-ról szóló följegyzései, valamint a *Beöthy Zsolt*-ról, *Berzeviczy Albert*-ről, *Eötvös Károly*-ról, *Herczeg Ferencz*-ről, *Kiss József*-ről, *Pósa Lajos*-ról, *Zichy Gézá*-ról szólók az irodalomtörténeti források jelentőségével bírnak

már ma is és ugyanezt mondhatjuk bizonynyal az egész kötetről.*

Fokozott mértékben áll ez *Az én halottaimról.* Ez a kötet Mikszáth munkásságának legjava alkotásai közé sorozható. Egységes hang lengi át az egészet, pedig több mint negyven esztendő terméséből szedegettük össze. A sajátos véletlen minő találó alapszínt adott e kötet gyászpompájának: saját édesatyjáról írt meleg sorai, e nemben az ő munkái közt a legrégibbek, állanak e kötet élén; költők és politikusok, nagyok és kicsik tarkán váltakoznak e nekrológokban, amint elindulnak az utolsó útra. Akik nem voltak köztük igazán nagyok, azokat nagygyá teszi a költő megfigyelése, mely egy-egy érdekes alakot, egy-egy *írói* alakot lát meg bennük; azokat nagygyá teszi az is, hogy a — Mikszáth halottjai voltak. *Arany* János, *Jókai* Mór és *Tóth* Kálmán mellett *Balázs* Sándor, *Csiky* Gergely, *Dux* Adolf, *Frankenburg* Adolf, *Győry* Vilmos, *Horváth* Mihály, *Pálffy* Albert, *Salamon* Ferencz, *Vahot* Imre tűnnek itt fel előttünk — hogy csak az irókat említsük — életük munkájának befejezésekor. Nem hiszszük, hogy volna nagy író a világirodalomban, kinek elsírt könyeit, melyek örökkévaló gyöngyszemekké alakulnak át az idők folyamán, ennyire együtt birhatná nemzete.

Szeged könyvének két testes kötetéről külön előszó tájékoztat. Szeged Mikszáth számára sokat jelent: ott értik meg először, onnan indul meg, Budapesten keresztül, világhírességre. Ott keletkeznek első klasszikus munkái s e város iránt érzett háláját nem szűnik meg hangoztatni haláláig. Ez is szokatlan, még a halhatatlanok életében is: így író és város még nem szerették egymást.

A gyűjtött anyag szorosabban vett szépirodalmi, novellisztikus része szintén meglepő. Száz novella, rajz, vagy ehhez hasonló Mikszáth-műfajú apróságnál több gyűlt össze, sokkal több, de igyekeztünk a *Dekameron* négy kötetébe belevenni ebből azt,

* Ezeken kívül l. a *Szeged könyvé*-ben közzétett cikkeket: *Gárdonyi* Gézáról és *Sebők* Zsigmondról (II: 218 és I: 183.)

ami irodalmi vagy más szempontból a legarravalóbbnak mutatkozott. A *Dekameron* gondolata is sokat foglalkoztatta a költőt pályájának vége felé. Talán Jókai iránt való szeretetéből fakadt ez a terve, melynek megvalósítását már nem érhette meg. Ránk várt e munka és fájó szívvel gondolunk arra, hogy ha minden intenczióját a legkegyeletesebb gonddal vezérlő csillagunknak is tekintettük munkánk folyamán: ő, csak ő tudta volna ezt úgy megalkotni, ahogy csak ő akarhatta. Sok van e gyűjteményben, mely nemcsak az író fejlődésének vagy más művelődéstörténeti, irodalomtörténeti fejlődésnek szempontja, hanem abszolut értéke miatt is Mikszáth legragyogóbb ideire emlékeztet. Bizonyos személyes okok késztethették az irót, hogy ezeket elhagyja, oly okok, melyek kizárólag az ő élő személyéhez kapcsolódtak, de közlésük immár azoknak is dicsősége, akikről tán szólanak, meg a nagy író nevét viselőinek is. Bekerültek ide azon alkotásai is, amelyek szerelme regényéhez kapcsolódtak, halhatatlan dicsőségére annak az asszonynak, kivel kétszer élte át az egymást igazán szeretők örök regényét. Életének két ragyogó boldogságu dátuma közt sivár évek peregtek le az idők rokkáján s ez évek termésében sok volt olyan, amibe beleszőtte lelkének akkori siralmait. Nem csoda, ha nem szívesen emlékezett reájuk.

De teljesen megfeledkezett két hosszabb, regénynyé szélesedett elbeszéléséről *A vármegye rókájáról* s *Az apám ismerőseiről*, melyek a jubileumi kiadásból kimaradt *Ami a lelket megmérgezi* s *A lutri* cz. elbeszéléseivel sorozatunk egy kötetét adják. Ama két nagy elbeszéléséről részletesen szólunk a megfelelő kötet jegyzeteiben. Mindkettő egy vergődő nagy tehetségnek munkája, mindkettő láttatja a nagy humoristát, az alakok pompás megfigyelőjét.

Kiegészítvén még e kiadást a belőle kimaradt dolgozatokkal: a *Nemzetes uraimékkal* s a *Lovagvárakkal*, politikai karczolataiból nyújtunk még két kötetre valót. Nem volna teljes Mikszáth életmunkája, ha e műfajból, melyet nálunk igazán ő alapít meg,

legjava terméséből, össze nem gyűjtünk két kötetre valót. Ő maga is rendezett volt két kötet politikai rajzot sajtó alá, egyet 1886-ban, egyet 1892-ben. Mi most ezekből s későbbi politikai karczolataiból két kötetnyit válogattunk ki. Pártpolitikai szempontoknak elmellőzésével csak olyat adunk itt, ami tárgyának, vagy kidolgozásának fontossága által kiemelkedett ebből a rengeteg anyagból.

És végül, így megszerkesztvén az egész anyagot, kezeink közt maradt egy csomó pompás anekdota, mókás följegyzés, adoma. A «nagy adomázó» összes műveit hát egy ilyen önkéntelenül fölgyűlt anekdotás könyvvel zárjuk le. Ez utóbbi kötethez kapcsolódik, függelék formájában, mindannak bibliografiai leírása, ami e kiadásban nem jelent meg.

III.

Teljessé válván így előttünk Mikszáth Kálmán egész életének munkája, meg kell felelnünk ez új kötetek, illetve az ezek alapját képező kutatások alapján — legalább vázlatosan — arra: mit tanultunk az adatokból Mikszáth írói pályájára, fejlődésére, munkásságára vonatkozólag?

Életrajzára vonatkozólag megbővültek mindenekelőtt a kezdő író pályájára vonatkozó adataink. A balassagyarmati idők s első pesti ujságiróskodása most már világosabban állnak előttünk. Össze vannak állítva Bibliográfiánkban a Nógrádi Lapok-ban, a Magyar Néplap-ban s a Budapesti Napilap-ban megjelent czikkei, melyeknek csak egy kicsi része került bele köteteinkbe. Sajátos átalakuláson ment át ez években Mikszáth lelke, valóságos megfordított fejlődést mutat: Mikszáth pályája elején komoly elmélyüléssel foglalkozott az emberiség nagy kérdéseivel. Első hirlapi czikke nem, mint eddig hittük, a *Magánnézetek a cselédjavítás tárgyában* czimű, mely az Igazmondó 1870 márczius 27. számában jelent meg. Első czikke elméleti, elmélkedő tárcza: *Az élczről és a bókról*, mely a *Szabad Egyház* cz.

napilap 1869 decz. 31. számában jelent meg. Ime a komoly ifjú első nyomtatásban megjelent czikke arról elmélkedik, aminek irodalmunkban ő nyújtja később legjobb példáit: éppen a humorról. De nagyobb kérdések is izgatják akkoriban elméjét. Tudákos, franczia idézetekkel telt fejtegetésben arról elmélkedik, hogy a társadalomnak összekötő kapcsai: a vallás és a jog. (*A társadalom és az ember*, Szabad Egyház, 1870 ápr. 15.) Később már oda is írja *A jellem* és *Az ösztön* czímű munkái alá: «Bölcsészeti tanulmány». (Szabad Egyház 1870 szept. 8. és nov. 20. és 22.) Az előbbiben tudományosan defineálja a jellemet és példákat idéz az egyes vérmérsékletekre. A «mélás» vérmérsékletre a többi közt éppen — Apafi Mihály uramat. Vannak ebben a czikkben igazi görög betűs szavak, angol, franczia, spanyol, török és olasz idézetek.

Igen, Mikszáth, aki öreg korára szinte tiltakozott az ellen, hogy ő másként is tud és tudott valaha, mint magyarul, most sokat forgat franczia könyveket. Adatunk van arra, hogy egyet, mely maga is fordítás volt angolból, le is fordított magyarra. A Magyar Néplap 1875. 9—11. számaiban jelent meg a «Rejtélyes gyilkosság» Poe Edgártól, melyet francziából «M. K.» fordított le, ki akkor a lapnak szorgalmas munkatársa volt.

De bármily komoly volt is ez az ifjú író, az ő szívében is a fiatalság lázas lüktetése hajtotta a vért. az ő ajakáról is ritmusra csordult egy időben a szó. Húsz ifjúkori verséről tudunk, melyek közül az elsőt 1862-ben írta, az utolsót 1877-ben. Ezek közül csak az utolsó szerelmes vers (*A légyott*, Magyarország és a Nagyvilág, 1877. 786. l.), de ez egy fogadási tréfa eredménye, melynek mulatságos történetét maga a költő megírta. A többi hazafias önképzőköri vers, vallásos ének, vers-tréfa vagy pedig hosszan eldöczögő «népies kisebb verses elbeszélés, vagy inkább krónika» — ahogy maga megállapítja egyiknek műfaját, — a kurucz korszakból, a Zápolya öldöklő századjából merítve tárgyát, olyik 32 nagy strófában írva. *A Szelim bég* czíműnél, mely az

Igazmondó 1871. febr. 12. számában jelent meg, gondosan oda is teszi, hogy tárgyát «Josephus Szabó: Historia de Em. Thököly» cz. munkából merítette». Akkori tudálékos természete elnyomja már jelentkező humorát. Az *Apafi kulacsa* czíműben (Igazmondó, 1872 jan. 1.). Gergely diák el akarja lopni Apafi kulacsát, de ez fölrezzen s utána kiált: «Jer vissza, legalább hadd töltessem tele!» Csakhogy ezt az ifjú költő tizennyolcz strófában pengeti ki. Legcsinosabb költeménye *Hogy születnek a népdalok?*, mely az Igazmondó 1872. febr. 25. számában jelent meg és a Kossuth-nótáról szól. Ugyane korban írt egy népszínművet is, vagy legalább akart írni. A Magyar Néplap mellékletében, a Mulattató-ban jelent meg az első felvonásból négy jelenet (1874. 21. sz.). Elég annyit megjegyeznünk, hogy rímes jambusokban van írva s utolsó sora így hangzik: «Király, hon és nép legyen egy darab». Ezen kívül még egyszer szerepelt színdarab-félével kapcsolatban, mint szerző: prológot írt jambusokban, melyet el is szavaltak egy a zágrábiak javára rendezett jótékony czélú előadáson (l. *A saját ábrázatomról* 11. l.).

A verses muzsákhoz csak a *nép* vagy a *gyermek* miatt tért még néha vissza. A *Jó könyvek* cz. népies vállalat számára három pompás, zamatos füzetet írt, páros rímű magyar alexandrinusokban: *Herczeg Eszterházy Miklós kalandjai szárazon és vizen* (3. sz.), *Jókai Mór vagy a komáromi fiú, ki a világot hódította meg* (13. sz.) és végül *Herczeg Eszterházy további kalandjai* (18. sz.). E füzetek egyszerű és izléses népiessége, józan humora nem méltatlan Mikszáth nagy műveihez s népies epikai költészetünk legújabb termékeinek sorában e szerény keretek között megjelent művek is méltánylást érdemelnek. A gyermekek számára kiadott képes könyveiben is jól hangzó rímek csendülnek föl.

Talán ebből az elmélkedő ifjú Mikszáthból maradt benne a későbbiben az a csodálatos megfigyelő képesség, mely lelke számára szinte lefényképezi alakjait. A *Nógrádi Lapok*-ban megírja az egész akkori balassagyarmati társas életet. Elvisz

bennünket a hivatalokba, a szerkesztőségbe, a Deutsch-kávéházba, melynek hasonló mását találja majdan Szegeden az Oroszlányban; itt figyeli már meg az újságolvasót, aki órákig üldögél feketéje mellett s körülbástyázza magát napilapokkal. Stofi bácsi, Wladár Sramko, a tósztozó Lepeczky, Harcsa Ezekiel itt éltek, itt jártak, itt pipáltak, Mikszáth csak lefényképezte őket csodás megfigyelő képességének camera obscurájával. És itt, Gyarmaton írja meg tán első politikai karczolatát, mely a Nógrádi Lapokban jelent meg *A jövő megyegyűlés* czímmel (Nógrádi Lapok, 1873. febr. 16.). Jellemzően érdekes, hogy e czikknek «Karczolatok» az alczíme s említi már benne a «tisztelt ház»-at. Ő, aki azt a megyegyűlési termet bálok alkalmával szokta meg, mikor a «járás költészete» (a táncz) járja, ime, elképzeli, milyen lesz majd a megyegyűlés, abban a teremben, melyhez őt is gyöngéd emlékek fűzik, «A nagy korinthi oszlop alatt, hol Ilonka délczeg alakja gyönyörködtetett, amint a táncztól kigyuladt arczát legyezgeti, valami vaskos ónodi táblabiró fog fészkelődni...» Cseveg egy kicsit még a Sándor-utczai palota fiókintézetéről (így nevezi a megyeházat), nemcsak a jövőről, hanem az elmultról is s a végén még Pista bátyánk is kap egy szelid legyintést, aki pedig nem más, mint az ő kedvelt, sokoldalú Csalomjai-ja, Pajor István megyei főügyész, a lap főmunkatársa. Kap is a czikk egy csillag alatti szerkesztői megrovást: «Sutor ne ultra crepidam. Jó lett volna mindvégig humorizálni, mert ami e czikkben nem humoros, nem is állja meg a sarat. Nem humoristának való a politika». Úgy látszik, a szerkesztő úr jóslata nem riaszthatta el a kis humoristát a további próbálkozásoktól.

De már sűrűn küldözget czikkeket pesti újságokba. 1874-ben és 1875-ben a *Magyar Néplap,* 1877-ben már a *Budapesti Napilap* «első embere», ahogy ő maga nevezte e lapoknál szerepét. Rengeteget dolgozik, szinte mindennap írt czikket, sokszor napjában többet is. 1877 nov. 3-án ír először *A házból* czímmel. Ellenzéki politikus és Jókai-rajongó! Ír min-

den elképzelhető tárgyról, vidáman, könnyedén, pedig neki is volt ekkoriban egy tele, nem Debreczenben, hanem Budapesten, amikor «ritkán hozta el megigért kéziratát pontosan, mert nem volt fűteni valója, a hidegben összegémberedtek az ujjai». (L. Pesti Hirlap, 1912. aug 4.: A Korona kerek asztala.)

Czikkei mind ügyesebbek, talpraesettebbek, de úgy látszik a közönség mind ridegebb lett iránta. És ekkor következik egy merész fordulattal Szeged, árvizével és királyi biztosával és a kiáradt Tisza tengernyi vizén már ott úszik a felszínen a Mikszáth Kálmán kis csónakja is . . .

Szeged, mint azt *Szeged könyvének* előszavában kifejtjük, új korszakot kezd a költő életében. De gondosan átnézve mindazt, amit Szegeden irt a költő, elénk bontakozik költői lényének az a vonása, melyet tisztán csak most láthatunk, hogy egész élete munkája előttünk van. Mikszáth sohasem volt más, mint a való élményeknek irója, mint a széppróza lirikusa. Nem az az író, aki noteszbe gyűjti a téma körül végzett megfigyeléseit, gyűjti könyvekből az adatokat s lesi a tájszavakat a nép ajakáról. Mikszáth *átéli* költészetének minden szavát, minden hangulatát. Saját lelkén szűri át életének megtörtént élményeit és talán nem túlzunk, ha azt állítjuk, hogy nincs műve, melynek vagy tárgyát, vagy kidolgozásának egy-egy részletét ne saját élményeiből merítette volna.

Egy életírója szerint a Bede Anna tartozása egy megtörtént hasonló törvényszéki esetnek leírása, mely állitólag Szegeden játszódott le. *A kaszát vásárló paraszt* szintén Szegeden meglátott alak, méltó arra, hogy elolvassuk első lefényképezését.

«A tegnapi kaszaosztogatás alkalmából jut eszembe» — irja Mikszáth a Szegedi Napló 1879 junius 27-iki számában — hogy mikor a szegedi ember kaszát vesz, legelőbb is kiválaszt egyet ezer közül, megnézi a jegyét, ha rajta van-e az «ágyú», aztán megszemléli a pengéjét, a kövön megpróbálja a hangját, majd megvizsgálja, nincs-e rajta valami fogyatékos görbület, keresztül húzza a körmit az élén, — kialkudja a vasárustól, azután félretéteti vele, hogy másnap jön el érte.

Aminthogy el is jön arra az órára, amikorra igérte; de nem egyedül. Akkorára már vele jön a komája vagy a

sógora is, akit tegnap óta rábeszélt otthon, hogy ő is vegyen egy kaszát, így tán olcsóbban adja a kettőt együtt a boltos.

A boltos azonban nem adja olcsóbban így sem, minélfogva apprehenziós arczczal fizeti meg a kialkudott summát s megfogva a megvett jószágot, csak az ajtóból kiált vissza:

— Hát csakugyan nem adja olcsóbban az úr? Hajszen jól van no! Hanem annyit mondhatok, hogy ezt a többit, ami még megmaradt, akár a szemétre dobhatja az úr... nem ér az meg együttvéve egy fanyelű bicsakot.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ebből pedig az a tanulság, hogy a szegedi ember nehezen szeret meg valamit vagy valakit, de ha aztán megszereti — sokra becsüli.»

Ime itt abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az író maga följegyezte első élményét, melyet soká forgat lelkében, hogy aztán belőle formálja meg egyik legremekebb genre-képét. E följegyzésnek *A kaszát vásárló paraszt*-tal való egybevetése fénysugár, mely belevilágít a költő lelkének műhelyébe. Egy szegedi kiránduláson látta meg a költő *Sziráki* uramat, onnan való a kis Szegedi Gergely históriája (l. Szeged könyve). Ugyancsak Szegeden az árvíz piszkos hullámain látott úszni egy lapos házfedelet, melyen egy fehér liba ült «olyan nyugalmas kényelemmel és flegmával, mint egy unatkozó comtesse». (L. Szeged könyve I. 53. l.) Nem azonígy ült szegény Czukri is, az édes Czukri, Baló Ágnes tulipános ládáján? És szóljunk azon alakjairól, akik valóban szinte irodalmi inkognitóban járó közéleti nagyságok, kiket épen olyan jól megismer mindenki, mintha csak a saját nevükön szerepelnének?

Életének élményei alakulnak, formálódnak benne egész életén át. Ugyanazt a motivumot szedi elő bizonyos helyzetek megrajzolására, amint ugyanazt a szót alkalmazza bizonyos hangulatainak kifejezésére. Amint szókincse is zárt egység, melyet teljesen a magáévá tett a köznyelv közismert elemeiből, azonképen kedvelt motivumai is mindegyre megismétlődnek, visszatérnek költészetében. *A paciens* cz. rajz motivumát (a láztól vagy kolerától félő ember fogadása a társával; az a nyertes, aki először megkapja a lázt, stb.) négyszer megírta: Balassa Gyarmaton, Pesten, Szegeden és újra Pesten,

de első formájában bár «Tudományos értekezés a hideglázról» a czíme, de *F. F.* úrnak van ajánlva (Nógrádi Lapok 1873 jun. 15.) és nevükön megnevezett élő kortársakról szól.* Ezért van, hogy napilapoknak írt tudósításai a legremekebb e nemű alkotások irodalmunkban, ezért van, hogy oly elevenen él a fájdalom régi nekrológjaiban s ezért van, hogy politikai gyűlésekről, melyeknek izzó levegőjében egy nemzet sorsát intézik, soha senki olyan leírásokat nem alkotott, mint Mikszáth Kálmán. Életének három nagy élménye: ifjúsága örömei és vergődései, szegedi sikerei és végül országgyűlési tapasztalatai adják költészetének lényegét. A fiatal kor reményei és csalódásai; egy város pusztulásának megrázó jelenetei s az országház honkormányzó értekezletei: e három téma-kör egyes részletei bukkannak fel összes munkáiban s ezek nem fantáziájának, hanem való életének voltak nagy szenzácziói. Ezeket alakítja, formálja irodalmilag egész életén át.

Ime tehát, nem volt üstökös, mely csodás jelek közt tűnik fel az égen és hirtelen suhan el a sötét éjszakában, maga után hagyva a villanatszerű fénynek ragyogását. Nem volt csodagyerek, akinek apró korában jövőt jósolnak a nedves tekintetű nénikék. Egy szegény, kisebbségben maradt, leszavazott vármegyei aljegyzőjelölt volt, aki azt vette a fejébe, hogy ő író lesz. Egy ide-oda dobált ujságíró, akinek kéziratai végigjárták az irodalom legsötétebb poklait: a papirkosarakat s aki pályáján szorgalmasan igyekezett elfeledni azt az aránylag nem nagy tudáskincset, amit ifjú korában a könyvekből tanult; de a körülötte forgó világot mind jobban és jobban megfigyelte és saját lelkébe mind mélyebbre és mélyebbre merült el, míg végre halhatatlan szavakat hozott fel onnan. Szegény bocskoros palóczfiú «nagy palócz» lesz, országos képviselő, jubiláló író, kinek egy ország hódol, szava pedig túlhangzik a Kárpá-

* *A fekete város* cz. regény első kötetének első felében a következő kedvelt motivumai találhatók: A gyermekelcserélés, a *Ne félj Mátyás* motivuma, A vallomásra biró kisértet, Az elfelejtett rab motivuma, stb.

tokon, el mindenüvé, ahol kulturnyelveken beszélnek az emberek s róla nevezik el azt a falut, ahol született s azt a teret, amelyen soká szálláspénzt fizetett Budapesten. Kívülről tüneményes karriér; belülről egy harmónikus lélek mosolyos vergődése egy csomó alakkal, érzéssel és szóval, melyek végre tökéletes harmóniában hangzanak ki. Költészetének megbecsülése, csodalata alig változhatik e régi s ezért új anyag feltárása által. Három esztendővel a halála után, ime megindulnak a csodák sírdombja körül: egyszerre csak fölpattan koporsójának fedele s megjelenik előttünk ifjonti üdeséggel, elbájoló humorának hervadhatatlan mosolyával.

Budapest, 1913. október havában.

Rubinyi Mózes.

A SAJÁT ÁBRÁZATOMRÓL.

VALLOMÁSOK, LEVELEK, FÖLJEGYZÉSEK.

LÁTOGATÁS STOFI BÁCSINÁL.

Csütörtökön délután a királyi ügyész úr engedélyével meglátogattam beszélyeim alakját a jó Stofi bácsit.

Tartoztam neki ezzel a vizittel.

Ha végig viaskodtattam Snapsz Augustinnal a «Miért fél Stofi bácsi a paraszttól» czímű beszélyben, ha összeveszítettem a «Batyus zsidó lányában» az esküdtekkel, ha kidobattam az ablakon a «Fekete szemekben», ha elkisértem élete kalandos utain tollammal, illő, hogy a küzdelemteljes, logikátlan pálya emberét megnézzem a legutolsó garádicson is, a hová a sors keze letaszította.

Az őrmester szobájába hivattam le.

Velem volt még két beszély-alakom, Wladár Sramko fiskális és a toasztirozó Lepeczky Béla gyerek.

Öt percz mulva megjelent.

Az arcza sárgább mint egy héttel ezelőtt, a szeme beesettebb, alakja összeesett; a nagy fekete kabát csak úgy lityeg-lotyog rajta. Az eleje mindig be szokott lenni piszkolva leszóródó tubákkal; azóta már azt is lekefélte róla a szél...

Vad mosoly jelent meg arczán, amint megpillantott.

Arczcsontjain valami rángás volt észrevehető, vállait felhúzta egész nyakáig, melyen hanyagul lóg le az ismeretes fekete kendő.

— Isten hozta. Servus humillimus. Hűm! Már megint anyagot jött gyűjteni maga kis románschreiber. No, őrülök. Nem is képzeli milyen szép leány vizittem volt tegnap... Izé... nézze csak milyen korrumptált a mai társadalom... Sie, Herr őrmester! Kitől konfiskálták ezt a sok gyufatartót.

— Hát hogy van Stofi bácsi? — kérdém részvéttel.

— Hűm... izé... hűm mily kérdés! Ugy vagyok mint Lónyay a parlamentben. Megvan mindenem a világon, csak a *levegő* hiányzik.

— Hogy beszélhet hát mégis a *levegőbe* —

— Malitia. Hűm... De megbocsátok magának Ösmertem magát még kicsi gyermek korában. Ugy látszik fehér haja volt, minélfogva miért ne allegálhatnék én innen is?...

— Igen, de hogy számítja be a feleknek a *pertári megjelenéseket*. Hát kap-e fekete kávét ebben az Eldorádóban?

— Hihihűm! Küldhi nhekem minden nap izraelitha hitközség Bécsből telegraphon — szólott Stofi bácsi zsidó dialektussal mintegy reminiscenciájaképen a Deutsch-kávéházi diplomatikus nyelvnek.

Szegény ha tudná, hogy a Deutsch-kávéházat is becsukták egyidejűleg vele! Egyik se élhette túl a másikat.

Utána puszta rideg lett minden...

Meg sem szomorítottam ezzel a hírrel. Ha megtudná talán nem is vágyakozna a szabadság után.

Mert mit ér, ha van szabadság de nincs kávé
Deutschban?

Mit ér ha van pap, de nincs templom?

Jó negyedóráig diskuráltunk. Azután ajánlottuk
nagunkat. Stofi bácsi kikisért az udvarra, hol a
abok, ezek a félig szánandó félig borzalmas alakok
gész phlegmatice végezték monoton körsétájokat
ly egykedvüséggel, mintha csak valami bálterem-
en defiliroznának egymás után gardedamjaik, az
írök felügylete mellett.

— Lássák, milyen szép tágas udvarom van —
nondá keserü humorral. — Ez aztán a fény!
iagok ezt nem is értik szegény ördögök! —

Egyet rántott izgatottan a nyakkendőjén...

— No de nem tesz semmit! Ne irigyeljék
őlem... Mert elvégre is nem lehet minden ember
dvarképes.

Mély gondolatokba merült: reszkető két ujját
égig simította homlokán!... Olyan sötét volt az
perczben...

— Isten áldja meg Stofi bácsi! — mondám
ucsuzólag a kapunál. — Én már nem látogatha-
om meg többé. Nehány nap mulva megyek Pestre.
dja Isten, hogy egy esztendő mulva egészségesen
lálkozzunk *odakinn*... Bagatelle. Hiszen már
sak háromszáz hatvankét napja van hátra az
gy évből...

Stofi bácsi felröhögött, egy nagyot hunyorított
zemöldjeivel és ide nyújtotta kézszorításra a jobb
eze három ujját...

Feltünt az a körülmény, hogy a mutató- és
agyujja görcsösen össze volt szorulva.

Mi lehet az? Mégegyszer megfogtam kezét
széthúztam ujjait.

Hát szegény egy *csipetnyi tubákot* szorongatott ott, amit az őrmester piksziséből sikerült elhódítani, elviendő azt magával vigasztalásul a szomorú fogságba azon jeles orr számára, melynek nem szabad megérzenie gazdája nélkülözéseit.

...Mikor olyan édes gondolat az, hogy az ember szabadon elprüsszentheti magát a börtön néma falai közt és elmondhatja magának: «*prózit*». Még azt is elhitetheti magával, hogy nincs egyedül...

Egyébiránt ő soha sem lehet egyedül.

Vele vannak összekuszált, zürzavaros chaotikus eszméi: ez a hadsereg, melyet ő szül s mégis ellene fordul, tépi marczangolja kebelét, mely egy egészen külön világ, amelyik nem forog a nap körül, mert mindig az *örökös éjszakának van fordulva.*

— Stofi bácsi szeretne-e most odakinn lenni? — kiáltám vissza, mikor már jól távol voltam tőle.

A kalapjával integetett, míg a kezével odamutatott a sétáló rabcsoportra.

— Lächerlich! Mit gondol? Mit keresnék én magok közt, mikor idebennt sokkal *becsületesebb emberek* közt vagyok, mintha *ottkinn* volnék.

Nógrádi Lapok 1873. márc. 2.

EGY CZIKK AZ IRODALMI VISZONYOKRÓL.

Az «Üstökös» szerkesztőségének.

Olyan jó színben láttál, írod, hogy nem is képzelhetted, miszerint azóta egészen elvesztettem kedélyemet. Én mondhatnám ezt neked, aki azóta mind azt a sok rózsaszínü álmot, melyet mint poéta mutogattál nekünk, valósággá váltottad föl magadnak. Honnan hát benned az a sok epe?

Te tettél rám egy megjegyzést az «Üstökös»-ben, amely nem volt igazi, én azt helyreigazítottam és tettem egy általános megjegyzést, amelynek éle korántsem ellened irányult, hanem igazán festette az irodalmi viszonyokat.

Mert meg kell vallanod neked is, hogy úgy van, miszerint lelkiismeretlen a kritika; űzetik a reklám és a humbug.

Én magam tapasztaltam, hogy jónevű írók is, midőn könyvet adnak ki, személyesen mennek el a redakczióba az új könyvnek kedvező fogadtatást készíteni elő. Az önzetlenség teljesen kiveszett. Ma már semmit sem dicsérnek meg azért, mert jó, hanem vagy a szerző kedveért, vagy néha véletlenül azért, hogy e földicsérés által közvetve kisebbíttessék meg valaki, s mit tudom én, még hány mindenféle okból.

Egy a tudományok művelésében eltöltött egész

életnek nem ritkán az a jutalma, hogy a hosszú tanulmányozás fáradságos és nemes gyümölcse, a könyv. a szerkesztőségi asztalokra kerül (a publikum az úgy sem veszi), s ott a könyvrovat vezetője, ha jókedvében találja, fölvág benne egy-két oldalt, s aminő kedélyhangulatban van esetleg, aszerint vagy azt mondja négy-öt sorban, hogy ismét hézagpótló mű jelent meg, mely számot fog tenni tudományos irodalmunkban, vagy pedig nevetségessé teszi a szerzőt, ki ilyen nagy fába vágta fejszéjét, anélkül, hogy annak éle is lett volna.

E depraváló állapotok lankasztói a munkakedvnek, s a lankadás máris nagyon érezhető még a szépirodalomban is, mely pedig a legtöbb figyelemre van méltatva a kritika által.

Igen, úgy van az! Ha valaki valakit megkér a szerkesztőségben, hogy ezt vagy amazt az anonym könyvet dicsérje meg, akkor az bizonyosan a szerző. S még bizonyos fokig szemérmetesség tőle, hogy nyiltan nem teszi ezt, mert hiszen gyakoribb eset az, hogy nyiltan kunyoráltatik ki a kedvező kritika s illetve a közönség félrevezetése a könyv értéke felől. De édes-kevés is már a mai kritikának a becse.

Igen, úgy van az. De se te, se én soha sem tartoztunk az eféle írók közé. Én legalább soha sem kértem meg életemben senkit, hogy a könyvemet kedvezően ismertesse.

Ha valami ismeretlen ember írja ezt bármely lapban, nevettem volna rajta, de tőled, megvallom, rosszul esett.

A multból egy-két kedves emlék köt hozzád is. S bizony soha sem adtam rá okot, hogy árnyékot vegyits bele.

Rosszalod Kákay Aranyoskodásomat az Üstökös legutóbbi számában s körülbelül nem lehet megczáfolni.

De miért épen te veted ezt szememre, aki smered az irodalmi viszonyokat és az enyéimet is.

Ki nem állhatom én magam sem a pamfleteket, csak a közönség szereti és undorodom az ujságírói foglalkozástól, de mégis kénytelen vagyok vele.

Az az egy genre, amihez úgy, ahogy értek, a novella. Elítélni látszol, amiért nem pusztán ezt írok, jobban megfelelhet az ambicziónak, ami íróhoz méltó dolog, nem úgy mint a pamflet, vagy ami ennél is még alacsonyabb, a lapcsinálás.

Igazad van.

De hát te meg miért csinálod az «Üstököst», amihez nem értesz, s miért forditasz hátat muzsádnak, annak a fürge, pajzán leánynak, aki olyan jól mulattatott mindnyájunkat?

Felelj, ha tudsz!

A te feleleted lesz az én védelmem.

Szegedi Napló 1880. 281. sz.

A FEKETE HAJ, MEG A SZŐKE.

Tegnap éjféltájban jöttünk haza egy biztosi tanácsostól. A lámpák már csak imitt-amott pislogtak. Néma csend terült el a rekonstrukczionális város fölött s sűrű, átláthatatlan köd ült a házakon és a Dugonics-tér fáin, csupa meredező kisértetnek rajzolva azokat.

Egy nyári éjszaka szebb, de egy téli éj fönségesebb. A metsző hideg, mely az arczot csapkodja, a fakó szürkeség a természetben, fogékonyabbá tesz a gondolkozásra, mint a nyári este, melynek bűvös-bájos harmoniája inkább az érzelmekre hat.

Gondolatokba mélyedve ballagtunk, míg a szögleteken következtek az elválások. A társaság egyik tagja képviselő, az indóházhoz hajtat, hogy holnap reggel Budapesten lehessen leszavazni a kormány mellett. A társaság másik tagja egy náthás ember, az lefeküdni siet, a harmadik tagja egy szerelmes ember, az még egy sétát koczkáztat meg éjnek idején a korzón. Hiába, ezek a szerelmesek nem tudnak aludni, eleget álmodnak ők ébren is.

Én magam nem vagyok sem képviselő, sem náthás, sem szerelmes, minélfogva nyugodtan ko-

czoghatok a Szegfű-utcza felé. Úgyis még keseregnem kell a zágrábiak fölött az éjjel: megigértem a rendező bizottságnak már hatodszor szentül, hogy de már holnap okvetlenül megírom a hangversenyünkre a «Prologot». Meg is írom, mert még rám is azt tatálják mondani, hogy «elrágtam a kötelet».

A szalonkabátom oldalzsebe tele van virginiával, a téli kabátomban pedig a kapukulcs, s mi kell nekem más egyéb arra nézve, hogy teljesen rendezett viszonyok között levő embernek tartsam magam?

A Szegfű-utcza a legregényesebb utczáknak egyike. Minden ablakban egy virágcserép s minden virágcseréphez egy leányfej. De ezeket nem látni éjjel. Azonban ahelyett úgy tetszik nekem, mintha sóhajoktól lenne itt terhes a levegő. Titokzatos méla suttogás kél, mintha az Ámor rebbentgetné picziny szárnyait...

Jó utczámból és ódon lakásomból, mely az én elkeresztelésem folytán ezen név alatt volt ismeretes: «Pillich-utcza, Salamon ház», a poloskák kényszerítettek ki. Ezek az apró igénytelen állatok, akiknek én soha sem vétettem semmit, s akiket én igen szeretetreméltóknak találok egyenkint, de nagy tömegben kissé kellemetlenek. Próbáltam őket pusztítani, nem használt, végre is az okosabb enged, én költöztem el.

Pedig soha sem felejtem el ezt a kedves lakásomat. Érdekes annak a háznak minden zíg-zúga. A sok szép menyecske, a sok pajkos gyerek, s a Muczi patkány, aki mindennap eljárt a kuthoz s olyan barátságosan nézett rám apró csillogó szemeivel mintha ösmerne.

Szegény kis patkány, aki annyira kivált társai közül, akinek olyan kedves szürke szőre volt, mint a bársony, de sajnálom is, hogy elszakított tőled a fátum, mennyit incselkedtem veled egykoron, s te már kutyába se vetted embervoltomat.

Épen reád gondoltam az este, mikor benyitok rideg szobámba, hol a nagy tágasság, a rend és a nagy impozáns butorok barátságtalan tekintenek rám. Olyan kicsinek érzem itt magamat a nagy almárium és szekrények, a vaskos íróasztal mellett, mint sehol egyebütt.

Meggyujtom a gyertyát a kis kályhában, melyből kevés változtatással lehetne pipát rögtönözni, már kialvóban a tűz, ebben a sivár temperamentumban bizony nehéz lesz fölmelegedni Zágrábért.

De nini egy levél a kékkői postabélyeggel, mit a levélhordó távollétem alatt hagyott itt. Kis-Csoltóról írják, ott, ahol az öreg nyárfák ráhajolnak az ódon házra, komoran, sötéten. Hajdani lakói de széjjel is vannak.

Drága levél ez most nekem, hiszen születésem helyéről jön. Millió emlék kél életre tőle, kiscsoltói erdő idejön egészen, hallom a kürtösi patak locsogását. Megszólit a bokor, rám kiált a fenyves, a szántóföldek barázdái elém terülnek, mint egy érdekes könyv ékesszóló sorai... hadd olvassam.

De nem, hisz a levelet kell olvasnom előbb. Olyan elfogódás szorítja össze szivemet, mint egykor talán a Jókaiét, mikor tíz millió forint volt a kezében az osztrák bankban.

Nincs pedig a levélben egy garas sem, hanem van benne egy szőke hajfürt édes anyám hajából. Abból a hajból, melyet annyiszor csókoltam össze szeretettel. Öcsém őrizte azt meg, sokszor kértem

tőle, soha ide nem adta. Most küldte el nekem a drága emlék felét.

Istenem, mikor még nekünk ebből a hajból annyi volt, hogy a fésűnek is jutott mit kitépni belőle naponkint.

Megörültem a szőke hajnak és elővettem a zsebemből a kis medaillont, melyen egy dombormű sarló van kívül s benne egy fekete hajfürt. Hogy sötétlik ott az üveg alatt, mint az éj, hogy szúr, milyen éles, mint a gyilok. Minő lágy selyem ehhez képest az én szőke hajam!

Hogy fog ez a kettő megférni egymással vis-à-vis? Van-e jogom összetenni a két hajat? Vagy hogy épen összeillenék; az egyik a szeretet, a másik a szerelem jelképe és emléke, az egyik melegít, a másik éget.

Oh nem, nem. Ez a két haj nem együvé való. Az angyal és a daemon nem összeillők.

Föl kell szítani azt a tüzet, a kis fekete kályhában, melyre szeszélyes tánczoló alakok vannak kimetszve... valami pokoli szörnyek, nagy hajjal és hosszú lábakkal.

Lobog a tűz már. Kiveszem a fekete hajat, e makacs erős hajszálakat, melyek ruganyosak, mint a drót s élni és mozogni látszanak az emberek kezében.

Kiveszem. Ezek az utolsó emlék tőle. A többit már mind elvetettem egytől egyig. Most már elvetem ezt is. Ne maradjon semmi, semmi.

Bedobtam a kályhába, a láng tüzes nyelvecskéi körülnyaldosták, mint valami drága csemegét. Egy darabig tiltakozólag perczegtek a hajszálak, de végre is megadták magukat az enyészetnek s olyan hamu ett belőlük épen, mint a többi.

Milyen kedves hajszálak voltak nekem ezek egykor! Az ostoba tűz nem tudja azt, mit falt föl. Hogy ez egy regénynek a vége!...

Nagyot sóhajtottam s mereven mozdulatlan álltam ott a tűzbe bámulva.

Bizony kár volt értük! Hogy szeretném még egyszer látni e szép fekete hajszálakat, amik egyszerre szürkék lettek... hamuszürkék.

Mégis megtartottam hát a szavamat.

Mert azt igértem annak, aki adta, hogy addig őrzöm, míg megszürkülnek.

Most már igazán szürkék.

A lobogó láng kialudt s a szeszélyes alakok a kályhán, amint folyton oda néztem, olyan gúnyosan vicsorították rám a fogaikat, mintha mondanák:

«Ti eleven emberek mindig változtok, de mi élettelen figurák, mi örökké egyformák vagyunk.»

Szegedi Napló 1880. 285. szám.

HOGY LETTEM ÉN NÉGY GYERMEK APJA?

— Levél egy szinésznőhöz. —

Tisztelt Kisasszony! Ön protekcziómat kéré. Engedje meg, hogy mielőtt szíves levelére válaszolnék, elmondjak önnek a «Szegedi Naplóban» (melyet kétségkívül járat) egy történetet arról, *hogy lettem én négy gyermek apja?*

Hát bizony a Blaháné révin. Az átkozott «Plutius» álnév, mely alatt írni szoktam, rácsábított egy merényletre. Mindig szerettem azt, ami túlhajtás, ami merénylet.

Pedig tudhattam volna, hogy hova kellenek a pontos vesszők a reginam occidere nolite...hez!

Igen, a királyné ellen! Ez volt az én égető vágyam, az én szomjúságom. Lerántani a királynét az egyik szinháznál és fölmagasztalni a másiknál *Körösmezei Gusztit.*

Mekkora kraval lesz ebből a szinházaknál, gondoltam magamban, hogy nyeli majd az én kis petit betűmet Szabó Karola, Sziklai Emilia a messze távolban és Csatai Zsófi a közeltávolban, hogy immár Blaháné náluknál rosszabb lett.

De minthogy ezt a rovatot az én kedves kollegám, Garullus (Szemere Attila) csinálja és pedig nagy buzgósággal, nem juthattam hozzá, hogy a hatalom gyeplőjét a kezembe kerítsem.

Hanem hiszen majd csak elmegy valahova, a
ilyen miniszter-sarjadék úgy sem állja ki, kivál
nyáron, hogy ne utazzék s akkor beleszabadulo
a szoknya-rovatba.

Mert kérem a rovatok közt nagy a különbség
én, aki férfi czelebritások működését kisérem figye
lemmel s abban piszkálok, ha van kedvem hozzá
ha nincs, soha sem jutok semmihez, nekem vag
egy pisztolylövésre van legfeljebb chance-om, vag
egy lekötelező mosolyra, aszerint, amint ócsárlo
vagy dicsérek... de a szoknya-rovat az egésze
más, azzal nagy kedvezmények járhatnak Buda
pesten. A szoknya-rovat olyan dús halastó, hog
a horog ritkán ereszkedik le eredmény nélkül –
így mesélik ezt azok, akik jobban tudják.

Nos, egyszer csakugyan a kezembe jutott a szi
rovat, de szerencsére nem volt sem a Nemzeti, se
a Népszinházban előadás.

Mindegy. Elmentem a német szinházba s k
kerestem magamnak a legszebb arczú szinésznő
Mit törődöm én vele, hogy játszik? Az a kritik
sok dolga. Elég, hogy szép: liliom hajlású minde
mozdulata, égő nap szurása minden tekintete..
Ez a legszebb! Megteszem a legnagyobb művés
nőnek, elmondom, hogy jobb Blahánénál. Had
dühösködjön az aztán.

Czikket írtam róla. De hát önök azt nem kép
zelik, micsoda egy czikk. Nagy dolog az ott, ah
betűszámra mérik az embereket.

Nagy emberek egész életen át tartó buzgó tev
kenységének jutalma az, hogy a fővárosi saj
harmincz sort ír a halálukról. A többi közönség
embernek csak négy jut, vagy annyi sem.

Azért a *harmincz sorért* fárad az emberis

nemesebb része gyermekkorától kezdve egész a sírig — s mégis mily kevesen érik el, hogy olyan fontosak legyenek, miszerint a világ harmincz sor értékre becsülje őket.

Urak! Valahányszor egy harmincz soros nekrológot olvastok, rezzenjetek meg — mert sok gond, sok szorgalom, nagy szenvedélyek égető lángjából, tömérdek álmatlan éj verejtékéből, örök éber tevékenységből van az a harmincz sor fonva — s ez körülbelül a legtöbb, amit a nagyok elérhetnek. Hiúság, dicsőség, fény, ragyogás, közbecsülés, diadalmámor, hírnév, ragyogó pálya — összevéve együtt... *az a harmincz sor.*

...S én egy egész czikket írtam a kis szinésznőről, a jövőkor csillagáról.

Szegény kicsike! Egy porszem ő csak, akivel nem törődik senki, akit a nyilvánosság kerekei eltaposnak anélkül, hogy tudnák, tapossák-e?

Maga is megijedt reggel, mikor arra ébredt, hogy ő belőle nagy művésznő lesz.

No, hanem lett is erre forradalom a szinháznál és mindenfelé. Ez már mégis botrány! Ez pofoncsapása a kritika méltóságának!

Halomszámra kaptuk a tiltakozó leveleket. De ezekkel még nem lett volna baj. Az ember csendesen csibukozva olvassa a leveleket, ahol incognito összeszamarazzák és bedobja a papirkosárba.

Hanem másik nagy baj keletkezett.

A kicsikének vőlegénye volt, valami becsületes kis hivatalnok. Az, mihelyt elolvasta a levelet, az volt az első dolga, hogy vett egy levélpapirost és belecsomagolta a jegygyűrűt.

Azaz, hogy ez se lett volna baj — mert hiszen az nem valami nagy dolog már a XIX. században,

hogy két ember, aki végtelenül boldog lehetne, véletlenül boldogtalanná legyen.

Hanem ott volt a nagy hiba, hogy a kicsike még külön udvarlókat is tartott. Ezek pedig nem voltak kis hivatalnokok, de urak. Az urak pedig nagyon finyás emberek és azonfelül okosak is.

— Kisasszony! Ön mellett egy czikk jelent meg.

— No, igen! Mi közöm hozzá?

— De annál több közöm van nekem. Azt hiszi kegyed, hogy én olyan együgyű vagyok hinni, hogy egy hirlapíró olyan együgyű lehet ilyesvalamit *ingyen írni*...

A leány sírt — de a könyek nem lehettek neki bizonyíték. Az udvarló otthagyta.

De még ez se hozott zavarba — hanem voltak a kicsikének szeretői is: ezek az emberek pedig nem ösmernek tréfát.

Épen künn voltam a Svábhegyen, midőn kerestek a redakczióban, hogy kihívjanak és megöljenek másnap reggelre.

Garullus azonban nagy diplomata. Azt mondta nekik, hogy ő épen most jött haza egy rövid útról, én pedig most mentem ki a zöldbe. Ma be sem jövök, hanem méltóztassék befáradni reggel.

Reggelre pedig megint írt egy czikket, amelyikbe beleszőtte, hogy így amúgy a kis szinésznő tévedésből lett megdicsérve, mert ez a Pluvius nem is ismeri a szinésznőket, nem is jár a szinházba, estéit rendesen otthon tölti nejével és *négy élő gyermekével játszadozva.* Hát egy ilyen embertől nem lehet azt rossz néven venni.

A két dühöncz elolvasta másnap a czikket s csendesen elmosolyodott.

«Hüm! Egy becsületes családapa! No, az egészen más! Lächerlich! Ki haragudnék egy családapára! Az mind komikus ember!»

És nem jöttek el többé.

— — — — — — — — — — — —

Igy történt szórul-szóra, kisasszony! Magának bevallom.

Nos, kéri-e még a protekcziómat?

Szegedi Napló 1881. 167. szám.

A KIS HÚGOM VIRÁGAI.

Mikor Teleki gróf itt járt néhány nap előtt, abban állapodtunk meg, hogy az első dolog fölé, amit írok, odajegyzem: «Üdvözlet Teleki Sándornak.»

Nem tudom, jó szokás-e, ez az átkiabálása a köszöntésnek negyvennyolczezer fülön keresztül (az ő iránta való udvariasságból használom ezt a számot a «Pesti Hirlap» olvasóinak megjelölésére), de ha már ő egyszer megkezdte, bátran utána lehet indulni.

Noha én sokkal öregebb író vagyok ő nála, még sincsenek annyi emlékeim, mint neki, aki mit ír, előbb átélte s ki sokat élt át, amit meg sem ír, míg én sokat írok, amit át sem élek. Könnyű neki igazabbnak, jobbnak lenni.

De némi emlékeim nekem is vannak s az «emlékek» íróját nem üdvözölhetem egyébbel, csak egy emlékkel.

Nem olyan régen volt még... nem megyek vissza a nagyanyáinkhoz... (Hála istennek! fogja mondani Teleki Sándor.) Szegény kis húgocskámnál állapodom meg. Az ő idejében is még nem volt szokásban, hogy a fiatal emberek körmönfont bókokkal, émelygős dicséretekkel rontsák meg a fiatal

leányok kedélyét — szerelmes levelek váltása pláne világbontó bűneset lett volna — hanem a fiatal ember, ha valami kis leányt nagyon megszeretett, könyveket küldözött neki olvasni és a költők útján beszélgetett vele. Azért voltak valaha olyan nagy becsben az írók, mert ők voltak (mai udvarlási műnyelven szólva) az elefántok.

Ha valahol egy régi könyvet találtok, amelyikben egy-egy érzelgős mondat alá van húzva czeruzával... vegyétek le a kalapot ilyenkor, mert ezt a lapot az Ámor isten lehellete sárgította meg valaha.

A mi irásainkat már alá nem húzza a fiatalság, mely már az első napon többet mer egymásnak elmondani, mint a mennyit mi megírni. Mi már csak unalomŭzők vagyunk és nem titkos, bizalmas meghittjei az édes fájó érzelmeknek. Nem is érünk már mi valami nagyon sokat.

Hanem az még szép idő volt. Arany karpereczre, gyémánt nyakékre nem vágytak még akkor az asszonyok, ha nagy örömet akart ismerősük, jó barátjuk szerezni, fogta magát, hozott nekik valami *ritka* virágmagot. No, ennek aztán szívükből örültek, tavasz elejétől ősz végéig, amint kikelt, nőtt, rügyöt vetett és kinyílott és amíg el nem hervadt.

Ilyen ritka virágmagokat hozott egyszer az én kis húgom. Olyan iczi-piczi magok voltak, mint a köles, csakhogy koromfeketék. Az, aki küldte, odaírta, hogy ezeket a magokat a schönbrunni park egyik kertészétől szerezte, gyönyörű virágok lesznek belőlük, ha megszeretik a földet, liliomfehérek piros pettyekkel, duplák és illatosak, ezen a vidéken még olyat nem láttak.

Meg is voltak hát ezek a virágmagok becsülve.

Én magam is jelen voltam annál az ünnepélyes aktusnál, mikor a húgom elültette, három részre osztva őket: az egyik részt a kis virágos kertbe s ha ott tán meg nem fogamzanának, frissen hozott erdei földdel rakott virágcserepekbe a másik részt, míg a többit a szegény kis öcsénk sírjára a temetőben. Akármilyen kényes portékák is, valahol csak mégis kikelnek!

Hanem bizony nagyon inséges és száraz esztendő következett. Az anyaföld, melyre idegenek vetették ki, hogy mennyi jövedelmet kell hoznia, megkötötte magát ez egyszer, hogy tessék, csináljátok ti a magatok költségvetését előre, de én majd csak alszom az idén.

Aludt is és nemcsak a mindennapi kenyeret nem hozta meg, de aki alszik, nem gondolkozik, elmaradtak még a mindennapi gondolatai is: a virágok.

A becses virágmagoknak nagyon nehéz, forró volt a temetői föld. Nem keltek ki benne, az erdei föld pedig túlságosan könnyű volt: abban sem keltek ki, csak a kerti pad hozott kedvetlenül néhány palántát, de az is, mintha megsajnálta volna, amit tett, kiégette őket lassankint. Amiket pedig megmentett az öntöző kanna, azokat a dér vitte el zsákmányul.

Nem maradt meg csak egyetlen szál. Hanem ez aztán szép haragos zöld volt, mintha megaczélozódott volna a sanyarúságokban, úgy tört fölfelé a szürke rögöcskék közül, mint egy gyíkleső.

Az én kis húgocskám százszor is megnézte egy nap. Jaj de szép, de gyönyörű, hát még milyen lesz, ha nagy lesz? Csak már szaporábban nőne. Istenem, istenem, de nehéz kivárni!

S míg ő édelegve gondolt arra a napra, mikor teljes pompában nyitja ki majd kelyhét — azalatt egy nagy sárga tyúk bement a kertbe. Végigsétált a bokrok között. Odaállt a virágpadhoz, szétterpesztette háromszegletes piszkos lábát és elkezdett vele kaparni.

Mikor húgom reggel odajött, a virágszálacska a földön hevert fonnyadva, haldokolva. Egy harmatcsöpp csillogott rajta. Úgy nézett ki ott, mint egy nyitott, panaszkodó szem.

Húgom vigasztalhatlan volt, a kicsike füvet keservesen, érzékenyen megsiratta.

Én vagyok az oka, miért nem gondoztam. Odakünn hagytam a veszedelemnek, szélnek, fagynak, aszálynak, kártékony állatoknak. Át kellett volna ültetnem a virágcserepembe.

Egyszóval a magok kivesztek gonoszul. Csak ahol senki sem gondolta volna, ahova nem ültette, ahol nem is gondolta, a nagy márványszobron, mely a temetőben állott, elhullott egy mag... (Később jutott eszünkbe, hogy mikor a kis Péter sírját vetettük virággal, oda voltak a szobor talapzatára téve a papirba csavart magocskák) elhullott és kikelt, utak pora meggyült a szobor talapzatán, a mag megszerette ezt a gyülevész port, megnőtt benne és kinyílott.

...Liliomfehérek voltak a virágai, piros petytyekkel, duplák és illatosak. Ezen a vidéken még olyat nem láttak...

Lett nagy öröm, mikor megtaláltuk.

— De szép, de gyönyörű, mondá húgom. Csakhogy ez a talaj nem biztos. A bohó virág egy nagy csalódásban él. Hogy még a virágok is csalódnak! ... Azt hiszi, erős földben van, azért nőtt meg,

azért nyulik, pedig ha tudná... de nem, nem, itt nem hagyhatom, hiszen itt nem is nőhet egyenesen, most már okosabb leszek... átültetem a cserepembe, megápolom, megnyesegetem...

Át is ültette gondosan, meg is nyesegette, meg is ápolgatta...de a virág nem fogadott szót, nem akart, nem tudott így megmaradni, rügyeit ki nem nyitotta, elszáradtak, leestek, s ő maga is lankadni, összeaszni kezdett.

Szegény kis húgom, ezt is megsiratta.

— Jaj, minek is hoztam el, minek nyesegettem? Minek is nem hagytam, hogy szabadon nyíljék?

Mondanom sem kell, hogy ez a kis visszaemlékezés abból az alkalomból jön, hogy Teleki Sándor «Egyről-másról» czímű emlékeit olvasom, s hogy a *kritikusok* megjegyzései is előttem fekszenek.

Pesti Hirlap 1881. 338. szám.

A RABLÓROMANTIKA — FÖLMELEGITVE.

Nem egy, de száz alkalommal emelkedtek már hangok a sajtóban az ellen, hogy miért közlik a lapok oly terjedelmesen a rablók, gyilkosok és tolvajok viselt dolgait, mikor ez csak megmételyezőleg hathat a közönségre?

Egy nagyon jó példa fekszik előttünk: a párbajok, melyeket úgy elszaporított az, hogy a lapok kiírják a segédek stereotyp nyilatkozatát, hogy «X. és Y. urak közt a fennforgó ügy mai napon lovagias módon elintéztetett.» Azokat most már a Csemegi-codex sem bírja kiírtani. Pedig a párbajoknak több mint fele csupa komédia, melyet csak azért játszanak el a «Karcz-lovagok», hogy megmutassák ismerőseiknek, miszerint ők is vannak még és szerepelnek. Hiszen olyan édes az a dicsőség és az emlegettetés, érdemes érte megengedni, hogy a bőrét egy kicsit fölhorzsolják az embernek! Sőt érdemes keresni is rá az alkalmat!

Ha vannak emberek, kik egész életüket a munkában, a közügyek körüli fáradozásban töltik egy kis emlegetés miatt, bizony sokkal könnyebb mód azért egyszer kihajtatni fiakkeren szekundánsokkal és doktorral a rákospalotai erdőbe. Az egészben az a legkellemetlenebb, hogy hajnalban kell fel-

kelni. De az is igaz, hogy egészen biztos szer az emlegetésre.

Ha azonban a sajtó egyszer megfogadná, hogy a párbajokról nem emlékezik meg sohasem, rögtön leolvadna a párbajok száma felényire. Azon indítvány, melyet egy laptársunk tett, hogy csak a véres kimenetelű duellumokról kellene referálni a sajtónak, rossz eredményre vezetne, minden hiú ember (s ezek a párbajvivók többnyire hiú emberek ám) véres kimenetelű párbajra vágyakoznék. Csupán egy radikális mód: nem írni abszolute semmit, bármilyen szomorú véget ér is a párbaj.

De tulajdonképen nem is a párbajról akarunk mi most beszélni, hanem arról a sokkal nagyobb ferdeségéről a sajtónak, melyet most egész terjedelmében tüntet fel a várpalotai gyilkos pörének tárgyalásánál.

Már évek óta kezdődött a szenzácziónak a felkarolása, a sajtó kilépett lassankint abból a méltóságos álláspontból, melyen vezetője volt a publikumnak s leszállott ahhoz és az ő izléséhez alkalmazkodott — hogy tessék. Nem azt nézte, hogy milyen olvasmányt *szerettessen* meg a közönséggel, hanem hogy milyent szeret az most.

Igy jöttek be két, három hasábos hírek az akasztásokról és a gyilkosságokról. A lapok ma már valóságos novellákat írnak a rablókról, tolvajokról és csirkefogókról, a költészet nymbusát öntve rá tetteikre, leírják arczukat, életüket, még jelentéktelen szavaikat is.

Valóságos verseny van e tekintetben. Még a távirda drótja is, mely azelőtt csak az államférfiak, hadvezérek jelentőségteljes dolgait és szavait vitte szét a világba, gazemberek és tolvajok vallomását

zúgja, mintha ki tudja micsoda fontos dolog volna az emberiségre, hogy ez elvetemedett gonoszok mit mondanak és hogyan viselik magukat.

De soha sem hágott oly tetőpontra e rossz divat, mint most, midőn napok óta alig foglalkozik egyébbel az összes hazai sajtó, mint a Hoszter-ügygyel.

A delegáczió, hol monarchiánk életérdekű ügyeit intézik, a dalmácziai csatatér, hol katonáink vére foly — mind háttérbe szorulnak most azzal szemben, hogy Hoszter úr mit beszél, mit evett tegnap ebédre s nyugodtan aludt-e az éjjel!

Cicero betükkel szedett és ritkított táviratok, tudósítások özöne kürtüli a nagy férfiú ügyének egyes fázisait. Ha egy hadvezér diadalmas csatát nyert volna, növelve vele a nemzet dicsőségét, annak is elég volna ennyi parádénak a fele: a nemzet bizonyára megelégedněk, ha egy-két hasábot olvashatna e hősies ütközetről két-három napig.

Egy emberről, ki tudományt szerez egy hosszú életen át s megír egy könyvet s gazdagítja vele a nemzet szellemi kincseit, elég négy-öt sor; annak, ki talán életét áldozza egy nemes ügynek vagy a hazának, alig jut száz betű — de egy rablógyilkosnak, kiről elég volna megírni, hogy ölt ekkor és ekkor, felakasztották ekkor és ekkor — odamegy börtönébe az összes sajtó képviselőivel s foglalkoztatja vele napokig az országot.

És miért?

Nos, mert erről szeret olvasni a közönség.

De hát van-e ebben aztán morál? Hiszen oda jutottunk, hogy semmivel sem lehet már oly gyors és biztos hírnévre tenni szert, mint ha valaki megöl valakit, s minél kegyetlenebb a gyilkos, annál nagyobb a virtus.

Aki egy csöppet psychologus s ösmeri az emberi lelket, melybe annyi gyengeség és hiúság vegyül, az tudja, hogy micsoda megmételyező lehet az emberiségre a sajtónak ez a kinövése, — melyet azonban megszüntetni alig lehetséges a konkurrenczia miatt.

Nincs talán egy lap se, amelyik be ne látná, hogy ez nem járja, hogy ez rosszra vezet, de mégis kénytelen Hoszter-tárgyalást s akasztási deskripcziókat hozni, *mert a többiek is hoznak.*

De miért nem beszélnek hát össze.

Meg volt már ez is próbálva, mikor a hétfői számot akarta egyakaratulag beszüntetni a sajtó, mely roppant nyomja mind a szellemi munkásokat, mind a nyomdai személyzetet s melyre egyáltalán nincs szükség, mert a közönségnek sem árt egy pihenő nap egy héten.

Minden lap beleegyezett volna, csak Bródy Zsiga nem. S mihelyt egy mond vetot, a dolog természeténél fogva nem határozhat semmit a többi.

Ez az az ok, amiért nem lehet sem a párbajról, sem a gyilkosok, rablók dolgainál visszatérni a régi jó szokásra — mert legalább egy Bródy Zsiga mindenben mindig akad.

Pesti Hírlap 1882. évf. 37. szám.

A SAJÁT ÁBRÁZATOMRÓL.

Furcsa szokás, hogy Szana Tamás arra kényszerít bennünket, magunk írjunk magunkról, — bár én panaszkodhatom a legkevésbbé, mert csakugyan megilleti valami kárpótlás, amiért engem, vagyis inkább a fizionomiámat beereszti a Koszorú pantheonjába.

Életrajzot kér tőlem. No iszen még csak az kellene, hogy én magam tálaljam ki a viselt dolgaimat! De nincs is semmi szükség az életrajzra ott, ahol csak az arcz forog szóban.

Minthogy az ember többnyire örökli olyannak az ábrázatát, amilyen, azt hiszem egész tárgyilagosan szólhat róla. Hát én úgy is fogok arról beszélni.

Édes jó anyám, mikor még élt, bizonyosan szépnek tartott, mert azt csakugyan észrevettem, hogy sokszor gyönyörködött bennem.

A feleségem kielégítőnek találta — az esküvő előtt. Csakhogy mikor volt az!

Most még csak egyetlen alkalom következik, mikor az ember kinézése behatóbb bírálat alá kerül: hogy vajjon szép halott volt-e, vagy sem? S ebben rendesen a halottnéző öreg asszonyok döntenek. De már ezeknek a véleményére sohasem adtam semmit.

Hát én, mondom, már leszámoltam külsőmre nézve a világgal s daczára annak, hogy egészen semleges személy vagyok önmagam előtt, mégis bizonyos hiuság vett rajtam erőt, midőn a Koszorú szerkesztője kijelentette, hogy lefestet az újságába, mivelhogy az már ősi szokás, író embernek át kell esni rajta, körözik az arczképét országszerte, hogy minden ember megösmerje majd elevenen és ne adjon neki kölcsönt, akármilyen álruhát vagy nevet venne is föl.

Első dolgom volt beállítani a borbélyhoz.

— Parancsoljon! — szólt az, udvariasan lejtve felém.

— Nézzen meg jól barátom.

A borbély végigjártatta rajtam ólmos, vízszínű szemeit.

— Mit lehetne ebből a fejből csinálni? — kérdém némi szerénységgel.

— Hüm, hüm! Ebből a fejből? — szólt lehangoltan. — Egyébiránt tessék leülni.

Leültem, megnyirt, leborotvált, hol balra csavarta a nyakamat, hol jobbra, a hideg olló és borotvavas ott szaladgált a fejem búbján, az államon, majd egy álló óráig. Egész passzióval csinálta a gazember. Sehogy sem akart kiereszteni a keze alul. Addig is, hogy ne unjam magam, elbeszélte, hogy ő többre becsüli a szőke hajat a barnánál, mert a szőke hajat lehet még feketére festeni, de a feketét lehetetlen szőkére.

E tantétel után levette rólam a fehér lepleket, kifútta inggalérom alól a halhatatlanságtól megfosztott hajszálakat s útnak eresztett a másik tortura alá — a photographushoz.

Az még csak a kegyetlen ember! Semmit sem

alált rendben, sem a bajuszomat, sem a nyakkenőmet, sem a hajamat.

Megnézett oldalt, szembe, féloldalt, mindenféle oziturában, hogy mi módon mutatnék többet. égre is kitört belőle az elégedetlenség.

— Csináljon hát, kérem, valamivel irodalmibb rczot.

— Irodalmibb arczot! Hol vegyem én az irodalmi arczot, pláne ilyen hirtelen?

Odaszorította a fejemet, mintha csizmasarok olna, egy rézsarkantyúba, elém szögezte a camera bscurat, azután elhelyezte a kezeimet, hogy, mint nondá, bizonyos kerekdedsége legyen a képnek.

— Csak ne olyan feszesen kérem. Természetesség.... minél több természetesség! Emelje kissé eljebb a becses fejét, hogy valami nyaka is legyen.

— Emelem már.

— Nem jól van, kissé idébb.

— Jól van most?

— Dehogy van, kissé odább! Most pedig tegyen gy, mintha valami magasztos dologról gondolkoznék. Pislogni szabad.

— Tudok is én pislogni!

— Önnel nem lehet boldogulni, uram! Ha nem iseli magát nyugodtan, nem állok jót a képért. És a közönség...

— Ugyan hagyja el, kérem. Törődik is a közönség a mi arczképeinkkel! A minap egy német ap hozta az arczképemet egy másik iróéval együtt.

— S aztán?

— A szöveg a tulsó lapra jutott, nem nézte enki, hanem csak úgy ráfogták a kollégámra, hogy Hoszter, a várpalotai rablógyilkos. Még csak engem kellett kitalálni és az már nagyon könnyű volt. Ez

a másik ugyan ki mellette? «Ej, hát ki lehetne más, mint Kozárek».

A fotografus elmosolyodott.

— Nem kell az ilyeneken megütközni. Hát mikor a Deák arczképét úgy sokszorozta a londoni fényképész, mint Tropmanét, a hires pantini gyilkosét s ugyis terjedt el a világban. De most már legyen kérem nyugodtan. Igy ni, kissé felborzolom a haját oldalt, a kabát túlságos ránczait lesimítom. Semmi mozdulat most. Ide nézzen..... följebb valamivel, a homlokomra.

A nekem szögezett ágyú, vagyis az a nagy, átható egyetlen szem benne, azalatt rám bámult, amíg csak rá nem csapták a fekete posztó-fedőt.

— Készen vagyunk.

— Hála Istennek!

— Még csak az aláírást kérem.

— Nagyon szivesen. Ki lesz a másik giráns? Vagy hova is beszélek? Bocsánat, — de olyan szórakozott vagyok, úgy kifáradtam.

— No most már legalább örülhet, túl van rajta.

— Mi hasznom belőle?

— Hogy mi haszna? — gyulladt ki erre haragosan. — Ön már most át van adva a halhatatlanságnak. Önnek most már levághatják a fülét, orrát, ön akár ne is fésülködjék, borotválkozzék többé, önnel már leszámoltunk, — ön most már meg is halhat.

...Így lettem én nagygyá másfél óra alatt. Önök láthatják: milyen vagyok. S hogy ilyen is vagyok, isten után leginkább a borbélynak és a fotografusnak köszönhetem.

Pesti Hirlap 1882. 89. sz.

A PETŐFI-LEGENDA SELMECZEN.

A szegény öreget még én is ösmertem. Nagyon össze volt már esve, siket is volt egy kicsit, de nem is látott valami nagyon. Csak Horatiusnak élt már és a vörös bornak. Ez volt a legutolsó szerelme.

Ki nem nézte volna belőle senki, hogy ez póhálta valamikor szekundába Petőfi Sándort. Pedig ez volt az egyedüli nevezetessége szegénynek. Azoknak a millióknak, a kik elösmerték nagynak a költőt, nem maradt fenn a neve, mert igazuk volt, csak az övé maradt fenn, hogy el nem ismerte. Mégis csak kisebb virtus nem tévedni!

Még én akkor nem jártam a «Kammon»-ba, a hol valóságos eleven poéták szürcsölik mellettem a kapuczinert, s a kiket senki sem tart («már» vagy «még») nagyoknak, mert mindenki megszokja őket. Csak úgy látszik, ők maguk nem szokják meg önmagukat sohasem.

Ha leszállt az est a sajátszerű városra, ha elnyelte a homály az óriási köveket s kitöltötte a borzadályos szakadékokat; ha fekete róna lett a girbe-gurba pupos földből, suhogó árnyak inogtak, a fák lombja röpülni kezdett s képzelt zsongással

telt meg az éj: akkor én sokszor látni véltem a költőt, amint elsuhan köpönyegben, hóna alatt vive lantját. (Mert úgy képzeltem a poétákat, a hogy a szobrok mutatják. Mit tudhattam még én azt akkor, hogy azok úgy a legboldogabbak, ha foghagymás rostélyost esznek a «Kis pipá»-ban?)

Az öreg kamarai hajdu, a kinél Petrovich Sándor lakott diákkorában, sokat beszélt nekünk felőle, persze fumigative. Sehogy sem ment a fejébe, hogy miért dicsőitjük annyira. Hát mit tett, hogy olyan nagyra vannak vele? Verseket írt? Hát olyan nagy dolog az, amiről érdemes annyit beszélni? Azt tette volna, amit ő tett egyszer huszár korában, hogy húsz ember közül szabadította ki a főhadnagyát. Az volt az igazi virtus.

Szurina Jánosnak hitták a hajdut. Ott a hegyen lakott a gymnázium fölött. Tömérdek diák volt nála elszállásolva mindég s leginkább csak úgy nagyban emlékezett vissza rájuk, mint a hogy a juhász a birkáira, hogy az a csulya, az a kajla szarvu, a tarka, a fehér, a ránczos. Szurina János uram úgy emlékezett vissza Petrovichra, hogy a «savanyuképü».

Már ő csak így nevezte. Elmondta, hogy olyan komédiás hajlamu fiu volt biz az, vad és modortalan. De minden komorsága mellett rájött néha a pajkosság ördöge is. Egyszer például egy kis fúróra tett szert valahol, hát az volt a legelső dolga, hogy kifúrta vele a Szurinané asszonyom összes czíntányérjait, amik ékességül fényeskedtek szépen egymásra rakva a tálas polczon.

Valami érdekes irodalmi adatot nem mondott Szurina János. Csak arra emlékezett, hogy már akkor is versifikátor vala a fiú.

No de ezt magunk is tudtuk. Hiszen ott voltak az önképző-kör összes jegyzőkönyvei és az évkönyv is, melybe tulajdon kezével írta be a költő «A hűtelenhez» címzett fiatalkori költeményét. Könyv nélkül tudta azt minden jóravaló diákember.

Azután tudott még többet is, tudta, hogy kihez írta Petőfi ezt a keserű hangú verset, melyben már meglátszik a tűz és erő, szóval az oroszláni körmök nyomai, tudtuk azt mindnyájan, nemzedékről-nemzedékre szállott a Petőfi-legenda, minden diákgeneráczió megőrizte azt a következő számára, annyi bizonyos, hogy el nem veszett belőle egy morzsányi sem, ha csak hozzá nem toldtak.

Hát az öreg tanárnak volt egy igen csinos kis huga. S—a Mariska. Ez volt az «esküszegte lányka». Nagy, kék szemei voltak, gyönyörű szőke haja, így beszélik, ezt a selmeczi öreg asszonyok. De mikor volt az! Én már csak egy Lengenádfalvay Zirzabellát találtam benne! Sovány, kiaszott, beteges teremtést, kinek csak a szemében volt bizonyos érzés és kellem.

Ez volt a Petőfi fiatalkori szerelme.

A derék tanárnak korábban Horátiuson és a vörös boron kivül volt még egy harmadik szenvedélye is, a botanika.

Néha az egész klasszist elvitte magával a délutáni leczke helyett botanizálni, sőt hugát is. A leányka költői kedélyű volt s ez magyarázza meg előszeretetét a virágok és a füvek iránt s ez magyarázza meg azt is, hogy a két rokonlélek közt e botanizálási kirándulások alatt némi vonzalom keletkezett, mely egyetlen egy alkalommal szavakban is nyilvánult.

Ez volt Petőfi ifjuságának a legboldogabb, a

legédesebb szaka, — de ez okozta sorsának ily fordulatát is.

Mariska nagynénjével minden szini-előadást megnézett és Sándor is ott akart lenni, noha az iskolai törvény erősen tiltotta a szinházba járást. De micsoda a szerelemnek az iskolai törvény? A mi Sándorunk előtt nem volt korlát, mindennapos volt a szinházban, ruháit eladogatta, hogy a szinházba mehessen, sőt a szülői által küldött tandíjat is a Tháliának áldozta fel.

Helyzete egyre nymasztóbbá lett, midőn egy napon azt a hírt hallotta, hogy S—a Mariska el van jegyezve Kachel erdészszel.

A fiatal Petrovich őrült fájdalmakat érzett erre a hírre s mint a «falu rossza» még egyszer látni akarta a hite szerint hűtelen leányt.

Eddig sohasem szólította meg a szinházban, csak egy szögletből nézte elmerülve kéjittasan, mint egy álomképet, most azonban alig várta a felvonás végét, vakmerően odalépett a leányhoz, ki nagynénje mellett ült.

— Kisasszony, ön engem megcsalt!

— Én önt? — kérdi a kis Mariska csodálkozva.

— Ön azt mondta nekem, hogy senkit sem szeret és sóhajtott. Ön megengedte, hogy ezt a sóhajt én magam mellett magyarázzam. Ön megcsalt, én önt megvetem.

S ezzel elrohant.

E scéna, mely közbotrányt okozott azon este, a nagynénje útján tudomására jutott a tanár uraknak is. Petrovich Sándor helyzete mindinkább nyomasztóbbá kezdett válni Selmeczen; anyagi viszonyai, ép úgy, mint lelke fel voltak dúlva.

Ekkor írta a költeményt «A hűtelenhez». Min-

denki tudta, hogy az a Mariskának szólt s azután is sokáig beszélték, a hogy egy napon nyomtalanul eltűnt a városból, hogy soha oda többé vissza ne térjen.

Emlékezett-e még sokáig Mariskáról, vagy pedig nemsokára kiszorította szívéből selmeczi ideálját az alföldi Zsuzska, nem tudni, hanem annyi bizonyos, hogy a Mariska mindig megtartotta emlékében a nagy költőt. Házassága szerencsétlenül ütött ki, férjétől elvált s magános életet folytatott, fiatalkori emlékeinek élve.

Engem kétszer hozott össze vele a sors, mind a kétszer szóba hoztuk az ő hires udvarlóját. Legutóbb, midőn már nagyon beteg volt, így szólt hozzám egyszer reszketeg hangon, amint épen az volt szőnyegen, hogy Petőfi meghalt-e vagy nem? (A sajtó is ezzel foglalkozott, a «Vasárnapi Ujság»-ban Pákh Albert indítván ez irányban nagy kutatást.)

— Olvasta ön a Petőfi hozzám írt versét?

— Igen, olvastam.

— Nos, ha olvasta ön, emlékszik-e a végére?

— Természetesen: «*Megleled hű muzsafid porát!*»

— Ez az! — szólt s szemei felcsillogtak. — Nekem egy idő óta az a rögeszmém van, hogy én, egyedül csak én lelhetem meg az ő sírját. Mit gondol? — kérdé hozzám fordulva, bánatos hangon.

— Mit gondolnék? Hiszek az előérzetekben.

— Petőfi nemcsak költő, ő több, ő próféta volt! — mondá félkönyökére emelkedve ágyában, s halavány, síri arcza kipirult. Ő, aki megjósolta a forradalmat, a saját halálát leírta, ő megírta, neki meg kellett írnia azt is, ki leli meg a porait.

— Igaza lehet, asszonyom.

— Ha bírnék, ha gyenge nem volnék, ha még egyszer erőhöz jutok, én meg fogom keresni őt... ön mosolyog... ön nem hisz... pedig okvetlenül fel fogom keresni.

Föl is kereste nemsokára, valahol a másvilágon.

Pesti Hirlap 1882. 104. sz.

AZ ALDUNAI DIADALÚT.

Parádé-nemzet vagyunk. Az voltunk mindig, nem tudom, azok maradunk-e örökké? Az «et fecerunt magnum áldomás» óta mindig ez az áldomás-csinálás járja. Csak a jogczímek változnak az időben, de az áldomás, az nem változik soha. Ahhoz mindig van pénzünk és lelkesedésünk.

Én még nem élek valami régen, de már sok mindenféle áldomásból ittam, annyi bizonyos. Emlékezem «requiem-áldomásokra». Nem volt semmi közéletünk, mindent elszedtek tőlünk, hát akkor aztán az történt, hogy egy-egy jelesünk meg talált halni. Ezt már sehogysem tilthatta el a hatalom. E halálozások voltak a nemzeti élet egyedüli tünetei. Azért is, hogy aki meghal, az bizonyosan élt, de azért is, mert e halottak rázták fel az eleveneket...

Hja, ez a csoda bizony megesett, hanem az már csak rege most, az hiszi el, aki akarja...

Mikor azután megvirradt, jött az «éji zenék» kora. Az egész ország kétféle rendű lakókból állt: nagy emberekből és gazemberekből. És ezeket mind meg kellett muzsikáltatni; az igazak kaptak fáklyászenét, a nem igazak macskazenét. Mind a kettővel áldomás járt.

Annyira benne voltunk már akkor ezekben a muzsikákban, hogy még az asszonyoknak is kijutott a nemzeti elkeseredés és üdvriadalból. Gróf Sándornénak, aki Metternich-leány volt, szinte macskazenét improvizáltak. Akkor volt az, mikor a férj kihajolt az ablakon, hogy: «Egy szót uraim! Nekem szól ez a macskazene, vagy a feleségemnek? Mert ha a feleségemnek szól, akkor én is lemegyek önök közé.»

Később egészen a mi kezünkbe jutott a hatalom, a bús hazafiakból a hatalom kezelői lettek. A rokonszenv emelte a megye alakjait szédítő magasra, s az ellenszenv összezúzta, teljesen megsemmisítette az ellenszenveseket. Nem volt már kire haragudni többé, nem kellett már több macskazene, csak a fáklyás járta még szakadatlan, az ablakok alatt.

Kár, hogy olyan nagyon hosszan tartott, olyan hosszan, hogy a fáklyák füstjétől megint befeketedett, megint kormos lett egy csomó ember. S most már ott vagyunk, ahol voltunk.

Beláttuk, hogy «vanitatum vanitas» volt minden. Mire kiégtek a fáklyák, a nagy emberekből törpék lettek, a remény csalódássá vált, minden fölösleges volt, csak maga az áldomás nem. Conducat sanitati!

Kialudtak a fáklyák és kialudt a lelkesedés. Megint zsoltár lett a «Szózatból» s a «Hymnus» is hiábavaló beszéd. Mert az meglehet, hogy megbűnhődte már e nép a multat s jövendőt, hanem hát az a nagy hiba, hogy úgy látszik *a jelent* kell még a legjobban megbűnhődnie valamikor.

Igazi lethargia van. «Ahogy lesz, úgy lesz» — ez a jelszó. Senki sem vár már semmit s senki sem

fél már semmitől. A közöny rebbentette el széles, lapos szárnyait s mindenki elálmosodott. Még az áldomások is szűnőfélben vannak, nincs már kit éltetni. Mindenki iszik magában. Maholnap a koczczintást is kasszirozzák.

És e nem törődöm időkben e nagy közöny daczára is van még valami, ami iránt nem változik a lelkesedés, a szeretet; pedig már körülbelül száz éves ez a jogczím. (Hány zászlót, hány programmot tettek már azóta ad akta?)

A szépirodalom még az a nagyság, az a fényesség, amit post tot discrimina rerum még megsüvegelnek.

A politika elmehet már — aludni. Ha egy napig akar még virágozni, bizony sok borral és pálinkával kell meglocsolgatni.

Az irodalom az egyedüli úr, mely előtt a régi vendégszeretettel nyílnak meg a falusi kapuk.

Azaz hogy hova beszélünk? Az irodalom nem kell senkinek! Hiszen nem a komoly czélok országában vagyunk! Könyvet itt nem vesz senki, szellemi terméket meg nem becsül, itt mindig a személyekre megy a játék. A magyar írók tartanak diadalutat a házájukban, fényes transparentes diadalívek alatt virágzápor között éljen harsogástól kisérve. A magyar irodalmi művek pedig ott hevernek penészlepetten a könyvárusok polczain és senkisem tudakozódik utánuk.

A politikában is úgy volt ez. Ott sem törődtünk soha azzal, hogy milyen politika, milyen rendszer, milyen intézkedés az üdvös, hanem hogy milyen ember vezeti az ügyeket. A személyekért lelkesedtünk az elvek helyett.

Termettek hát parádé-politikusok, olyanok, minők nekünk kellettek — személyek elvek nélkül.

Es mert az irodalomban is nem a könyvvel törődünk, hanem az íróval, így válik lehetővé, hogy olyan íróink is vannak, *akik még soha sem írtak semmit.*

És ez nem humorisztikus dolog vagy tréfa, hanem ez tény.

Nem azokat akarom én gúnyolni ezzel, akik most útban vannak, mert egy pár érdemes író ott is mindenesetre van a társaságban s én csak örülni tudok annak, hogy őket ünnepélyesen fogadják mindenfelé, mert látszik ebből, hogy a nemzetben él homályosan valami kötelességszerű, amit hagyományképen örökölt a múltból, s amit a műveltség haladása csak megnövelhetett a jelenben a szépirodalom iránt, de ez a kötelességszerű tartozás nem találta meg a kellő formát még most sem, nem a pezsgőben és toasztokban kellene annak nyilatkoznia, hanem a művek ismeretében és megszerzésében.

Egy előkelő fővárosi polgári háznál voltam a minap, ahol örömmel tapasztaltam, hogy némileg kitüntetik bennem az írót. A pecsenyénél ősi szokás szerint felemelkedik a társaság egyik tagja s egy toasztban (ez a mi honoráriumunk) elkezdi dicsőíteni a «Kincskeresőket», elmondván, hogy az milyen pompás és szépségekben bővelkedő darab, végül emeli poharát jelenlevő szerzőjére, akit az úristen sokáig éltessen.

Körülnéztem, de bizony sehol sem láttam Kazár Emilt. Míg végre kisült, hogy én vagyok az a jelenlevő szerző.

A dekorum kedvéért magamra vállaltam a «Kincskeresők» szerzőségét és sugárzó arczczal koczczintgattam a szépirodalom lelkes barátaival.

Egy írót kitüntetni nem lehet sem diadalkapuval, sem koszorukkal, úgy mint azzal, ha őt műveiben megösmerik: ez a legnagyobb jutalma.

Az a lajstrom, melyet a lapok közöltek az elutazókról, a legnagyobb blamage volt, ami az irodalmat érhette.

Akkor fognak utazni az írók, s akkor fogják *őket fogadni* Magyarországon, mikor majd nem fog kelleni odaírni a nevek mellé, hogy N. N. író és bankhivatalnok, N. N. Petőfitársasági tag, stb.

Az írónak a puszta *neve a titulusa*. Szomorú az, akinél ehhez a titulushoz még hozzá kell adni valamit. Az *vagy nem író,* vagy pedig *nem fogadják,* hanem csak kvártélyt és kosztot adnak neki.

Pesti Hirlap 1882. 200. sz.

PETŐFI SÁNDOR.

(Budapesti szobrának fölállítása alkalmából.)

Meg kellett kerülnie harminczhárom esztendő óta az egész világot, míg ide juthatott a Dunapartra. Megjött, itt áll most. Nem kell már kérdezősködnünk hol esett el — elég jó tudnunk, hogy felemelték.

S míg idáig ért, a merre járt, diadalutban, magával vitte nemzetét. Vele voltunk, ha nem tudtuk is, s velünk van itt, habár ott is maradt.

Nézzük meg őt, hogy néz ki érczből. Milyen ő itt, hol mozdulatlan és hideg. Ha az ő szívét tették volna be, ízzó lenne a vas s megolvadna. Igy most szilárd ez a szobor s megmarad egy darabig, mert szobrot csak ideiglenest kaphatott. Az idők végtelen útján minden csak egy rövid ideig tarthat ő mellette.

El van borítva koszorukkal. Virágaink legjavát neki vittük, amit a nyár hozott. Nem ennyi még a mennyit érdemelne. Dehát termett-e annyi? Nyarat évente csak egyet ád az isten. Petőfit egyet ezer évre adott.

Nemzeti ez az ünnep. Szebb soha se volt még. A parlament koszorúja ott függ a szobron. Eljöttek a megyék is. Ország s megyék koszorújában

enne van hódolata minden magyarnak s mégis licsőitik sokan azonkívül is.

Ha száz lelkünk volna, mindenikkel külön zeretnők.

Eljött Félegyháza is. Megnézi a mint lehull agy szülöttjéről a lepel. Milyen viszonttalálkoás ez!

És ott fog állni ő is, a másik, az eleven, de nem kisebb. Beszédet mond: őszinte lesz abban amit nond, de hát amit elhallgat, amit tán nem is gonlol, de amit érez.

Ki érti azt meg? Pedig azt kellene megérteni. Az volna az ünnep *másik fele.*

Ki érti meg? Hát nem beszél elég világosan z a szobor? A koszoruk nehéz selyem szalagjaikal nem mondják meg nektek, hogy egy vagyon an ráaggatva Petőfire? Arra a Petőfire, aki most tt áll a hideg kövön s nem kér ott enni, nincsen züksége semmire — még elismeréstekre sem. A zomjas föld csak azt az esőt issza be mohón, a nely elsőnek esik. Idegen népek hódoltak meg núzsájának s ti csak akkor veszitek le már a kaapotokat, mikor őket látjátok meghajolva. Háláok vagytok-e vagy inkább hiuk? Dicsőséget adok-e vagy részt kértek belőle? Mi az igaz?

Hogy csontfoga van az embernek, azt bölcsen endelik az istenek, mert ha vas lenne, már rég a ozsda ette volna meg...

Hát most már itt van ő vasból s nincs semilyen foga.

Zászlók lobognak szobra körül, dús küldöttségek jöttek mindenünnen! itt van a regényes felöld, itt a tündéri róna, s csüggnek a dicsőség jelényei a szobráról, mint a gyümölcs a fán. Nem

kiméltek semmi költséget, hogy megtiszteljék, versenyeztek megyék, városok. Idegen ország királyasszonya üdvözletét küldi a nagy szellemnek. Azok is *fölfelé* nyujtják már a kezüket hozzá, a kik a trónon ülnek. Pedig csak a kunyhóknak énekelt ő.

Kár, hogy már ősz van és elmentek kedvencz madarai, a gólyák, a kiket ő szeretett és csak az emberek vannak itt, a kik míg élt, nem eléggé szerették.

Ki érti meg, amit elhallgat az a másik? Hiszen elmondta egynehányszor e yebütt. Mindenki meghallgatta, de senki meg nem figyelte.

Elmondta, hogy ne fordítsuk meg a világrendet. A rögök a sírokra valók s mi élő nagyjaink útjára hajígáljuk azokat, hogy a rózsákat sírjaikra ültessük aztán. Vagy mindenáron a rögökben kell teremniök a virágoknak?

Hányszor hangzott fel a szemrehányás, hogy a magyar szépirodalom hanyatlóban van, hogy a nemzetet megszállja a közöny, hogy nem pártolja, nem segít fejleszteni, gyarapítani szellemi vagyonunkat.

És ez mind igaz... igaz az utolsó szóig.

Minek jöttetek hát ide ünnepélyt tartani?

Petőfinek? Ne ámítsátok magatokat; Petőfihez nem ez a méltó ünnep.

Ti nem az örökséget becsülitek meg, amit hagyott. Ti csak tort ültök, lakomát csaptok, mert az nektek jól esik.

Hanem iszen érdekes is lenne, amint ott ültök a dús asztal körül, a tízforintos lakománál, habzó kehelylyel éltetve az ő szellemét, ha egyszerre feltárulna a szárnyas ajtó s belépne rajta egy idegen, a kinek nincsen ebédbárczája, de még

jó ruhája se, fáradt, öreg utas, porral lepetten s azt mondaná:

«Hát itt vagyok, Petőfi Sándor. Megjöttem Szibériából. Ugyan, ugyan ne csináljatok belőlem maskarát azon a bálványképen, azzal a tömérdek drága selyempántlikával és koszorúval. Akaszszatok inkább egy ócska tarisznyát a nyakamba. Az az igaz!»

Pesti Hirlap 1884. 109. sz.

A KÖNYVEKRŐL.

Bevezetés.

Szegeden ösmertem egy urat, aki minden nyáron bejárt egy darabot a világból s tömérdek úti kalandot hozott haza télire.

Kermely Istvánnak hitták a «nagy utazót»; de neve aligha kerül valamikor a híres Kiszeláké mellé. Minden nyár idején, mikor a békabrekegés megkezdődött a tápéi sárokban, fellármázta a várost, hogy ő most az Indiákra a Mississippihez vagy nem tudom hova utazik, elbucsúzott a rokonoktól, barátoktól érzékenyen, nagy könyhullatások között s úgy indult el a szatymazi szőlőjébe. A szolgája egy taliga útikönyvet és kalauzt szállított utána.

Igy ment el a derék ember s haza sem jött egészen az utolsó *lapig*. Tudniillik, míg egészen keresztül nem tanulmányozta a könyveit a szatymazi nádfedeles viskójában. Akkor aztán visszatért többnyire ősz végén, elfáradva és mégis megpihenve, benyomásokkal gazdagon. Mikorra ötödször elbeszélte tapasztalatait, ő maga is szentül hitte utazását. Ezer csoda, hogy semmi baja nem történt azokon a gonosz spanyol oszágútakon.

Végre azonban, úgy akarta a sors, épen egy ilyen szatymazi veszteglés alatt ütötte meg a szél szegény Kermely Istvánt s most bizonyosan a másvilágon is azt hiszi magáról, hogy Madagaskar szigetén halt meg — mert épen arról olvasott utoljára.

Kényelmes, olcsó utazási rendszer ez s ha nem ajánlom utánzásra, az csak azért van, mert könyvek kellenek hozzá, amit pedig venni a magyar embernek nem természete. De különben is sokkal okosabb, ha az ember helyett valami barátja vagy ismerőse utazik s az tapasztal *neki* külső országokban egyetmást.

Nekem legalább így szokta átadni a könyvkiadóm évenkint az ő összes élményeit. Engedje meg az olvasó, hogy azokat (mert az enyémek) úgy beszéljem el, mintha nem én volnék én, hanem (amihez egyébiránt semmi kedvem) mintha én volnék az én könyvkiadóm.

I. Hát még a király is?

Tehát először is megérkeztem Bécsbe s ott a híres ballplatzi palota felé vettem utamat, hogy meglátogassam egyik írómat, aki a király udvarában nagy ember, de az én boltomban a kisebbek közül való. Mert hisz a könyvét, melyet tavaly írt, alig vették meg négyszázan.

A könykiadója előtt, mindenki, még egy miniszter is, csak «szerző». Megörült, amint meglátott s nyájasan ültetett le egy székre, melyről egy csomó iratot takarított el előbb. Köröskörül az asztalokon, állványokon, mindenütt státusztitkok hevernek.

— Hát, hogy fogy a könyv? — kérdé némileg fátyolozott hangon. (Mert minden szerző elfogult,

mint a szerelmes, mikor a könyve felől kérdezősködik.)

— Elfogyott egészen — mondám.

— Lehetetlen az — felelte elpirulva. — Hogyan történhetett?

— Úgy, hogy a magazin alatt, ahol a könyveket tartom, fölszakadt a csatorna s az összes példányok elrothadtak!

— Persze — szólt lehangoltan. S ezt annál inkább sajnálom, mert nekem sincs a munkámból egyetlen kötetem sem.

— Pedig én elküldtem a kikötött szerzői példányokat.

— Igen, megkaptam, de szét kellett ajándékozni, utoljára nem maradt csak egy.

— S ezt is odaadta?

— Épen ez a baj.

— Hja, az utolsó példányt nem volna szabad kiadni a kézből.

Az író örömsugárzó büszke arczczal vágott közbe:

— Attól függ, kinek. Maga a király ő Felsége kérette Mondel által, hogy el szeretné olvasni.

— Ah! — szóltam kimondhatlanul elszomorodva — tehát még ő is... még a király is nem veszi a könyveket, de *kölcsön kéri*...

— Igen, igen — felelt erre ő mosolyogva. A mi királyunk *egészen magyar ember.*

II. Jókai a külföldön.

Bécsből Lipcsébe utaztam s ott egy német kiadókollégámat látogattam meg, akivel Jókai könyvei felől beszélgettünk.

— Jókait itt nagyon szeretik — mondá. — Rengeteg pénzt visz ő tőlünk a könyveiért.

— Dehogy visz, dehogy. Épen az ellenkezőn bosszankodom. Jókai majdnem ingyen engedi át könyveit, lelketlen ügynökök elkérik tőle a fordítási jogot s ők, igaz, néha nagy összegekhez jutnak e réven, de maga Jókai vajmi keveset lát az önök márkáiból.

— Minek engedi át az ügynököknek?

— Nincs hozzá elég ereje, hogy ő valakitől valamit megtagadjon.

— Pedig kár. — Elmondom önnek, hogy jártam én egyszer egy Jókai-féle regénynyel, az: «Egy asszonyi hajszállal.»

— Nos?

— Megvettem egy ügynöktől rá a jogot néhány száz márkáért. Jókai sajátkezű engedélye volt nála. Kinyomattam négyezer példányban és szétküldtem Németországszerte. Néhány napra rá egy tescheni kiadó visszaküldi a könyvemet, hogy van ő neki *ugyanebből* a regényből egy sokkal olcsóbb kiadása (pláne már a harmadik kiadás). Ő egy másik ügynöktől szerezte meg már évek előtt a kiadási jogot. No megjártam — gondolám — a könyv a nyakamon marad s mintegy másfélezer forint költség. De már ezt nem hagyom annyiban, bepörlöm Jókait, amiért megkárosított... Hanem szerencsére sok dolgom volt akkoriban s nem értem rá levelet iratni Jókainak. Igy mult el vagy két három hét, midőn egy napon eszembe jut s parancsolom az üzletvezetőnek, írja meg azonnal a kártérítést követelő levelet.

— Miféle ügyben? — kérdé az csodálkozva.

— Ejh, hát az «Egy asszonyi hajszál» dolgában!

— Minek?

— Ön egy értelmetlen férfiú Fridrik úr. Nem látja ön be, hogy ezzel a könyvvel milyen szerencsétlenül jártunk. Befűthetünk az összes példányokkal.

— Az bajos lenne uram — felelte Fridrik úr — mert még a mult héten az *összes példányok elfogytak*.

Ilyen népszerű ember az önök Jókaija minálunk.

Pesti Hirlap, 1884. évf. 157. sz.

KÉTEZER ÉJSZAKA.

Könnyű volt a szultánnak ezer és egy éjszakán át meséket hallgatni, de nehéz volt a szegény Serazade szultánnőnek ezer egy éjszakán át mesélni...

Ez jutott eszembe ma reggel, mikor rávetettem szememet a Pesti Hirlapra, ahol ott áll a homlokzaton: «*(1999.) szám.*»

Tehát nem is ezeregy éjszaka, hanem holnap lesz a kétezredik éjszaka.

Mert mikor a többi embereknek nappal van, akkor van a szegény ujságíróknak éjjel és viszont.

A lap este készül. Mikor a hivatalnok elvégzi napi teendőit s kimegy mulatni, akkor megy az ujságíró dolgozni. Igaz, hogy nappal meg jóízűen alszik, mikor a többi ember dolgozik. És az is igaz, hogy neki dolgozik a többi ember.

Ha tanácskoznak, ha verekednek, ha jót, ha rosszat tesznek, az mind ő neki anyag.

Csakhogy az azért mégis lélekölő munka. A szegény ujságíró félannyi idő alatt kopik el, mint más foglalkozású halandó.

S a szerkesztőségnél még gyilkosabb hely a nyomda. A betűszedőnél kétszerte tovább él az ujságíró, mert az ólom gyorsabban öl, mint a tinta.

De a miért mi korábban pusztulunk el, meg-

van a mi recziproczitásunk is: előbbre vagyunk a többi embereknél egy nappal.

Előbb dőfnek hátba vagy csiklandoznak össze az események: a mi a közönségnek «ma», az nekünk «tegnap».

És ha mi előbb halunk is meg, vigasztal az a hit, hogy a lap nem hal meg soha.

Mert bizony az is csak hit. Magyarországon sokkal öregebb ujságírók vannak, mint lapok.

A «Pesti Napló» volna a Nesztor, s az is csak *harminczöt esztendős*. (Nem is vehetjük hát neki rossz néven, hogy még piros nyakkendőt visel.)

Ily viszonyok mellett nem tréfa a kétezredik numerus!

Vegyünk egy lélekzetet uraim.

Gondoljuk meg, mi az a kétezer szám.

Hány vaspennát koptattak el a munkatársak, s hány munkatársat koptattak el a vaspennák?

Hányszor kellett összeveszni a faktorral és metrompással? Hány nyomdahiba nyilallott keresztül szíveinken? Hány párbajszekundáns lépte át küszöbünket? És hány kutyanyelvet írtunk tele kétezer hosszú estén!

A tollak mélán perczegnek idefenn, az olló vigan nyirbál, s a tegnapi ujságok engedelmesen sustorognak a kezeink közt, mert lélekemelő az, hogy egy holnapi lap kilencz tegnapi lapot eszik meg, hogy megújulhasson... Egy szörny, aki apái húsából táplálkozik...

S azalatt odalenn a másik szörny zakatol... a gép. Ez, aki fölszedi ezer kutyanyelvről, ami azokon írva van s mind belekiáltja egy árkus papirosba, hogy az ordítsa tele némán, hatalmasan az országot.

Milyen zene az nekünk, mikor ez a bolondos falánk gép rákezdi a rettenetes morgását, azt az idegizgató csámcsogást, amikor ő eszik.

Mert eszik. És pedig jól él. Minisztereket eszik, nagy politikusokat föltrancsíroz, zsidókat, papokat és apró embereket gyömöszöl be a gyomrába.

És ezt, mint a kókaiak, előlről kezdi mindennap, mert a minisztereken sok hús van. (Tudom, hogy erre azt fogják kérdezni, beleértem-e Tiszát is?)

Ennél a szörnyű gépnél semmi se telhetetlenebb a világon — kivévén a *nyájas* olvasók.

Ő nekik semmi sem elég. Ami egy résznek tetszik, az a más résznek nem kell. Egyik erre haragszik, másik arra, egyik ezt szereti, másik azt.

Hányszor hallottam panaszképen felhozni, hogy «hej, csak ne volna a lap olyan antiszemita», s ugyanannyiszor hangzott az a szemrehányás is: «ugyan, keresztény redakczió létetekre, hogy lehettek olyan filoszemiták?»

A közönség közt mindenre akad hivő.

Még olyan férfiú is találkozott egyszer, aki én rólam, pedig szörnyen rest ember vagyok, azt tartotta, hogy az egész lapot elejétől végig magam írom.

Ez a férfiú Czincz bácsi volt, a híres alföldi kortes, aki az eszlári pör alatt ott tartózkodott Nyiregyházán, és zsidó létére természetesen nagy filoszemita volt.

Egy nap dühös vasvillaszemekkel tekint reám és nem köszön.

Mit vétettem én a derék Czincz bácsinak? — gondolkoztam magamban. De hát végre is abban hagytam a gondolkozást. Úgy sem volt az divatban az eszlári pör alatt!

Hazamegyek, nézem a postáról kapott Pesti Hirlapot. Hát egy czikk van benne Törs Kálmántól.

Másnap megint találkozom Czincz bácsival az utczán.

Messziről mosolyog édeskés kortesi ábrázata, nagyot köszön hódolatteljesen, mintha legalább is én lennék a szegedi rabbi.

Mivel engeszteltem én meg a derék Czincz bácsit? — tűnődtem rajta.

Hazamegyek. Nézem a «Pesti Hirlapot». Hát egy czikk van benne Beksicstől.

Harmadnap már megint rám se nézett az öreg, negyednap fidibuszszal szolgált, mikor rá akartam gyújtani, s ez így ment egész végig aszerint, amint vagy Törs, vagy Beksics írt aláiratlan vezérczikket.

De hát ez már mind régen történt, valamikor az ezerhétszázadik számunk idejében. A világ egyre forog. És mert forog, a számokat egyre szaporítja. S a számok egyre forgatják a világot.

Ami eddig volt, nem nagyon jó volt.

Ami ezentúl lesz, várjuk be együtt mai olvasóinkkal — legalább a kerek húszezerig.

Pesti Hirlap 1884. 201. sz.

A KAKAS, A NÉNIK, MEG A BÁCSI.*)

Tisztelt szerkesztő úr! Az ön lapjában tegnap «Borka néni» czímű kis történetet mesél el egy igen síma kellemes toll, a Tánkrédé. A történetke vége olyan benyomást tesz rám, mintha kis szülőfalum képe ugranék ki az önök fekete betűiből.

Hallani vélem falusi harangunkat, melyet Besz-

*) «Borka néni» czímmel a budapesti Tagblatt Tankrédje csinos történetet közöl egy Palóczországból való öreg hű cselédről, aki — mikor a gazdáját, egy budapesti gyárost, üzleti veszteségek a bukás szélére juttatták — felajánlotta neki egész megtakarított vagyonkáját, 2300 frtot, egy félreeső kis majorságért, s mikor a becsület már meg volt mentve és a gyáros Angliába utazott szerencsét keresni, kétévi távolléte alatt gondját viselte a családnak, melyhez szíve úgy hozzá nőtt, hogy soha sem kívánt megválni tőle; gondját viselte pedig úgy, hogy a kis majorságot keze munkájával jövedelmező kis gazdasággá alakította át, oda vitte lakni a boldogtalan családot, gondoskodott, hogy semmiben hiányt ne szenvedjenek; a gyermekeket ruházta, neveltette. S mikor aztán a gyáros ismét gazdagon tért haza övéi körébe, Borka néni mindent vissza akart neki adni; majd beleegyezett, hogy a 2300 frtot tegyék számára takarékpénztárba, de kikötötte, hogy őt, ki a gyermekek nélkül már élni sem tudna, tartsák meg a háznál. Amint rendben volt minden, Borka néni bemutatott gazdájának egy «Lukács» nevű kakast, melyet a házőrző eb szerepére tanított ki s mely éberséggel meg is védelmezte a házat mindig a koldusok és csa-

terczéről hozatott a tisztelendő úr. (Istenem, de szép nagy város lehet az a Besztercze!) Látom azokat az öreg parasztokat sorba, kik kaszákkal, gereblyékkel jönnek a mezőről s akik azóta mind ott feküsznek a temetőnkben a nagy kőrisfa alatt. Az egész temetőnek árnyékot tart az óriás vén fa, melynek gyökerei betolakodnak a sírokba, s melynek leveleiben újra, meg újra visszatérnek a szklabonyai halottak, hogy az élőkhöz suttogjanak...

Látom gyermekkori játszópajtásaimat is, akiket hol én ütöttem földhöz, hol ők engem. (No megállj, gondoltam olyankor, ha én voltam gyengébb, majd megkeserűlöd ezt szolgabíró korombau.) Elvonul előttem az egész falú, de a derék Borkára bizony igazán nem emlékszem.

vargóktól. A jámbor Borka néni büszkébb volt az ő tanulmányos «Lukácsára», mint arra a sok jótéteményre, melyet a gyáros és családja köszönhetett neki.

Eddig a történet, melyet Tankrédnak — mint mondja — minap este a Hangli-kioszkban egy szellemes és szeretetreméltó hölgy beszélt el, e szavakkal toldva meg történetét: «Meg nem foghatom, hogy *Mikszáth Kálmán*, aki ezt a történetet a benne szereplőkkel együtt — még a Lukács kakast sem véve ki — oly jól ismerte, mint felejthette el annyira, hogy még sehol egy szót sem írt felőle. Úgy látszik, már a két öreg kisasszonyra, a Franczkára és Johankára sem emlékszik, sem pedig a Stefi bácsira, pedig ezek mind pompás genre-alakok volnának az ő ragyogó tolla alá.»

A hölgy egykor játszótársnője volt Mikszáthnak, aki — úgy látszik — róla is egészen megfeledkezett, s azért Tankréd büntetésül halászta el előle Lukács kakas történetét s fenyegeti, hogy ha nem siet, ugyanezt teszi a Franczka és Johanka kisasszonyok históriájával is.

Mindezeket azért kellett röviden fölemlíteni, hogy az olvasó megértse Mikszáth levelét, melyet ma mintegy feleletül az illető lap szerkesztőjéhez intézett a fentebbi czímen.

Pesti Hirlap 1884. 218. szám.

Azért hát nem igazságos a szemrehányás. Az emlékeimre érzékeny vagyok. Nekünk íróknak úgy sincs más vagyonunk, csak emlékeink és álmaink. Mire való hát rámfogni, hogy eltagadom a vagyonom egy részét? Hiszen nem kell tőle adót fizetni!

Nem csoda különben, hogy elfeledtem a szegény asszonyt. Mert annyi Borkát leírtam én már, hogy lehetetlen azt tudni, melyik élt igazán és melyiket gondoltam ki én magam?

Persze Lukács kakast is az a sors érte. De hiszen kérem, mi sorsa is lehet egy kakasnak, mint hogy megegyék és elfelejtsék!

Én kevesebbet tettem. Én csak elfelejtettem, de meg nem ettem.

Mindössze egy kakasra emlékszem abból a gyermekkorból, amikor még az állat is egy szárnyas személy volt, egyetlen kakasnak hoztam el a képét egészen idáig, amikor már az emberi személy is csak egy szárnyatlan állat, ez egy fehér nagy kakas, édesanyámnak kedvencze, kinek az egyik felkunkorodó tollára rá volt írva kaligraficze: «Éljen Kossuth Lajos.»

...Nem volt ez már akkor felírva sehol egyebütt.

S a bolond kakas ott járt-kelt bátran ezzel a veszedelmes tollával a zsandárok közt.

Egy gézenguz rokonunknak támadt az a ravasz ötlete, felrajzolta a kakas tollára azt, ami a zászlókról lemaradt, hogy — azt mondja — így el nem lopják anyámtúl és agyon nem ütik a palócz asszonyok.

Aminthogy igaz is volt... Az embert megölte volna az a toll, ha viseli, a kakasnak ellenben immunitásul szolgált.

De ha nem emlékszem sem Borkára, sem Lukács kakasra, annál élénkebben ragyog felém a Johanka és a Franczka néni áldott arcza.

Oh nem, sohasem feledkezem meg anyám barátnőiről, a jó öreg kisasszonyokról, kik nekem annyi örömöt okoztak. Mert valahányszor ők jöttek, anyám mindég csokoládét főzetett olyankor uzsonnára.

A vézna Franczka néni szigorúbb volt, minden alkalomkor elkérte az írásomat és lekorholt. «Micsoda macskakaparás ez még mindig! Egyetlen becsületes betűt se látok.»

A kövér Johanka néni azonban legott védelmemre kelt.

— Ugyan ne zsörtölődj Franczka! Ne keseritsd a fiút. Látod, hogy elszomorodott szegényke! Még bizony elöli magát. Hadd igya meg előbb legalább a csokoládéját nyugodtan. Nem ő az oka, hogy olyan rossz betűket ír. Hát hol látott volna még ő tisztességesebb betűket? Hiszen ki sem volt a faluból. Olyan betűket ír, a minőket a tanítója Tusnay András mutat neki. Annak pedig reszket a betűvetésnél a keze a sok italtól.

De még a néniknél is kegyeletesebben gondolok, a bátyjukra, az öreg tiszttartóra, ki még elevenen látta fiú korában Bécsben I. Napoleont.

Katonás magatartású, szállas ember volt. Nemes, hosszúkás arczáról, hatalmas magatartásából, okos kék szemeiből a bolond is kiolvashatta, hogy okvetlenül látnia kellett I. Napoleont, akiről a palócz-parasztok azt mesélgették házaik előtt a padokon, hogy még él, hogy egy olyan ludtojást fogtak ki a tengerből, melyben a sárgája helyett piczíny levélke volt a Napoleon írásával (beh nagyon szeretném

a belüit látni), hogy azt mondja: «Élek még, viszszajövök rövid időn s a világ minden királyát vasba veretem.» (Jaj, bárcsak a mi falunkon vinnék majd keresztül azokat a vasra vert királyokat!)

A tiszttartó ott üldögélt délutánonként a mi ambitusunkon s egyre biztatgatta az anyámat:

— Embert formálok a gyerekből komámasszszony, mihelyt az én fiaim végeznek!

Két derék fia volt, mérnökséget tanult az egyik Budán, a másik orvosnak készült Pesten. Az orvos volt az idősebbik, annak kellett előbb végeznie, de a sors úgy akarta, a másik végzett előbb: meghalt.

Nem maradt utána más, csak egy seb az öreg szívében, meg egy láda mérnöki könyv; algebrák, logarithmusok, mennyiségtanok, vízépítészeti studiumok.

A könyveket egy szép napon öblös háti kosárban átszállították hozzánk. Édesanyám már messziről boldogan mosolygott a kosár elé. (Aligha nem cseresznye van benne!) Kis vártatva behítt a szobába s ünnepélyesen mondá:

— Eredj, csókolj kezet a bácsinak. Te most nagy örömhöz jutottál, édes fiam! (Most már nem kételkedtem, hogy csakugyan cseresznye az a kosárban!) Sokat töprengtem, milyen pályára adjalak. Szerettem volna, ha szolgabíró lehetnél egykor itthon a faluban, hogy mindig velem lakhatnál, hajlamod is arra van, de mivel most ezek a könyvek már megvannak és semmi hasznukat sem lehetne venni, hát megtanácskoztuk a komával, hogy inzsellér leszel.

És úgy is volt vagy két esztendeig. Annyiszor elmondták, végre magam is beletörődtem.

Hanem rá két évre meghalt a szegény kereszt-

apám orvosnövendék fia is s minthogy az ő könyveit is hazahozták, beállt a konfliktus, hogy mi legyek most? Hátha mégis jobb az orvosi pálya? Anyám hol ezt akarta, hol azt. «Boldog gyerek — mondá a keresztapám — aki így válogathat!»

Sok eszmecsere után végre arra dőlt el, hogy legjobb lesz, tanuljam meg mind a két mesterséget.

Minélfogva én aztán nem tanultam meg egyiket sem.

Csakhogy az öreg már arról nem tud semmit sem, mert ő egész haláláig bizott bennem s egyre sarkanytyúzott:

— Csak te tanulj ki becsülettel. Gazdag emberré teszlek a holtom után.

S valóban, mikor a hagyatékát leltározták, egy ilyen felíratú levél volt közte: «Adassék az én keresztfiamnak, mikor huszonnégy éves leszen.»

Nehéz volt várni a meggazdagodást s mindjárt néhány évre elkértem a levelet Johanka nénitől.

Ez állt benne kusza, öreges betűivel:

«Neked hagyom kedves doktor keresztfiam a legféltettebb titkomat, melynek kedvéért fiamat is e pályán neveltettem. Im tudd meg, a sorvasztó száraz betegséget mivel lehet gyógyítani. Minden beteged kilábol. Végy egy mozsárba csontokat a kecsegehal bordáiból, azokat finom lisztté törd, sűrű szítán rostáld meg s az így nyert port szivasd fel félóránkint a mellbetegekkel. Nagy gazdagság, sok pénz száll reád ezen titokkal. Élvezd békességben, örömben.»

...Köszönöm alássan kedves jó keresztapám.

TISZA A GYANÚ ALATT.

(Válaszféle Grünwald Bélának.)*

Fölkelek ma reggel, fogom a Pesti Hirlapot s ott találom ékesen leírva, «mikép íródnak a karczolatok?»

Hohó, hisz ez nekem szól!

Még pedig, ah, ni... Grünwald Béla írta. Az ember szinte kételkedve rázza a fejét... Istenem, mi mindenre ér rá! Vagy talán nem is ő írta — hanem csak ő küldte be. Ki tudja, hogy van?

Mindegy, most már mégis vele feleselek emiatt a rovat miatt, amelylyel annyi bajom van.

Ritka nap, hogy ne kapjak valami kérdezősködő levelet, vagy felszólalást. Ki győzne mindenre felelni? Hanem, ha már ilyen nagy potentát avatkozik bele, mint Grünwald Béla, annak okvetlenül vissza kell adni a — reconaissance vizitet.

Úgy is már előbbről adós voltam valakinek egy válaszszal.

Ugyanis a minap, mikor Tisza Kálmán Bécsben járt, a következő levél érkezett egy megyei szolgabírótól:

* G. B. *Mikép íródnak a karczolatok* czímmel írt a Pesti Hirlap 1885. márczius 4. számába.

Tisztelt szerkesztő úr! Öt év óta vagyok becses lapjának hűséges előfizetője és különösen a «T. Ház» czímű rovatot olvasom mindig a szomszédommal, ki másodkézből kapja tőlem a lapot. Feltűnt nekünk az a sajátságos körülmény, hogy valahányszor Tisza Kálmán nincsen Budapesten, — akár Bécsbe indul, akár pedig Geszten időz — *rendesen* elmarad a «T. Ház» karczolat. Véletlen ez, vagy pedig?... kérem, legyen oly szives és adjon erre nézve fölvilágosítást.

Én erre azt szándékoztam neki felelni:

Tisztelt Uram!

Az ördögbe is, csak nem hiszi ön, hogy a karczolatokat Tisza Kálmán írja?

Az igaz, utána gondolok most már én is, csakugyan megesett néhányszor, hogy épen akkor nem voltak karczolatok, mikor Tisza sincs Budapesten.

És ez magamnak is szöget üt a fejembe bizonyos fokig, de azért még sem gyanúsítom Tiszát, nem gyanúsítom pedig azért, mert ha Tisza nincs otthon, akkor rendesen Tisza kiséretében Tarkovics tanácsos is távol van; következésképꞏ Tarkovics tanácsos is írhatná a karczolatokat, — *ha nem én írnám* őket.

De mivel én írom (ámbár megvallom jobb szeretném, ha Tisza írná) megmagyarázom, hogy miért nincsenek távolléte alatt karczolatok.

Mert nincsenek események.

A Ház olyan, mintha az orravére folyna. A mamelukok csak azt várják, míg a lábát kiteszi a határbúl — ők is szedik elő a mérsékelt vasúti jegyeiket.

Ez ellen pedig nincs orvosság!

Csak a megboldogult Sztupa György tudott egyet. Ő, ha valahova elment, mindig azzal csapta be a patikaajtót, hogy megbiztatta személyzetét: «Rögtön jövök.» (Néha két hónap múlva került aztán elő valami csehországi fürdőből.)

De Tisza hiába mondaná, az újságok kibeszélik menetelét s jövetelét.

A mamelukok elteszik az eszüket befőttes palaczkokba, hogy ahhoz addig semmi szabad levegő ne férjen. Az ellenzékiek keresztbe fektetik a lándzsáikat, én pedig leszúrom tollamat a serét közé. Az alatt szél nem fúj, víz tükre nem hullámzik, minden stagnál, pihen, csak tán az adóexekutor nem. A szegény sohasem pihen....

Fogadja stb.

Ez a megnyugtató válasz már meg volt írva, mikor ma tönkreteszi levelemet a Grünwald szellemes csevegése,

Mit tegyek már most?

Hisz az én szolgabíróm esze még jobban megkonfundálódik ezek után.

Mert ha ő arra a tapasztalatra jött, hogy amikor Tisza nincs a Házban, akkor soha sincs karczolat, nem is hiányzott egyéb, mint valakinek ráadásul még arra tapasztalatra jönnie, hogy de karczolat akkor is van ám, ha a Házban nem vagyok.

S az a furcsa, hogy mind a két megfigyelés igaz.

Mi következik ebből? Az, hogy a karczolatokat alkalmasint *mégsem én csináltam.*

És így van az.

Csinálják azokat maguk a képviselők. Belebeszél azokba kormánypárti, függetlenségi, anti-

szemita, mérsékelt ellenzéki, egyszóval mindenki, még Tischler Vincze is.

Hát ott vagyok a karzaton vagy a folyosón és valakinek valami jó ötlete van, vagy valami érdekes megfigyelése, szivesen közli velem.

Ha pedig nem vagyok ott, utánam küldik a délutáni fekete kávémhoz; képviselők, akik szinte odajönnek kávézni mindennap, még egyszer végigemlegetik ott az ülés lefolyását. Nekem csak össze kell szednem az ötleteiket s van már nekem arra otthon egy olyan formám (mint aminőben a szakácsné a kuglófot süti), abba én belerakom, amit ők összehordtak, kirázom és megvan az egész karczolat. Nem olyan nagy virtus az, aminőnek Grünwald Béla szeretné föltüntetni.

Én azt tartom, hogy inkább gáncsot érdemelnek e persiflageok.

Ha rosszak, azért mert rosszak.

Ha pedig jók, akkor azért, mert demonstrálják, hogy azt a sok képviselőházi beszédet mégis csak lehet valamire használni.

Pesti Hirlap, 1885 márczius 5

AHOL AZ EMBER A BÁRÓNÁL VÉGZŐDIK.

Elhatároztam a daczosság bizonyos nemével, ıogy nem foglalkozom a főrendekkel. (Majd meg-rja az ő gyűlésüket tisztelt kollegám Grachus — nert azoknak már keményebb ember kell.) Nekem gyis megvan a magam «T. Háza», elég az egy em-ernek!

Nem, fel se megyek az ülésükre.

Hanem azt bajos volna megállni. Mert bármint zerettem volna elmémet elfordítani róluk, minden árgy visszavezetett rájok.

Nézem a lapokat a reggeli mellett: czikk, entre-ilet a főrendekről szól, nézem a leghátulsó oldalt: *Idegenek névjegyzéke*» valamennyi szállodai név lőtt ott a br. vagy gr.

A fogatok sűrű egymásutánban robognak az tczákon, czifra tarsolyos huszárok ülnek a bakon. nemzeti múzeum bejáratánál a két karcsú póz-án a magyar és horvát zászlót lebegteti a szél...

Fönt, ahol a lépcsők elfogynak, valami pok-ócz-rongy fehérlik. Az bizonyosan szőnyeg ott... agy talán a liberalizmus zászlója. Mert azon át épkednek, azt tapossák a méltóságos urak.

De bizony mégis megnézem azt az ülést.

Beeresztettek s ugyanott álltam, ahol tavaly

januárban, mikor a zsidó-házasságról volt szó. S előttem állt ugyanaz a kép, ami tavaly. Csakhogy a kompromisszum épen a legérdekesebb alakokat kiradirozta belőle.

Tavaly a szabók ellen voltam elkeseredve, mikor végig néztem a zsufolásig tömött főrendiházon, hol kivált a széleken vedlett ruhában, gyűrött ingben álltak egymás hátán a született törvényhozók, ma csak Tisza ellen keseredtem el, hogy minek rontotta el ezt a szép vitát az egyezkedésével?

Majd minden úgy van, mint akkor.

Ott ül jobbról legelől Simor János, a másik szélen Haynald érsek. A harmadik aranyos szék (mert csak három széknek van a háta megaraaranyozva) a zágrábi érsek helye üres ma.

Hátuk mögött négy egész püspöki széksor élén Samassa (aki ismét öregedett tavaly óta), szemben ott látom Andrássy Gyulát (aki ismét fiatalodott tavaly óta). (A természetben sincs már következetesség!) Ahol Andrássy végződik, ott kezdődik négy román főpap, négy fehér hosszú szakállal, reverendáik égő piros selyem bélése s hosszú ősz hajukon a lila barettek megélénkíti. Hátuk mögött főispánok szürke táborát.

A középen Simonyi Lajos barnállik villámló szemeivel s Édelsheim Gyulai kéklik csillogó szinpompával tábornoki egyenruhájával és bozontos nagy fejével.

Imitt-amott szemembe tünnek ismerősek, akik az *enyéim voltak valamikor*. Ott könyököl fakó egykedvüségben Péchy Manó, alkalmasint itt alszik valahol a nagy Karácsony Guido is. Kihajtott inggallérjával messziről virit Odescalchy Arthur her-

czeg. Hosszú barna szögfürteit daczosan rázza igen gyakran a halavány Prónay Dezső.

Még sem a tavalyi főrendiház ez egészen! A fele sincs itt azoknak! Hol maradtak az indigenák és a kataszter-mágnások?

Aztán micsoda botrányos csendesség ez!

Milyen izgatottság volt a multkor! Hogy morajlott végig a termen a helyeslő zúgás, vagy a gúnyos visszatetszés. Mint a «tallyho» kiáltás a rengetegben, mikor a vadat kergetik.

Ma nem volt semmi.

Tisza mozdulatlanul ült picziny asztala mellett, mint egy fehér szobor.

A többiek is nyugodtan hallgatták a szónokokat, minden közbeszólás nélkül. Ha az ember végig nézett a sok magyaros fejen, mind egyformának, egykedvűnek látszott. Ember azokból ki nem kombinálhatta, mi tetszik nekik, mi nem.

Tavaly a felső kabátokat vették bázisul a kombináczióknak, most meg ilyen alap sem kinálkozott.

Hanem a bajuszokon volt mégis valami különbség. A lefele fordított ʌ betűk és a fölfelé fordított V betűk.

Föltehető, hogy a fölfelé fordított V mind igennel fog szavazni, tehát megolvastam a lefelé fordított ʌ-ket.

Ezek vannak kisebbségben. (Úgy látszik kevés volt a pomádé.)

De ez végre nem az én dolgom. Hiszen Grachus fogja megírni a karczolatot. Ő írja meg a hangulatot, a részleteket, az appercüiket. Nem szabad az ő thémáit elszednem. Én csak annyit kértem ki tőle, hogy adjon ide nekem leírni az egész főrendiházból legalább egy embert.

— Szívesen — mondá Grachus udvariasan.

— Amelyiket választom?

— Tessék, akármelyiket. Szétnéztem kit válaszszak?

Sok tarka és érdekes alak suhant el előttem. Habozva tűnődtem, ne-e magát Sennyeyt válaszszam leírás végett?

Érdekes rajz lesz a nyomott arczú síri alak, apró szúrós fekete szemeivel, amint ott ül fagyosan, előkelően az emelvénynél.

A három nagy ablakon beszűrődő fény odaveti fejének árnyékát az emelvény mögötti aranyczirádás piros tábláira. Az árnyék megrezg és ha mozdul... úgy rémlik, hogy egy szürke gólya.

Nem, mégsem választom én Sennyeyt! Lám, Tisza is rosszul járt, hogy Sennyeyt választotta. Hanem ni amott a balközépen a délczeg gróf Bethlen András mellett ül egy rokonszenves Napoleonarczú kecskeszakállú főúr, azt választom én magamnak.

A legelevenebb valamennyi között. Minden beszédre figyelt s minden jelentősebb mondatnál megmozdult. Derült, nyugodt szemeiben, melyekkel mereven nézte a szónokokat, visszasugárzott a tetszés vagy nem tetszés s ott futkározott arczán, homlokán.

— Ki az a főúr? — kérdeztem a szomszédomtól.

— Az egy erdélyi mágnás, Bethlen Károly. Siket.

— *Siket?* Az lehetetlen. Hiszen ő hallgatja a beszédeket legjobban.

— Igen mert leolvassa a szájakról. Nagy virtuóz ebben. Arról nevezetes, hogy a kolozsvári szin-

házban a gukkeren meghallja, amit a szemközti páholyban az asszonyok egymás közt suttognak.

— No ez nagy dolog!

Azóta le nem vettem szemeimet róla, mindig őt néztem és vigyáztam. Egyszer lelkes helyest kiáltott közbe Tiszának, máskor a fejét rázta. Következett a szünet s láttam, hogy a Szapáryval beszélgető Haynald halk diskurzusára ügyel: lehettek tőle vagy húsz ölnyire.

A szünet után, mire Prónay Dezső kezdett beszélni, megtelt a terem gőzzel. A pára ködként gomolygott a fejek fölött, olyan sűrű, nehéz, hogy az öreg podagrás urakat fojtogatni kezdte. A langyos atmosphaerában (és talán a buffetbeli argumentumok is belejátszottak) sok fej megnehezedett, némelyek bóbiskálni kezdtek a padokban.

Magának Bethlennek is megnehezedének a szempillái és hosszabb pislogás után a pad felé fordítá lankadt tekintetét.

Fejét félkönyökére támasztá és úgy *látszott* hallgatni.

Elgondoltam, hogy ő most nem hall mind e szónoklatokból semmit és nincs kilátás, nincs hang, mely fölrázhatná...

Hanem ha tán valaki megrántaná a vállánál fogva...

... Ejh minek? Hiszen így siketen, látó szeszemét is elfordítva, ő képviseli legjobban a magyar közvéleményt.

Pesti Hirlap 1885. márcz. 24.

KONFERENCZIA A KIRÁLYFINÁL.

Most már csakugyan elhiszem, hogy a királyfi könyve megjön őszre, mert már láttam is a korrekturáját. A történelmi rész ki van szedve nagy quartalakban, cziczeró betűkkel ritkítva. Maga a trónörökös írta a bevezetéseket nemcsak a közös kötet elé, hanem a magyar kötethez is egy rövidebbet. Azért csak négy lapra terjedőt, mert a Hunfalvy értekezése is, mely a magyar részt megnyitja, amolyan bevezetésféle.

A munkálkodás lázasan folyik, a tikkasztó meleg nem imponál a trónörökösnek s a két szerkesztőnek sem tudatik be enyhítő körülménynek. Jókait és Weilent is örökös mozgásban tartja az ő «hű munkatársuk».

A tanácskozások egyre folynak; hol itt, hol Bécsben gyűlnek össze megbeszélni, ha valami fennakadás van. Az pedig sok van egy ilyen kényes természetű munkánál.

Egy ily tanácskozásnak szeretném vázlatos képét lerajzolni.

Természetesen a trónörökös elnököl, czeruzával a kezében, közvetlenül mellette Jókai és Weilen foglalnak helyet. Ott könyökölnek még Szögyéni, Arneth, Miklosick, Beck és Keleti Gusztáv.

A trónörökös körülnéz s legott észreveszi Nagy Miklóst — hogy nincs ott.

— Nagy Miklós még mindig rosszul van? — kérdi részvéttel Jókaitól.

— Már jobban van, fenség.

— No nézzük, mennyire haladtunk.

Erre Weilen és Jókai tesznek jelentést. Természetesen «örvendetes» jelentést. Minden simán megy, minden jól megy.

— Van-e valami indítványa?

Hát persze hogy van, azt elő is adják az igazgatótanácsban, de bizony van ő nekik olyan óhajtásuk is, amit nem igen mernek indítványba gyúrni.

Hanem hát lassankint abból is kiüti magát egy-egy szó s azt a trónörökös mindjárt kitalálja.

Az ülésen bemutatják az osztrák rész képeit, gyönyörű rajzolatok, művészi ihlet és ambiczió alkotásai. Köztük az egyik a negyvennyolczadiki bécsi forradalomból ábrázol egy diákot a barrikádok tetején.

— Micsoda? — kiáltott fel Jókai s szelid, kék szemeiben fiatalos tűz gyúl ki — hiszen akkor mi is közölhetünk forradalmi képeket.

— Természetesen, — vág közbe a trónörökös — hiszen a honvédeket csak be kell talán mutatni, sőt Kossuth arczképét sem szabad kihagyni.

Nagy lidércznyomás esik le a költő szivéről s hálás szemeket vet a királyfira.

— Hogyan? Önök talán azt hitték, — mondja a trónörökös — hogy én akadályoznám....

— Őszintén megvalljuk, fenség, azért voltunk tartózkodók, mert a tárgysorozatból ki méltóztatott törölni a «Rákóczi hadászata» czímű fejezetet.

A királyfi fölnevetett.

— Igaz, kitörültem, de csak azért, mert nem most volt az a harcz. Már pedig mi hazánkat nem olyannak akarjuk bemutatni, amilyen volt százados előtt, hanem aminő most harmincz-negyven év óta: ebből lássa meg az olvasó világ, minő lehet majd századok múlva, ha igyekszik.

Ezen epizód után következik az osztrák referáda.

Egy nagy tudósuk (a neve benne lesz majd az első füzetben) megírta Ausztriát olyan lapos alapossággal, hogy elővette az év első napját, január elsejét. Január elsején, úgymond, a következő szokások divatoztak Alsó-Ausztriában (s itt elmondja január elsejéről a népszokásokat), azután január másodikáról és még azután harmadikáról s ezt így viszi deczember végéig. (Az isten éltesse a derék tudóst az emberi kor legvégső határáig!)

A magyar tagok majd elaludtak a felolvasás élvezése alatt, hanem a német urak valami rendkívülinek találták ezt a methodust s elő is állottak hirtelenében azzal az indítványnyal, hogy mivel a magyar és német rész közt mégis kell bizonyos egyöntetüségnek lennie, a magyarok is ilyen alakba öntsék a népszokásaik leírását.

Fölriadt erre ijedten a szunnyadozó Jókai.

— Az ám, de hol kapok én arra otthon embert? Mikor nálunk az is népszokás, hogy nem szokás így írni.

— Már pedig mégis egyformaságnak kell lenni, hajtották a németek. Nem lehet össze-vissza hányni mindent, mintha széna-szalma volna. A szerkesztők reputácziója kívánja ezt.

Egyszóval így, meg amúgy, szakadt az argumentum, mint a zápor, úgy hogy már-már meg

kellett volna magát adnia Jókainak, ha segítségére nem jő a királyfi:

— Ugyan kérem, hova beszélnek az urak! Hiszen a magyarok nem írhatnak ilyes dolgokat. Az csak önöknek való. Tudjuk mi a *magunkét*, mi nem írhatjuk január elsején milyen szokás van, mert más szokás van Debreczenben és más Kikindán, vagy Selmeczen. Hagyjanak minket az effélékkel békén...

S ezzel Jókai felé fordult.

— Apropos Kikinda! Mindig elfelejtem önnek mondani, kedves Jókai, pedig már hányszor volt eszemben, hogy amennyiben a nemzetiségi vidékeken volnának odavaló jelesebb írók, talán azokat kellene felkérni, írják meg ők a maguk vidékét, — mert nem szeretném, hogy én *csináljak önöknek ellenségeket.*

A trónörökös most az órára vetett egy pillantást.

— Hát van-e még urak valami elintézni való?

— Nincs, fenség.

— Beh kár! — sóhajtott a királyfi.

S ez jellemzi az ő szüntelenül pezsgő tettvágyát.

De bár nem akadt munka, ő azért a kedves szerkesztőit még sem bocsátotta el könnyedén, hanem pihenőül még jó ideig elbeszélgetett velük az új könyvről, a külsejéről, a betűiről, a képekről s ezer meg ezer mindenféle apróságról, de már abból én semmit sem hallottam, — mert nekem csak idáig mondták el, azt is azzal a föltétellel, hogy valahogy «*ki ne írjam*».

Meg is igértem nekik, az igaz, de azt tartom, egészen elég titokban maradnia annak — amit nekem el nem mondtak.

Pesti Hirlap 1885. julius 19.

NYILT LEVÉL MIKSZATH KÁLMÁNHOZ.

Kedves barátom!

Sok élvezetet köszönhetek eleven fantáziádnak s nem gondoltam soha, hogy még rám nézve a kellemetlenség kútforrása is lehessen.

Én neked csevegés közben elmondok egy kis történetet.

Egy pandurnak négy vagy öt jámbor tót delikvenst kell a megyeházba kisérni. Ősi szokás szerint a rabok útközben megvendégelik a pandurt minden útba eső korcsmában. A pandur a sok ivás következtében képtelenné válik nagy missziója teljesítésére. A delikvensek önfeláldozó támogatásával beér a megyeházba s ott a várnagy szine elé járulva, azt mondja neki a delikvensek egyike, aki a pandur puskáját vitte: «Tekintetes uram, behoztuk ezt a pandurt.»

Öt perczczel később a pandur kurta vasra van verve s a lelkiismeretes várnagy komoly arczczal jelenti nekem, mint alispánnak az esetet; én pedig ez óriási komikum hatása alatt kaczagva dőlök a legközelebb eső karszékbe.

Ezt a kis történetet neked is *kaczagva* beszéltem el. De a te fantáziád ezzel nem érte be. Engem az eseten «mélyen elszomorodottnak» állítasz a közönség elé, amit reputácziómra nézve sokkal veszélyesebbnek tartok, mintha azt írnád, hogy a képviselőházban rossz beszédet mondtam. Mert ha ily komikus eseten nem kaczagtam, hanem mélyen elszomorodtam volna, ez nálam a bárgyúság meglehetősen magas fokát jelentené.

De ami a legrosszabb, felbőszítetted ellenem Szederkényi Nándor barátomat is, aki előadásod után indulva, meg van győződve, hogy ez a kis víg történet a vármegye ellen van irányozva. Kérlek, mondd meg neki, hogy ez eszem ágában sem volt és békítsd ki velem valahogy.

Elmondtam úgy, mint elmondtam egyéb komikus eseteket, tendenczia nélkül, s ő mindég előnyösebb helyzetben van, mint én, mert az ő története a két részeg csendőrrel nagyon sokkal komolyabb jelenség, s csak azt mutatja, hogy a legjobb intézmények is mikép romlanak meg kezünk alatt.

De vonjuk ki mindezekből a tanulságot: Ha valamit elbeszélünk, egy emberre hivatkozva, akit egy kicsit respektálunk, ebben az esetben a költőnek is kötelessége nem engedni tért a fantáziának. Őszinte hived

Grünwald Béla.

Köszönöm a leczkét, melyből sima kézzel ki van szedve minden csípősség, — de mégsem fogadhatom el megjegyzés nélkül.

Hogy a delikvenseken nagyon jóízűen nevetett Grünwald Béla, mikor azok a pandurjait behozták, azon nem kételkedhetem, de ha Grünwald Bélát a közönség elé állítom, hogy az ő kiváló politikai egyénisége a kisszerű théma keretében is csak némileg rajzolva látszassék, legalább is sírva kellett volna őt szerepeltetnem.

Én azonban elengedtem neki a könyeket. Mert nem szeretek megríkatni senkit. (Aztán úgyis elég gyászban képzeli őket az ország Szilágyi miatt.) Én csak annyit mondtam, hogy mélyen elszomorodott. Mert neki a szomorúság áll jól ebben az esetben.

S ime megcsipked (igaz, hogy az ő kedves, szeretetreméltó modorában) s kívánja, ösmerjem

el, hogy ő nevetett a garázda pandurokon, mint ahogy nevetett volna például valamelyik tajtékpipás régi viczeispán, aki most a Tisza háta mögött könyököl.

...Neki mindenáron mosoly kell az ajkaira.

Hja, csakhogy ez nem megy!

Vagy tessék szeretetteljesen mosolyogni a vármegye gyarlóságain és akkor mellette szavazni, vagy tessék a czentralizáczió mellett beszélni és akkor mélyen elszomorodni a gyarlóságokon.

Mosolyogni is, haragudni is egy thémán nagyon nehéz. Leírva valószinűtlen. A politikus megtalálhatja talán a módokat. (Ott sokkal bővebb a raktár.)

De az írónak nincsenek erre színei.

Pesti Hirlap 1886. 76. sz.

AZ ÉN LEGÚJABB RIVÁLISOM.

Végtelenül unalmas ülése volt ma a képviselőháznak. Azt az indítványt tettem magamban és el is fogadtam, hogy ma nem írok róla. De azért csak ott ültem a szokott helyemen. Megszoktam évek óta, hogy az alakjaim közt legyek. Szeretem őket egytől-egyig és úgy veszem már akármit cselekszenek: mintha azt mind nekem csinálnák. Persze, a hetedik éve lesz innen-onnan...Én nekik élek azóta, hát róluk is azt hiszem, hogy nekem élnek...

Hanem még így soha sem unatkoztam.

Csend volt, minő a vihar után szokott lenni. Karzat, folyosó némán ásítanak. A tegnapi küzdtér harczias elemei lankadtan nyugosznak a dúló csata után.

A habarékpárt (melyet egy-egy kiváló státuszférfiú találóan nevezett el ma a folyosón «a politikai meggyőződések zálogházának») búsan könyököl a padokon, a kormánypárt a «tegnapi élvezettől» kimerülve, egykedvűen sütkérezik a hármas ablakon beözönlő napfényben, melynek sugarai véletlenül odavágódnak a hímzett országczímerre az elnök feje felett s mintegy glóriával öntik el.

Csak a legszenvedélyesebb módosítók (akiknek a csont is jó) vannak még mindig működőben.

A két főispáni kacstól már megszabadultunk tegnap, de még a főispánoktól nem. Hja, azok nagy bagázsiával járnak.

Mocsáry (hogy a saját stylusát használjam) a főispánok hivatalnoki rangfokozatba való letételének szükségtelensége mellett szólal fel. Thaly egy adomát mond el a főispánok ellen németül: hogy akinek nem lesz elég titkárul egy ficzkó, még egy ficzkót vesz magához.

— Benne van a Pesti Hirlapban! — kiáltja egy hang.

És most már csakugyan ráismertem magam is a mai karczolatbeli adomámra. (Bizony nem gondoltam volna róla még tegnap, mikor írtam, hogy parlamenti szónoklat válik belőle.)

Thaly a rangot, Goda, Szederkényi a nyugdíjat sajnálja a főispánoktól. (Istenem, de sok is az irigy ember!)

De Tisza Kálmán játszva tiporta le az ellenérveket. S a Ház változatlanul fogadta el a főispánokat.

A többi paragrafusok is simán, unalmasan csepegtek le.

Már épen haza akartam indulni, mikor elém áll az én tisztelt barátom, a bodajki képviselő Meszlényi Lajos.

— Szeretnék egy bolondságot csinálni — mondja.

Majdnem megöleltem örömömben.

— Hiszen épen arra volna szükségem.

— Egy botrányos ötletem van. S elmondta,

hogy az ötlet nem egyéb, mint hogy ő szeretné egyszer megírni helyettem a karczolatot.

— Szívesen! Mikor?

— Már készen is van, itt hordom a zsebemben.

Elolvastam jóízű versezetét s megigértem, hogy igenis közlöm, mert hadd lássa a közönség, hogy a képviselők sem töltik egészen hasztalanul az idejüket.

* * *

HOGY JÖN ÖSSZE A HÁZ?

(A t. Ház irójához.)

Irta: *Meszlényi Lajos.*

Ki a «Tisztelt Házat» írod e lapok hasábján
S kinek a sok jó gondolat röpül ki a tollán,
Ki mint író s mint hű barát
Oly jól áll a lábán
S kinek a sok dicsőség már
Nem fér el a vállán,
Megirigyeltem azt tőled
Híres Mikszáth Kálmán
S bár kapjon Nendtvich, Komlóssy
Harmincz fokos lázat,
Mit te szoktál, én írom le
Ma a «Tisztelt Házat».

* * *

A portás áll hosszú, néma lesben,
A tíz órát elütötte már,
Pödrött bajszszal, nagy bottal kezében
Ah, messze van még az, mire vár.
«Úr az úr — így szól — már féltizenegy,
De most talán csak mégis jön már egy.»
És ím az utcza jobb felőli sarkán
Egyszerre lép ki két magyar alak
Tisztes arczczal, fejök büszkén hordván,
Jól áll nekik a félre tolt kalap,

A Házban elsők régi évek sorján,
Ülésről még sohsem maradtak el,
Látta őket valamennyi kormány,
Hisz pöröltek valamennyivel.
Házszabályok élő nyitott könyve,
Kinél szív, elme és száj sziporkáz;
Negyven évnek törhetetlen elve,
Ez Józsi bátyánk, a jó Madarász.
Mellette jön az elnököknek réme,
Öltözéke is már szemet szúr,
Ősi typus köztünk járó képe,
Nem szereti Tisza Kálmán úr.
Mamelukok nagy népszámlálója,
Közös ügy fertőjét tipró vándor,
Jegyzőkönyvek mérges hallgatója,
Kúnok bálványa, nagy Csanády Sándor.
Tíz percz mulva jön Szalay Imre
S mellette a csontos Orbán Balázs.
Egyik a borával, másik a szavával
Biztos sírt sok mameluknak ás.
Jön Gábor báró zsidók öldöklője,
Jó Lázár Ádám megüli helyét,
Nagy gondja van, harminczkét módosítvány
Erősen nyomja ősz székely fejét,
Lükő Gézával most Thaly robog be,
Büszkén hordozza őt kurucz lova,
Jó hírt hallott a jámbor Rossiváltól:
Református lett két jezsuita.
Végre jön az elnök és nyomába,
Mamelukok roppant serege,
Elől Ivánka mindég hangosan,
Szép Tischler Vincze kényesen,
Krausz Lajos szörnyű fényesen, stb.

De elég ennyi izelítőül.

Igy mennek a Meszlényi Lajos versei véges-végig, emlékeztetve a régi dietai pasquilusok ódon kedélyességére.

Jól esik tudni, hogy most, mikor már kezde-

ek az öregek elpusztulni (imitt-amott van belőlük gyik-egyik), a poézisük átment az utódokba.

(Denique a szellem halhatatlan.)

De én ezt még úgy is üdvözlöm, mint figye-emreméltó új tünetet. Hogy t. i. az ellenzék apró-lonkint a versírásra adja magát.

Az se valami nagyon hasznos, de legalább kel-emetes foglalkozás.

Pesti Hirlap 1886. 87. szám.

SZENT TÁRCZA.

Lonkay Antal kedves bátyánk lapjában, a Ma gyar Államban (épen a mai számban) ugyancsa jól megmossák néhány írónak a fejét a «Jó kön vek» czímű népies művecskék miatt, amiket a kö oktatásügyi miniszter terjesztet a jámbor olvas tudó nép közt és amiktől az megcsömörlik, me azokat protestáns írók és szabadkőművesek cs nálják, egyenesen a keresztény-katholikus népe megrontására.

Minthogy a megmosott fejek közt az enyém ott van, és az annyira hozzám tartozó családi j szág, hiszem, hogy Lonkay bátyánk nem fog me haragudni és indokoltnak találja, ha egy-két sz én is elejtek az én saját fejem miatt.

A velem enyelgő passzus így szól:

«Az egyiket Mikszáth Kálmán, ez a kegyelt í szedte ritmusba. A mai pénzszűk világban, mik az óriási adó miatt a nép úgyis oly levert, ma kétségbeesett — odamutatja a népnek a nagy ur rengeteg pénzét s könnyelmű pazarlását. Bemutat Eszterházy Miklós pazar költekezését — mint lő agyon a paripát, melyért tízezer forintot dob o

– hogyan gyújt rá fidibuszként egy ezeres ban-
óra; s a többi közt írja:

«Ott ültek az urak, mulattak, kártyáztak,
Ha jól emlékezem, hát durákot játsztak.
Felül ült a király, legtöbbet az vesztett,
Sebaj, adóban majd visszaszedi eztet!»

Most kérdezem: minő erkölcsi hasznot remél
zerző a népnél e füzettel elérni? Hová lesz itt a
irályi tekintély? és vajjon minő szívvel fog adót
zetni az ily mérgen táplált nép?»

Ilyenformán szidja a «Videant consules» czikk
ókait és Szathmáry Károlyt is.

Jókainak nem árt az ilyesmi, hát minek fe-
lne? Szathmáry Károlynak pedig nem használ,
hát azért nem felel.

De nekem se nem árt, se nem használ, hát én
lelek.

És azzal kezdem, hogy ugyan ki lehet a név-
len czikkecske írója? Csak nem gróf Szapáry
yula? Vagy ha nem ő, akkor nyilván valami adó-
égrehajtó. Mert mintha oda menne ki vádjának
ső része, hogy az adó sikeres behajtását akadá-
ozom. (Látom, erővel meg akarnak engem válasz-
tni az urak szélsőbali képviselőnek!)

De mégsem!... Nem pénzügyi közeg megbot-
inykozása ez! A szemrehányás utolsó része, hogy
hova lesz itt a királyi tekintély?» Péchy Tamásra,
Ház elnökére vallana (ha az is nem volna luthe-
inus), mert ő szereti hangoztatni, hogy «Anglia
elünk barátságos lábon álló hatalom».

Ugyanis az illető névtelen író, aki engem olyan
örnyűséges lázítónak rajzol a királyi tekintély

ellen (hogy legalább is Szalay Imrének képzelem magamat), elfelejtette odaírni, hogy egy *angol királyról* van szó s még az is csak «mesebeli».

Felül ült a király, legtöbbet az vesztett,
Sebaj, adóban majd visszaszedi eztet.

Nem! Én igazán semmi rosszat nem gondoltam ő angol királyi felségéről.

Hát nem elég gavallér dolog az, hogy ő vesztett?

S nem elég természetes az, hogy adóban visszaszedi? Kit izgatnék én fel ezzel ellene? Legfeljebb az íreket lehetne. De azok nem veszik a «jó könyveket».

Aztán épen egy angol királyt sérteném én meg? Mikor igazi bámulattal vagyok eltelve Anglia iránt, mióta Egyiptom adósságait girálta. (Hátha még a mienket is kifizeti valamikor?)

Hanem hát úgy van az, hogy mindent kifogásolhatni a világon. Még a «Magyar Állam» ma czikkét is.

Engem most azért szidnak, mert illoyális vagyok a Jó könyvekben. P. Szathmáry Károlyt meg azért szidták minap, mert nagyon is loyális a «Jó könyvek» egyik darabjában.

«Ilyen émelygős szerelem nem való a népnek» — mondja a czikk az «Edelény, a holtig hű szerető» históriára.

Az Eszterházy pazarlása se való, mert mi szükség azt a népnek tudni, mit csinálnak az urak «Garibaldi története» sem való, mert Garibaldi nem szerette a papokat, a Jókai életrajza se való, mert ez csak egy kálvinista ember.

De hát akkor mi való?

Utoljára is kisül, hogy csak a «Magyar Államot» szabad olvasni annak, aki üdvözülni akar.

Én azt tartom, hogy legjobb lesz: béküljünk ki. Legyen meg a «Magyar Állam» is az ő vallásos kötekedéseivel és jóízű magyaros hangjával, de hagyjon meg Lonkay bácsi bennünket is. Hiszen olyan nagy a világ! Elférünk. Nekünk is jussanak benne olvasók. Hát minden embernek muszáj a menyországba jutni? (Úgy is lesznek ott önök elegen.)

Hogy a királyokkal veszít össze a «Magyar Állam» czikke, azzal én keveset törődném, mert nem igen vagyok velök ismeretségben; hanem hogy a katholikusokat haragítja rám — azt már nem érdemeltem meg.

Mert én egész életemben sohasem bántottam senkit a vallása miatt: annál kevésbé igyekezhettem a «Jó könyvekben» a keresztény katholikusok megrontására.

Rossz izlés az, mely ilyenekbe kapkod. A papság se panaszkodhatik ellenem. Még az apámtól tanultam meg: «Soha se kezdj ki fiam a papokkal, mert te húzod a rövidebbet.»

Egyetlen egyszer csináltam egy rossz vicczet a jó öreg Geduly szuperintendensre, hogy úgy nézett ki a nyakán fityegő gallérjával, mint az orvosságos üveg.

Akkor is felzúdultak ellenem a lutheránus képviselők, s odajöttek a folyosóra veszekedni.

Én ugyanis (isten neki, már csak bevallom) magam is lutheránus vagyok, azért jöttek a szemrehányással:

— Ej, ej. A saját főpapodat gúnyolod ki?

Erre aztán én is méregbe jöttem:

— Hiszen csak van bennem annyi illemérzet, hogy nem bánthatom a *másét*.

Egyszóval, mikor én gúnyolódni akarok, találok én arra elég anyagot a saját eklézsiámban is. És ha én most rossz nyelvű ember volnék, azt mondhatnám: hogy azt bizony találhatna a «Magyar Állam» is — de inkább nem szólok semmit.

Pesti Hirlap 886. 92. szám.

LEVÉL MIKSZÁTH KÁLMÁNHOZ.*

Látod, Kálmán, látod. Régen megmondtam én azt neked, hogy kár a magad okos gondolataidat, költői eszméidet, szellemes megjegyzéseidet gubás parasztok szájába adni. Egy darabig csak elhiszszük, de végre rájönnek a turpisságra s akkor nehéz lesz védekezned.

Te erre azt mondtad, hogy «Eh, hagyj nekem békét. Jobban tudom én azt, mint te.» Régi rossz szokásod ez már neked, hogy semmit se hiszesz el, amit nem akarsz elhinni, ha mindjárt kézzelfogható is az igazság. Most aztán megkaptad a magadét.

A tiszteletes úr — mert ő az, vagy a káplánja, ezt nem nehéz kitalálni a czikk kenetteljes czíme után — ugyancsak megmosdatja a fejedet, amiért Nagy András Jánosnak a «parasztnak» egy olyan végtelen bölcs mon-

* Mikszáth nemrég egy czikket írt a magyar paraszt észjárásról, melyet hihetőleg ösmernek olvasóink. Megírta Nagy András János kitünő mondását, ki 20 ezer forintot akarván ajándékozni Hódmezővásárhely városának, azon tanács ellenében, hogy azt tudományos czélra adja, magyar bölcseséggel felelé: «Egy artézi kútra adom, mert a tudomány már sok fejet megzavart, de a víz még egyet sem.» Mire «egy valaki» Nagy András János uram nevében is panaszkodó czikket írt a Vasárnapi Ujságba, melyben tagadják, hogy valaha Nagy András János mondta volna az említett ötletet. Mikszáth megfelelt szokott humoros modorában e levélre ugyanott, de Szemere Attila tisztelt írótársunk úgy látszik nincs megelégedve a felelet szelídségével s a föntebbi nyílt levélben szól a kérdéshez.

A szerk.

dást mertél a szájába adni, amely majdnem többet ér annál a 20.000 frtos artézi kútnál; különösen nekünk, akik úgy sem igen sokat iszunk a vizéből.

Talán nem is a bölcs mondás fáj annyira neki, mint az, hogy parasztnak nevezed. Le is torkol a grófi ismerőseivel, amilyen neked egy sincs, te szerencsétlen író ember, eltekintve attól, hogy 20.000 frt sem dagasztja semmiféle zsebedet.

Azért jó lesz, ha megváltoztatod a világnézetedet. Tanuld meg, hogy ma már nincs se paraszt, se úr, hanem van szegény ember és gazdag ember. A szegény emberek közé tartozik a paraszt, a magyar író, a diurnista, a gazdagok közé a főrendiház tagjai, a börziánerek, a pesti háziurak és Nagy András János. Az elsőkről írj akármiféle bolondságot, amilyenben kedved telik, azok úgy se mernek mozogni, a másikakról pedig hallgass mélységesen, mert vagy duellumban metélnek össze, vagy váltókkal tesznek tönkre, vagy kistejgeroznak a lakásodból, vagy elneveznek csúfolódó, várost gyújtogató férfinak.

Most pedig igyekezz jóvátenni hibádat. Erre két mód van. Az egyik az, hogy kijelented az összes napilapokban, hogy a te Nagy András Jánosod, aki azt a szép és nagy mondást mondta, nem a «*nemes ember*», hanem a *paraszt* Nagy János s nem is lakik Hódmező-Vásárhelyen, hanem Balmaz-Ujvároson és csak tollhibából említéd azt az urat, aki «annyi grófot ismer».

A másik mód — s ez a helyesebb — az, hogy a jövőben, ha valami jó ideád támad, ne ajándékozd azt másnak, hanem mondd el a magad nevében. Ugy is meg fogjuk mi azt becsülni s legalább nem kell idődet polemikus czikkek írására fecsérelned, ha csak elő nem áll majd akkor valami Kánya Péter s be nem bizonyítja két tanuval, hogy ezt a mondást pedig ő mondta az utolsó czibakházi vásáron, mikor a kajla tehenét eladta.

Szemere Attila.

* * *

Kiszedve, közölte velem a redakczió ezt a czikket s így már nem is volt módom vétót mongani, hogy maradjon el ez az apró lövöldözés a

semmi miatt. Hiszen még nincs itt, urak, az uborkasaison!

Ámbár megvallva az igazat, egyrészt nem is bánom, ha megjelenik e nyílt levél, mert sok igaz van abban elmondva.

Sokszor volt már eddig is apró-cseprő duzzogás ellenem, ha az *élőkről* írtam.

Jól esik hát most egy védelmi szó olyan embertől, aki már *holt* volt.

Értem Szemere Attila barátomat. Fürge fegyverzetben jelenik meg s egy-két oldalvágást mérvén ő kegyelmeikre Vásárhelyen, elmondja szellemes modorban a tanácsait.

És bizony-bizony erősen fontolgatom azokat magamban. Hátha csakugyan szakítani kellene azzal a szokásommal, hogy élő emberekről írjak?

De nem, mégsem!

Mert én még soha azért tollhoz nem nyúltam, hogy valakit megsértsek vele, — de soha azért a tollamat le sem tettem, mert az valakinek nem tetszett.

Most sem teszem le. Ugy írok, mint eddig.

Hiszen nem panaszkodhatom tulajdonképen. Több gyönyörűségem volt még eddig a czikkeimből, mint keserűségem. Sőt keserűségem nem is volt. Egy-két aprehenzivus szó még a szerelmesek közt is édességszámba esik.

Hanem egy dolgot nem hagyhatok szó nélkül, ami úgy véletlenül eszembe ötlik.

Van bizonyos kicsinyeskedés, amely nagyon kedvteleníti az írókat.

Egyszer például azt írtam egy beszélyemben, hogy «haragoszöld füvek integettek». Kapok másnap egy természettudósunktól levelet: «Uram, az

ön beszélye szeptemberben játszik s akkor a fű már nem haragoszöld, hanem valamivel világosabb.»

Egy másik elbeszélésemben a Tisza kanyarodásáról írtam. (Nem a miniszterelnökről, hanem a folyaméról.) S valahol egy geographiai pontra mély behajlást tettem. Zápormódra jött a helyreigazitó levél, hogy «hohó, a másik oldalon van a kanyarodás. Nálunk azt minden gyerek tudja.»

(Persze — nekik az eszökbe nem jutott, hogy én nem nálok gyerekeskedtem.)

Alig néhány hete mondtam el egy kis történetkét a szegedi hídról, melynek a vámját azzal a finesszel szedte be egykor Dákos uram a hamisan bemondott szegediség ellenében: «Ha Szegedre való, hát mivel eszik kendteknél a levest? — A *makói úton érkező* menyecske azt felelte: «Kannává», mire Dákos uram megbírságolta, mondván: «Szegeden kanállal eszik a levest, húgom.»

Vérszemet kap erre az én kedves Nagy Sándor barátom (aki különben igen okos ember) s megereszt a lapjában egy czikket, hogy: ha a menyecske a makói útról jött, akkor nem mondhatta a «kanaáváal», mert ez dorozsmai dialektus lévén, azt csak dorozsmai menyecske mondhatta, aki pedig nem jöhetett Makó felől, ha pedig makói menyecske volt, akkor jöhetett onnan, de egészen mást kellett mondania. (Ilyen szépen főzte ő ezt ki.)

Az effélékre természetesen lehetetlenség felelni, ezt szépen el kell szenvedni, mert annál bosszantóbb, hogysem az ember mosolyoghasson rajta, annál pedig mulatságosabb, hogysem mérgelődjék érte.

Hanem ez utóbbit, mikor aztán Nagy Sándorral találkoztam, épen tegnap, még sem állhattam meg szó nélkül:

— Ej, ej, Sándor, hát nem mehetett el az a dorozsmai menyecske Makóra *előtte való nap?*

— Az ám — felelte nevetve. — No erre nem is gondoltam!

Egyszóval sokra nem gondol a közönség, amikor minket bírálgat. Azt akarják, hogy amit ők valamennyien együtt tudnak, az külön mindenikünknek az ötujjában legyen. Pedig hát valamennyien sem vagyunk oly erősek a tudásban, mint amilyen erős egyikünk-másikunk a nem tudásban.

Azért hát rezignáló nyugalommal kell az ilyen apró polémiákat szívelni a közönségtől.

Én tűröm is szívesen.

Mert tény, hogy néhányszor felszólaltak rá-fogott hibákért, amikor nem volt igazuk. (S ez a vásárhelyi eset is azok közül való.)

De hányszor nem szólaltak fel olyan hibáimért, amikor igazuk lett volna!

Pesti Hírlap 1886. 119. szám.

A ROMANTICZIZMUS.

(Szerkesztői üzenet V. L. úrnak.)

I. Bonyodalom.

Ön gyűlöli Zolát és szereti a romantikusokat. Irja, hogy az én irályom is rokonszenves önnek, de kifogásolja a meséimet, nem eléggé frappansak — úgymond — kevés a meglepő, alig van valami rendkívüli bennök. Egészen közönséges, mindennapi dolgok, amik nem rázzák meg az ember lelkét.

De hát uram, mondtam én azt valaha, hogy én az önök lelkét akarom rázogatni?

Ezt csak az ön iskolája teheti igen könnyen, mert mindazt használja a meséiben, amit a tízparancsolat eltilt. Ebből áll az egész romantikus mesterség.

Én pedig mindjárt azon kezdem, hogy megtartom az ötödik parancsolatot «ne ölj» és sohasem ölök meg a hőseim közül senkit. Az mind élve marad, ameddig neki tetszik.

Csodálkozom a szemrehányásain, melyeket hozzám intéz és szeretném önt meggyőzni, hogy okos ember létére ne legyen ebben annyira naiv. De miként kapaczitáljam? Az elméleti részét nem

fejtegetem, mert abba magam is belebotlanék, hanem a gyakorlatban próbálom önt kigyógyítani. Üljön le ide mellém és gyújtson rá kérem egy czigarettre, elmondok önnek egy szájaízére való történetet az ön iskolájából. Önnek az tetszeni fog, de mégis meggyőződik róla, hogy az szamárság.

Lássuk csak, hogyan kezdem.

Hát természetesen úgy, hogy komor éj van, a temető sírhantjai közt méla zefir fújdogál (ne nevessen kérem, ez az obligaczionális kezdet — vagy a temetőből indul ki a cselekvény, vagy a nyirkos börtönből). Igen, a temetőben minden mogorva, minden fekete, csak a legszélén fehérlik egy ház, a czinterem, ahová gazdátlan halottakat szokás kitenni. A temető melletti úton két alak lépeget. (Itt a ruhájuk és arczuk leírása következik a jó öreg Jósika Miklósnál.) A két alak kedélyesen pipázgatva, teljesen gyanútlanul ballag a poros országúton (eszük ágában sem volt, hogy belekerülnek a Pesti Hirlapba), midőn kétségbeesett sikoltást, majd tompa hörgést hallanak mintegy negyven lépésnyire egy kukoriczás földnél.

Huh, mi ez? kiáltanak fel és rohannak a sikoly irányában.

A holdvilág természetesen kibukkan ebben a perczben, mert a holdvilággal olyan könnyedén bánnak a romantikus írók, mintha a saját petroleumlámpájok lenne.

A szolgálatkész holdvilág, amint mondom, kibukkan (kénytelen vele szegény) s rettentő látvány tárul az utasok elé. Egy embert öl ott egy másik ember, gyilkát szivébe szúrta s vére magasra szökken.

— Gyilkos! gyilkos! — orditják utasaink,

felé rohanva, hogy rávessék magukat, de gyilkos sem rest, ott hagyja hamar vérében fe rengő áldozát s uczu, vesd el magad, keresztü ugrik a temetőkerítésen.

— Hajrá utána, fogjuk el!

Az utasok csakugyan utána ugranak a meg lehetősen alacsony kerítésen. A gyilkos hol elvés a sírok és fák közt, hol újból előtűnik, de üldöző mindenütt nyomában. Végre elér a halottaskamrá hoz, hátranéz, ha nem látják-e, gondolja talán hogy nem látják és beugrik a kamra nyitot ablakán.

Persze, most már az volna a természetes fej lemény, hogy az ipse a halottas kamrában talá fekve egy tetszhalottat, aki épen abban a pillanat ban éledne fel — s helyette az eleven gyilkos álln be halottnak és tudja isten, miféle bonyodalma szőne-fonna itt az öreg Dumas, vagy más valaki «nagy phantasia» tulajdonosai közül.

De csak az történt, hogy az üldözők, aki mindenütt nyomában lévén a gyilkosnak, leugrot tak az ablakon is utána, egyetlen halottat találta a sorba rakott ravatalok egyikén végigterülve, d az is hortyogott rémítően.

— Ejnye beh hirtelen aludt el a gazember!

— Bolond kend sógor, — mondja a másik üldöző — hiszen csak szimulálja az alvást, hog nyugodt lelkiismeretűnek látszassék.

— Mindegy, okosan teszi, hogy alszik, íg legalább könnyebben foghatjuk el. Jó volna, h csak akkor ébredne fel, ha már megkötöztük.

Gyorsan rávetették magukat. Az hirtelen fö riadt, mint egy valóságos alvó s önkéntelen kiáltá:

— Segítség! Kik vagytok? Mit akartok?

— Kezünkben vagy gyalázatos gyilkos! Adja csak ide sógor azt a kötelet!

— Gyilkos! Én? Ne tréfáljatok. Ti vagytok a gyilkosok.

— Hallgass czudar, láttuk. Azt hiszed nem áttuk, hogy ölted meg az imént ott künn az empert s hogy ugrottál be ide.

— De hisz az lehetetlen, én este óta alszom itt.

— Beszélhetsz jó madár. Igy, hátra kell kötni a kezét. Majd bevallod a bíró előtt. Minket nem viszel tévútra a hortyogásoddal.

A gyilkos ásított.

— Ha épen akarjátok, jó emberek, nem bánom, hát én vagyok a gyilkos.

— Persze, hogy te vagy, hiába is tagadnád, — mondák utasaink s jól megkötözve és megdögönyözve vitték a rendőrségre.

Épen hajnalodott, mire a rendőrségre érkeztek. Sovány, kiaszott ember volt a gyilkos a nappali világításban. Egy igazi csavargó. Ruhái czafatban, rongyban lógtak le róla, a csizmája talpa madzaggal volt hozzákötve a fejbőrhöz.

Bizony nem is csoda, ha olyan szegény ördög a társadalmi rend ellen fordul és öl. Mit koczkáztat az ilyen?

Az életét. De kinek ér az valamit? Senkinek; még neki sem.

Tettenkapatás esete forogván fenn, miután maga is mindent bevallott, a bíró halálra itélte s nemsokára felállították a vérpadot, amelyen Dragumir Péter (így nevezték) elveszi méltó büntetését pallos általi halállal.

Sok nép gyült össze a kivégzéshez. A város

apraja-nagyja verekedve, taszigálódva egy talpalatnyi helyért.

A kiváncsiság ült minden arczon. A kiváncsiság legpiszkosabb, legvisszataszítóbb ruhájában.

De volt is elég látni való.

A hóhér skarlát veres ruhában, kifent pallosával, azután jött az elitélt a pappal a kocsiban, a nép nagy riadalma közt. Az öreg asszonyok átkozódtak, a fiatalok sikoltoztak, ahogy már ez lenni szokott, az eféle mulatságoknál.

Az elitélt végre lelépett a kocsiról, a bíró felolvasta csengő hangon az itéletet, a hóhér lehúzta az elitélt köntösét.

De ebben a pillanatban egyszerre odarohant a tribünhez egy úri ember és kétségbeesetten kiáltá

— Megálljatok! Ez az ember ártatlan. Én vagyok a gyilkos. Engem végezzetek ki!

A meglepetés moraja hangzott fel a tömeg közt.

Az, aki így kiáltott fel, Lécz Márton uram volt, a város legtiszteltebb szenátora.

— Esküszöm, én vagyok a gyilkos — kiáltá ismét. — Eszemnél vagyok. Józan fővel állítom Ez az ember ártatlan!

A bíró intett a hóhérnak, hogy hagyja abba a végrehajtást s parancsolá az őröknek, hogy tartóztassák le Lécz Márton uramat is; most már utána kell járnia, hogy mi van ebben a dologban Addig felfüggeszti a törvényes aktust.

Összecsapta nagy mérgesen a protokolumot a hóhér kedvetlenül becsomagolni kezdte a szerszámát, a közönség bosszankodva dugdosta be a látcsöveket tokjaikba — midőn egy drabális kuszál hajú, ragyás ember rohan ismét a bíró elé:

— Uram! Ne vezettesd magad tévútra! Ez a két ember ártatlan!

— Ki vagy te?

— Én Bolkás Gergely vagyok, a híres betörő. Én gyilkoltam meg azt az embert a temető mellott! Ereszd szabadon a két ártatlant!

— Ohó — szólt a bíró végtelen dühre lobbanva. — Az bizonyos, hogy valamelyitek bolonddá tesz. Azaz, hogy ketten hazudtok szemtelenül és csak egyiteknek lehet igaza. Most már bekisértetlek mind a hármatokat, majd kisül a vallatásnál.

A három embert bekisérték s a bíró rögtön hozzáfogott a vallatáshoz, előszólítván az írnokát. a kancsal Kakuszi Mihályt, hogy az a jegyzőkönyvbe írja, amit vallanak.

II. Dragumir Péter vallomása.

— Hány éves ön?

— Negyvenöt.

— Mi az állása?

— Valaha gazdag kereskedő voltam Gyulafehérvárott, most semmi sem vagyok. (Irja be amice, hogy magánzó.)

— Nős?

— Nőtlen.

— Volt már büntetve?

— Nem.

— Beszélje el a szóbanforgó gyilkosságról és a mai kivégzésnél történt eseményekről mindazt, amit tud.

— Hát uram, ha már meg kell vallani, nem én vagyok a gyilkos.

— És hát miért vállalta magára?

— Szomorú történet az, bíró úr. Valaha gazdag voltam, százezrekkel rendelkeztem, én voltam a leggazdagabb örmény Erdélyben. És amellett nem hiányzott a boldogság sem. Egy árva rokonomat fogadtam magamhoz, piczíny leány korában, fölneveltem, beleszerettem és el akartam nőül venni. A katonaságnál fiatalabb koromban volt egy igen jó pajtásom, Lécz Márton, roppant szerettük egymást. Azután is folyton leveleztünk. Egyszer azt írja, meglátogat. Nagy örömmel vettem ezt a hírt. Valóságos ünnep volt a házamnál, amíg nálam időzött. Ő is pompásan mulatott, jól érezte magát, de egy napon nagy bizalmasan félrehítt és bevallotta, hogy hiába marasztalom többé, ő hazautazik, mert észrevette, hogy halálosan beleszeretett a menyasszonyomba.

Én is imádtam a kedves Marit, tudtam, hogy nem élhetek nélküle, de mégis így szóltam:

«Ha valóban úgy szereted a leányt, hát neked adom, vedd el, legyen a tied.»

Mari egy darabig húzódozott, de én, bár vérző szívvel, rábeszéltem, menjen nőül Mártonhoz, ha engem szeret; boldogítsa a barátomat, akit én jobban szeretek magamnál.

(No hallja — szólt közbe a bíró — én még ilyen marhával nem találkoztam a világon, mint ön.)

Marczi csakugyan elvette Marit, összekeltek, boldogok lettek, de én boldogtalan maradtam, bíró úr, örökre. El nem bírtam viselni ennek a nemes lemondásnak a terheit. Kereskedésemet elhanyagoltam; hogy felejtsek, az ivásnak, kártyázásnak adtam magamat, míg végre koldus lettem s nem maradt semmim, még jó ruhám sem.

Nyomoromban az utolsó napokban arra gon-
oltam, hogy fölkeresem azt a várost, ahol Marczi
kik s ha csak lopva is, még egyszer meglássam
farit s aztán mit tudom én, mi történik.

A gyilkosság végzetes estéjén érkeztem ki-
áradva, kiéhezve a városig; itt megpillantva a
emetőben lévő halottas házikót, az az ötletem
ámadt, benne töltöm az éjt s reggel megyek a
árosba, barátom házába, ki nyilván ki is kerget,
a ilyen rongyosnak lát. A czinterem ablaka ki
olt nyitva, bementem rajta, lefeküdtem egy rava-
alra és hirtelen elaludva, csak arra riadtam fel,
nikor két ember erősen fogta a kezemet és a lá-
amat, fülembe menydörögve a «gyilkost».

Egy darabig szabódtam, de végre is így okos-
odék: «Ne bolondozz Péter, add meg magad a
égzetnek, legalább megszabadulsz a legnagyobb
erhedtől, az élettől.»

Mindent beismertem. Ez az, amit mondhatok,
iró úr.

— Csináljon erre a jegyzőkönyvre egy keresztet
mice — mondá a biró az irnoknak — és ha
najd a per bevegződik, küldje el Beöthy Zsoltnak
udapestre, hogy mondjon erről az emberről
ritikát.

III. A Lécz Márton vallomása.

— Hány éves ön?
— Negyvenhét.
— Polgári állása?
— Városi tanácsos.
— Volt már büntetve?
— Soha.
— Adja elő, ami a fenforgó ügyre vonatkozik.

— Az igen kevés, bíró úr. Amit Péter barátom elmondott, szóról-szóra igaz. Marit én vettem feleségül s azóta boldogan élünk egymással, áldva és szeretettel emlegetve barátunk nevét. Nekem fogalmam sem volt róla, hogy ő nyomorra jutott, mert rögtön felajánlottam volna neki összes vagyonomat. Hírét sem hallottam évek óta, képzelhető hát megdöbbenésem, mikor a kivégzésnél az elitéltben egyszerre ráösmerek a legkedvesebb barátomra, legnagyobb jótevőmre. Tehettem-e mást, mint hogy életét azonnal megváltsam a magamén. Odarohantam a vesztőhely felé s magamra vállaltam a gyilkosságot.

IV. A Bolkás Gergely vallomása.

— Hány éves ön stb. (Lapozzunk át ebből vagy négy garmond betűjü oldalt.)

— Beszélje el vádlott, miféle összefüggésben áll ezzel az ügygyel?

— Hát kérem, csakugyan én vagyok a gyilkos. Az úton két ember ment a gyilkosság éjjelén, hallották áldozatom kiáltásait, üldözőbe vettek, átugrottam a temető rácsán, ők is utánam, akkor, nagy szorultságban, beugrottam a czinterem ablakán, de észrevévén, hogy ott egy hortyogó ember fekszik a nyitott ravatalon, a másik nyitott ablakon legott kiugrottam s most már végképen nyomot vesztettek. Szabad voltam.

Képzelhetni csodálkozásomat, mikor azt olvasom a lapokból, hogy az áldozatom gyilkosa megkerült.

No ez lehetetlenség! Harmadnap azt olvasom, hogy tettét már be is vallotta. No, ez meg épen

ıerő abszurdum. Azután azt olvasom, hogy ekkor s ekkor fogják nyakazni. No, ez már lehetséges.

Meg is jelentem a kivégzésnél s mondhatom, özönynyel néztem egy darabig, hogy egy más mber bitorolja az én szerepemet. Hanem mikor a ekintetes szenátor úr előlépett, hogy ő a gyilkos, kkor egyszerre megdobbant a szivem: «Istenem, át két ártatlan ember lakoljon az én bűnömért? Nem, ezt nem engedhetem, inkább én halok meg.» gy történt uram, hogy én feladtam magamat és most itt állok, várva bünhődésemet.

— Ön nagy karakter — szólt a bíró és meleen megszorongatta a gyilkos kezét.

V. *Az itélet.*

A tanukihallgatások után visszavonult a bíró mellékszobába, de néhány percz mulva visszaött és felolvasta az itéletet:

Ő felsége a király nevében!

Bolkás Gergely gyilkossággal vádolt egyén, ıoha az általa elkövetett gyilkosság kétségtelenül bebizonyult, de a kivégzésnél tapasztalt magaviseete folytán kitűnvén, miszerint az igazságot az életénél is jobban szereti, ezennel felmentetik.»

Igy itélt a bíró. Kétségkívül igen szépen. De mit szól hozzá Fabinyi Teofil, az a kérdés.

Ime uram, ez az egész történet, amit önnek el akartam mondani. Egy csomó hülyeség összerakva. Egy satyra akar ez lenni a szobalányok kedvencz olvasmányairól. Egy önök által szépnek tartott mese, de szétbontva és az igazság nagyító tükre elé helyezve.

Pesti Hirlap 1887. május 1.

LEVÉL A SZERKESZTŐSÉG ÖSSZES TAGJAIHOZ.

Kedves barátaim!

Hát mi az ördögöt csináltok ti velem az ujságunk mai számában? Melyitek írta a fatális «szerkesztői üzenetet»? Mit vétettem én nektek, hogy minden kihallgatás nélkül rögtönösen számüztök a magyarok közül? Vagy a hatodik nagyhatalom területén mindég statárium van?

Azt üzenitek valamelyik olvasónknak, aki amint kiveszem, a tótok kiírtását vette czélba, hogy ne bántsa őket, jó faj az, mennyi derék embert adott már a magyarnak, példának okáért Barosst, Simort, Mikszáthot...

Köszönöm alásan. De ne dicsérjetek, kérlek, olyan nagyon!

Azt még csak beismerem a kedvetekért, hogy derék ember vagyok, de a tótságot, azt csak hadd ismerje be Simor János.

Én tiltakozom ellene.

De miből is merítettétek? Miféle gyanuokaitok lehetnek ellenem?

Hiszen nagy észlelők és pszichológusok kétséget kizárólag megállapították már, miről lehet a tótra ráismerni:

Hogy sárgarépát hord a dohányzacskójában. (Látjátok, nekem dohányzacskóm sincs.)

Hogy a fűrhéczes kocsira bal lábbal lép fel (azt már nem mondhatom, hogy ballábam sincs, de a követválasztási eredményből nyilvánvaló, hogy a *jobb lábammal* léptem fel a fűrhéczes kocsira).

Hogy a tarokparthieban, ahol két tót van, kritikus pillanatokban, fontos kiadások idején, okvetlenűl tótra fordítják a beszédet.

Hivatkozom tisztelt barátom Krajtsik Ferenczre, akivel sokszor játszottam már tarokkot, hogy megszólítottam-e valaha tótul, akármilyen veszedelemben volt is a pagátom?

Nem szólíthattam, mert nem is tudok tótul. De ti magyarok lévén, hátha épen arra alapítjátok a tót voltomat, hogy tótul nem tudok. A magyaroknál a «nem tudás» nem argumentum.)

Igen, de svédűl sem tudok. Hát mért nem lesztek svédnek?

A nevem vezetett volna benneteket erre a hitre?

No, az meg épen lehetetlenség. Hiszen nem régen sütötte ki az én tisztelt barátom Gáll József, hogy oláh vagyok, mert a «Mik» kicsit jelent, a «szát» pedig falut.

Én ebbe is belenyugodtam, legalább közel járok ebben az oláh köntösben Kisfaludyhoz.

De hogy miért hány-vet engem a világ a nemzetiségek közt, majd ide, majd oda lökve tetszés szerint, azt igazán nem értem, az egy speczialis malheur!

Jókai azt szokta mondani:

— Ide vigyázz, te «góbé!» (Erre a névre is hallgatok a székely voltomnál fogva.)

Tibád Antal, aki igazi góbé, meszsziről kiáltja rám az utczán:

— Hová mégy, te palócz?

Szontagh Pál, aki igazi palócz, azzal szokott fogadni:

— Hogy vagy, te barkó?

Látom már én azt, hogy engem sehová be nem vesznek.

Hanem, hogy ti méritek rám kedves barátim a legérzékenyebb csapást, ti, akik jól tudjátok, hogy semmiféle eleven nyelvet nem tudok a magyaron kívül, — és azzal kompromittáltok az olvasó világ előtt, hogy tót vagyok, ezt már aprehendálom tőletek.

Erre okvetlen «dementi» kell. Nem hagyhatom, beláthatjátok, magamon száradni.

Adjátok ki tehát ezt a levelemet valahol hátul a lapban, hadd lássa a publikum, hogy én is dühbe tudok jönni.

Igazi barátotok *Scarron.*

Pesti Hirlap 1887. 312. szám.

A «T. HÁZ» AZ AKADÉMIÁBAN.

— Védelem és programm. —

Rossz szél fuj a t. Ház czimű rovatra mindenféleképen.

Az én t. barátom Schwarcz Gyula szóbeszéddé tette egy jeles értekezésében az Akadémiában társadalmi irodalmunkat s Kecskeméthy Aurél mellett engem is említ s nevezetesen a «t. Házból» czimű rovatot.

Ha jól vettem ki, okoskodása oda vág, hogy a guny és humor torzító üvegén át egész természetszerűen hamis megvilágításban tűnik fel a társadalom, vagyis ez esetben a parlament, de mert a közönség mohón olvassa ezt a rovatot s egyebet aztán (ő szerinte) nem, — ez a rovat önkényesen bánhat el a dolgokkal, a vonásokkal s színekkel, tévútra sodorva a közönséget.

Sok jót, sok igazat mond el Schwarcz Gyula, köszönöm is, ami abból dicséret reám háramlik, de a rovatomat nem hagyhatom megvédetlenül.

Amit én látok, azt én úgy látom, nagyon természetes, hogy e végre nem kérhetek kölcsön az Akadémiától szemeket. S az is természetes, hogy ha a publikum az én szememen keresztül olvassa az események s emberek rajzát, nem tarthatja

olyannak a parlamentet, aminőnek azt például Orbán Balázs akadémiai tag képzeli.

Én magam szeretném legjobban, amit tisztelt barátom óhajt, hogy más írók is foglalkozzanak e dolgokkal, különböző irányokban: nekem volna az a legkényelmesebb, mert olyan napokon, amikor magamnak nem jut eszembe semmi, ezekből az autorokból meríteném.

Van pártszempont e karczolatokban, nem tagadom, de írtak-e már valaha eleven emberekről úgy, hogy abból teljesen kimaradt volna az elfogultság, a rokonszenv, ellenszenv és a szempont, amibe az író belelovagolta magát?

De azért tagadom, hogy az igazat ki ne olvassa a közönség, amelyik *tud* olvasni. S nem hogy homályosítaná látását a humoros rajz, hanem kiegészíti.

Milyen jó volna most például Marczali Henriknek, ha a Mária Tereziabeli pozsonyi diétán már ott ültem volna valahol a kakasülőn s leírtam volna a királynőt a gyermekkel (aki valahol Pécsy Tamás helyén ült). Ha megelevenedve bontakoznék ki a színgazdag kép. A diéta Ivánka Imréje, aki azt kiáltja «Vitam et sangvinem!» S az akkori Szalay Imre, aki közbe zug: «sed avenam non.»

Vagy ha leírtam volna Thalynak az ónodi országgyűlés egyik «nagyszabású» beszédjét, melyre nem az hangzott föl a szélsőbalról, hogy «éljen», hanem az, hogy «haljon». Száz kard pengéje hogy sivított a levegőben... S hogy tette le a követ urak közül valaki a Ház asztalára a Rakovszky véres fejét...

Bezzeg milyen tanulmányt tartana most rólam Thaly az Akadémiában ezen czím alatt: «Értekezés egy kurucz tudósról.»

És ha már belebonyolódtam ebbe a thémába, hadd mondjam el a maival egy kalap alatt az összes csapásokat, amik e karczolatokat érték, nyolcz évi életük alatt.

Dicséret illeti a magyar parlamentet; oly magas niveaun áll, hogy a gúnyt kiállja s érzi minden tagja; egyiknek sem roppan meg tőle a dereka. Nekem legalább sohasem panaszkodott egyik sem.

Évek előtt egyetlen egy képviselő haragudott meg, aki három évig buzgón referálta nekem az ötleteket a folyóson.

Egyszer aztán ő is beleugrott valami szpicsbe. Egy kicsit megcsipkedtem. Nem állhatta. Dühbe jött, lázadást szitott a rovat ellen:

— Nem kellene megtűrni. Lerontja a Ház tekintélyét. Tönkreteszi a képviselők nimbuszát.

Erre meg én jöttem méregbe:

— Hát az én hivatásom-e a Ház tekintélyét. és a képviselők nimbuszát fentartani? Tartsák fel az urak maguk!

A karczolatok megmaradtak s a Ház tekintélye is.

A legnagyobb csapás azonban az volt a rovatra, hogy én magam is leköltöztem a karzatról.

Sohase mondta nekem egy lélek sem, hogy ne azt írjam, amit akarok. Vagdalkozhatnám jobbra-balra, karmolhatok, csiphetek, ahogy nekem tetszik... nem bánja azt ott senki. De azért mégis nagy veszedelem fenyegeti a karczolatokat, mert hiába, most már a klubba is járok, mindennap találkozom mindenkivel, s ha megvagdalom a barátaimat, — azt aztán még sem akadályozhatom meg, hogy nagyobb vehemencziával kontráznak a tarokkban, nem mondanak utánam második

kettest.. egyszóval mégis csak bizonyos terrorizmus alatt állok.

Az ellenzék, az igaz, hogy megvolna, de valamint semmi gyönyörűsége abból a publikumnak, ha ő üt, úgy abból se, ha őt ütik. A publikumnak okvetlenül kifigurázott mamelukok kellenek.

Kaptam is már levelet nem egyet, mely ilyenformán szólt:

— Csodálatos az, hogy azelőtt (míg ön képviselő nem volt) a kormánypárti követek egyremásra csinálták a bolondságokat, ügyetlenségeket, ha szóltak, semmi beszédjük nem sikerült, most pedig remekül beszélnek és csupa jeles dolgokat mívelnek.

...Hát tehetek én arról, hogy az ötéves országgyűlésre mind erre az oldalra küldték fel az okos embereket a kerületek?

Hanem egy dolog meghökkentett. A közönség hidegülésének a rovatom iránt még ellent tudnék állni, de mikor maguk a mamelukok kezdenek szidni, hogy nem lehet olvasni a karczolatokat a belőlük kigőzölgő sok dicséret miatt, akkor igazán gondolkozóba kell esnem.

— Mit tegyek? A rovatot pusztítsam-e el, vagy a mamelukokat?

Órákig eltünődöm ezen. Keresgélem elmémben a kiirtandókat, de valamennyi kedves a szívemnek.

Egyetlen egy palliativ eszköz áll még rendelkezésemre próbaképen. Valamivel *gyengébb* beszédekről gondoskodom ezentul.

Pesti Hirlap 1888. 335. sz.

A TEKINTETES K. K. ÉS R. R. ÍRÓJA.

Még most a Csáky rendelete óta is nehéz az embernek bevallani az egész ország színe előtt, leszámítván az aradi hölgyeket,* hogy az apja német ember volt.

Nem tudom, de talán még a német apa is jobb, mint a semilyen. Én pedig abban a hitben éltem sokáig, hogy magamtól termettem apa és anya nélkül. Míg végre, mint az érzelmes regényekben szokás, egymásra akadtunk.

Úgy jöttünk pedig össze, hogy valamelyik olvasóm beküldte postán az öreget, ócska vászonkötésben, megrepítgetve, össze-vissza fülezve. Mihelyt belepillantottam, rám mosolygott, rövid mon-

* Az aradi hölgyek ugyanis, mint a lapokban olvasom, elhatározták, hogy Jókaitól és tőlem könyvet nem vesznek és semmit sem olvasnak többé — amiért a 25. §-t megszavaztuk. Nem lesz nekik nehéz megállani. Mert ha én kötekedésből viszont azt határoznám el, hogy sohasem tánczolok ezentúl aradi hölgygyel, nekem se volna nehéz megállani, mivel egyáltalán nem szoktam tánczolni.

Mindenféle formában szép a hazaszeretet és lehet, megérdemeljük ezt a büntetést, de mellesleg legyen mondva, olyan paragrafust szeretnék már én egyszer látni, amely után azt határoznák el a hölgyek, hogy ezentúl megveszik a magyar könyveket — habár csak ellenzéki írókét is.

dataival, ritkítva szedett pointjeivel, mintha mondaná; «Mein Sohn, mein Sohn!»

Nézem, forgatom (mert már ekkoráig mindenki eltalálhatta, hogy valami könyvről van szó), hát amint átfutok néhány lapot, önkénytelenül tör ki belőlem a fiúi érzés.

— Terringette! Hiszen maga voltaképen az én apám. De hol a pokolban volt ön elbujva annyi ideig?

— Hm, fiam — morogta az öreg könyv, elsárgult lapjain száz meg száz megnyálazott ujj nyomaival. — Valaha engem is mohón forgattak, én is divatban voltam. De látod, az emberek, akik itt jellemezve vannak, mind kihaltak, nekem is a homályba kellett vonulnom. A karczolatíró és alakjai olyanok, mint az olló; együtt a két ág csattog, nyír, vág, külön egyik sem. A te alakjaid is elpusztulnak, édes fiam, s akkor a te irka-firkád sem fog érni semmit. Makulatura lesz belőle.

— Biz az meglehet. Hanem legalább mi becsüljük meg egymást. Gyere, öreg, feleleveníllek és bemutatlak. Hátha egy félszázad múlva, valamikor ezerkilenczszáznegyvenben engem is megismertet valaki az akkori t. Házzal. Ne félj semmit azért, hogy német vagy. Ki tudja, nem lesz-e az én utódom is megint az. Aztán nem voltál te egészen bolond ember; erős judiczium, sok elevenség volt benned; jól belátsz a vesékbe és nem nélkülözöd az attikai sót.

Hogy hitták az én öregemet, ki volt, mi volt, milyen társadalmi állással birt, nem tudom; azokból az érdemes dietai követekből, akikről ő írt s akik őt sokszor láthatták a harminczas évek végén és a negyvenesek elején a karzaton üldögélni, a mai országgyülésen már egy sem ül. Csöndes kriptákban pihennek immár a pozsonyi országgyülé-

ek nagy urai, akik egyidőben «fölséges dietának» zerették magukat titulázni, mit nevetségessé tett kkoriban a palatinusnak egy (valószínűleg csak áfogott) bonmotja, midőn állítólag megállította ocsiját, látván szembe jönni a veszekedett pozsonyi árban egy csomó követet: «Csak gyalog, gyalog néltóztatnak hazasétálni fölségtek?» kérdezé gúyos csipősséggel.

Az általa «megkarczolt» karokból és rendekből 'ejérváry Miklóson kívül, ki most Amerikában Davenportban lakik, már tán csak egy kar van letben. Pulszky Ferencz — ő még megírhatná (és ól is tenné, ha megírná), ki volt a t. dieta írója; nert maga a könyv, melyet 1844-ben Lipcsében yomtak s melynek «Neue Croquis aus Ungarn» czíme, névtelenül jelent meg. A «neue» szó muatja, hogy már korábban is jöttek a szerzőtől Croquis-k és hogy igen kapósak lehettek. Az meg z időket jellemzi, hogy az efféleképhez Lipcsében ellett keresni nyomdát. Jaj lett volna a skriblerek is, a nyomdának is, ha itthon mer a tekintees urakkal kikezdeni.

Pedig milyen szelid, kiméletes és objektiv megegyzések! Ma már ezekhez viszonyitva a szelid Törzs Kálmán is szúrós, harapós. Én pedig valóágos emberevőnek tartom magam.

De ha úgy tűnnek is fel e könyv némelykor nyelgő portréi, mint egy temetőben az epitafiuok, rég porladó emberek fölött; ha megcsiklanozza is orromat a doh és penészszag: mégis gyönyörködtető olvasni az ismeretlen író kritikáját a özélet ósdi katonáiról azon pályák kezdetén vagy özepén, amelyeknek végét mi most már tudjuk, le a melyeket neki el kellett találnia.

Somssich Pál somogyi követ még fiatal ember, akiről azt írja: «Nem republikánus, nem jakobinus, sem royalista, nem liberalis és nem konzervativ, hanem valamennyiből egy kevés, nagy egoizmussal.»

Lónyay Menyhértnek «szép jövőt» jósol, mert csak szorgalom és értelem van benne. Pitt már huszonegy éves korában volt miniszter, mért ne lehetne Mármaros követje Lónyay Menyhért huszonkét évvel? Nem sokba veszi azonban Deák későbbi kedvenczét, a szabolcsi Bonis Samut: «Kevés műveltsége, kevés ismerete van, de elég természetes esze és bőbeszédűsége, egy adag nyerseséggel vegyítve.»

Szinte megelevenül a dieta. Ott látjuk a fiatal nyalka piperkőczöt, Csernovics Pétert («Sardanapal, Vero, Don Juan, mind csak kismiska hozzá képest»). A nagy «kankántánczost» Semsey Bélát, az «első magyar quäkert» Bezerédy Istvánt. Ott ül Zsedényi Eduárd, úgy látszik, jó ruhában, mert semmi észrevételt nem tesz e tekintetben a mindent látó szerző. Ghiczy Kálmánból még elő nem csillog, az ő szemeiben, a leendő pártvezér és miniszter, de már nagy tekintélyben áll.

Az elnöki csöngetyűt Szerencsy, a personális kezeli. Vaskos, marczona alak, de bizonyos kedélyességgel és jovialitással. Mérgesen látszik ott ülni, de csak ameddig meg nem szólal. Hangja most csendül, szelid és finom. Kifejezési formája delikát, ellentétben a külsejével, dialektikája gondosabb mint a toiletteje, kecses, vonzó, mint egy grisette.

De nehéz állása van: «Szent Patrick a Szentháromságot egy háromlevelű lóherén magyarázta meg az irlandiaknak; Szerencsy Istvánnak, midőn a kormány intenczióiról beszél, sokszor ez a lóheréje sincsen meg.»

A dieta egyik notáriusa Vukovics Sebő: «Mielőtt követté választották, sokat járt a hír az ő genialitásától. Vukovics azóta is beszél, de a hír azóta hallgat.»

Pompásan jellemzi az akkori nagy embereket: «Klauzál egy Mirabeau, annak bűnei és bátorsága nélkül, és tegyük hozzá, a franczia monarchia nélkül» Hampdenhez hasonlítja a kemény karakterű Palóczyt, «aki fél a vasúttól és gőzhajótól». Szemere Bertalan nagy szerepét látnoki szemekkel hirdeti, Beöthy Ödön a magyar liberalizmus Dantonja, «mint szónok czinikus és naiv, közönséges és magas, jó és rossz tulajdonai csodálatosan vegyülnek össze: megérdemel füttyöt és apotheozist, halhatatlansági koszorút vagy egy marék szénát, egy páholyt a bolondok házában vagy egy szobrot valamely nyilvános téren». Szentkirályi Móricz «egy római a köztársaság korából». Kubinyi Ferencz, a nógrádi követ torzvonásai ráillenek egy-egy mai szélsőbalira: «Kubinyi egy anachronizmus a törvényhozó testben. — Az ő mélysége üres, értelme közhely, s mindkettő beleömlik egy frázisoczeánba. Az ő hamilkari gyűlölete a kormány ellen monoton színt ad minden beszédének. De Maistre megverte szolgáját, ha az Voltairet olvasta, Kubinyi üti a kormányt, valahányszor a megye korrupcziójáról van szó.»

Könnyed konturokban festi az egyes megyéket is egy füst alatt, midőn követjeiket említi. «Nógrádban — ugymond — még most is nagy felekezeti torzsalkodás van; mindenik azt kérdezi a másik felől: lutheránus-e, vagy katholikus?» «Hontban a gentlemanok egyszerűen intézik el egymás közt becsületbeli ügyeiket: mindúntalan

pofozkodnak.» (Hontban hát már akkor is megvolt a mostani hercze-hurcza!)

A mi öregünk virgoncz, elmés néhol és lakonikus. Szabó Kálmánról csak annyit ír: «Klauzálnak mamelukja.» (Micsoda? Hát már akkor is voltak mamelukok!) Az esztergommegyei Kruplanitz Simont egy versezettel örökíti meg, melyet nyilván az akkori idők Meszlényije faragott.

Ohne Geist und ohne Witz
Ist der Graner Kruplanitz.

Bár a követek táblájának tagjai közül ma egy sem ül a képviselőházban, de mégis csak a nagy alakok, a Szemerék, Szentkirályiak, Palóczyak és Klauzálok vesztek ki, a Kruplanitzok élnek folytatásaikban. E mulatságos typusok kipusztíthatatlanok.

Avagy rá nem ismerünk némely akadémikus képviselőnkben Zsoldos Ignáczra? «Egy könyvet írt a szolgabírói hivatalok használatára. Az Akadémia pályadíjjal tüntette ki e művét. Talán azért, mert egyetlen szolgabíró sem használhatta az országban?»

Hát Liptóvármegye Szentiványi Ödönje hány példányban van meg?

«Szentiványi Ödön ugyanis genie — a billárdban, genie — a piquetben, genie — a wistben, genie — a tarokban és egyéb semmi.»

Ime a mai stréberekből is egy példány:

Szegheő Józsefről írja a szerző: «Az asztrologusok azt hiszik, hogy azon planéták, akik közel keringenek a naphoz, egykor az ő helyét foglalják el. Én ezt nem hiszem.»

Abafy Aristidest azzal vágja meg: «Vezeték

és keresztneve külön-külön történelmi, de együtt, úgy mint van, soha sem lesz történelmi.» (Gubó legyek, ha az nem a mi Hannibál Józsefünk.)

Egy szó, mint száz, a pozsonyi karczolatíró okos, jóizű ember volt, akinek megvoltak a maga stichblattjai (a sárosi Piller László, a szolnoki Szluha Imre) és a kedvenczei, Deák, Szentkirályi, Klauzál (bár az első nincs jelen az akkori dietán), de a nagy emberek mellett szerette a kicsinyeket is. (Nem úgy, mint később a marótollu Kecskeméthy Aurél, aki, hogy Kaas Ivorral szóljunk oroszlánokra vadászott és a szalonkákat nem vette észre.) Az én németem, akárki volt is, szívből szerette a magyarokat, éles átható tekintetével belátott a táblabírói gyomrokba, elnézőn, némelykor mosolyogva tekint el hibáik felett, van érzéke virtusaik iránt, nagy gourmand a parlamenti szócsaták élvezésében, melegíti az igazság s gyönyörködteti az esprit.

Biz' isten, megérdemelte volna, hogy megélje a «Hoch»-okat és a Károlyi Gábor közbeszólásait.

Pesti Hirlap 1889. ápr. 21.

KIS HIJA, HOGY KRITIKUS NEM LETTEM.

A jó isten tudja, hogy mire van nekem tehetségem. Annyi bizonyos, hogy ez a czím furcsának látszik az olvasó előtt: «kis hija, hogy kritikus nem lettem.» Mintha a zerge mondaná magáról: «Majdnem jáger lett belőlem.»

De olyan az élet, ezer furcsaság szövi át. S kivált az ujságíró, mint háborús időben a katona, egy egész évre való élményen esik keresztül mindennap.

Vagy kilencz éve lehet, hogy a «Pesti Hirlap»-ba dolgozom. Ah, hogy tovaröppent az a nap, mikor először ültem a mostani asztalomhoz s a szerkesztő rám nézett hidegen, közömbösen: «Hát önre mit bízzak? Próbálkozzék meg a hírrovattal!» Nem volt bennem valami nagy bizalma. Akkor még fiatalok voltunk én is, a lap is. Pláne a lap, egészen a gyermekéveit élte, épen akkor ment át a *fogzáson*, a csikó fogai elhulltak s újak nőttek helyette.

Kilencz év sok idő egy ember életében, de hát még egy lapéban! Több mint száz kötet barnállik a polczokon, amiket mind mi írtunk össze! Istenem mennyi tenger betű! S e tengerben mennyi esemény eltemetve....

Ha úgy délutánonként néha unalomból lapozgatok bennök, hogy elétárul a múlt, aranyos porral behintve. Csak kilencz esztendőről van szó s mégis, mintha már a múlt század elavult pergamentjei között turkálnék. Minden lapról emlékezetembe villan valami — apró diadalok; apró örömök, apró keserűségek. Aprók, de igaziak.

Most bent ülök a parlamentben, (mert az ócska nagy íróasztal, amely mellé kilencz év előtt telepedtem, oda is elvitt engem), de az országot rázkódtató politikai viharokra vissza nem tudok gondolni oly borzongva, mint a mi bárányfelhőinkre.

Ah, milyen rettenetes nap volt az, mikor a Ghyczy Kálmán halálát hoztuk szép kövér betűkkel, meleg hangú nekrológgal. Kitett magáért a reporter, kivált styláris szempontból; az egész közleménynek csak az az egy baja volt, hogy az öreg Ghyczy maga is elolvasta jó egészségben. Leverten, szemlesütve jártunk az utczákon. Maga a «gyilkos» reporter hetekig nem mert mutatkozni.

De bezzeg megdobban a szivem a kevélységtől, ha egy-egy olyan közleményre fordítok, ahol «mi» hoztuk az első értesítést. Sok van olyan. Tarkán mosolyog le az elsárgult papirról... Ni, ni, ez meg itt egy czikk még a szegény Kakujay Gyula tollából.

Ő vezette a közgazdasági rovatot. Jószívű, becsületes fiú volt, de én mindig azzal bosszantottam, hogy rossz nemzetgazda. Erről folyt az örökös disputa.

Gyenge testalkatába belekötött valami nyavalya és elvitte. Derék jó öregünk (mert «jó öregnek» hittuk) szépen elaludott örökre, egy tavaszi hónapnak épen az utolsó napján.

Persze, hogy én ezt is felhasználtam argumentumnak:

— Hát nem mondtam mindég, hogy nem spekulativ szellem. Ha még huszonnégy óráig húzza a betegségét, fölvehette volna a jövő havi fizetését is.

Víg atmosphera van a redakczióban. Ott még a halált is kifigurázzák. Nem is jár az oda gyakorta. Hogy a lánglelkű költőért: Reviczky Gyuláért mégis bekopogtatott az idén, talán az az oka, mert ő váltig hivogatta a verseiben. Nem jó a halálnak udvarolni.

Az őskorban t. i. a legrégibb évfolyamokban furcsa dolgokat látna a mai olvasó. Képeket.

Képeket a hatalmas lapban, mely ma az egész országot elözönli s a legkiválóbb intelligenczia szükségleteit elégíti ki. Hja, fiatal korában Deák Ferencz is verebeket fogdosott...

Úgy van, képekkel jelentünk meg, minden héten kettő jött s ezeknek az én barátom Pulszky Károly volt a mesterünk. Ő válogatta ki s írta hozzájuk a szöveget.

Egyszer a Hogarth választási képei jelentek meg. Egy egész cyklus; eleven mozgalmas csoportok, tömérdek alakkal. Pulszky Károlynak egy délután el kellett sürgősen mennie a redakczióból, rám bizta a Hogarth képet.

— Írd meg, kérlek, helyettem.

— Nem értek én fiam a képekhez, amikben te olyan nagy szakértő vagy.

— Ejh, írj, amit akarsz. Néhány sort. Valami se hideget, se meleget. A szövegnek meg kell lennie.

Szétcsaptam a begömbölyített kartont a fél kezemmel s amit laikus szemekkel egy pillanatra

láthattam a képen, leírtam ilyen formán: «Választók jönnek a falvakból, a kiket az úton elfognak a kortesek s viszik a korcsmába, ahol különböző pártok tanyái vannak. Az «Oroszlány» kocsma kapujánál a szobaleány áll s olvassa a napi, vagy talán inkább az éjjeli bevételeit. A háttérben az elmaradhatatlan katonaudvarló kacsingat rá s nyujtja feléje a kezét stb.»

Reggelre így jelent meg a képszöveg. Bezzeg nagy haraggal csörtetett fel Pulszky Károly.

— Hol jártál iskolába? — kérdé zordonan, szemrehányón.

— Rima-Szombaton, Selmeczbányán. De mért kérdezed?

— Nem a Brockhaus Lexikon számára, ne félj. Csak azt akartam megtudni, hogy hol nevelik olyan rosszúl a fiatalságot.

— Mi bajod? Nem értelek.

— Kompromittáltál, szerencsétlen! Bolondodokat írtál a képről.

— Hiszen mondtam, kérlek, hogy nem értek hozzá.

— De ki hitte volna a tudáshiány ilyen rettenetes mértékét! Botrány! A közönség nekem fogja tulajdonítani az egész születlenséget, mert névtelenül jelent meg s a többieket én írtam.

— Bele nem halsz te abba!

Mind nagyobb-nagyobb dühbe jött az én tisztelt barátom, csapkodott a kéziratokkal és hadonászott a kezeivel.

— Nem szobalány az, te balek, hanem Anglia alakja, ki a pénzt olvassa, amibe a választások kerülnek. De neked fogalmad sincs az allegóriákról. Nem baka az. (Oh mindjárt megpukkadok

mérgemben), nem katona az, hanem a római pápa a tiarával fején, aki Anglia felé nyújtja kezét.

Nemsokára feljött az öreg Pulszky Ferencz is, akinek elpanaszolták a nagy lapsust. Az öreg úr közömbösen mondá:

— Tanulatlan mester kész hóhér. Minek biztátok rá a dolgot, úgy kell nektek.

Ezalatt apródonként az én vérem is felforrt s inkább kötekedési szándékból odakiáltottam:

— De hátha úgy van a dolog, ahogy én leírtam.

Gúnyos nevetés támadt erre, Károly azonban még mérgesebb lett s nyomban szalasztá a szolgát a muzemba angol és német Hogarth magyarázatokért.

Egy óra múlva jött meg Samu egy nagy nyaláb könyvvel.

— Hollá! Ide velök, ide velök!

Felütik az egyiket, mely még Hogarth életében jelent meg, elkezdik olvasni hangosan. Hát egyszer csak elful a Károly hangja. Mi ez itt? Meg van ez bolondulva?

Hát bizony az egykoru magyarázó is szobalánynak látta Anglia alakját és angol granátosnak a római pápa ő szentségét.

Nosza, hol a másik könyv? De a másik, harmadik és mindenik szakmunka csak azt erősítette meg, amit én leírtam.

Hallgatagon néztek egymásra a Pulszkyak.

Arczomat elöntötte a «diadal» derüje s kevélyen lépkedtem a Pulszkyak felé, gonosz maliicziával érintve Károly vállát és dölyfös önérzettel vetve oda:

— Okos familia vagytok ti Karcsikám, — de a képekhez csak én értek.

Károlyban volt annyi szellem és taktika, hogy ő is elnevette magát és sohasem haragudott többé e «felülkerekedésért», amely végre is nem erősít meg egyebet, mint azt, hogy a vak tyúk is talál néha búzaszemet. Sőt egypárszor azóta megtette velem azt a tréfát, hogy mint képtár igazgató tanácsot kért tőlem képek dolgában.

Kedves, bohókás idők voltak ezek. A redakczió a győztes részére állt s erőnek erejével engem akartak küldözni a képtárlatokra műkritikusnak.

A szerkesztő így szólott jóakaratú hangon:

— Végre megtaláltuk benne, hogy mire van talentuma. Az igaz, hogy sokáig kerestük.

Végre már magam is bele kezdtem nyugodni, hogy mint «piktor-ölő» futom meg ujságírói pályámat, midőn megbetegedett az én tisztelt barátom Törs Kálmán, aki élénk leírásokat hozott naponkint az «Országházból». Ez volt lapunkban a sáfrány.

Egy napon csak nekem esik Légrády Károly.

— Tudod, mit gondoltam? Bemehetnél ma a házba s megírnád Törs helyett a karczolatot.

— Furcsa ötleteid vannak. Értek is én ahhoz!

— Próbáld meg!

Addig nógatott, ösztökélt, hogy megtettem az ő kedvéért, mignem aztán apródonkint ott rekedtem, hozzászoktam a karzathoz, hová most a földszintről is szeretettel nézek fel mindennap. Mert hiába, aki egyszer megkóstolta az ujságírói kenyeret, édes az annak örökké.

Ami a huszárnak a szeretője, lova és mundérja együttvéve, az nekünk a lap. A fészek, hol csipogni kezdtünk, ahol a szárnyunk megnőtt.

Meleg az és puha is, bár kietlennek gondolná a közömbös szemlélő. Ma sem érzem én magamat otthon sehol a világon, csak ennél a füstös, ócska asztalnál, a Pesti Hirlapnál. Áldja meg az Isten ezt az öreg asztalt!

Ime, ez annak hű históriája, hogy műkritikák helyett a karczolatírásba bonyolódtam. Pedig egy hajszál hija volt már, hogy nem lettem tudóssá a Hogarth-képek révén.

No de nem panaszkodom; így is elég jól ütött ki. A t. Házról írt tudósítások gyorsan tették ismertté a nevemet.

Ha ugyan azok tették; mert furcsa a közönség. Engedjék meg, hogy elpanaszoljam...

Nemrég vidéken bemutatnak egy tanárnak.

— Igen, igen, — mondja tűnődve — emlékszem, olvastam a nevét....olvastam, igen, igen.... Hol is csak? Hol is csak?...

Türelmetlenül mohón keresgélt emlékei közt, egy párszor megütögetve tenyerével a homlokát, mintha mondaná: «Édes eszem ne kötekedj.»

Végre vidáman kurjantott.

— Aha, emlékszem már, hol olvastam a nevét.

— Ugyan hol?

— A «Függetlenségben» volt, hogy egy forintot tetszett adni a Göczl kardjára.

Én bizony nem emlékszem már rá. De az sohase megy ki többé az eszemből, hogy voltaképen mennyit ér nekünk az a titulus: «*ismert nevű írónk.*»

Pesti Hirlap 1889. 352. sz.

ELŐSZÓ.

(Szőts Pál művéhez.)

Andrássy Gyula grófot visszakérte a föld, mely kevély volt arra, hogy szülte. Immár benne pihen s visszaálmodja paizsainkra Mátyás hollóját, királyunk kezébe a Nagy Lajos kardját. S míg teste porlad ott lent, azalatt dicsősége nőttön nő. A nagy műnek, melyen dolgozott, körvonalai kibontakoznak egyre teljesebben és vele az ő alakja folyton nagyobb lesz és átlátszóbb. A kegyelet összekeresi mindazt, ami az övé volt, ami tőle származik. Idegen nemzetek ólombetűi elmesélik fényes pályáját rokonszenvvel, hódolattal, a saját nemzete szobrot emel neki, a történíró éldegélve turkál a sok fény között, melylyel életrajzát átszőheti. Ez a könyv is az ő dicsőségét hirdeti. Még pedig nem a legkisebb mértékben. Itt vannak összegyűjtve szellemes ötletei. Az Andrássy-adomakör. Találó mondások, szellemes aperçu-k, politikai ötletek, sokszor nagy képek megvilágítva apró gyertyákkal, fényes lelkének sziporkái. Némelyiket talán nem is ő mondta, sőt bizonyosan nem ő mondta egynéhányát, csak úgy ráragadt, ő hozzá kapcsolták, mert az emberek a csóka ösztönével egy helyre szeretik összehordani a fényeset. Nem valami csekély dolog ez. Mert szobrot emelhet valakinek a nemzet egy

kedvező hangulat áramlata alatt is, érdemeit törvénybe iktathatja a törvényhozás annak is, akinek nincsenek érdemei (tévedő törvényhozások nem tartoznak a lehetetlenségek közé), de nymbust, adomakört nem lehet körüle csinálni sem szavazással, sem gyűjtéssel. Szobor hiszen elég áll a főváros terein; a magyar közélet kisebb-nagyobb alakjai ott szónokolnak, kiáltoznak az ő chablonos irattekercseikkel, érczbe öntve, de a történelemben Deák Ferencztől kezdve sok száz esztendőt kell hátra menni, míg egy olyan gazdag embert találunk, akinek saját adomaköre van. Hunyadi Mátyás az. A halhatatlanok között is nagyok a rangfokozatok. A katonakabátok gallérjai nem olyan különbözők, mint az ő monumentumaik. Ez a könyv kétségkívül szintén egy monumentum. Fiatal írótártársam, ki szorgalommal s izléssel hordta össze ez aranyport, derekas munkát végzett. S midőn ezt tette, lemondott az úgynevezett írói hiuságról. Mert akinek tetszeni fog a könyv, az úgy szól majd magában:

— Mégis nagy ember volt ez az Andrássy!

Akinek pedig nem fog tetszeni, annak haragja a szerző ellen fordul:

— Ügyetlenül van megcsinálva!

De nem tesz semmit. Vigasztalódjék, (ha csakugyan érné a kritika tövise) én magam akárhányszor láttam már olyan embereket, akik mások számára kötöztek szép koszorúkat s hallottam őket, amint a virágok közt babrálva fölszisszennek:

— Ejnye, de megszurtam a kezemet!

Pesti Hírlap 1890. szept. 22.

A JÓ PALÓCZOK.

Kedves barátom!

Midőn arra kérsz, hogy néhány szót írjak a «Jó palóczok» díszkiadásához, az első tollvonás csak az lehet, hogy megköszönjem neked a buzgalmat, gondot és költséget, amit az én legkedvesebb szülöttemnek költöztetésére fordítottál.

Bizony nem gondoltam volna, mikor hozzád adtam kosztba, hogy egy évtized múlva ilyen csillogó ruhában fog pompázni. Egyszerű szegény könyvecske volt, amint a világba elindult, olcsó zöldes köpenykében, zsönge apró képekkel, kezdő piktorok kisérleteivel. Az apjának semmi neve se volt, amire támaszkodhatott volna, a genre is lenézett, megvetett. Nem volt valami nagy bizalmam a karriérjéhez.

Hiszen tudod, hogy megy ez Magyarországon. A könyv megeszi a kiadót, a könyvet megeszi az egér, az egeret megeszi a macska. A macskánál aztán megakad az egész irodalmi pályafutás, mert a macskát nem eszi meg senki. Az író ellenben semleges perszóna az egészben. Őt nem eszik, de ő sem eszik.

Mondom, nem volt hozzá valami nagy bizalmam, de most, midőn idegen nyelveken, ragyogó külsővel visszatér, magam is hinni kezdek az életrevalóságában, s minek is titkolnám, szívem megtelik atyai örömökkel. Magamat látom e könyvben, aminő voltam fiatal koromban s a minő már sohasem leszek többé.

Még zúgnak az erdők, hiszen zúgnak még a palócz dombokon, még nyilnak a réteken a virágok, még száll a Magdalena bogár keletre-nyugotra, de már eszembe se jut gyanúba fogni, hogy üzenetet visz....talán épen Bede Erzsitől Szűcs Palihoz.

Még látom képzetelemben a templomba lépegetni a tündérszép menyecskéket, bokros kendőikben, rámás piros csizmáikban (a miket Filcsik varrt), koronás imakönyveikkel, de már nem érdekel úgy, mint régen, hogy mit susognak egymás közt. Még visszaálmodom néha a Péri leányok haját, de a hajillatot már nem érzem.

Negyven év ül rajtam s én tizenöt éve ülök az ujságírói asztalnál.

Más világban vagyok, más viszonyok, más emberek közé lökött az élet. Azokat festem most. S amennyi czifra szűrt akasztgattam egykor a jó palóczokra, azokat leszedegettem apránkint, adókat szavazgatván meg a nyakukba.

De ha én öregszem, barátom, jól esik látnom, hogy te miként kezdesz fiatalodni. Mert valóban fiatal vérmesség kell ahhoz, hogy egy szépirodalmi kötetbe ennyi költséget versz be. Nem is hiszem, hogy nem a vén Galandáné boszorkányozott meg.

De a fiatalosság rugója, jól tudom én, a nemes kötekedés, hogy e könyvből, melyet te is úgy

szeretsz, az a rész legyen a szebbik, amit te adtál hozzá. Levertél, elösmerem.

Nem hogy kicsinyelni akarnám a könyvet, hiszen én írtam, egy darab a lelkemből. S aztán jó volt hozzám. Sok örömet szerzett. Olyan kis mesebeli könyv lett, aki megrázkódott és azt mondta: «Gyere kedves gazdám a hátamra, elviszlek, ahova el akarsz jutni.» Elvitt a Kisfaludy Társaságba, elvitt az Akadémia tudósai közé, elvitt a törvényhozási terembe. Hiszen az igaz, hogy szegény voltam, szegény maradtam, pénzt nem hozott az én könyvecském, de elég szép volt tőle ennyi is.

És mégis elfog az aggodalom, szorongó érzés vesz rajtam erőt e fényes költséges foglalatnál.

Mert láttam már én egyszerű mezei virágokat drága majolika cserépben — és alig mutattak valamit.

Pesti Hirlap 1890. november 29.

A PRENUMERÁCZIÓ.

A szegény Beöthy Laczi megtette egyszer azt a tréfát, hogy lerajzolta magát koporsóban, amint a temetőbe viszik s a hitelezői részvétkönyeket hullatva vonulnak utána.

De a torkára forrt a tréfa, mert a hitelezők e violencziára mind felmondták a barátságot egy magyar varga kivételével, ki mindössze ennyi szemrehányást tett a szorongatott írónak: «Bőjti úr, nem czélarányos a becsületes embereket kicsúfolni.»

Bizony, bizony, jobban tenném én is, ha saját kasztunk érdekében, nem évődném könyveink derék előfizetőivel, inkább magamba szállanék és nem keverném fel az emberek epéjét még jobban.

Mert úgyis nagyon lejárt az előfizető-fogdosás aranykora! Letűntek azok az idők, mikor Tiszaháton ábrándos kisasszonykák kérlelhetetlenül megadóztattak minden lelket a szénfekete haju, sápadt arczu költő számára, s azok is, mikor a haza szent nevében hívták előfizetésre a troubadurok a bús magyart.

De azért csak rá-rászorul a mai generáczió is az előfizető felhívásra, bár igaz, hogy most egészen más érzelmek közt bocsájtjuk ki, mint boldogabb elődeink.

Tehát a könyv-prenumeráczióról írok, melyet manapság bátran elnevezhetünk «egy bűn történetének», mely feloszlik három korszakra: az első az eszme fogamzásának korszaka, a második a lelkiismeret furdalásának korszaka s a harmadik a kétségbeesés kora.

Én is beleestem a «bűnbe», de hogy mikép, máig sem vagyok tisztában, mint azt hiszem, egyetlen becsületes gonosztevő sincs tisztában azzal, mikép fejlődik ki benne a rossz szándék. Meglepi az embert, mint a szerelem, vagy mint a népszínműírási viszketeg. A fejben valami kamara fölpattan, berepül egy darázs és éj-nap szüntelenül duruzsol: hirdess prenumeracziót! Ha az utczán megyünk, a darázs odabenn egyre azt döngi: látod ezt a sok sétáló felebarátodat, mind boldog és megelégedett, csak te vagy köztük elégedetlen, rontsd el egy kicsit a kedvüket. Mikor pedig a kávéházban a thea rózsaszín habja mosolyog ránk, s a szivarunk füstje bodorodik a légben, eszünkbe jutnak novellahőseink, akik szintén ábrándosan hallgatják a szamovár zizegését s nézik szivarjaik füstjének szállongó karikáit, de az ördög se tud róla semmit. Megszánjuk szegényeket s megszületett a prenumeráczió eszméje.

Az eszme születését követi a tett. Kinyomatjuk az előfizetési felhívást...de ez sem megy oly könnyen.

A felhívásnak csábítónak, érzékenynek és sokatmondónak kell lenni. A t. publikum hazafiasságára már nem igen lehet appellálni, mert az hazafiasságból már csak bajuszpedrőt vesz. Ma már csábítóbb eszközökhöz kell nyulni. Eszünkbe jutnak a Kakas Márton reczipéi, melyek szerint minden előfizetőnek

ingyen kosztot, ajándék nyulat kell igérni s ha jelentkeznek ingyen kosztra, adassunk neki egy nap spenótot, másnap sárgarépát, harmadnap spenótot, negyednap sárgarépát, ötödnap már maguk fognak könyörögni, hogy engedjük el az ingyen kosztot; ha pedig a nyúlért jönnek, vágjunk jámbor pofát s világosítsuk föl a jelentkezőt, hogy mi elküldtük a nyulat, hát nem ment a nyomorult, no de csak tessék kimenni a mezőre, ott bizonyosan találkozik vele és meglőheti bátran. Hah, mily csábító eszmék ezek! Ámbár az igazi prenumeráns-vadászt a Bernáth Gazsi eszméje melegíti föl szíve mélyéig, aki prenumerácziót hirdetett — soha meg nem jelent költeményeire.

Végre nyélbe van ütve az előfizetési fölhívás s ekkor veszi kezdetét azon honfiak és honleányok kiszimatolása, kiket ívvel boldogíthatunk.

Felfordítjuk emlékezetünk tárházát és lázas hévvel halásszuk ki belőle a biztató neveket.

Eszünkbe jut egy régi ideálunk, akinek gimnázista korunkban szerelmet vallottunk: fájó szívvel postára adunk számára egy gyűjtőivet. Majd egy barátunk neve ötlik fel, akinek ma is tartozunk tíz forinttal: jogczím a gyűjtőívre. Azután egy poéta szülőföldünk szent földjén, aki hajdan agyonkínzott a verseivel; méltó boszú ezért egy gyűjtőív. E módon lassankint Magyarország megtelik gyűjtő hazafiakkal.

Végül jönnek a helybeliek. Magamhoz veszek egy ívet, elrejtem mélyen a kabátom gyomrába (ne sejtse senki, miféle szörnyeteget hordok magammal) s úgy megyek a kávéházba, hogy meglepjem vele a legjobb barátomat.

Épen vasárnap volt. A fiú gyanútlanul ült a

kávéház egyik ablakában, nem sejtve a merényletet, amit ellene terveztem.

Leültem vele szemben s amint néztem vidám, széles arczát, gondtalan homlokát, ünnepiesen borotvált állát, egyszerre megfájdult a szívem s részvéttel mormolám:

— Nem...Nincs lelkem elrontani szegénynek a vasárnapját. Majd máskor.

Nem adtam át az ívet (oly nyugodtnak éreztem magamat az nap, mint aki valami jótettet mívelt), a legközelebbi alkalomra halasztottam.

Ez az alkalom a népszínházban kinálkozott. Mellé ültem, eltökélve, hogy most ki nem bocsátom karmaimból. Fájdalom, épen egy új népszínművet adtak, unatkozott az egész színház, az én barátom akkorákat ásított, mint egy kapu. Epedve lestem a színpadról egy vidám ötletet, mely megnevettesse barátomat: ez lett volna a halála, mert folyton a markomban szorongattam a gyűjtőívet. Felvonás felvonás után mult anélkül, hogy felindulásra ok lett volna. Még a szinészek se nevették el a jeleneteket. Kétségbeesetten sóhajtottam föl:

— Nem adom át! Csak egy kannibálnak lenne ily körülmények közt szíve gyűjtőívet nyomni valaki kezébe.

Maig sem adtam át neki. A többit kerülő utakon csempésztem be felebarátaim házi szentélyeibe.

Ezután következett a lelkiismeret furdalásának korszaka.

Nem valami kedves állapot tudni az embernek, hogy az adó mellett immár ő is számbavehető csapást képez az ország fölött. Hogy valahány ismerősével találkozik, mindnek a szeméből azt olvassa ki: meggyilkoltál...lelked rajta! Hogy ahol legjobb

barátai laknak, az ablakokat merev sápadt arczokkal lássa megrakva, melyek szemrehányóan néznek le rá és üldözik úton-útfélen rémes látományként.

Majd következett a harmadik korszak. Az az idő, mikor a gyűjtőivek megérkeznek.

Az ember minden bűnbánat daczára is kellemes izgékonyságot érez. Jól eső izgatottságot, miközben képzeletében folyton pénzeslevélhordók szaladoznak előtte s egyik a másik sarkát tiporva ront feléje.

A nap ragyogóbban kel föl. Tele van a levegő aranyos sugárzással, remegő fénynyel. Lágy, üde illat hullámzik körülöttem, mintha a fenyőerdők lehe fogna körül. Ez egy darab tavasz. A közönség méltánylatának előhírnöke.

Kopogás hallatszik s belép a levélhordó. Két levelet is hoz egyszerre.

Az egyiken otthoni postabélyeg. Ah, ez a szülőföldről jő. Üdvözlégy, kedves szülőföldem, honnan elsőnek érkezik számomra a galambposta a remény ágával. Meghatottságom leírhatatlan. Erdők, völgyek, csalitok, patakok egyszerre elém lebegnek s megtöltenek hálás emlékezettel. Hiába, mégis csak a szülőföld!

Felbontom a levelet s megilletődötten fogok olvasásához. A poéta ír, még pedig versekben. Gyalázatos rímekben szatirizálja ki avas világnézetemet, mely elhitette velem, hogy az emberek a tizenkilenczedik század végén még prenumerálnak. Fránya poétája! Felbontom a másik levelet. Ebben egy ismerősöm szintén igen alaposan megmossa a fejemet, amiért néki ívet merészeltem küldeni, holott ő önzetlen jellegű tiszteletpéldányt vár. Igenis, vár. A czíme: Kukutyin, u. p. itt meg itt. — Hát hiszen jól van. Ez legalább nem versben írta.

Úgy látszik, a vidéki gyűjtőkben csalódtam. No de itt vannak még a helybeliek. Egész nap a szobámban maradtam, várva reájuk. Az órák lustán, nehézkesen másztak, de senki sem billentette meg a kilincset.

Végre úgy estefelé biztató kopogás hangzott az ajtón. Odarohantam, s mint a zsákmányt vonszoltam be a szobába egy piros-pozsgás, de nagyon komoly hazafit. No, ez prenumeráns, akárhogy komolykodik.

— Üdvözlöm uram — szóltam mély meghatottsággal és fogva a kabátja szárnyát.

— Jó napot — felelt ő mogorván.

— Mivel szolgálhatok?

— Adjon nekem egy gyűjtőívet.

A nem várt óhaj óriási szenzácziót keltett bennem. Egyszerre feledtem a verset, a tiszteletpéldányt, a szomorú napi eredményt. Egy ember, aki önszántából akar gyűjteni, valóban nem közönséges szerencse.

— Mélyen le vagyok kötelezve — szóltam, átadva az ívet. — Tehát ön még nem prenumerált?

Vendégem lesújtó tekintetet vetett rám.

— De igenis, engem már aláirattak.

— Tehát ez az ív?

— Ezt azért kértem, hogy ha én szenvedtem, *az ismerőseim is szenvedjenek.*

...Melegen megszorítottam vendégem kezét. Hogyne. Ez az ember egy új gyűjtő-faj első fecskéje. Nincs többé gyűjtő rajongásból, hazafiságból, — de ime van *boszúból.* Okosan kijátszva őket, szebb eredményeket érhet el velük az irodalom mint a hajdaniakkal.

Pesti Hirlap 1891. márcz. 1.

LEVÉL
A PESTI HIRLAP FŐSZERKESZTŐJÉNEK.

Kedves Barátom!

Azt kívánjátok tőlem (t. i. a redakczió), hogy most, midőn holnaptól kezdve ujra a «Pesti Hirlap» kötelékébe lépek, ezt egy epistolával tudassam a lap olvasóival.

De sehogy se bírom eltalálni, hogy mi lehetne az eféle levélben? Magamról csak nem írhatom, hogy egy tehetséges írótárssal szaporodtatok, pedig meg vagyok győződve, hogy minden belépő munkatárs tehetséges.

Más pedig mi legyen e levélben? Talán eltávozásom és visszatérésem történetét szeretnétek leírva látni?

Nem érdekes az! S te különben is tudod, mi volt a távozási indok. Nem pénz (mert hiszen pénzben te nekem többet akartál adni, mint a mennyiről egy magyar ujságíró álmodozhat), nem is politikai differencziák, mindég helyeseltem azt a szabadelvű irányt, melyben a «Pesti Hirlap» mozgott s nem volt szándékom ellenséges táborba menni, hanem csak más ezredbe; nem is személyes össze-

férhetetlenség vitt el, mert az köztünk hosszú évtized alatt nem volt egyszer sem.

De ha nem anyagi motivum vitt el, még kevésbé hozott az vissza (mert magam proponáltam a kisebb tiszteletdíjat, amely régenten volt, nem reflektálván a nagyobbra, melyet az eltávozás idején ajánlottál), hanem visszahozott egyedül azon mérsékelt szabadelvű irány, melyet a lap vall. Kérlek is rá, hogy ezt az irányt tartsátok meg ezentúl is. Míg ez áll, én is veletek megyek.

Öreg íróasztalomról pedig sepertessétek le most már a féléves port, penészt és a póknak a hálóit, ki elég meggondolatlan volt átvenni tőlem a terrenumot, talán azon hitben, hogy soha vissza nem térek többé.

Ami volt, elmult. Minden a régiben van. Csak épen hogy a pók lett egy csalódással gazdagabb.

Pesti Hirlap 1891. 239. sz.

VUCSETICS ISTVÁN ÉRSEKRŐL.

Egy apróságot mondok el, pedig ki nem állhatom az úti élményeket. Nem is írtam soha egyet se. De most szinte kényszerítve vagyok Vucseticsről. Mert a közönség épen semmit sem tud a kinevezendő egyháznagyról; ösmeri Vaszary Kolost és szereti, s bár az egész sajtó Samassát pártolta s mondják, a kormány is, a közvélemény szinte föllélegzik örömében, hogy Vaszary lett a primás. (Hátha a sajtó mégse mindig a közvélemény?)

Császka kinevezése is jó dolog, Császka is derék ember. Császkát is jól ösmeri mindenki. De hát Vucsetics? Kicsoda az a Vucsetics?

No én meg épen Vucseticset ösmerem a három közül legjobban. Ösmerem, mert az én gyógykezelésem alatt volt.

A gleichenbergi fürdőben együtt sétáltunk tavaly, t. barátommal Závorival, a fürdőorvossal, midőn a Venedig-Hotelnél szembe jött velünk Vucsetics István, zömök, mosolygós arczú, barátságos nyílt tekintetű pap.

Valamely közös ismerősünk ment vele s futólag bemutatott neki engem is, a doktort is az esti szürkületben.

Vucsetics nyájasan rázta meg a kezeinket s minthogy tartománygyűlési képviselő, minden teketória nélkül kérdé:

— Mióta vagy itt öregem?

— Egy hete — feleltem.

— Olvastam, hogy a torkod fáj.

— A torkom fáj és nem tudok éjszakánkint aludni.

— Az már baj, kivált a nem alvás. Hát mit csinálsz? Irsz ilyenkor vagy olvasol?

— A harmadikat teszem. Morphium-injectiókat veszek.

— Az nem jó. Én is ösmerem. Jobb annál a jubhúsos tokány — szólt nevetve. — De vigyázz, mert rá találsz szokni egészséges korodban is.

— No, attól én nem félek. Az én természetem mellett, ha egészséges vagyok, csak az olyan injectiókra volnék hajlandó, amik elűzik az álmot.

Vucsetics mosolygott, azután az orvosommal váltott néhány szót. Patriarchalis egyszerű ember, magyaros ízzel, olyan jó, mint a vaj, hogy szinte kenyérre lehetne kenni. Igazán jó helyre esett a király szeme.

— Ad revidere! — szólt aztán s elváltunk.

Talán négy-öt nap is elmult, míg ismét találkoztunk egy reggel a kútnál.

— Jó reggelt — szóltam bizalmasan nyújtva feléje kezemet.

— Jó reggelt — felelte közömbösen. — Hogy van, hogy?

Bizonyos kedvetlenséggel feleltem valamit, mert az mindig bosszantó, ha valaki visszaszívja a pertut.

— Ön is ebből a vízből iszik? — kérdé kis

vártatva, miközben poharából lassan szürcsölgett
az Emma-kút jótékony nedvét.

— Én is.

— De ön csak nem mediczinának issza, doktor
kám?

(Ahá, ez engem összetéveszt a doktorommal

— Csupán a szomjúság ellen.

— Úgy, az már más. Nem rossz vizecske, úg
vágyom rá némelykor, mint szarvas a hives pa
takra. Viszek is Zágrábba az ismerősöknek belől
a hektika ellen egy pár palaczkkal. Mit gondc
doktor, használ a dolog?

— Bajos azt elhatározni. Én tavaly egy gleichen
bergi lánykát vittem haza a gyerekeimnek...

— Pesztonkának?

— Nem. A hektika ellen. S tényleg nem este
hektikába a télen.

Vucsetics nevetett.

— Maga legalább svindliz és ezt szeretem
Mert ezek a mai doktorok többnyire nag
svihákok.

Karon fogott s a sétány felé vonszolva barát
ságos beszélgetésben emelt ki néhány vonást a zág
rábi viszonyokból. Elmondta, hogy rosszul esik
idegenben élnie. Magyar érzését (mert torontálmegye
születésű) mindennap érinti kellemetlenül valami
Eddigi horvát politikánk alfától omegáig el van
hibázva — sóhajtott fel — hogy hova fog ez ve
zetni, ki tudja? Tisza se tudta, Szapáry se tudja
Én se tudom. De Szapárytól sokat reménylek. Hig
gadt ember, hát bizonyosan erős, nem jön ki a fleg
májából, hát bizonyosan igaza van.

Beszélgetés közben elpanaszolta köszvényes ba
ját is s kérdé, hogy mit tanácsolnék ellene.

— Igen egyszerü — feleltem — vegyen naponint egy fürdőt korpával!

— Korpával? — szólt csodálkozva — és hogy ell azt kezelni?

Épen használatában voltam, hát elmondtam neki.

— A fürdőszolga egy korpával telített kis zsáot tesz a kádba s addig nyomogatja a forró vízen, míg egészen dohányszínűre festi.

— Helyes, megpróbálom!

Egy hét múlva vidáman integet Vucsetics:

— Jó napot doktor, jó napot! Ön valóságos sodát művelt.

— Hogy érzi magát?

— Fölségesen. Az ötödik fürdőnél megszabaultam a bajomtól, mintha elvágták volna. Az isten ldja meg érte, doktorkám!

Nagyon örültem az eredménynek és hosszú étákat tanácsoltam neki. Megfogadta-e, nem tudom, nert csak egyetlen egyszer találkoztam még azután ele. Nagyon kapós ember volt ő ott a fürdőn, nenes jelleméért, eszes, magvas nézeteiért a férfiak lőtt; de szeretetreméltó, kedélytől csillogó társalása miatt az asszonyok se futottak meg előle. Az gaz, hogy ő se.

Az utolsó találkozáskor kérdi tőlem:

— Elment már Mikszáth?

— Még itt van.

— Soha se bírok vele találkozni.

— Pedig most is itt van.

— Hol?

— Hát én vagyok az. Csak úgy bolondoztam, érlek, a doktori voltommal. Bocsásd meg! Nem eczepteket írok én, fájdalom, hanem csak novelákat.

— No, azt ugyan ne tegye doktorkám — szólt kedélyesen Vucsetics — s ha már kiadja magát valakinek, akkor legalább válaszsza Eszterházyt.

S mint egy olyan ember, aki érti a tréfát, jól hátbaütögetett ezért a sületlen ötletemért.

S minthogy én is értem a tréfát, ráhagytam az egészet. Hiszen nekem is mindegy, neki is mindegy. Hát isten neki, megmaradhatok én doktornak.

Ennyibe is maradt s most már ha egy nap minden titulusom el talál fogyni (mert üt már nemsokára a végzetes óra s mindnyájan halandók vagyunk), legalább kiírhatom a vizitkártyámra: «*a zágrábi érsek házi orvosa*» örök tanuságára az utókornak, hogy semmi se nehéz a világon.

Az ember orvossá és érsekké lehet benne anélkül, hogy megerőltetné magát és hogy tehetne róla.

Pesti Hirlap 1891. 300. sz.

A LYUKAS GARASOK.

(Hazabeszélés.)

Egy erdélyi lap berzenkedik ránk megint, ami nekem egyébiránt nagy dicsőség, ha Jókaival emleget; arról orál ugyanis az erdélyi lapocska (de mintha már egyebütt is hallottam volna ezt a szemrehányást), hogy minket az oláhok választottak meg stb.

Jókai gondolom, már megfelelt ezekre az évődésekre a Házban is, de egy banketten bizonyosan, mert ott magam is jelen voltam, hallottam. Valóban, nem elég ügyes macska az az erdélyi lap, hogy csak ilyen egeret tud fogni, olyan egeret, amit már más ellenzéki macskák is megfogtak s amely inkább az illető macskát eszi meg.

De minthogy az igen tisztelt névtelen ujságíró kollegának úgy látszik, jól esnék, hogy én is szégyeneljem magamat egy kicsit, amiért az oláhok választottak meg, amit különben semmi kedvem megcselekedni, mert ennek az országnak nincsenek kitagadott fiai, nem lehet tehát szégyenletes honatyaság sem, de annyit mégis megteszek a kedvéért, hogy némelyekben ellentmondok neki. Tagadom ugyanis, hogy Fogaras városa oláh lenne, mikor épen olyan jó intelligens magyar város, mint a többi, sőt annyi-

ban különb, mert ennek minden lakosa pánczélban lakik, örökös harczban, védelemben állva, nyelvét, magyarságát illetőleg. Hogy az alföldi ember magyar, az csak állapot, hogy a fogarasi ember magyar, az virtus.

Szilárdan áll «a fejedelemasszony zsebe» (így nevezték a régi krónikások, minthogy az erdélyi fejedelemnők tűpénz gyanánt bírták Fogarast). Egy magyar szikla az oláh oczeán közepén. Igaz, hogy a fogarasi magyarságot majorizálja számban a kerülethez tartozó oláh falvak választóközönsége — tehát oláh a kerület, de épen mert én lettem megválasztva, mutatja, hogy a magyar minoritás az úr a fogarasi kerületben.

De nem igaz, amit a t. lap állít, hogy engem a kormány oktrojált rá az oláhokra, mert a kormánytól és a végrehajtó bizottságtól teljesen függetlenül maguk a fogarasi magyarok *kezdeményezték* jelöltségemet s az utolsó szál emberig állottak mellettem.

És legfőképen a konzekvenczia levonásban nincs igaza a t. lapnak, mely többi kormánypárti képviselőtársam ellen van kiélezve azon okoskodás alapján, hogy ha — úgymond — ilyen erőszakos módon (ámbár én nem látom azt az erőszakot sehol) jutott be a Házba a két népszerű író — el lehet képzelni, hogy hát a többi népszerűtlen mameluk mi módon «sántikált» be a törvényhozásba?

Itt van a nagy tévedés. A derék czikkíró elárulta magát, hogy még nagyon fiatal ember, aki sokat megfordul beszélyeket olvasó kisasszonykák körében, s azt hiszi, hogy mi írók valami nagyon *könnyű emberek* vagyunk a követválasztásoknál.

Tisztelet Jókainak, ő kivétel; nem ő róla beszélek, de mi többiek inkább rossz jelöltek vagyunk.

Az írói név, az úgynevezett nymbus, az semmi yenkor. Az én korteseim például Ilyefalván annak dején azzal csinálták a hangulatot a népnél:

— Nem afféle író ám ez atyafiak, aki holmi meséket komponál, hogy azt ne higyjék valahogy egyelmetek. Hanem olyan író, aki szétüt a tollával jobbra is, balra is, ahogy az Igazság lökdösi a önyökét.

Valahányszor azt mondják nekem a laikusok: könnyű neked, jól csengő neved van, téged akárol megválasztanak» — mindig eszembe jut az én yukas két garasom, amit az óralánczomon hordok. Már látom, hogy el kell mondanom előbb-utóbb a örténetét a gyengébbek okulására.

Mikor kicsi bagoly diák voltam, járt Selmeczányán egy nagy lövő, olyan Carwell vagy Iza Pain aliberű, aki ott a réten produkálta a mesteri övéseit.

Többi közt én is felhajítottam neki a levegőbe gy réz kétgarasost.

Rálőtt, eltalálta s kilyukasztotta.

Odarohantam nagy lelkesedve a garasomhoz s fölemeltem, hogy mint érdekes holmit őrizzem zentúl.

Egy apró termetű zsidó utánam futott, megézte a garast és így szólt jóakaratulag:

— Adok érte egy újat!

— No hallja, — mondom, fölháborodással — aga a legszemtelenebb ember a világon!

— Hát adok érte egy hatost.

— Száz forintért sem adom.

Azóta aztán ott hordtam a garasomat a lánczomon — azért nem mondom óraláncomon, mert óra csak ritkán volt rajta. Nagy becsben tartottam, mindenkinek eldicsekedtem vele, mindenki megnézte, némelyik megbámulta s egyetlenegy ember sem akadt, aki ne mondta volna:

— Érdekes garas! Becses garas! Sokat ér!

Egyszer aztán az történt a becses garassal, hogy utolsónak maradt és ki akart menni a világba. Elküldtem a takarítónémtól a kofához, hogy adjon érte két zsemlyét. Mert két zsemlyét ért meg, míg érdekes garas nem lett.

A kofa visszaüzente:

— A garas el van rontva.

Az az ötletük támadt diákpajtásaimnak, hogy küldjük el az antiquariusnak, hátha megveszi.

Az antiquarius vállat vont.

— A garas valóban ritkaság. Sokat is ér. De csak olyan embernek, akinek bogara van az efféllékre. Ha egy ilyen emberrel együtt és egyszerre hozza el boltomba, megveszem.

* * *

Körülbelül ilyen érdekes garasok vagyunk mi író emberek, a magunk periferiájában, de ha fórumra kell kimennünk, ahol forintosok is vannak forgalomban, ott senki sem ad a mi úgynevezett «sikereinkre» semmit, sőt ott még az újdonat új garasok is többet érnek, mert még nincsenek megkopva és kilyukasztva. Hanem azért a gáncs épen nem illet meg bennünket. Ez csak egy szimptoma s nem igazság. Elég jó az nekünk, ha legalább a oláhoknak kellünk, hiszen mi csak a magyar kulturát szolgáljuk és nem a magyar ferdeségeke

Csak egy maradhatna el, hogy az oláhoknak szemrehányást tegyenek az ellenzékiek mi miattunk nekünk pedig az oláhjaink miatt — mert erre nincs szükség. Mikor az effélét hallom, vagy olvasom, mindig fülembe csendül a török világból a dobok akkoriban kitalált hangutánzása szavakban. Mintha az ellenzék egyre verné, keményen verné a hajdankori török dobot, amely így szólt: «Rontom, bontom Magyarországot», míg a keresztény dob ekkép hangzott: «Isten tudja, hogy lesz, mint lesz.»

Isten tudja, hogy lesz, mint lesz — de úgy soha se legyen, hogy minket az oláh ellenségnek tartson, s hogy mi az oláhot szégyeneljük. Van még nekünk ennél egyéb dolgunk is idehaza.

Pesti Hirlap 1892. április 17.

A T. HÁZBÓL.

Őszinte vallomások és önkritika.

Könnyű a nagy szónokoknak beseperni másnap a koszorúkat. Illatos virágok között ébrednek, a lapok vezérczikkei, resuméi tömjént lehelnek, a fekete betű-erdőben derült napsugarak tánczolnak.

De nehéz a magamforma szegény embernek, aki összecsipkedve a lapbeli szúnyogoktól, megdagadt lelki hangulattal indul másnap a házba. Az ismerőseim már mindnyájan olvasták azóta a lapvéleményeket és tudom, egy se sajnált, vállat vontak egykedvűen.

— Hja...a hóhért akasztják!

Az ember érzi bűnös voltát. A muzeumi fák az úton fázékonyan zörrentik össze száraz, ezüstös gallyaikat, mintha mondanák: «Egy rossz szónok jön erre.»

A muzeum falához meglapulva érsz el a Sándor-utczáig, s félig lopva osonsz be a Házba. A kapus észre se vesz. Magad akarod, hogy észre ne vegyen. S mikor már észre nem vett — az a fájó gondolat támad, hogy a kapus voltaképen maga se akart észre venni. Egy rossz szónokot nem lát meg senki.

De mindegy. Mindent ki kell állni. Mégis beérsz ólomlábakkal a folyosóra s ott megindulnak a vélemények.

Ugronnal találkozol, azt mondja:

— Hogy jutott eszedbe a törvényesség ellen beszélni? Borzasztó!

Jön Andreánszky:

— Bizony elvetetted egy kicsit a sulykot!

Egy-egy képviselőtársam így szól:

— Ejh, végre is igazad volt! (No, ez bizonyosan ravasz ember.)

Egy másik azzal fogad:

— Rossz volt a théma. (Ez a Darányi-iskolából való.)

Jön egy harmadik:

— Nem tudtál tegnap inkább otthon maradni? (Ez a Tibád-iskola növendéke.)

Csak Pulszky Ágoston siet felém vidáman, nyájasan:

— Ne búsulj, hiszen engem sem szeret az ellenzék. (S ragyogó arczczal dörzsöli a kezeit, mintha mondaná: «teringette, vagyunk már ketten».)

S még a dicséretben is elrejtett tőrszúrások vannak ilyenkor. Rónay János megveregeti az ember vállát:

— Ami azt illeti, kezdetnek elég jó az.

Még Tisza Kálmán is így szól:

— Ha én úgy tudnék írni, mint te, soha sem beszélnék.

S ekkor bukkan oda valahonnan Beksics Gusztáv nagy lelkesedéssel:

— Bravo — bravissimo! No, én nem vártam tőled ennyit!

Ellankasztva menekülök be a tanácsterembe,

de ott is kietlen, kellemetlen. Az elnök gyanakodva néz rám a tribünről — legalább azt képzelem, gyanakszik, hogy ma is van valami mondani valóm. Az egyik miniszter látható fagyos pillantása szinte átöklel. «Ember — mondja ő exczellencziája fenyegetőn — miért van ma rajtad fekete kabát?»

Csak Dániel Gábor (aki pedig elég nagy humorista) ölti magára a csodálkozás naiv zekéjét s kérdezgeti, mint a messzi világrészeket bejárt utazótól:

— Hát aztán, hogy megy az efféle beszéd?

(Végigborzongott a hátam. Huh, épen azért az «efféle beszédért» jött rám méregbe az ellenzék!)

— Hát egyszerű az egész. Az ember csak arra vigyázzon, ha feláll, hogy örökké nyugatnak nézzen, ahol Horváth Gyula ül, aki, ha nem tetszik is neki a beszéd, váltig bólintgat a fejével, mintha mindent helyeselne és minél jobban haragszik, annál jobban, hevesebben ingatja; ami igen jól esik abban a perczben az embernek, mikor minden idege él és a messze ülő Beöthy Ákos zsebében hallja az óra ketyegését. És különösen arra vigyázzon, nehogy északra nézzen valahogy. Mert északon ül az öreg Ucsu, aki, ha valamit helyesel, borzasztóan rázza a fejét s minél jobban tetszik neki a beszéd, annál vadabbul rázza, lóbázza tagadólag, ami igen rosszul esik az embernek abban a perczben, mikor a Bánffy Dezső magas kathedrája egyszerre őrült kalamajkát kezd tánczolni...

Még tovább is folytattam volna a tapasztalataimat, ha meg nem szólít Károlyi Gábor gróf, ki fájós lábával sántikálva megy végig a termen:

— Jó, hogy nem beszélhetsz a tolladdal, az volna nekünk rossz.

— Nagy kár, — mondom — hogy te meg nem a lábaddal szoktál közbeszólni; az volna nekünk jó.

Neuszidler elfog a padoknál fenhéjázón:

— Hja, pajtás, pajtás, hang kell a szónoklathoz, pajtás.

Nem bírom tovább állni, átmenekülök az ellenzéki gräniczra: ott jó, csendes öreg urak ülnek; azok engem békén hagynak.

De ott sem volt nyugtom, nyomban nekem estek:

— Miféle igazságtalanság az tőled, hogy mikor mi beszélünk, akkor te vagy a varga, aki a mi bőrünket kicserzed, — most pedig, mikor te beszélsz — gyönyörűen agyonhallgatod magadat.

És minthogy ebben van valami osztó igazság, hogy én is tegyek valamit *a parlamenti béke kedvéért,* megigérem nekik, hogy nem kimélem hát magamat sem és a holnapi számban ott lesz az én felszólalásom kritikája is a «T. Házból» rovatban, úgy, ahogy azt a Ház tagjai, kik tőlem már eleget szenvedtek, szemtől-szembe, fülem hallatára megcsinálták.

...Hát bizony, furcsa az! Az ember szónok akar lenni és lesz — martyr.

Pesti Hirlap 1892 decz. 21.

A KARCZOLATOK TÖRTÉNETE.

Csak nehezen tudtam beleegyezni, hogy e karczolatok külön kötetben lássanak napvilágot.

A világ összes könyvei protestálni fognak ez ellen az egy könyv ellen:

«Mit keresel köztünk? Hiszen nem értjük miről beszélsz?»

Valóban a felszólalások, a beszédek, a szituácziók, a melyeket e czikkek festettek némelykor talán találóan is, már rég elmultak. Sokszor már harmadnapra megváltozott a perspektiva.

A beszédeket, melyek itt parodizálva vannak, már régen eltemette az emlékezet. S ez egymás sorjába fűzött czikkek úgy veszik ki magukat, mint egy szabóműhelyben a madzagra fűzött régi mértékek különféle kundschaftokról, gyerekekről, aggastyánokról. Az aggastyánok már elhaltak vagy lesoványodtak, a gyermekek már megnőttek. A róluk vett mértékek nem érnek többé semmit.

De a hiuság ördöge lecsitit. Hizeleg a tudat, hogy azt mondhatom az illusztris és nem illusztris szónokoknak, az akkori napok hőseinek: «Ime a ti beszédeitek már elenyésztek, de az amit én írtam róluk, az még megvan.»

Megvan. Túlélték a karczolatok a beszédeket. De bizony csak olyan túlélés ez, mint mikor a halottnak

még egy darabig nő a körme — de mit ér, ha már nem tud vele kaparni.

Gyakran megesik, hogy nagy szónok is ügyetlen beszédet mond, mert Homer is alszik néha. Máskor kis szónok mond igen ügyes dikcziót, mert Krajtsik is ébren van néha. Igy van ez magukkal az ülésekkel. Nagy történelmi érdekű ülések alig nyujtanak némelykor anyagot a belletristának, mig ellenben a legjelentéktelenebb helyeken bugyog föl az a nedv, amivel a szatira-író megnedvesítheti a tollát.

E kötet tehát még arra sem lehet figyelemmel, hogy oly ülések leirását nyujtsa, melyek e tíz év történetében valamely figyelemre méltó lépést jeleznek — hanem egészen össze-vissza rohan a parlamentek befutott útjain s nem ott áll meg a hova Clio netán jelzőtáblát tett, hanem egészen az író szeszélye szerint, itt egy barázdán, amott egy nagy tölgynél, majd egy kis törpe bokornál.

Nincs ennek a könyvnek semmi tendencziája többé. Nem akar senkit sem ütni, sem csipkedni. Csak emlékeket akar nyujtani, hogy aki lapozgat benne (legyen vagy mameluk, vagy ellenzéki), szeme elé táruljanak még egyszer a régen elhagyott vidékek és hangulatok.

Voltaképen az én Légrády Károly barátom ideája ez, ki formálisan bele erőszakolt engem a karczolatok írásába s most hasonló erőszakkal könyvben akarja látni megörökítve az általa kiforceirozott genret.

1882-ben még Törs Kálmán barátom írt referádákat a mozgalmasabb ülésekről a «Pesti Hirlapba». Egyszer azonban előfogta valami betegség, nem járhatott az ülésekbe.

Legrády azt mondja nekem egy napon:

— Elmehetnél holnap a Házba. Érdekes ülés lesz. Irhatnál róla valamit.

Nagy szemeket meresztettem rá:

— Én a Házba? Hát hogy mehetnék én oda? Aztán hogy tudnék én arról írni? Nem olvastam én soha életemben egyetlen beszédet sem. Nem ösmerek én ott egy árva lelket se.

— Annál jobb; legalább nem leszel elfogulva.

— Nem, nem! Azt nem vállalom. Én a Házba nem megyek.

Másnap megint elkezdett kapaczitálni:

— Legalább addig mennél el, míg Törs meggyógyul.

— Menni nem megyek semmi esetre, de azt az egyet megteszem, hogy az országgyűlés elé írok egy bevezetést, a Törs modorában, hasból.

— Hát az is valami.

Másnap megjelent a bevezetés. Egy pár gorombasággal Tisza ellen, köznapi banalitásokkal, húsos fazekak közt böfögő mamelukokkal. Tetszett a redakcziónak. Mert szerettek a fiuk, mindig jók voltak hozzám, hát a világért nem mondták volna, hogy rosz dolgot írtam. Legrády is megdicsérte a bevezetést és hozzá tette:

— De hátha még ott lettél volna! Ugyan eredj el egyszer. Csak egyetlen egyszer.

— Isten neki! Hát egyszer megteszem. Végre is bele nem hal az ember. Melyik utczában van az a Ház? Aztán hogy eresztik oda az embert, mit kell mondani, hova kell ülni stb.?

Antalik Károly barátom lett megbízva, hogy jöjjön értem reggel, aztán vigyen el, ahogy a kis deákokat szokás, kérjen egy jegyet a karzatra, aztán ültessen valami jó barátságos emberek közé,

akik meg fogják mutogatni, melyik a jobb oldal, melyik a bal oldal, hogy hívják azt a tüskés bajuszú bozontos honatyát, vagy amazt a nyalkát?

Úgy is volt minden. Még ma is emlékszem ama csikorgó téli napra, mikor Antalik értem jött és elvitt, a kapus szépen beeresztett bennünket az előcsarnokba, onnan aztán elmentünk az olvasó helyiségbe (amely még akkor nem volt üvegfallal elkerítve), ott felakasztottuk kabátjainkat, s bevezetett a karzatra. Milyen csodálatosnak, fényesnek és méltóságteljesnek látszott minden...

Szívem megdobbant. Ez hát a nemzet törvényhozása. Ez a szent csarnok.

Kéjjel szíttam be a levegőt, mely az ország nagyjainak lélekzeteitől lett olyan fülledtté; szemem gyönyörködve indult meg véges-végig a padokon. Imitt-amott fölbukkant egy-egy ismerős arcz, melyet láttam már valami képes lapban. Hogy elméláztam én ezeken! Érdekelt koponyájuk alkata, szemeik pislogása, kezeik mozdulata. Istenem, istenem, mit érezhet a szívében egy ilyen ember, aki az ország oszlopa gyanánt ül itt!

Az egyik oszlop éppen aludt. Megkérdeztem, hogy hívják: «Göndöcs Benedek» mondák ujságíró társaim s felette csodálkozának, hogy van még valaki, aki Benedek urat nem ösmeri.

— Hát ebben a zöld kalitkában mi van? — kérdém félénken, mert a bal karzatról éppenséggel lehetetlenség látni.

— Ott az elnök ül — felelték nevetve. — És ön mit gondolt?

Megvallom semmit sem gondoltam. Csak aztán később jutott eszembe, hogy nálunk falun a fürjet tartják zöld kalitkában.

Hát az elnök ül ott. Zöld mennyezet alatt a trónon. De sokért nem adnám, ha megláthatnám az arczát. Valami fenséges nyugalom ülhet azon, mint az oroszlányén.

Kis vártatva hangzott a csengetyűje. S hangját is hallottam, éppen rendreutasított valakit.

Az ujságírók egymás közt suttogták:

— Péchy haragszik.

Megfagyott bennem a vér, hogy mi lesz most. Valami borzasztónak képzeltem én azt, mikor az elnök haragszik. Szavai úgy kongtak-bongtak a fülemben, mint csattogó éles pallosok. Borulat szállt le a teremre. Tán még mennydörög is odakünn — mikor a Ház elnöke haragszik.

Megkérdeztem «kit utasított rendre?»

— Szalay Imrét (akkor még ő volt Károlyi Gábor).

— Melyik az?

Részvétteljesen kereste fel szemem az összetiport szerencsétlent, de mekkora volt csodálkozásom, midőn egy angolos úri embert mutattak, aki az elnöki feddés alatt nevetgélve beszélgetett a szomszédjaival.

Teleszedtem magamat benyomásokkal. Megfejthetetlen rejtélyek egész raja zsongott fejemben. A beszédek, a zaj, a nagyhatalmú Tisza alakja, az üzenethozó főrendi jegyző, aki megáll daliásan az elnöki emelvénynél, kardja megcsörren, szava megcsendül, hogy élőszóval adja át a főrendek üzenetét. Mindez imponált, fölpiszkálta fantáziámat.

Hangulatterhesen hagytam el a karzatot az ülés végén; a sötét keresztfolyosónál egy mameluk képviselő beszélgetett egy miniszterrel. Soha sem

láttam még ilyen közelről minisztert, önkénytelenül meggyökerezett hát a lábam.

— Megigérted kegyelmes uram — mondá a mameluk idegesen.

— De ha nem lehet barátom.

— Megigértem a te szavadra a választóimnak, nagyon nehéz helyzetbe hoztál.

— Még se tehetem. Nyugodj bele.

— Nem nyughatom bele sehogy sem.

— De hát mit tehetsz egyebet? — kérdé a miniszter foghegyről.

— Mit? — felelte a mameluk keserű hangon. — Néha a birka is topog a lábával.

(Azóta se hallottam shakespeare-ibb kifejezést a mameluk erőkifejtésre.)

Behabzsolva e párbeszéd minden szilánkját, siettem a ruhafogashoz, ahol a kabátomat hagytam volt lógva.

De bíz az egész kabátból csak az akasztó zsinórja volt már ott, — magát a kabátot elemelte valaki a Tisza beszédje alatt. Mert a Tisza beszédjei veszedelmesek voltak egy időben a kabátokra. Künn a folyosón néptelenséget okozva, a beosont tolvaj bátran vihette őket.

Pedig igazán szép kabát volt; selymes barkás szövetből, újdonatúj bársonygallérral. (Éppen a «Jó palóczok» honoráriumából vettem); no már azért a kabátért nagy kár volt. Szidtam is Légrádyt, minek küldött engem ide. Éreztem én azt előre, hogy nagy veszedelem vár itt rám.

Otthon a szerkesztőségben aztán elpanaszoltam, az első természet után rajzolt karczolatomban az ország színe előtt (de persze az ország nem értette meg), hogy bár az ülés nem volt népes, se a tanács-

terem, se a karzat, se a folyosó, mégis több volt jelen egy emberrel, mint kellett volna.

(Azt az egy embert értettem, t. olvasóközönség, aki a kabátomat vitte el.)

Légrádynak tetszett az a karczolat.

— Igen szép — mondá.

— De nem olyan szép, mint a kabátom.

— Sokkal szebb a kabátodnál.

— No iszen utoljára voltam én a Házban.

— Micsoda? Utoljára? ma okvetlenül el kell menned, mert hátha megkerül a kabátod. Hátha csak tévedésből vitte el valaki és visszahozza. S aztán, mért nem jelentetted be a háznagynak, vagy legalább a főszolgának? Azok kikeríthetik.

— Az bizony nem lehetetlen. Csakugyan el kell mennem. Mert mégis nehéz azt elhinni, hogy az ország összes kabátjai közül éppen az enyimet vigye el valaki szándékosan? Hiszen választhatott volna czoboly-prémeset is.

Elmentem tehát újra a Házba és bejelentettem a főszolgának, hogy tegnap ellopták a kabátomat. A főszolga szomorú arczot vágott és megbíztatott, hogy majd tudakozódni és vigyázni fog. Egy szélsőbali képviselő, aki arra menőben hallotta a panaszomat, félrehúzott és azt kérdezte tőlem: «Nem gyanakszom-e valakire?»

— Kire gyanakodnám? — feleltem kissé zavartan.

Megvetőleg vont vállat, mintha mondaná: «Ez még nem ismeri a minisztereket!»

Aztán elvegyült egy csoportba a folyosón, ahol Verhovay tartott cerclet.

Az ülés végén még egyszer találkoztam a főszolgával: «Jelentést teszek — mondá — a rendőr-

ségnél, ha valamit kisütnek, közlöm. Tessék csak tudakozódni gyakrabban.»

Napokig jártam be ezentul szorgalmasan a kabát miatt. Míg egyszer csak azon vettem magam észre, hogy a kabát már egészen kiment eszemből s én mégis mindennap ott ülök a karzaton. Megszoktam a levegőt, az embereket, azt a zsibongást, nyüzsgést és lassankint nem bírtam meglenni nélküle.

Ami a kabátot illeti, egészen mást gondoltam később, isten ments, hogy az megkerüljön. Mondtam is a főszolgának, hogy ne kerestesse, ne nyomoztassa, nagy malőr volna rám, ha megtalálnák.

Jobb annak a kabátnak, ott, ahol van. Maradjon az ellopva mindörökre.

Mert hát úgy esett a dolog, hogy éppen a karácsonyi ünnepek előtt tünt el a kabát, abban az időszakban, mikor a szerkesztők rosszabbak a végrehajtónál. A kabát eltünésének híre villámként futotta be az irodalmi köröket s a jobb szívű szerkesztőket áthatotta a részvét nemes melege. Sokan kérdezősködtek a részletek iránt; mások viszont éles elmével találgatták, hogy mit szándékozom most tenni?

Azt ugyan ki nem találták egyelőre.

Hanem mikor aztán jöttek a karácsonyi ünnepek s jöttek sorba a szerkesztők a megigért kéziratokért zaklatni, bánatos hangon feleltem:

— Megírtam a novellát barátom. Benne volt a kabátban a kézirat; de bizony azt ki nem tette a tolvaj. Hiszen nem is bánnám a kabátot. Csak azért a szép novelláért fáj a lelkem.

A másik rajzot követelt. A harmadik egy tárczát. Az egyiknek egy regényt igértem volt; azzal akarta az ujévi számot kezdeni.

De hasztalan. Ezek az irodalmi kincsek mind-mind ott vesztek a kabátzsebben! Szegény Nagy Miklós majdnem sírva fakadt, mikor elpanaszoltam.

Ez a szerencsétlen kabát (amelyben az irodalmi legenda szerint egy egész bibliotheka veszett el), vitt be engem a képviselőház karzatára — ez volt szülőapja a karczolatoknak s nem hogy kéziratok tüntek volna el benne, hanem éppen az eltünése által támadtak kéziratok. Egy egész bibliothekára valók. Mert sok-sok kötetre mennének már azok az irka-firkák, melyek a «T. Házból» rovatban azóta világot láttak, s melyekből a jelen kötetbe a különböző időszakokból kiválogatva, csak egy kis izelitő jut.

Majdnem egy évtized mult el azóta. De még most is élénken emlékszem e napokra. Még most is elevenen áll előttem cselszövő arczával a szélsőbali képviselő, amint megkérdé, kire gyanakszom?

Ah milyen bárányka voltam még akkor! Nem gyanakodtam senkire. Pedig eszembe juthatott volna, nem-e valami kiadói furfang az egész... Bocsásd meg, Károly barátom, de nem állasz egészen tisztán ebben a kabáteltünési dologban...

Úgy van, úgy! Hát mért mosolyogtál volna különben olyan gúnyosan, valahányszor a kabátban veszett kéziratokra hivatkoztam? Vagy mért emelted volna fel különben havi száz forinttal nagyobbra legott a fizetésemet, ha nem a háborgó lelkiismereted elcsillapítására?

De mindegy. A dolog nem ütött ki valami nagyon rosszra. A karczolatok írásába napról-napra jobban belejöttem, végre véremmé vált naponkint fölvacsorálni egy-két szónokot. Ötletek támadtak a fejemben s azokat jól esett díjmentesen szétado-

nányozni a kedvencz alakjaim közt. Néha Prileszkynek adtam a szájába, máskor Zalay Istvánnak. Ha ezek «kegyvesztettek» lettek, új államférfiakra bíztam a «kritikai bölcsesség» kezelését. Hát nem királyi foglalkozás ez?

Lassankint úgy kezdtem tekinteni az egész parlamentet, mintha annak összes mozgó és cselekvő alakjai az én kedvemért élnének és beszélnének. A nyolcz miniszter is mind az én játékszerem. Beczézhetem őket, de össze is törhetem...

Ah összetörni! Milyen gondolat! Hiszen szeretem őket valamennyit, mint gyermek apró katonáit, lovait, szekereit, ágyuit, báránykáit s ha egy-egy összetört a közvélemény kegyetlen keze alatt mint pl. Prileszky vagy Csanády bácsi), bizony az én szívem fájt értük a legjobban.

Nem, nem; soha se bántottam rossz czélzattal egyiket sem, hiszen enyimek, magyarok. De ők se bántottak. Egy évtizedig csipkedtem, szurkáltam őket (s nem tréfa dolog folyton személyeskedni érzékeny, szeszélyes emberekkel), de csak egyetlen egyszer volt affaire-om. Azt is eligazítottam békésen, csendesen.

Egyszer ugyanis Meszlényi Lajos és Schwarcz Gyula tüztek össze egy ülésen. Másnap azt írtam a parlamenti csetepatéról: «A clown és a tudós harczba szálltak.»

Meszlényi Lajos magyarázatot kért a gorombaságért.

— Hát mondtam én egy szóval is, hogy melyitek a tudós, melyitek a clown?

Meszlényi Lajos elmosolyodott.

— Hm! persze hogy nem mondtad — s egy tudóshoz illő jámborsággal sompolyodott el.

Máskor a lutheránus követek apprehendálta
meg, amiért azt írtam Geduly Lajos szuperinten
densről egy főrendiházi karczolatban, hogy úg
nézett ki lutherrokkjában, lefityegő fehér kravátli
jával, mint egy mediczinás üveg.

Fölkerestek a folyosón és szemrehányást tettek

— Mi akar az lenni, hogy evangelikus létedr
olyan kiméletlenül bánsz el a püspökkel? A saj
püspököddel? Mire magyarázzuk ezt?

— Arra, — feleltem — hogy tudom, mi
becsület s ha püspököt akarok bántani, csak nen
mehetek idegen vallásfelekezetekhez püspökér
Bántom a magamét, punktum. Kinek mi köze
magaméhoz?

Még énnekem állott feljebb.

Ebből láthatja az olvasó, hogy karczolatír
pályám egyáltaljában nem volt zivataros. De a
lehetett volna nagyon könnyen.

Csak most, utólagosan látom ezt be, most,
mióta ellustultam s igen sokszor Sebők Zsigmon
barátom ír a Ház üléseiről a «Pesti Hirlap»-ban.

Mellesleg legyen mondva, kényelmes dolog e
ravaszul kieszelve. Ha Sebők valami pompás dolgo
ír (és sokszor ír), azt akkor nekem tulajdonítja
közönség, ha pedig én írok valami gyarló dolgo
(s bizony elégszer megesik), azt akkor Sebőkne
tudja be a közvélemény. (Ilyen mesterségesen ta
tom én fenn a népszerűségemet.)

Hanem ilyenkor (ha t. i. Sebők ír a Ház ülé
seiről) rendesen felbőszít ellenem egy pár ember
kik részint a talentumukban, részint másnem
tulajdonságukban érzik magukat megsértve. Mon
dogatom is neki s mert fiatalabb, nem veszi tőlen
zokon:

— Ön megtanulta a nyilakat, de még nem a kenőcsöt, amivel az ütött sebet nyomban be kell tapasztani.

Hát bizony e kenőcs titka nélkül már régen fűbe haraptam volna künn a rákospalotai erdőben s most a vadméhek döngését hallgatnám — híres, nevezetes szónokok helyett.

Egyébiránt még át nem ugrottam a dolgot; még nem vagyok a végén.

Az «Országgyűlési karczolatok» bevezetése. 1892.

A NYÚL, A DOKTOROK ÉS A BETEGSÉG.

Nem szeretek a betegségeimről irni, elég azo kat átszenvedni, de már az én tisztelt látogatóin úgy is elmondták a lapokban, sőt Murai Károly kedves barátom vidámságra is fordította a «Pest Hirlap-»ban, (ámbátor a halállal nem jó kötekedni) megírván, hogy egy látogatóm előtt, tekintetbe véve hogy tizennégy nap óta csak tejet iszom, így fa kadtam volna ki:

— Ha meggyógyulok, beállok szoptatós daj kának; több helyre is, — mert csak az ujjama kell megvágni s tej csordul belőle.

Miután immár a humor játszi nedve is elcsöp pent az én bajom felett, egyszerre eltűnik, elpáro log előttem is a sok mediczinaszag s egész tárgyi lagosan el tudom mondani a betegségemet, a be tegségem közben, a térdemre támasztott kicsike fa deszkán.

Hát bizony különös ez! Se az elejét nem tudom, se a végét, mint a karikagyűrűnek, csak az egész szorít.

Ott vettem biz én észre, hogy szédülök, járn nem tudok, étvágyam nincs és rossz kedvem van

Mikor ez így tartott vagy két hétig, végre megembereltem a doktoromat.

— Kedves doktorkám, vajjon mi bajom lehet?

Megvizsgált, megkopogtatott, hallgatta a mel-
em járását.

— Semmi ez, csak egy makacs gyomorhurut.

— De lázam is van.

— Hát az azzal jár. Majd kigyógyítjuk.

— No ha azzal jár, isten neki. De hát meddig
rt ez el?

A doktor vállat vont.

— Eltarthat ez őszig is.

Azt már magam is tudtam a gyomorhurutok-
ől, hogy a kihez szegődnek, megbecsülik, önfejűen
agaszkodnak hozzá. Szép asszony, jó barát hamar
hagyja az embert, de a gyomorhurut hű, szilárd
s becsületes.

Határozottan megijedtem, mert a legczudarabb
etegség. Az ember életunttá lesz, világgyűlölővé s
mellett az a rekompenzáczziója sincs, ami más
etegnek, hogy a világ legalább részvétet érez, saj-
álkozik felette. Ha valaki elpanaszolja, hogy gyo-
orhurutja van, szinte látja a többiek arczán:
úgy kell torkos, úgy kell falánk, minek eszel
annyit?» A gyomorhurutban és tágulásban elhal-
kat még fenn a más világon is kinevetik: «Nos
egromlott bödönök, hát itt vagytok?»

Azonfelül pedig kezdett az én hurutom na-
onkint tűrhetetlenebb lenni, minél több mediczi-
it, koktumot, port vettem be (az isten mentsen
eg minden igaz lelket ettől a Pantocsek kony-
ijától; sokat próbáltam életemben, de ilyen rosz-
ul sehol se főznek), csak egyre hanyatlottak az
őim, az ágyba kellett feküdnöm. Ejh, mégis csak
égyen, egy hitvány huruttal az ágyban!

A szegény feleségem erre megkötötte magát,
ogy még egy orvost is hivat.

Derék tudós tanár, ő megvizsgált, megkopog-tatott és azt találta:

— Az urnak tifusza van.

— Hát nem gyomorhurut? — szóltam némi elégedettséggel.

— De az is van.

Az ijedelem verejtéke ütődött ki a halántékomon.

— Hát már most mit csinálunk?

— Egyszerűen védekezünk a tifusz ellen.

— De hát a gyomorhuruttal mi lesz?

Akaratlanul is elmosolyodott:

— Mire a tifuszból kigyógyul, annak bottal üthetjük az árnyékát, nyoma se lesz.

— Úgy? És körülbelül meddig gyógyulok ki a tifuszból? — kérdem félénken.

— Hat hét mulva.

Majdnem ujjongtam örömömben.

— Hiszen ez akkor nagyszerű! Hat hét, hat hét! Hiszen akkor én hónapokat nyertem, mert a hurut őszig tartott volna.

— Igen, — szólt a doktor — de a tifuszba bele is halhat, ha nem vigyáz, pedig ugye nem szeretne?

— Megvallom, — szóltam szerényen — egy kicsit nehezemre esnék, így a cziklus közepén.

Hanem bezzeg lett erre ijedelem a családban. — Tifusz, jaj tifusz! A tifusz már nagy atout a betegségek között. Az már legalább is udvari tanácsos a halál-királynál. Egyszóval ő már elől van a dietenklasszisokban.

A másik orvosom (az, aki a hurutot fedezte fel) fiatal ember és még nem gyógyított tifuszt, megörült neki, mint a tudományszomjas bogár-gyüjtő egy még nem látott példánynak.

— Tifusz! — kiáltá, a kezeit dörzsölve. — No, z derék! No, csakhogy utamba kerültél. Majd rendbe zedlek. Ohó! Ohó tifuszkám! Hiszen te csak harminczyolcz fokos vagy, afféle kölyök!

Uj orvosságokra fogtak s elrendelték, hogy ha gyebet eszem édes tejnél, halálfia vagyok.

Da ha megnőtt a baj, megnőtt belé a rangom s a háznál. Egyszere súlyos beteg lettem, igazi ényúr, aki körül lábujjhegyen járnak, akinek minlen szisszenését figyelik, teljesítik. A nagyobbik fiam émült arczczal jött az ágyamhoz:

— Igaz, apám, amit én hallok, hogy te meg s halhatsz?

— No, már az ugyan nem igaz! Ki mondta eked azt a bolondot?

— A cselédek.

— Ej, ej, kis csacsi. Hát nem tudod te, nem allottad, hogy a képviselőket az immunitás védi?

Mire lassankint felszikkadt fekete szemecskéiől a bánat.

A feleségem szeliden proponálta:

— Hijjunk még egy harmadik orvost is.

Mérgesen pattantam fel:

— Isten ments! Az még egy harmadik betegéget fedezne fel. Nem kell harmadik betegség.

Ilyenkor indul meg a sopánkodás, a találgaások ezer neme. A betegség már megvan — a neggyógyítás a doktor dolga — de hogy honnan erült elő, annak a kiderítése a családé. — Hol apta, istenem, hol szerezte?

A sógorom, aki ellenzéki, így szólt:

— Hát hol szedte volna fel?! A klubban.

(Még jó, hogy nem a miniszterektől ragadt rám.)

A Pali rokonom, aki gavallér és a Nemzeti

Kaszinóban szokott étkezni, gúnyosan jegyzé meg.
— Bizonyosan valami negyedrendű korcsmában ettél vagy ittál valamit.

Vége-hossza nem volt: mi lehet az oka? Talán a szakácsné adott fel valami fertőztető falatot? Talán ez, talán az? Hátha a doktor gyógyított roszszul? Meglehet a járvány okozta? Utálatos fészek ez a Pest. Elevenen kellene megégetni ezeket a Gerlóczyékat.

Mindez a találgatás valóságos mániává fajult s napokig tartott, míg én erős lázban csodálatos képek és viziók közt hintáztam, az öntudat és eszméletlenség között... Láttam, hogy vágtat le az égből arany szekéren Wekerle, négy püspök a szekérbe fogva... Csak ugy porzik a tejut... Rég elhalt embereket hozogat elő nekem a sirjaikból ez a tündér-tifusz: Apám itt pipázik mellettem a széken nagy tajtékszerszámából és szidja a Bittó kormányt. «Bár csak már, bár csak már ez a Tisza vergődhetne zöld ágra.» Egy kis parasztleány, Gernyei Erzsi, aki vagy harmincz év előtt halt meg falunkban, a pettyes perkálszoknyájában, ugyanazzal a koszorúfonatos szőke fejecskével, amint akkor járt, váltig huzogatja a kabátomat: «Gyerünk urfi gombát szedni.»

A cseléd kinyitja a spalétákat: elillan a homály, a hő nyári nap bezúdítja sziporkázó fényét, mint egy olvasztott aranyat szökellő kút; kinyítja az ablakot: külső levegő csapja meg a homlokomat s a ravaszkodó tifusz fut hóna alatt sírból hozott alakjaival...

Csak messze a harmadik szobában lát elbágyadt, láztól duzzadt szemem egy állatot, amint kisértetiesen reám mereszti vörös szemét.

Eszméletnél vagyok s mégis látom. Valóban ott áll nagy füleivel, fehér bajszával, sovány, nyurga testével.

— Mi az? — riadok fel.

— Semmi az! Semmi az, — csitítanak — a kis nyulacska. Csak a Berczike kis nyula.

Ah igen, visszaemlékszem, a kis nyúl volt, amit a Berczi fiamnak vettek tavaszkor a piaczon.

— Elkergessük innen? — szólt gyöngéden a feleségem.

— El, el, — feleltem unottam — ki nem állhatom. Mióta ez a kutya állat a házba került, azóta én odavagyok.

Nagy szó volt ez, könnyelmün odavetve, egy hatalmas kényúr szava, mely egyszerre megrendítette a nyúl pozieziójat. Pedig nem kis állást viselt. Nagy potentát volt. Berczinek, a ház kedvenczének a kedvencze. Neki kedvezett mindenki, mert ő végezte a legfontosabb feladatot a házban, ő húzta a Berczike kocsiját, kis ekéjét. Hordták neki mindenfelül a zöldséget s adogatták az édes tejet. Egész nap hangzott a lakásban «Muczi, Muczi, jó reggelt Muczi, gyere ki a diván alól, Muczi...» És most mégis megrendült az állása.

Az odavetett gondolat megfogamzott. Hm, csakugyan azóta vagyok beteg, mióta ez a nyúl itt van. Mikor is vettük csak? Május elején. Épen azóta volt a baj.

S bizonyos ellenszenv, bizonyos népszerűtlenség kezdett felburjánozni a kényeztetett Muczi iránt. Hja, egy a legfelsőbb helyről jött szó könnyen tör össze egy pályát.

A feleségem kikergette a szobából s kiadta a rendeletet:

— Az úr szeme elé nem szabad bocsátani, mert — tette hozzá — nem szenvedheti.

Most már csak a gyerek- és előszobára volt szorítva, és talán maga is érezte karrierje hanyatlását, mert néha beosont a nyitott ajtókon s gúnyosan, gyűlölettel nézett rám a fehér szőrét felborzolva, mintha mondaná:

— Ugy-e, még nyögsz, ugy-e még fekszel, hehehe!

Mindjobban meggyökerezett bennem a beteges hit, hogy a nyúl gyűlöl, hogy valami ellenséges dzsin lakik benne, ki ellenem tör. Babonás félelem vett rajtam erőt, ha a nyúl bekukkantott s rózsaszín bélésű füleit idegesen mozgatva, vörös szemeiből szemrehányón látszott szólni:

— Te eszed meg minden tejemet!

Ingerülten rángattam meg egyszer a csöngetyűt.

— Ezt a nyúlat el kell pusztitani — kiáltám. — Ez megöl engem. Addig én meg nem gyógyulok, míg ez a háznál van. Ez borzasztó.

— Mit csináljunk? Agyonüssük?

— Nem, nem. A halálesetek ne *kezdődjenek* meg. Csak el kell távolítani.

A szentenczia ki volt mondva. Komor, mogorva csend nehezedett a házra, mint ahol szomorúság fő a tűzhelynél bögrékben. A nyúl félénken bujt meglapulva egy almárium alá és nem engedte magát előpiszkálni. A rémhír a gyermekszobába is elszivárgott, hogy a nyulnak távozni kell a háztól.

Berczike fájdalmasan kiáltott fel:

— Én is vele megyek!

— Oh, dehogy mégy kis gyémántom! —

könnyezett együtt a gyermekkel az anyja — te jó fiúcska vagy, bele kell nyugodni, mert látod a szegény apa akarja.

— Apád betegségének ő az oka — kapaczitálta Nelka néni, a sógorném. — Te okos gyermek vagy, be fogod látni.

E mellett száz kérdés merült fel. De óh én istenem mi lesz vele? Hova tegyük? Eleresszszük az utczán? Hova megy? Hol fog aludni? Kitől kap enni? Valami szekér agyontapossa. Szegény nyúl, szegény nyúl! A gyermekek a kezeiket tördelték és zokogtak.

Végre, kisirt szemmel, félénken benyitott hozzám a Berczi. Amnesztiát jött kérni.

— Apám, te el akarod a nyulacskát küldeni?

— El.

— Nem hagyod meg édes apuskám az egyetlen igavonó barmocskámat?

— Nem — mondám mogorván — válaszsz apád és a nyúl között!

A fiúcska gondolkozni kezdett, mintha habozna. Könnyben úszó szemeivel rám nézett. Szivem hevesen, féltékenyen vert. Jaj, kit fog választani?

Egyszerre zokogni kezdett, ágyamhoz ugrott, felkúszott rá, mint az evet és a nyakamba csimpaszkodott. Kis szíve az enyémen pihegett lázasan hangosan.

— Nem kell a nyúl többé! Nem kell, nem kell!

Én győztem. A nyúl elbukott. Én voltam a hatalmasabb, ő volt a gyengébb. Ki tudja, ha még egy hétig tudta volna húzni, akkorra már én lehetnék a gyengébb.

De nem tudta húzni s átadatott a szegény

Muczi a szakácsnénak, hogy sikkassza el valahogy. Csak nagynehezen vállalkozott a hóhérságra, mert érzékeny jó szíve van. Ha úgy tudna főzni, mint érezni, aranyat érne az én szakácsném.

Megesett vajszíve a kis számüzött sorsán s igy gondolkozott magában:

«Én bizony el nem sikkasztom a nyulat, hanem van egy kis unokám Kőbányán, annak elküldöm holnap lóvonatú kocsis fiamtól, addigra elcsukom a fásszekrénybe és azt a jelentést teszem az úrnak, hogy már nincs a háznál.»

Úgy is lett. Csendes, szelid nyugalom szállt meg mindnyájunkat. Minden neheztelés, gyanakodás, bizonytalanság kipárolgott a szivekből. Nem haragudtunk a doktorokra már, hiszen nem ők az okai a bajnak, nem kutattuk, nem fürkésztük többé a ragály keletkezését. Hiszen a nyúl volt az oka mindennek. Volt bűnbak. És végre a bűnbak a fő. Minden bajhoz találni illik egyet. S csakhogy már nincs itt! Remény és bizodalom, ez a két fiatal csikó lett befogadva a gondolataink szekere elé. Mintha csak a baj főoka szünt volna meg.

Láztalan éjszakám következett, de teljesen álom nélkül. Morpheus úr nem jó barátom, kerül. Csak karhatalommal lehet elővezetni, ha a doktorom álomszert ad. S ez az egyetlen édesség betegségemben. Leteszem fejemet és hallom, hallom súgni a nógrádi erdőket, gyíkok rejtelmes suhogását a bokrok között, hűs, altató szellő, Naszály felől jövő, legyezgeti a homlokomat,... egy denevér röppen, egy csillagot az égen megkoppantanak és elalszom.

De mikor nem veszek be álomszert, nem alszom egész éjjel. Mereven bámulok végig a szo-

bákon, nézem a képeket, a tárgyakat, amik egészen más alakot kapnak. Két vasból készült rózsa áll az egyik szekrényen, a mostani belügyminiszter ajándéka, mintha két fekete macska lenne, mely engem bámul, egy pipartartó van szemközt, a Wolfner-Singer kiadótól kaptam valamikor, egy fából kifaragott tömzsi ember tartja kezében az almanachot; amelyik kinyitható (abba kell tenni a szivarokat) a sötétben ez az ember a megboldogult Bánffy Béla; szakasztott az, vonásról-vonásra felösmerem, közeledni látszik, jajj jön, jön... ilyenkor behunyom a szememet, de még rosszabb, mert most meg a szokott susogását vélem hallani: «Van egy jó kerületem fiú számodra odafönn.» (Idelenn is biztatott effélével.)

Majd a falakból hasadoznak ki lepedős alakok, integető árnyak, tánczolnak, libbennek hivogatva; valahol a távolból, mintha az édes anyám husz év óta elnémult édes szava csengne: «gyere fiam, gyere.» A kis János fiam is megjelenik dohányszinű bársony ruhácskájában, amelyben el van temetve, a perlmuttergombok hogy fehérlenek a kabátján: «Hát készülsz apa?»

Nyugtalanul dobálom magam az ágyamban. A virrasztó feleségem figyelmes lesz s rám szól:

— Valami baja van?

— Nem, nem. Csak valami rossz látományaim vannak.

— Mert valami rosszra gondol. Mit gondol?

— Ah, — sóhajtok fel — arra gondolok, hogy szeretném hallani még legalább egyszer a békák kunkogását.

— No ez elég szerény kivánság — szólt biztatólag.

(De én tudom, hogy ez a kivánság nem naiv — mert egyszersmind a csalogató árnyaknak *felelet.)*

Azután megint tovább nézek végig a szobákon. A holdvilág valami spalétanyiláson át tejfehér vásznat terít végig a padlón.

Egyszerre rémülten kiáltok fel. Minden hajam égnek áll.

— Jaj a nyúl, a nyúl!

A hold ezüst sávján ott guggol a nyúl, a tegnapi nyúl, oh borzalom, rám néz s a lábával hármat kapar, mintha gödröt ásna.

— Sírt ás a nyúl. Hamar, fogják el!

Fölriad ijedten az egész háznép, gyertyákat gyújtanak s míg engem a halálos verejték ver, megfogják nem kis rémüléssel a rejtélyes állatot. Csak a szakácsné vallja be töredelmesen, hogy a fáskamrából szabadult ki — mivelhogy neki más terve volt.

— No semmi — szóltam lecsillapodva, de mihelyt megvirrad, azonnal vesznie kell, vagy különben maguk távoznak a házból.

Reggel, mihelyt a kaput kinyitották, maga a sógorném ment le a szolgálóval és eleresztették a nyulat az utczán. A sógorném visszajött, megnyugtatott.

— Nincs már itt, elment.

— Valahára — mondám szinte vidáman. Azután félénken hozzátettem — és merre ment?

— Jobbra ballagott lassan, szaglászgatva.

— Tehát a temető felé — jegyzém meg fázékonyan.

Jó napom volt. Könnyebben éreztem magam. A biztonság is, hogy nincs itt már a nyúl, üditőn,

csillapítón hatott. Estefelé még látogatókat is fogadtam.

A cselédleány bejelentette, hogy itt van egy innen a negyedik házban lakó képviselőtársam fiacskája, hogy valamit hozott.

— Ah, a kis Gyuri van itt. Hadd jöjjön be!

Bejött a fiú.

— No mi ujság Gyurka?

— Hoztam valamit bácsika.

A hóna alá nyult. Azt hittem, egy palaczk tokaji bort küldött a képviselőtársam.

— Hát mit hoztál fiacskám?

Ezzel kihuzta s a mellette lévő székre tette. Összerázkodva, s aléltan dőltem hanyatt a vánkoson.

A nyúl volt, az átkozott nyúl.

— A gyerekek megfogták, bácsika, az úton, de én megösmertem, hogy a Berczié, elvettem tőlük és visszahoztam.

A feleségem, sógorném elhalványodva, kővé meredve nézték a jelenetet.

— Meg kell halnom, — hörögtem vaczogó fogakkal — végem van. A nyúl megint visszajött.

A dolog csakugyan nem tréfa. Most már az egész háznép valóban megrémült. Hátha csakugyan a halál követje ez a nyúl. Most már se szó, se beszéd tovább, rögtön öltözködni s menni; majdnem az egész familia vitte végső útjára a rossz hírbe keveredett házinyulat. Elvitték messze, messze, el a kilenczedik utczába, ahonnan soha vissza ne alálhasson.

Ott aztán egy ponton, mielőtt eleresztették volna, a Berczike még egyszer megcsókolta: «Menj isten hírével nyulacskám!» (Ő még most is szerette.)

A kis nyúl megindult a sínek mentében, ment,

ment lassan gondolkozva, guruló szekerek alatt, lovak lábai között.

Hol, hol megállt, mint egy czéltalan vándor és visszapillantott. A Berczi integetett neki:

— Csak menj, menj!

— Vidd el az apa betegségét! — kiáltá utána a Laczi.

Egy óra múlva visszatértek diadalmasan:

— A nyúlnak vége van.

Mintha nagy gonosztól szabadultunk volna. Vigan jártak, keltek népeim az ajtókon, mosolyogva mondogatva: «Az ugyan vissza nem jön többet.»

Én magam is tehát örömmel tudatom veletek, tisztelt tudakozódó barátaim, hogy már azóta három nap elmult és a nyúl nem tért vissza. Pompás jel, úgy gondolom. A nyultól bizonyosan megszabadultam, — most már csak a betegség és a doktorok vannak hátra.

Pesti Hirlap 1893. 189. szám.

MIKSZÁTH-ASZTAL.

(Levél a szerkesztőség tagjaihoz.)

Kedves barátaim! Nem tudom, melyitek írta a «Pesti Hirlap» tegnapi számába azt a néhány kisérő szót a Szabó Endre hozzám írt költeményéhez, nelyet a Vasárnapi Ujságból vettetek ki, de akár-nelyitek írta, sok bajt és kellemetlenséget csinált, azt ıagyván sejtetni, hogy egy *Mikszáth-Társaság* fluo-reskál valahol a városban.

Mindenekelőtt tapintatlanság volt azért is, mert áijeszteni Szily Kálmánra ilyenkor, midőn épen ıarczban áll Neményi Ambrussal, kegyetlen dolog. De ez semmi. Végre is, hadd reszkessen az Aka-lémia, legalább mégis csinál valamit: reszket.

Ezért nem szólnék — de boldog isten, micsoda ıelyzetben vagyok én azóta a klubban? A wippek ber szemmel néznek rám, mint olyan emberre zokás, aki titkos társaságokat alapít. Mert minden mberi hajlamok közül ez előttük a legveszedel-nesebb. A belügyminiszter egészen más szempont-ból fenyegetett meg: «Három nap alatt mutassátok be az alapszabályaitokat, mert különben...»

Egy képviselőtársam, aki négy banknál és há-om különféle társaságnál igazgató vagy felügyelő, lázatos nyájassággal kérdé: «Nem szúrhatnál be

engem is abba az új Társaságba? Apropos, mennyi tantiémet fizetnek?»

Ami engem illet, én az ujdonság megjelenése óta gyakran holt írónak képzelem magamat — akinek nevére már Társaságot csináltak. Órákig eltünődöm, hogy élek-e én még, vagy a halál után vagyok? Vannak jelek erre is, arra is. Nem bírom tehát eldönteni. De minthogy akkor se szerettem dolgozni, amikor bizonyosan éltem, miért dolgozzam most, mikor úgy lehet, az örök pihenésre vagyok már kiküldve?

De talán mégis élek, mert két-három levelet kapok napjában. Könyvelő, pénztárnok ajánlkozik az új Mikszáth-Társasághoz. (Hm, egy pénztárnok csakugyan ránk férne.)

Az is a lét mellett bizonyít, hogy még mindig tarokkozom s Jókai váltig csipked (és kontráz) játék közben:

— Hát már neked külön társaság kell? Hát már neked nem elég az Akadémia? Pedig látod olyan derék intézmény az. És annyira szükséges. Szükséges mondom, hogy ebben az országban, ahol egy díjnokságra is kétszázan pályáznak, mégis legyen egy olyan poziczió, amire senki sem vágyik.

És még a gáncsot, a csipkedést, a félreértéseket mind eltűrném, de a megnövekedett tekintélyemet lehetetlen elviselni. Nem vagyok én a tekintélyre alkotva.

Érzem, mert éreznem kell, hogy itt a sok országnagy és exczellencziás úr nevéről egyetlen Társaság sincs elnevezve. Rettentő kevélység fut fel a fejembe. Micsoda? Hiszen ezek mind csak apró emberek hozzám képest! Hát van Wekerle-Társaság, vagy Tisza Kálmán-Társaság a világon? Csak

az egy Zichy Jenő gróf versenyezhetne velem, ha itt volna, mert «Zichy Jenő hadastyán-egylet» van. S végtelen öröm fog el, hogy Zichy Jenő nincs már itt. Egyedül állok, egyedül, s határtalan fölfuvalkodottságomban önérzetesen, fölemelt fejjel lépdelek végig a klub termein, társtalanul, mint a Vajda János üstököse, senkit sem tartván érdemesnek megszólítani. Mit beszéljek én magamnál kisebb emberekkel? Hát nem beszélek, hanem csak járok, járok, ásítozok, fujok és unatkozom.

Nem, ezt nem bírom ki tovább, ezt az unalmat, ezt a nagyságot — vegyétek le rólam az átkot, helyet adván e dementinek, ösmerjétek be, hogy a Mikszáth-Társaság csak az illető ujdonság-írónak a fejében létezik. Rossz elképzelni, hogy a lapok többi közleményei is csak ennyire igazak!

A dolog úgy áll, kedves barátim, hogy csakugyan van egy «Mikszáth-Asztal» az «István főherczeg» szállodában, de nem Mikszáth-Társaság. A pinczérek és a különféle borfiúk így neveznek egy szögletasztalt, ahol hétköznapokon mi ketten szoktunk vacsorálni az én t. képviselőtársammal, Pongrácz tábornokkal. Hívhatnák ugyan gróf Pongrácz-asztalnak is, de ők demokraták s Mikszáth-asztalnak hívják. Tőlük senki e jogot el nem veszi.

S valóban dukál is, hogy Mikszáth-asztalnak hivassék, mert minden hónapnak egy napján (ezt a napot Murai Károly tűzi ki) gróf Pongrácz számüzetik s az asztalt kilencz legkedvesebb pajtásom foglalja el az írói világból.

Ezek közt van Endrődi Sándor, a jeles poéta, a Ház Naplójának szerkesztője. Ő viseltetik irántam a legtöbb respektussal, mert tudja, hogy Katánghy Menyhért szigorú naplóbiráló. Bezzeg össze-

tipor minden földi rangot és tekintélyt Szabó Endre s a végén mindig ezzel búcsúzik el tőlünk, hatalmas disputáit mintegy befejezve: «Szamarak vagytok, nem lehet veletek beszélni.» S ilyenkor mindig összerezzen bennem az akadémiai tag. Itt ül a szelidlelkű Sebők, nógatja vis-à-vis az olasz borok nagy protektora Murai Károly: «Ne aludj Sebők, ne aludj.» Fönségesen terpeszkedik el Sebők mellett Magyarország és Társországainak pesztonkája, a hatalmas vállu Pósa, akin lázas kevélységgel piheneti szemeit Wolfner. (Ez az egyetlen terület, ahol Singer nélkül jelenik meg.)

Kavarog a füst, de nem a tömjén. Sőt Kenedi Géza, mint publiczista, egyenesen lenéz bennünket, belletristákat s szőke bajuszát sodorgatva Wolfnernek fejti ki esőpotyogáshoz hasonló csendes hangon filozófiai nézeteit.

Beh messze járt a valóságtól az az ujdonságíró, aki úgy adta elő, mintha ez a kompánia az én udvaromat képezné. Hiszen ezt én nem bánnám, de nem úgy van. Ugy látszik, nem ösmeritek Enyedi Lukácsot, aki, ha én azt mondom, hogy ma hétfő van, számokkal bizonyítja be, hogy kedd van s a többieket valamennyit. Dehogy hallgatnak ezek engem. Pláne még pietással? Nem hallgatnak azok sehogy. Némelykor egész este nem juthatok szóhoz s örülök, ha szerényen meghúzódhatom a szelid lelkű Nagy Miklós oldalánál (aki nem bánt, mert kéziratot akar tőlem) s ha egy kicsit hizelkedhetem László Mihálynak, akinek jeles gimnáziuma van, a hová már is nyomkodom a helyeket apai ravaszsággal a két fiacskámnak. Általában a mennyire itt név imponálhat, akkor egyedül a László Mihályé imponál — mert *kétszer* lehet a nevenapját tartani.

Ilyen ez a kompánia. Nincs semmi czélja, semmi más törvénye — csak egyetlen nyárspolgárias paragrafusa: «Szeretni tartozunk egymást.» És ez ellen a paragrafus ellen soha egyik se vétett, egyre történik tehát az a csoda, hogy itt tíz olyan embert lehet látni, aki mind elmondhatja magáról: «Nekem kilencz jóbarátom van.»

Ha néha elgondolkozom ezen, szinte elérzékenyülök, hogy mi milyen gazdag emberek vagyunk ott egy rakáson.

De elég arra a hírre helyreigazításul ennyi, — ti pedig, kedves barátim, a «Pesti Hirlap»-ban, tegyetek le arról a csunya szokásról, mely most divatba kezd jönni, hogy minden lap megtesz az ország nyakára a maga munkatársai közül egy *legnagyobb írót* — s e mellett minden eszközzel üti a reklámot. Lévén vagy huszonöt lap, van tehát vagy huszonöt legnagyobb élő író.

Azaz huszonhat, mert másodiknak aztán minden lap beveszi a maga írója mellé Jókait (mint a ferbliben a sántát). Az ország csak úgy túrkálhat a nagy írók közt.

Hagyjátok el, mondom, ezt a rossz szokást, vagy ha nem lehet abbahagyni, mert a többi lap is úgy tesz, válaszszatok meg mást erre a nagyságra (hiszen elvállalja azt valaki), nekem nem kell; megtanultam én azt, hogy a fa, akármilyen magas dombra ültetik is át, csak épen akkora árnyékot vethet, a mekkora lombja van.

Pesti Hirlap 1893. 294. szám.

A BÁNFFY FALAI.*

NYILT LEVÉL SAJÁT MAGAMHOZ.

Tisztelt Képviselő Ur!

Tudom, hogy elvesztem azt a kis népszerűségemet is, amim van, ezzel a felszólalásommal s azt is tudom, hogy ön törvényhozó létére fitymáló dölyffel löki félre e soraimat, de én mégis nekimegyek a falnak, t. i. annak a falnak, amit Bánffy báró, a képviselőház elnöke emeltetett, elfalazva a hirlapírói karzatnak a képviselőházi folyosóra nyíló ajtaját s egy földalatti úton nyitva utat a karzatra az ujságíróknak, hogy őket a folyosótól elzárja, ahol hosszu évtizedek óta megvoltak együtt a képviselő urakkal és e miatt nem lettek se önök kisebb urak, sem pedig mi boldogabbak.

* *Mikszáth Kálmán* tisztelt munkatársunktól nem kis meglepetéssel vettünk ma egy nyilt levelet *Mikszáth Kálmán*-*hoz* czímezve. Kissé furcsának találtuk, hogy valaki önmagához levelet írjon, mikor könnyebben elvégezhetné szóbelileg. Már-már a dolog földerítése végett majdnem visszaküldtük hozzá, különben mindig becses kéziratát, mikor rájöttünk, hogy ezt a *hirlapíró* Mikszáth írja a *képviselő* Mikszáthnak; s mert egyik énje épen nem elfogult a másik irányában, olvasóink gyönyörűségére ezennel lenyomtatjuk a nyilt levelet. (A Pesti Hirlapnak 1894. ápr. 4. jegyzete.)

Nagy megalázás van ebben ránk nézve, tisztelt képviselő úr. És nagy méltatlanság azonfelül. Mert ez nem akarhat egyebet jelenteni, mint hogy mi önöknek, kik a nép akaratából veszik eredetüket, társadalmilag derogálunk.

Önök azt mondják, hogy apró reporterek tolakodnak oda, akik igen kellemetlenek, sokszor illetlenül is viselik magukat, nem elég szerények és nem respektálják a társadalmi különbséget, ami a képviselő és ujságíró közt van. Hiszen igaz, igaz, hogy a reporterek szegény fiúk, sokszor csak szegény zsidó fiúk, fakó, viseltes ruhában, de ez a dolog természetében van. Ötven-hatvan forintért végre is nem vállalkozhatnak megyés püspökök és exczellencziás urak reportra. De azért ezek a szegény fiúk is tisztességes szellemi munkát végeznek, amely szoros összefüggésben van az önök előkelő munkájával. Önök a nyilvánosságnak beszélnek, cselekszenek s ők azt a nyilvánosságnak elreferálják.

Szó sincs róla, van ezek közt olyan, aki szégyenére válik az ujságírói karnak (s örök kár, hogy ezeket maga az ujságírói kar megtűri), akik szemtelenül viselik magukat a folyosón, a házban és mindenütt, akikkel önöknek az érintkezés ép olyan kellemetlen, mint nekünk, de ezeket kellett volna kizárni a folyosóról és nem egy kalap alá vonni a tisztességes hirlapírókkal és lehajítani őket a pinczébe.

Tudom, hogy divatos áramlat az ujságírókat szidni és gyűlölni — és nem is csodálkozom. Először szegények vagyunk, mert becsületesek vagyunk, másodszor lenézettek vagyunk, mert szegények vagyunk és mert lenézettek vagyunk, —

a legolcsóbb virtusokhoz tartozik, ütni rajtunk. Hiszen annak mindenki tapsol.

Értelmetlen előttem ez az animozitás s attól félek, hogy ez csak egy jelenség, hogy nem egészen mi vagyunk az igazi szálka, hanem a sajtószabadság, hogy nem mi vagyunk a rosszabbak elődeinknél, akiknek az önök elődei megadták a sajtószabadságot, hanem hogy önök lettek azóta kissé reakczionáriusok. Hiszen ami magát a «mesterséget» illeti, inkább hálával lehetnének eltelve, mintsem gyülölettel — kivált önök. Mikor ezt az országot másodszor kellett meghódítani, megalkotni a legközelebbi emberöltőben, ebben a munkában az ujságíróké a főérdem. Ahogy az utolsó kardot is leoldotta Világosnál az utolsó nemzeti katona, azontúl nem volt itt más fegyver, csak a kis *aczéltollak*, melyek addig-addig szántották azokat a fekete barázdákat, míg kiszántottak önnek, valamint négyszáz és néhány társának mandátumot, a nyolcz miniszternek nyolcz piros széket, a ház elnökének azt a magas széket és sok ezer embernek sok mindenféle széket.

Ez így van, tisztelt képviselő úr, tessék elhinni. De kezdhetnők a dolgot előbbről is, ha dicsekedni akarnók. Az a *holt ember* is, aki most jött haza, egy ujságírói tollal hasította magának azt a fényes utat, melynek nincsen vége a halálnál, csak folytatása következik.

De én nem dicsekedni akarok, ellenkezőleg, panaszkodni. Mérges vagyok, dühös vagyok a képviselőkre s okvetlenül kellett találnom egyet, aki előtt kifújjam magamat.

Azt hiszem, ön legkevésbé gyűlöl engemet, ön leginkább ért meg, tehát önhöz szólok.

Önök, tisztelt képviselő urak, elfelejtik a mi érdemeinket, önök nem a derék, hazafias és nemes elemeket látják köztünk, hanem csak a rosszakat. Ez egy igazságtalan szemüveg, tisztelt képviselő urak; az ilyen szemüveget, ha szokásba hozzák a használatát, egyszer oly valaki is fölteheti az orrára, aki önöket nézegeti majd. Akkor az igen kellemetlen lehet.

A gyűlölet végre is emberi dolog. Én értem, hogy minket nem szeretnek. Ott van például a hasznos eszközök közül a szegény *fésü.* Azzal fésülik a fejüket simára, de azért mégis utálják. Pedig ha jól meggondolnák, hogy mi az az utálatos rajta, rájönnének, hogy a beleakadt *saját hajszálaik.* Hát bizony a fésü utálatos. És a sajtó is lehet utálat tárgya. Végre is, hogy ki mit szeressen és mit utáljon, azt forszirozni nem lehet, de az igazságtalansággal szembeszállni lehet is, kell is.

Ne méltóztassék tehát úgy venni, hogy a kartell, mely szerint tudósítást sem hozunk addig a Ház üléseiről, míg elégtételt nem nyertünk, egy erőpróba vagy kötekedés lenne a magas képviselőházzal, hogy ki a nagyobb hatalom, ki fog a végén engedni — tudjuk mi jól, hogy önök a nagyobb hatalom és azt is beismerjük, hogy minden testület úgy rendezheti be magát a saját házában, a hogy neki tetszik, de arra mindenkinek van jogczíme, hogy egy sértést érezni tudjon.

Nem az önök folyosója fáj nekünk; hanem a bántó forma, amelylyel a Bánffy-falak emeltettek.

Önök kétségkívül nagyon erősek, de az isten is erős egy kicsit és mégis tűrte néhány igaz em-

ber miatt Sodomában azt a sok kellemetlen gonosz embert, de önök megfordítva, néhány kellemetlen ember miatt sülyesztenek alá *a pinczeútra* igen sok tisztességes, igaz embert.

Nem, ez nem lehet. Legyen szíves a képviselő úr és a maga körében kapaczitálja képviselő társait, hogy e Bánffy-falak, melyek olyan szégyenletesek ránk nézve, mint egykor a «Székely támad» és a «Székely bánja» volt a székelyekre, leomoljanak. Sajnálattal hallom, hogy Bánffy elnök úgy nyilatkozott volna: «Inkább a fejemet vágatom le.» De én még sem esem kétségbe. Az emberi elmék csodálatosak és ön is elég ötletes ember, hátha sikerül mégis kitalálni egy olyan modus vivendi-t, hogy a falak nem maradnak meg s Bánffy Dezső se jut a régi jó Bánffy Dénes sorsára. Kár volna azért a fejért, melyre mások is pályáznak.

Nézzen meg, tisztelt képviselő úr, és nézze meg magát is a tükörben és mondja meg, mivel különb ember ön nálamnál? Mi már csináltunk egyet-mást a magyar kultura érdekében, de hát ön csinált-e már valamit? Mert a dikcziók nem cselekedetek. Egy közönséges *bolha teste* sokszor többet nyom és több tért foglal el a világegyetemben, mint ötezer beszéd. Ámbátor hisz ön még beszédeket se tartott. Még azt se. De azért mégis lenéz engem.

És vethet-e valamit a szememre? Követtem-e én el csak egyszer is indiszkrécziót? Amit ön látott vagy hallott, én mindig tudtam arról, de soha le nem írtam, csak amit én is hallhattam.

Az már megtörtént velem, hogy amit bizalmasan közöltek velem és azt kívánták, hogy meg-

írjam, nem írtam meg; — de hogy azt, amit bizalmasan közöltek és azt kívánták, hogy meg ne írjam, megírtam volna, az soha se történt meg és soha sem fog megtörténni.

Én pedig nem vagyok valami kivételes lény; vannak kétségtelenül rosszabbak nálamnál az ujságírói karban, bizonyára vannak jobbak is, akik velem együtt érzik, nem a folyosóról való számüzetés keserüségét (mert nem valami Eldorádó az), hanem a formát és a formában kifejezett sértő czélzást mindnyájunk ellen.

Egyébiránt nem szaporítom a szót, hisz ön igen jól tudja, tisztelt képviselő úr, hogy mi van a szívemen, habár egy része a tollban maradt volna is.

Mikszáth Kálmán,
hirlapíró.

Pesti Hirlap 1894. április 4.

MAGYAROK SZAPORÍTÁSA.

Wlassics kultuszminiszternek jutott eszébe az a geniális gondolat (annak ösmerték el a paedagógusok is, a politikusok is), hogy az elemi iskolákban, a nem-magyar ajkuakban, száz olyan magyar mondatot kellene betanítani a gyermekeknek, amelyben benne van körülbelül mindaz, amire nekik első szükségük lehet egy esetleges érintkezésben a magyarokkal. Ezzel a száz mondattal a gazdájuk már bátran elindulhat a magyarok közé, nagyjában beszélni képes velök. A minisztert az a kombináczió vezeti ebben, hogy a gyermekek ötven százaléka esetleg elfelejti a maga száz mondatát mely száz fogalomra szól, de a másik fele apródonkint kibővíti s egyszer csak szinte észrevétlenül azon veszi magát észre, hogy a magyar nyelvet teljesen megszerezte oly gyorsan és könnyen, mintha találta volna.

Nekem is nagyon megtetszett az idea és a miniszternek, ki a száz mondat összehozásával megbizott, megigértem, hogy megcsinálom.

— Nem könnyű dolog — mondá.

Mosolyogtam.

— Mennyi időre van hozzá szükséged? — kérdé azután.

— Egy esős délutánra — feleltem.

Most ő mosolyodott el.

— No, majd meglátod!

E naptól fogva gyakran törtem a fejemet, hogy niképen kell a magyarokat szaporítani (már t. i. iz ismert methodusokon kívül). Összes érdeklődéemet abszorbeálta a magyarosítás kérdése. Összeılvastam, amit erről a tárgyról publiczistáink írtak, le ebből, megvallom, igen kevés hasznom lett. A száz mondat megszerkesztésének kötelezettsége nind jobban kezdte nyomni a lelkiismeretemet s nint alaktalan gyurma kóvályogtak fejemben a nondatok. Száz mondat, mi az? Száz mondat, száz sor. Száz sort gyerekség megírni. Igaz, hogy épen a legszükségesebb száz mondatnak kell lenni. A nép foglalkozásának és szóbeli érintkezésének összes fogalmi anyagából, mintegy biztos kézzel kell kirántani a lényegeset. Annál jobb...Legalább valami virtus is legyen benne. Ámbár virtus nélkül is örömest megcsinálnám, hogy használjak vele a fajtámnak.

Ezen közben (ő exczellencziája valósággal bogarat eresztett e kérdéssel a fejembe) megint a falvakat kezdte végigkóborolni a fantáziám. Ott vagyok újra a parasztjaim között, akiket hajdanta ékesen kivarrt ködmönökbe öltöztettem a novelláimban s azóta szépen engedem róluk lehúzatni a megszavazott adójavaslatokkal. Újra látom a falunkbeli kavicsos országutat, labodával, szerbtövissel a széleken, ahol szekerek nem járnak, kátyukkal a középen, ahol járnak, különféle nemzetiségű utasok vonulnak el naphosszat s szóba állanának a mi embereinkkel, ha lehetne, jelekkel mutogatnak, ha valami kivánságuk van, ha egy ital vízre megszom-

jaztak, vagy ha a kis csikójuk eltévedt, ha valam a kocsin összetört és szerszám kellene kölcsön kijavításához — s kezdem az elmémben kiszede getni, hogy a Matyejnek milyen magyar mondatr is volna most hirtelenében szüksége.

Másrészt itthon, a főváros utczáin is jobba kezd érdekelni azóta, hogy mit beszélnek egymá közt a nép emberei, mint hogy mit beszélnek folyosón gróf Zichy Jenő és Zelenyák, pedig az i igen érdekes lehet. Egy-egy cselédfélét vagy nap számost, aki magyarul szól, de meglátszik a kiejté sén, hogy nem magyar anya lökdöste a teknőjé (mert a szegény embert mindjárt a születéséné kezdik csalni, bölcső helyett rengő teknőben altat ják), megkérdeztem:

— Hol tanult magyarul?

Egy tagbaszakadt ember, aki egyik felvidék képviselőtársunknak az inasa, azt felelte:

— A katonaságnál, uram.

A katonaságnál, a gyűlöletes katonaságnál, németesítő intézménynél.

— Melyik ezrednél szolgált?

Elmondta, hogy a huszároknál volt, többnyir magyar fiúk közt s két év alatt játszva tanulta me a nyelvet.

Alig vártam, hogy ismét találkozzam egy ilye szaporodott magyarral (van belőle már hála isten nek elég példány), midőn az «Angol királyné» elő rám ösmer a hajdani selmeczi kosztadó gazdám nak a fia, aki most egy konfortáblinak a bakjá ül és jól beszél magyarul. Mikor utóljára láttan a selmeczi kis házikó falánál ült és gombozot a többi vásott utczai sihederrel és csak németü beszélt.

— Én vagyok a kis Lojzi, tekintetes uram. Rám iem ösmert, ugy-e?

Nagy nehezen visszaidéztem emlékezetembe.

— Hogyne, persze, persze. Most már emlékzem. Ejnye, hát hol tanultál meg olyan jól ma;yarul?

Egy darabig habozott, megmondja-e, de azután négis csak kivallotta:

— A börtönben.

— Mennyi ideig ültél bent?

— Egy évig.

— Persze, magyarok közt.

— Csupa magyarok közt. Gyarmaton.

Igazán szép eredmény, dörmögtem magamban most már valóságos mániám lett kivallatni az :mbereket, mi módon jutottak magyar nyelvhez. Kezdtem mindjárt otthon a saját szepességi szaácsnémon.

— Hol tanult meg maga magyarul, Zsuzsánna?

Zsuzsánna megtörülgette a száját a kötényével, ıztán nagy szégyenlősen lesütötte a fejét.

— A szeretőmtől.

— És mennyi idő alatt?

— Egy félév alatt, kérem alásan. Az imposztor ıztán odább állott, kérem alásan.

Ugy? Tehát a katonaságnál két évig kellett anulnia magyarul a képviselő inasának, a börtönben elég rá egy esztendő is a konfortábli-kocsisıak, Zsuzsánál pedig csak egy félesztendőt vett génybe a csodatevő szerelem. No lám, mégis ez a egerősebb földi intézmény.

És még nagyobb szenvedélylyel kérdezgettem ütől-fától, aki hónapok óta szemem ügyébe akadt, ıol szedte a magyarságát, hallottam is sok minden-

félét, az egyik cserén volt, a másik magyar faluban szolgált, de egyetlen eset sem fordult elő, hogy valaki azt mondta volna:

— Az iskolában tanultam.

Épen ez az. Épen ezen akar Wlassics segíten s most már roppant kedvvel láttam a száz monda megírásához, be sem várva az esős délutánt.

Ment is a dolog sebesen, mint a karikacsapá negyven mondatig, de a negyvenedik mondatná borzadva láttam, mire vállalkoztam s mekkora nagy utat kell lefutnom, míg a századik mondathoz ér hetek. Ha addig kell az esős délutánnak tartania nagyobb özönvíz lesz, mint Noé idejében volt. Egé szen úgy tett velem Wlassics, mint a sakk feltalálója a kalifával, azt kívánván tőle, hogy a sakktábla minden koczkájára egy búzaszemet tegyen s a má sikra mindig kettőzve. Hát biz az első koczkáka egy szakajtó búzával is könnyű volt végigrakni, d a vége felé már az Eszterházy-magtár se lett volna elegendő.

Siettem is legott elpanaszolni a nehézségeket a miniszternek.

— Hja, mondtam én azt — felelte — te az hitted, hogy csak úgy le kell szedni a száz legjelen tékenyebb mondatot a köznyelvből, mint a tejrő a tejfölt, mely a köcsög tetején van megülepedve hanem ez olyan proczesszus, barátom, mintha tej össze volna habarva a tejföllel s akkor kellen a tejfölt külön kiszedegetni.

Persze, hogy olyan. Töprenkedem, rágom a tollat, képzelem magamat szolgálatot kereső olá pesztonkának, vándorló német kertészlegénynek sajtokat vásárló tót embernek, bérletet kereső rác boltosnak, megbetegedett vendnek, aki a doktor

:eresi, szomjas ruthén utasnak, aki ivó-forrás után udakozódik stb., de a mondatok lassan csurognak, agyon lassan, pedig az írótársaim is mondanak jándékba némi használhatót s a folyosóról is ho-ok néha egyet-egyet az államférfiaktól, de mind :evés, még mindig kevés...a századik mondat oly aessze van még, hogy a fantázia is elfárad, míg a :örnyékére ér.

Ezért támadt az az ötletem, hogy elpanaszo-om bajomat e lap hasábjain a közönségnek, abban hitben, hogy az olvasók közül sokan fognak be-:üldeni egy pár mondást (sok embernek sok jut szébe) s azokból aztán válogatva, mégis csak meg esz a száz legszükségesebb mondat — melylyel sten segítségével megapasztjuk a következő gene-ácziókban az idegeneket Magyarországon.

Pesti Hirlap 1895. április 14.

MOROGNAK A TANÜGYI BÁCSIK.

A Holló Lajos t. képviselőtársam lapjában melyet én mindennap el szoktam olvasni lefekvés előtt, egy támadásfélét olvastam ama «Társalgási leczkék» ellen, melyeket én írtam a nemzetiségi népiskolák tanulói számára s melyeket a kultuszminiszter is ajánlott azoknak.

Vártam egy ilyen támadást. Mert azt hallottam hogy darázsfészekbe nyúlni és tanügyi dolgot írni nem lehet, mert a darazsak és az úgynevezett «tanügyi bácsik» csípni szoktak. A darazsak nyilván csak unalomból és megszokásból teszik, de a tanügyi bácsik nem szeretik, ha úgynevezett laikus ember valamit ír a gyerekeknek. A gyerekeknek írni az ő szakmájuk, írni más nem tud, csak a tanügyi bácsi. Az anyák voltaképen talán azért is szülik a gyerekeiket, hogy a tanügyi bácsik írhassanak nekik.

De minthogy nem szeretek unalmas polemiát írni, amit más nem ért, csak a két tintagolyóbist váltó úr, megmagyarázom a tisztelt olvasónak, mi a «tanügyi bácsi».

A tanügyi bácsi többnyire egy komoly képű úr, őszülő szakállal és fekete nyakkendővel. A fekete nyakkendő hozzátartozik a szerepköréhez

A tanügyi bácsi már fiatalon savanyú képeket vág és a gyerekek által bácsinak tituláltatja magát. A tanügyi bácsi kapuczinerezik és a pedagógiáról beszél, per tu van a Wodianer F. fiaival és sógorsági viszonyban a kultiszminiszterium valamelyik tisztviselőjével. Amelyik nagyon kiváló, az még ezenkívül olvasta a Pestalozzi életrajzát is.

Ilyen tanügyi bácsik írják vagyis ollózzák és férczelik Magyarországon a tankönyveket. Azok ők a tanügynél a szegény tanítókkal szemben, amik az armádiánál a liferansok: a szellemi élelmet szállítják — de olyan is az. A szegény katonák éheznek, a liferansok meggazdagodnak.

A tankönyvek ezen gyártása többnyire csoportoknál van, néha csupán egyes családoknál, mint ahogy a franczia hóhérság a Sanson családnál volt. Mondanom sem kell, hogy a tanügyi bácsik rossz tankönyveket csinálnak. Nincsenek eszméik, nincsen alkalmazkodási képességük, (a genialitás hozzáférne a gyermek eszéhez) nincs újítási szellem bennük vagy egyszerűsítési lelemény (hiszen ha volna, nem lennének tanügyi bácsik), hanem ehelyett tudják a könyvgyártás módját. A magyar tankönyv többnyire úgy támad, hogy a tanügyi bácsi elővesz egy német tankönyvet, mely jól van megcsinálva, s hogy újnak látszassék, lefordítja s átrakosgatja a tartalmát — amivel aztán a jó német tankönyvből rossz magyar tankönyv lesz.

Igy megy ez már sok esztendő óta. Végre támadt egy vakmerő miniszter, aki nemcsak az asszonyokat meri emanczipálni, hanem a tanügyi bácsik ellenére merészkedett engem is megkérni, hogy a száz mondatot megírjam. Tudtam, hogy ebből baj lesz, én is megkeserülöm, a miniszter is

— mert tanügyi bácsikhoz még eleven miniszter nem mert nyúlni. A régi török szultánoknak is mindig azt tanácsolta a főulema, mikor a trónra léptek: «Mindent tehetsz uram, csak a janicsárokhoz ne nyulj — Bektas kertjének virágaihoz.»

Hozzájok nyúlt s én a száz mondatot megírtam s ime csend és csend. Hónapok sora múlt el és mégis csend van. Hát mi ez? Hát senki se haragszik, senki se csíp? Pedig idegesen vártam a támadást, de semmi. Mi az ördög történt a tanügyi bácsikkal? Csak talán nem haltak ki?

Nem, nem: itt van hála istennek, sokáig késett, de kibukkant az első és támad. Isten hozta tanügyi bácsi! Vártam már. Igy legalább átesünk rajta.

Hát igen, azt kell hinnem, hogy egy ilyen tanügyi bácsi támad (persze, névtelen a Magyarország e közleménye) s ha nem tanügyi bácsi a támadó, hanem ujságíró kolléga, akkor bizonyosan valami tanügyi bácsi inspirálta. És ha tanügyi bácsi a támadó, akkor ugyan hiábavaló ez a felelet, mert a tanügyi bácsit nem lehet kapaczitálni.

De miután lehetséges, hogy csak tanügyi bácsi által inspirált hirlapíró írta a támadást a száz mondat ellen, felelem neki a következőket:

Tisztelt uram és kartársam! Mindenekelőtt kár volt felülnie azon regéknek, melyek a honorárium kérdésében burjánoztak ki a tanügyi bácsik fejében, jeléül annak, hogy voltaképen ez bántja őket. Az a honorárim, melyet munkámért a kormány fizetett, alatta áll annak, amit a kiadók szoktak fizetni bármely kéziratomért. Egyébiránt az efféle pletykákra nem reflektálok, csak az érdemleges kifogásokra teszek néhány megjegyzést. Az ön ki-

fogása az, hogy ezek a mondatok nem szólnak a gyermekszívhez.

Hát nem is akarok én semmit a szivével; ezek a mondatok úgy vannak kontemplálva, hogy azokat idegen ajkú parasztgyerek iskolázása közben megtanulja s midőn az életbe kilép mint munkakereső vagy vándorló, el tudjon velök, magyarok közé érve, igazodni, és ha a tanulók fele elfelejti is addig, egy részéről remélni lehet, hogy a száz mondatnyi nyelvtőkéjét apránkint az érintkezésben kibőviti s egyszer csak azon veszi észre magát, hogy tud magyarul.

Nem a tanítók számára van hát ez írva, még kevésbé a gyermekek kedélyvilágának (hadd írjanak ilyet a kedélytelen tanügyi bácsik), hanem egy indirekt, erősen praktikus eszköz akar lenni a magyarosításra, csakhogy azt persze a tanügyi chablonokba begöngyölgetett eszű tanügyi bácsiknak nehéz megérteni.

A másik lényeges kifogása a czikkírónak az, hogy e mondatok sem szerkezetre, sem zamatra nem elég magyarosak s azért el sem hiszi, hogy én írtam.

Köszönöm szives nagyrabecsülését, ön nagyon kegyes, — de én írtam a mondatokat s meg vagyok azokkal elégedve. Azt, hogy nem tökéletes magyarságúak, igen jól tudom, épen ez az egyik legnagyobb előnyük s ezt a miniszterhez írt indokolásban ki is fejtettem, mert a magyarizmusokat, édes nyelvünk sajátos szépségeit, ornamentikáját, zamatját jó volna, ha a magyar professzorok tudnák (még az egyetemieket se véve ki), nem hogy román és tót gyerekekkel kóstoltassam, — egy az öntanulásra becsalogató eszközről lévén szó, ebben

úgy kellett a nyelvet eleibők vinnem, hogy összerakásban és a fogalmak kifejezési formájában világosabb, könnyebb és az övékhez hasonlatosabb legyen.

Mert ugy-e, ha teszem azt, a sváb ember éhes voltát akarja jelezni magyarul, legszebben, legmagyarosabban így mondhatná:

— Ehetném.

Igen, de ez neki sehogysem megy a fejébe. És mert ő ezt így mondja: «Ich bin hungrig», zavarba jön e szittya mondatnál. Hol van itt az «ich»? Hova lett a «bin»? És mi abból a borzasztó szóból a «hungrig»?

Hát talán csak mégis a legokosabb, amit neki irunk, ahhoz az ő észjárását és elmebeli kényelmét veszszük mértékül (a tanügyi bácsikat vigye el az ördög) s fejezzük ki így:

— Éhes vagyok. (Még tán jobb volna magyartalanabbá tenni: «Én éhes vagyok.»)

Vagy egy másik példát vegyünk. Az idegen az kérdi a folyamnál a mondatokban:

— Át lehet-e menni ezen folyamon lábbal kocsival?

Hát persze, hogy ez magyartalan, de könnyű mert amint ott áll tanácstalanul a folyónál, melynek mélységét nem ösmeri, hídját merre van nem tudja, az általa ösmert legközönségesebb szavakból kellett számára összerakni a legszükségesebb kérdést s elkerülni a magyarosabb szólásmódot:

«Sekély-e a víz?» «Át lehet-e lábolni?»

Ne kivánjuk tőle, hogy a nyelv rejtett szépségeibe (ahová a tanügyi bácsik sem birnak bekukkantani), mintegy beleugorjék, ott kezdje, ahol a nyelv nagy művészei végzik, mert ha kivánjuk, s

teszi meg. Hogy e fogalom: valamin keresztül hatolni lábbal, egyetlen «átlábolni» szóval legyen kifejezve, az igen szép és tömör dolog — de én nem megyek annyira, hogy első intrádára Arany Jánosokat akarjak nevelni a román vagy tót gyerekekből. Bőven megelégszem, ha egy kicsit nekierednek a magyar nyelvnek — s szivesen teszem azt nekik hozzáférhetővé ahelyett, hogy elriasszam őket a magyarizmusokkal.

Legyen hát megnyugodva, tisztelt tanügyi bácsi, épen azért jó az a száz mondat, mert ő rossznak találja.

Ha más oldalról támadja vala e jóakaratú kisérletünket, ha azt igyekszik bizonyítani, hogy nem épen ez a száz mondat a legszükségesebb mondat s elsorolta volna a legszükségesebbeket — itt tág mezeje nyilt volna helyes bírálatra, mert e tekintetben bizonyára nem olyan ez a füzet, hogy jobb ne lehetne; végre is egy ember csak egy ember s az emberi életviszonyok milliard változataiból nem egykönnyen halászsza ki azt a száz legszükségesebb szituácziót, melyben a szegény képzeletbeli rumuny embert megszólaltassa; de erről nem szól a czikk és az természetes is, mert a tanügyi bácsi soha, még tévedésből se találja el, hova üssön. Hiszen azért tanügyi bácsi.

Pesti Hirlap 1895. decz. 27.

MÉG EGYSZER A TÁRSALGÁSI LECZKÉK.

Ma a «Hazánk» czímű lapban üti fel magát egy czikkely — a «Társalgási leczkék» ellen, melyekről már egyszer nyilatkoztam.

Körülbelül fölösleges most még egyszer nyilatkozni, mert most már látom, hogy nem annyira a «Társalgási leczkék»-ben van a hiba, hanem az én szabadelvűpárti voltom a baj; ebből a bajból pedig nem szándékozom kigyógyulni.

Az ellenzék keresi a korrupcziót lámpással a kezében, mint Diogenes, de a lámpásán csak *mi felénk* (a szabadelvűpárt felé) van üvege — a többi vaktábla. Nézzük, hogy mit talál a mai Sylveszternapra?

Nagy vigasztalásomra szolgál, hogy eljutottak a Társalgási leczkékhez, hogy már nincs más théma. Ebből legalább látom én is, hogy nincs Magyarországon korrupczió.

A vád az, hogy a kultuszminiszter nekem háromezer forintot fizetett e füzet megirásáért s ez az a korrupczió.

Hát erre csak egy fölfogás lehet, hogy ha miniszter dolgoztat valakivel — az el is fogadhasson azért honoráriumot. A magyar állam sok százezer embert foglalkoztat és mindnek van azért fizetése.

Csak épen én tőlem várta meg a Hazánk, hogy ngyen dolgozzam? Miért nem ajánlja ezt föl min-denkinek, akit az állam valamivel megbizott?

Hát most aztán, ha Wlassics miniszter úr csak-ıgyan háromezer forintot fizetett egy teljesített nunkáért, hol van ebben a korrupczió? Mondhat-ják, hogy sokat fizetett, ez lehet nézet dolga, vala-nint az is, hogy a Társalgási leczkék sem érik neg, de korrupcziónak mondani nem lehet, s tisz-ességes ember nem is teszi.

Azonban ezt csak akademice állítom föl, ha . i. igaz volna a «Hazánk» közleménye, de biz az iem igaz.

Légből kapott koholmány az egész háromezer orint, — a tanügyi bácsik meséje, aminek a Hazánk» is felült. Részletekbe nem bocsátkozom mert a részletek nem pusztán a magam dolgai), le ha már rákényszerítenek, egy részletet mégis ölhozok ennek az ügynek a megvilágítására.

Azt, hogy a miniszter a *háromezernél jóval isebb* összeget ajánlott fel tiszteletdíjul a nyár elején, mikor a füzettel elkészültem s én akkor ızt jegyeztem meg előtte: «Ezt soknak tartom.»

S annak az általa felajánlott csekélyebb összeg-iek is csak a felét fogadtam el.

Pesti Hirlap 1896. január 1.

NYILT LEVÉL NAGY MIKLÓSHOZ, A «VASÁR NAPI UJSÁG» SZERKESZTŐJÉHEZ.

Kedves barátom!

Jókait a minap vacsorára híttam az «István»-ba. Azt mondja a nagy öreg úr:

— Elmegyek, legalább ott nem talál rám a Nagy Miklós.

— Dehogy nem — feleltem. — Hiszen ha én olyan helyet tudnék a világon, ahol a Nagy Mikló nem talál meg.

Látod ilyen rossz hired van teneked. De még ez hagyján, most még mivel tetézed meg szer kesztői voltodnak rettenetességét.

Elkezded, mint hallom, kutatni, hogy a «Besz tercze ostroma» czímű regényemből mi az igaz mi a nem igaz. Exhumáltatod sírjából Pongrác István grófot, a regényhősömet, tanukat állítas föl, (pajtásaiból, ösmerőseiből), akik elmondjá milyen volt, mit tett, megállapítsák karakterét, éle folyását, elmeséljék bolondságait, kalandjait.

Ej, ej, Miklós! Soha sem hittem volna, hog te is hozzájárulj a világ fölfordításához.

Azelőtt nem volt szabad hazudni se papnal se mesterembernek, se ujságírónak, se politiku

ak, senkinek sem, de a regényírónak szabad volt. gaz, hogy azonkívül még a fiskális is tette, de ıár azt megszólták érte.)

Most aztán, mikor mindenki föl van szabaítva beszélni, amit neki tetszik, akár igaz, akár em igaz, annak a kutatásába vágtál bele, hogy ıi nem igaz a «Besztercze ostromában». Hát mi kar ez lenni? Hát már nekünk elbeszélő íróknak e szabad kigondolni egyet-mást? Még bizony ráıondjátok egyszer például a «Szent Péter eseryőjé»-re, hogy «aljas koholmány», mert a Wibra yörgy ügyvéd neve egyetlen ügyvédi kamara ıjstromában sem fordul elő, Glogova pedig nincs ent a helységek névtárában.

De mindegy. Jól tudom én, te csak azért teżed, hogy üres idődben még a személyeimet is aklathasd, hogy azoknak se legyen nyugalmuk.)smerlek Miklós! Ilyen vagy.

De ez egyszer szinte örülök rajta, mert a krika részéről is, mely bár érdemen felül magaszalta «Besztercze ostromá»-t, hallatszott imitt-amott gy-egy észrevétel, hogy az vagy emez a rész, pélául a katonamenetelés Zsolnáig, — vagy István róf leírt garázdálkodásai lehetők-e a XIX. század ásodik felében, a mai jogállamban? Érdekes olna, — mondák — ha az író magyarázó jegyeteket csinált volna a történetéhez némely részekől, miután a középkori mesét különös módon zőtte be egész napjainkba.

Hát, mondom, örülök puhatolódzásaidnak, sőt a meg nem előztél volna, talán magam kértem olna vizsgálatot a szereplő személyzetem ellen.

* * *

Egyetlen egy eleven emberrel beszéltem, aki-ről regényt írtak. A «Kaméliás hölgy» Armandjá-val, egy öreg kalandorral, aki a Gleichenberg mel-letti Bertholdstein nevű tündérvárában lakott mesé-kincsei közt.

E meggörnyedt hátú, villogó fekete szemű öre-urat Séfer pasának hítták. Származására lengye-gróf volt, sokat tartózkodott itt Pesten is régibl-időkben, fiatalkorát azonban Párisban töltötte-Gauthier Margittal való viszonyát (a leányt persz-nem így hitták) maga beszélte el ifj. Dumasnak.

Egy izben kérdezősködtem tőle a világhíri-regény fundamentuma felől.

Kedvtelenül rágicsálta a nagy, tömött fehé-bajuszát.

— Ah, hagyja kérem, Dumas egészen tönkre-tette a thémát. Sohasem bocsátom meg neki!

Hát bizonyosan én is tönkretettem a thémát-De nem arról van most szó, hogy mi igaz, m-nem s ha már kihallgatod erre nézve, kedve-Miklós, a tanukat, engedj előbb szót a vádlottnak-Hiszen magamtól is bevallok mindent töredel-mesen.

Ami a «Besztercze ostromá»-ban igaz, az minc-nem valószínű. Csak az valószínű benne, amit é-gondoltam bele, *azaz, ami meg nem történt.*

Igaz benne a leghihetetlenebb, az t. i., hogy-Pongrácz István úgy élt, hogy katonakötelezett-ségre szorította a környékbeli parasztokat, akik az-a feles földekért uruknak szivesen teljesítették. —-Meg talán hitték is, hogy tartoznak vele.

Hogy a vármegye mért nem szólt bele e *já-tékba?* Hát mért szólt volna bele? Kinek volt a-ártalmas? (Persze Burkusországban nem voln-

lyesmi lehetséges, — de nem is Burkusországban átszik az én regényem.)

Annyira nem bánta ezt a hatóság, hogy a buletini honvédség is Mayer parancsnoksága alatt a zokott éjjenkinti hadgyakorlatait István gróf hadi épe ellen végezte. (Olcsóbb volt így az aerariumak.) Forget őrnagy élő személy (a nevet se váloztattam meg). E Forget egy szomszéd faluban lt mint nyugalmazott császári kir. őrnagy s István róf fizetést adott neki, hogy a háborúiban (többyire mint ellenfél) vezesse seregének egy részét.

Ami már most a mesét illeti — abból teljesen gaz, hogy Pongrácz Zsolnán hatszáz forintért egy ötéltánczosnét vett, azt házához vitte, s midőn gy idő múlva onnan megszökött *valami fiatal mberrel* és Beszterczére menekült, István gróf tána ment, de a vasuton oly különös zagyva dolokat mesélt egy szintén Beszterczebányára utazó rnak, mutatván a helyet a kupé ablakából, ahol jövendő kor legnagyobb háborúja fog megivatni, hogy az idegen utas, kivel egy vendéglőbe zállták, figyelmeztette a vendéglőst a vele jött úrra, int őrültre. «Jó lesz egy kicsit vigyázni rá.»

István gróffal most már furcsán kezdtek bánni pinczérek, amit ő is észrevett s valóságosan abiátus lett. Erre a rendőrséghez fordultak, amely tartóztatta a grófot mint őrültet. Csak nagy gygyel-bajjal birta kiszabadítani másnap az ottani onvédparancsnok, gróf Pongrácz Károly, a mostani épviselő.

Ez volt a casus belli. Már ekkor megfenyegette városit:

— A földdel teszem egyenlővé!

S hazaérvén, összegyűjté hadinépét, fölrakta

ágyúit szekerekre s elindult a bányaváros elpusz
títására, mely violencziát követett el személyén é
a leányt is visszatartja.

A Böszörményi által szerkesztett «Magyar Uj
ság» egyik ujdonsága emlékezik meg e menetelés
ről, de hiszen sok élő tanú van erre. A hadal
(több mint száz fegyveres) egész Zsolnáig értek
ahol az «Urak Háza» nevű vendéglő előtt Istvá
grófnak több ismerőse sörözött, kiknek a kedvéér
megállott és végig mulatott velük egy éjszaká
Ez urak, kik közt jelen volt a budetini m. ki
honvédparancsnok is, rávették a visszafordulásr

Hogy mivel vették rá, azt nem tudom. Ez
már egészen nekem kellett kigondolni, s így szőt
tem bele az Apolka alakját, a Trnovszky testvé
rek villongását, Lengeffy szinész-truppját. A maga
arisztokrácziát is én ajándékoztam meg a Behencz
bárókkal. (Azóta egyébiránt közönségessé vált má
a bárócsinálás.)

István gróf tényleg olyan formán halt me
ahogy én leírtam; halála előtt búcsúlátogatások
tett ösmerőseinél, a nevezett Forget őrnagynál i
elmondván, hogy nagy útra megy az őseihez. Aztá
lefeküdt ágyába, maga mellé vevén karikás ost
rát, melylyel a bejövő cselédeket onnan az ágyb
regulázta nagy ügyességgel. Két, három napi
feküdt így, látszólag egészségesen; harmadna
oda hívta a várbeli vénasszonyokat s így szó
hozzájuk:

— Öltöztessetek föl, aztán igazítsátok el úgy
lábamat, kezemet, vén banyák, ahogy a halotta
szoktak feküdni, ti már tudjátok, — mert nem sz
retném, hogy holtom után babráljatok rajtam
piszkos kezeitekkel!

Megigazították, ahogy parancsolta, mire ki-
üldte őket, behunyta szemeit és meghalt — mintha
z is csak az ő kivánságára történt volna.

Abban a perczben, mikor meghalt, a vár egyik
grégibb részében a boltozat leszakadt.

Szóval sok mindent tudtam még, amit föl
em használhattam: nem minden téglát raktam be
z épületbe, amim volt; soknak, amit beraktam,
kalapácsoltam a végét és sok újat a magam
gláiból tettem hozzá; — a malter persze mind
z enyim.

Hogy mi az igaz, mi a nem igaz a könyvben,
zt most már magamnak is nehéz a *malteren ke-
sztül* konstatálni, s te magad is olyan súlyos
ladatra szabadítottad föl Pongrácz István isme-
őseit, mint Hatvani professzor az ördögöket, mond-
án nekik:

— Válogassátok ki ebből az egy véka össze-
evert mákból és kölesből külön a kölest, külön
mákot.

Pesti Hirlap 1896. febr. 2.

KITÜNTETÉSEK.

— Egy kis polemia. —

Egy fővárosi laptársunkat, széles unalmában a millennáris kitüntetésekről elmélkedvén, kétféle bosszúság fogja el. Az egyik amiatt, hogy kiket tüntettek ki rendjellel s ezek közt persze a derék Tiller szabómester a legvörösebb posztó. A másik boszúsága az, hogy kiket nem tüntettek ki rendjellel s ezek közt van az én nevem is, három kiváló íróé mellett. Ez adja meg nekem a jogczímet a következő kedélyes sorokra:

Mindenesetre köszönöm a jóakaratot (mi ujságírók segítsük egymást), de nem osztom t. laptársunk kedvetlenségét, csak részben. T. i. abban a részben, hogy az csakugyan nem felel meg az igazságnak, hogyha a Klobusiczky, Morzsányi és Melczer képviselőtársaink szabója, Tiller úr, megkapta a rendjelet, miért nem kapta meg a mi szabónk, Grünbaum és Weiner is a rendjelet? Ez engem is bánt. Képviselők közt még lehet különbséget tenni, de a képviselők szabói közt különbséget tenni nem helyes. Mert mit fog most már Grünbaum és Weiner gondolni felőlünk, akik nála varrattuk ruháinkat? Bizonyára így fog töprengeni: «Micsoda pipogya képviselők kerültek hozzám!»

De ami az írók kitüntetését illeti, bár a három ölhozott íróbul az egyik (Jókai) már többször ré-zesült királyi kitüntetésben, ebbeli nézeteit tisztelt aptársunknak egyenesen kifogásolom. Szerintem iz írók számára a rendjellel való kitüntetés már foglalkozás sajátos természeténél fogva czélttévesz-ett vagy legalább is fölösleges.

Mert a miniszternek sokszor lehet szüksége a endjelekre, mint manifesztácziója a változatlan agy fokozódó fejedelmi kegynek, melyből erejét meríti a sikeres kormányzásra. Sőt más állami hi-atalnok is, kit fölülről a főnöke nyom, alulról felek molestálnak, bizony rászorul lankadó munka-edvében egy kis élesztésre az államfő részéről. Ii egyéb fokozhatná a katona buzgalmát, hűségét, ia nem a legfőbb hadúrnak egy a gomblyukon átható megelégedése? És mit szóljak a magas risztokrácziáról? Szegény nagy urak! Nekik olyan res a világ, ők oly keveset érhetnek el, — mert iár születésükkör mindenük van: rangjuk, fényes evük, nagy vagyonuk. Mi az ördög izgassa őket, kik lőtt minden nyitva áll és csak egy bezárt hely an: a király rendjelkazettje. Oh ez a kazett! bben még vannak kivánatos, elérhetetlen holmik!

A végére hagytam a filisztert. A filiszter épen zért filiszter, hogy mindig azt nézze, amit a sablon-mberek csinálnak. Ha azok faggyúgyertyát esz-ek, akkor a filiszter is azt eszik. Ennél még csak gy rosszabb faj van, a stréber; mert a stréber czitál; ha azt látja, hogy az előkelőbbek faggyú-yertyát esznek, fogja magát, nemcsak azt eszi ő is, anem folyadékká olvasztva iszsza is. Hisz azért tréber. Ezek persze törekesznek a rendjelre. Ezek-ek ér is az valamit, néha sokat is.

De mit tegyen a rendjellel az író? Mitől j
az neki? Többet érnének-e azért a Petőfi munkái
ha oda volna írva a czimlapjukra: «Irta Petőf
Sándor, kir. tanácsos.»?

Az íróság az egyetlen foglalkozás, melynek
fénye, sikere a sokaság véleményére van alapítva
Ha tetszenek az író munkái, minden nap, minden
lépten-nyomon megkapja az ő nemes hiúsága a mag
táplálékát — nem szükséges azért a királyi kazettnak
kinyílnia. Az ő illetékes faktora, aki biztassa, buz
dítsa, kitüntesse, a község, ahonnan frissen, közvet
lenül kapja a lelket üdítő nektárt és nem vallás- é
közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére

Hiszen a rendjeleknek is ez a czéljuk azokra
akik másnemű funkcziókban a hatalom legels
forrásától kell, hogy várják az elismerés jelét. D
egy íróval szemben a leghatalmasabb király s
egyéb, mint egy olvasó — aki két olvasó ellenkez
véleményét már le nem bírja verni.

Hozzá tehetném még azt is, hogy egy ír
könnyebben tehet híressé egy királyt, mint eg
király egy írót. De én azt nem mondom, hog
örülök rajta, hogy olyan nagy király idejébe
élek, aki alatt a legnemzetibb író is álszemérer
nélkül lehet loyalis.

De a rendjeleiből, megvallom, nem kívánok
sem a magam, sem az írótársaim részére. Vag
ér valamit egyikünk-másikunk és akkor megadj
a nagyközönség elismerése, ami kijár a kor diva
jaihoz képest, egyszer nagyobb, másszor kiseb
mértékkel, vagy pedig nem ér egyikünk-másikun
semmit s ezen a rendjel sem segítene. A királ
rendjelei sokkal hasznosabban s *helyesebb fokoza*
ban használhatók ő felsége egyéb hű alattvalóin

Mert ahol Arany János és Jókai, akik százaokra szóló dicsőségére dolgoztak nemzetünknek, isebb rendjeleket kaptak, a fönnálló rendjeldományozási rendszer szerint, mint egy nagyhasú őispán, aki tizenöt évig csibukozik és köpköd sempészett dohányból a megyeházán (a még maasabb rendjelek tulajdonosairól nem is szólok) - ott, aki az írók kitüntetését sürgeti, voltaképen zok *deklasszifikálását akarja.*

Én nem akarok ezen rendszer ellen küzdeni.)e konstatálom, hogy a rendszer olyan. Mert valaninőnek csak lennie kell. És ha egyszer olyan, e kivánjunk az íróknak rendjeleket. Ezt követeli z egyszerű okosság.

Ha teszem azt — ad abszurdum vive a hasonıtot — egy olyan rendszer állana be (mondjuk, gy exczentrikus királyné alatt), hogy tánczolási épességek szerint osztanák az állami rendjeleket, kkor Tisza Kálmánnak alig juthatna egyéb a koonás ezüst érdemkeresztnél, Széll Kálmánnak se ülönb, Zichy Nándor gróf legfeljebb a Ferenczózsef-rend kis keresztjével kelletné magát a paoknál, Szuhányi Ferencz, Pap Géza és Meszlényi ajos ellenben viselnék az arany gyapjút.

De ez esetben, tudom, tiltakoznának is nagyıink és mert okosak, azt mondanák: «Nem kell endjel.»

Azért tehát, tisztelt laptársunk, hagyjon ön ékét a mi becsületes, megviselt írói frakkjainknak, melyek csöndesen és megelégedetten lógnak a ɔgasainkon s többé-kevésbbé hasonlítanak a valóigos exczellencziás urak frakkjaihoz. Minek zokat a gomblyukakat piszkálni rajtuk?!

Jól tessék engem megérteni, nem valami de-

mokratikus hóbort, vagy bohéme gőg mondatj velem ezeket (ilyen bogarak nincsenek bennem) hanem egyszerűen az írói világ érdeke, a megóvá a deklasszifikálástól — és mert az írókra nézv fölöslegesnek is tartom a rendjeleket.

Ám ha egyszer a királyunk azt mondaná «Olvastam az ön könyvét és igen jól mulattan vele», ez bizony nekem is nagy örömet okozn és egy álló esztendeig lenézném Gyulai Pált.

Pesti Hirlap, 1896. junius 18.

FELELET JÓKAI MÓRNAK.

Jókai Mór mesterünk, az írók nagy mogulja, «Kitüntetések» czímű tegnapi czikkemre egy en-yclikát bocsát ki, vagyis atyai baraczkot nyom a ejemre, körülbelül azt akarván kifejezni: «nem igy van az, amice», amelyre azonban röviden fe-elek. Csak egy pár szót.

Nem csodálkozom, hogy Jókai nem helyesli a endjelek felől táplált nézetemet, vonatkozással az rói mesterségre. Ez egyéni dolog. Elég olyan fát áttam én már, amely szeretett lefelé nőni.

Ami az érveit illeti, azok igen könnyen ki-parirozhatók. Ő ugyanis azt mondja, hogy az csak Deák Ferencznek állott jól, hogy az érdemrende-ket negligálta. A kisebb embereknél bajos az ilyen.

Én ugyan egyetlen szót se szóltam a rendjelek ellen, sőt elismertem azoknak buzdító hasznos vol-át másnemű foglalkozásokban, de ha már a nagyközönségnek írok és olyan írói prestige-zsel, nint Jókai Mór, mégis arra tanítanám az olvasót, hogy inkább Deák Ferenczhez hasonlítok, mint Posner Károly Lajoshoz.

Még csak egyet említek ezen kívül.

Jókai azt mondja tárczája végén, hogy rend-elet visszautasítani nem lehet.

Erre mondják azt — így kiált föl — hogy a legnagyobb szerénység a legnagyobb büszkeség.

De vajjon kik mondják ezt? Szokrates, Demkó Pál vagy a Béla király névtelen jegyzője? Én legalább soha se hallottam és nem is akczeptálom.

Hanem azt igenis mindenkor hangoztatni fogom, hogy vannak bizonyos pozicziók, ahol a személy nem jön számba, ahol a poziczió fényét és méltóságát föntartani kötelesség, mert a poziczió az utódok öröksége és az elődök megszentelt piedestalja.

Pesti Hírlap 1896. junius 20.

A «FOGOLY-ÜGY» AKTÁI.

I.

NYILATKOZAT A FOGLYOKRÓL ÉS JÓKAIRÓL.

Két lapban is olvastam a «Jókai, Mikszáth és a fogolymadarak» czímű közleményt, de nem reflektáltam rá. Azt gondoltam, kánikula van és ha a fiumei czápa eltűrheti, hogy minden nyáron elővezetik az újságírók, a vasmegyei foglyok se nagyobb urak.

De most, hogy a Pesti Hirlap is átvette a különben kedélyes ötletkét, kénytelen vagyok nyilatkozni, először azért, mert az összes svábhegyi ismerőseim neheztelnek, hogy abból a tömérdek fogolyból nekik nem küldtem.

Másodszor azért, mert ha a kormány megtudja, hogy ennyire dúskálok a jóban, még el találja tőlem venni azt az évi huszezer forint szubvencziót, amit az «Alkotmány» czímű lap szerint azért húzok, hogy a néppárti gyűlések ezernyi sokaságát úgy írom le az *összes* lapokban, hogy «néhány ember lézengett Zichy Nándor gróf körül».

És végül azért írom ezt a kis episztolát, mert ami nem igaz, az nem igaz.

Igaz pusztán az, hogy jó barátaink csakugyan küldenek nekünk foglyokat ide a hegyre s mi vi-

szont küldünk belőle jó barátainknak, minthogy nem lehet őket bebalzsamozni. De légből kapott állítás, hogy ilyen pokoli pazarlást vittünk volna végbe a nemes halottakkal és hogy én *tarok-kubus szerinti* háborút folytatnék Jókaival. Ellenkezőleg a rendjel-kitüntetések polémiája óta a legnagyobb békében élünk egymással. Vasárnap délután és este rendesen a nagy Mester tündérszép kilátású verandáján foly a tarok, miközben kétféle rakéta is van, egy, ami Konstantinápolyból idelátszik, másik pedig a Jókai megjegyzéseiben.

A játékban gunyoros, kötekedő a híres gazda, szidja a szerencsénket, a «körmünket». «Az ördög vigyen el benneteket, fogtatok valamit.» A vacsora alatt (melyen Feszty befolyása látszik) ügyes, enyelgő, szeretetreméltó, de csak addig, amíg eszünk és iszunk. Az első vonakodásnál megfordul, elkezd zsörtölni, duruzsolni:

— Ha már a pénzemet elvittétek, legalább ne hagyjátok itt a boromat, vacsorámat.

Nehéz hazaszabadulni, rendesen összevesz velünk, a végén megszid és azzal a kijelentésével sújt az elmenetelnél:

— Tolvajok! Többet ugyan nem játszom veletek! Ma is kiraboltatok alaposan!

S a hét elején csakugyan nem törődik velünk, partnereivel, mintha nem is volnánk a világon, ott jár egész naphosszat ollójával, mikroskopjával, késével a szőlő-venyigéi között s egyformán megvan az öröme és haszna, ha talál, vagy ha nem talál szőlőirtó férgeket, mert ha talál, czikkeket ír róluk s a honorárium behozza a kárt, amit a féreg csinált, ha pedig nem talál férget, akkor a termésben van meg az öröm és a haszon.

Hanem a hét vége felé, amint közeleg a vasárnap, egyszerre elfordul szive a természettől, venyigéitől, férgeitől az ő partnereihez. Nagy tanácskozásokat tart Fesztyvel, a szakácsnéjával, a jövő vasárnapi vacsora alkotásai felől (a saját fantáziája nem elegendő ehhez) s már pénteken reggel szétküldi a meghivó, figyelmeztető, csalogató, könyörgő vagy a szituáczió szerint fenyegető leveleket a partnerekhez, hogy valahogy el ne maradjon valamelyik. A mult héten hozzám írt levele például így hangzik:

Kedves Elnököm!

Holnapután vasárnap!
*Itt lesz a Pista!**
Lesz malaczpörkölt!
Csinálhatsz 4 szólót 3 ultimót!
Megtraktállak sajáttermésű fügével.
Mondok neked szenzácziós újságot!
Instancziával járulok a kedves feleségedhez, hogy eresszen el!
Csak eljösz!
*Látod, szegény Pistának mult vasárnap diurnumatlan** kellett haza fogaskerekűzni. Van benned felebaráti szeretet?*
Aztán piros tintával is írok.
Maradok érdemeden is felül szerető

igaz közkatonád

Svábhegy, 1896 14/8.

Jókai Mór.

* Nedeczky István.
** A Pista jogos diurnuma 15 forint. Szerény ember. De ha ennél kevesebbet nyer, elégedetlen ember.

S ezzel félig-meddig okmányilag bizonyítom
hogy az egész fogoly-háborúzásnak köztünk nyoma
sincs, ellenben meg kell vallani, nyomor sincs a
Svábhegyen, mert a békének is ép úgy megvannak
a maga áldozatai, mint a háborúnak. Csakhogy
ezek egyszerű pulykák, kappanok és malaczok.

Tudom, hogy a «Pesti Hirlap»-ot legjobban a
szenzácziós újdonság érdekelné a vasárnapra igért
menu-ből. De sajnos, épen csak ezt az egyet nem
tartotta be Jókai. Interpelláltuk, de fölfortyant:

— Majd én ilyen Sobri Józsefeknek árulok el
státus-titkokat!

Pesti Hirlap 1896 augusztus 20.

II.

MÉG EGY NYILATKOZAT.*

Tisztelt szerkesztőség! Azt hallom, hogy az urak ráczáfolnak a multkori dementire, melyet az Új Idők által hozott fogolyversengésre írtam. Az urak azt akarják állítólag bebizonyítani, hogy tőlem hallották a fogolytörténetet, tehát be kell azt ösmernem.

Ej, ej, uraim, higyjék meg, nem tudják mit cselekesznek — mert ha tudnák, nem feszegetnék tovább a kérdést *magyar nemzeti* szempontból. Igen, igen, hiába csóválják a fejüket. Önök szégyelni fogják, hogy megbolygatták, amiről én azt mondtam: tagadom. Rám kellett volna hagyni az egészet — ne legyen igaz, ha én azt mondom, hogy nem igaz s inkább önök szenvedjenek rövidséget, mintsem hogy. . De majd sorjában mondom el.

* A nyár folyama alatt kis czikkecske jelent meg az «Új Idők»-ben, amelyben azt írták meg, hogy Mikszáth és Jókai sok fogolymadarat kaptak ajándékba, s minekutána nem tudták elfogyasztani, a maradék foglyokat — egymásnak küldötték el ajándékba.

Mikszáth Kálmán erre az apróságra igen jóízű «Nyilatkozat»-tal felelt a «Pesti Hirlap»-ban, amely nyilatkozatra az Új Idők megjegyzéseket tett. Most hát Mikszáth Kálmán még egyszer megszólal ebben az ügyben s a fentebbi pótnyilatkozatot írta az említett lapba.

A Pesti Hirlap jegyzete 1896. 252. sz.

Mert az urak nem értik a csiziót, az urak nem tudják, hogy Budapest székváros külterületén nagy fogyasztási adókkal nyomorítják meg a szegény nyaraló közönséget, megbüntetve azt (mint okos államban illik), hogy nem külföldi nyaralóhelyre viszi a pénzét.

Az I. kerületi elöljáróság egy jól *kitanított* kézbesítője legott megjelenik a szerencsétlen kiköltözöttnél egy megrubrikázott ívvel, amelyet ki kell állítani a rajta levő kérdések szerint. Természetes, hogy nálam is megjelent az említett agent provocateur, akarom mondani, kézbesítő, az ívvel együtt, melybe szerinte azt kell leírnom, hogy mit fogyasztok el czukorban, kávéban és egyebekben. De hát honnan tudhatom én azt előre? Átolvastam nagy figyelemmel a nyomtatványt, de nem értettem meg. Beláttam, hogy ehhez magasabb intelligenczia szükséges. Közöltem az ívet egy épen nálam levő tudós akadémiai tagtársammal, aki pedig nagy munkát írt a pénzügyekről, az se értette. Boldogtalan állam, sóhajtottam föl, kinek az eszéhez szerkesztted ezen csudálatos köznyomtatványaidat!

— Nem írom alá — mondám kereken a kézbesítőnek.

Lenézőleg mosolygott rám, mint az olyan szamár emberre, aki egy bagatelle, egy kicsiség miatt difficilis, csupa merő naivitásból.

— De hiszen kérem, az egész csak egy szokás.

— Gyanus egy szokás!

— Csak épen azért van az egész, hogy legyen forma... tessék elhinni, csak forma.

— Mit gondol, nem lesz semmi kártékony következménye? Mire való voltaképen?

A kézbesítő vállat vont.

— Mert hogy kérem annak úgy muszáj lenni. Úgy rendeli a törvény.

— Eszerint mit írjak be? Mit gondol?

— Tessék beírni, hogy mit tetszik fogyasztani.

Eldobtam a fölemelt tollat gyanakodva:

— Adó lesz ebből, hallja maga!

— Dehogy, kérem alásan.

— Nem csal meg?

— Ha nem tetszik hinni, hát tessék beírni, egy font kávét, egy font czukrot, az már csak nem sok, csak épen annyit, hogy elég legyen téve a törvénynek.

Isten neki, hogy lerázzam a nyakamról, beírtam azon rovatokba, amelyeket megértettem, hogy egy pár napi tartózkodásra jöttem a Svábhegyre és elfogyasztok itt egy font czukrot, punktum. Nevettem magamban, arra gondolva, hogy ha valaki valamikor megtalálja ezt az ostoba ívet, azt fogja hinni rólam, hogy valami kanári madár lehettem, aki egy font czukrot fogyasztott el egy nyáron.

De biz azt hamarább megtalálták, mint gondoltam. Négyszer sem nyugodott le a nap a Disznófő mögött, már a nyakamon volt a következmény, ha jól emlékszem a számra, tizennyolcz forint fogyasztási adó.

Kiszúrtam szó nélkül, örülve, hogy nem több. Hiszen épen úgy kihúzhatott volna az érdemes elöljáróság találomra egy nagyobb számot is, mondjuk tizennyolczezer forintot s akkor nekem legott ki kellene költözködnöm az országból, mert nem birnám kifizetni. Igazán hálás voltam, hogy olyan kicsi számot lökött rám az elöljáróság, mert mint a kucséber zacskójában bizonyosan összevegyülve kóvályognak fejében az aritmetika összes számai,

nagyok, kicsinyek vegyesen; milyen szerencse, hogy
kis szám jött ki.

Az én hálámat még az a körülmény se gyöngítette, hogy utólagosan megtudtam, miszerint a Svábhegy verzátusabb lakói nem fizetnek fogyasztási adót. És az természetes, azoknak van egy *varázsigéjük*, amiről a többi új lakó nem tud. Ők azt írják be a famózus ív famózus rubrikáiba: *Az összes fogyasztási czikkeket Szakál László helybeli kereskedőnél veszem.* S ez a varázsmondat megszelídíti a Molochot, a Moloch összecsukja kinyitott száját erre a szóra, behúnyja a szemeit, mintha szentelt vizet fecskendeznének feléje, az elöljáróság eldobja az ilyen okos vallomást, mert az elöljáróság, tudniillik az első kerületi elöljáróság, csak a bolondokra utazik. A balek is Szakál kereskedőtől hozatja ugyan az élelmi czikkeket, de ő még nem tudja, hogy ezt kell beírni az egyik rubrikába nyolcz czentiméterre a margótól, három czentiméterre a hivatalos ív felső szélétől, a kipontozott lineák harmadikára s minthogy ezt nem tudja, hát fizessen. Ezen sport, mely a közönség becsapásában kulminál, végre is nem épen szép dolog. De ha az elöljáróság csinálja, hát végre is hivatalos aktus és ha komolyan veszszük, csak egy egyszerű reciprocitás. Bizonyosan vannak emberek, akik az elöljáróságot is megcsalják, még talán az első kerületet is, tehát egészen méltányos, hogy az elöljáróság is megcsalja azokat az ő íveivel, akiket lehet.

Én ebben semmit se találok. Nem is panaszképen írom ezeket, tisztelt szerkesztőség, mert kinek is panaszkodnám? Az elöljáróságok ellen csak megint az elöljáróságokhoz fordulhatnék bélyeges papirokon, prókátorokkal és protektorokkal —

sten ments ettől. Hiszen az igaz, hogy az illető közeg, aki a vallomási ívet viszi, föl is világosíthatná a becsületes fogyasztót, sőt az a nyomatott vallomási ív is fölvilágosíthatná, — de végre is ez csak az én szemponton (az adófizető önző szempontja) az előljáróság egészen más erkölcsi szempontból veszi a dolgot: nem igaszságot osztogat ő, hanem pénzt szed össze. Igy áll a föladata magaslatán.

Nincs hát nekem semmi panaszom az első kerületi derék előljáróság ellen, hanem igen is van panaszom a tisztelt szerkesztőségre, mely épen ezekben a szerencsétlen napokban teszi világgá, hogy az ország összes foglyait mi ketten eszszük meg fókaival. Látni véli az olvasó, amint azokat nagy döczögő társzekereken szállíttatja hozzánk a Svábhegyre Radó Kálmán.

A rémület fogott el. Teremtő Isten, el vagyunk veszve, ha az első kerületi előljáróság ezt megtudja. Ha egy font bevallott czukorért annyit kellett fizetnem, mit fognak követelni tőlem az önök által megszámlálatlanul odavetett foglyokért? Arra már az Eszterházy-vagyon se lenne talán elegendő.

Beláthatja a tisztelt szerkesztőség, hogy dementirozni kellett a foglyokról szóló közleményt s nincs rá eset, ha olajba sütnének is, hogy bevalljam, még ha igaz lenne is, de mikor mondom, nem igaz.

Hagyják, tisztelt uraim, békén azokat a kedves halottakat (tudniillik a kérdéses foglyokat) s ne feszegessék a dolgot, hagyjanak meg engem annál az egy font czukornál, amit bevallottam. Nem olyan ország ez, ahol szabad volna kisütni valakiről, hogy fogolypecsenyét eszik.

Pesti Hirlap 1896. 252. sz.

III.

KEDÉLYES HÁBORÚ.

Jókai élet- és jellemrajzát írván, midőn ez úto[n] is kérem a közönséget, hogy ha valaki érdeke[s] adatot tud róla, közölje velem (Reviczky-tér 1.) annak fejében én is közlöm a közönséggel azt a[z] érdekes tapasztalatomat, hogy mikor én erre a terjedelmes munkára vállalkoztam, azt hittem, hogy már majdnem mindent tudok Jókairól, de most az összegyűlt adatok mellett ülve, tisztán látom hogy majdnem semmit sem tudok róla.

Az adatok, ezek az átkozott adatok! Megeszik egymást, mint a halak. Eleinte például úgy tudtam a dolgot, hogy Jókai apjának nem maradt arcz képe, később aztán láttam egy könyvben, a Szabó Lászlóéban egy arczképet, szabályos törökös arczú férfit Kossuth-szakállal, aláírva «Ásvai Jókai József Jókai Mór atyja». Megörültem neki, mint aki kin cset talál, mintha a tulajdon édes apámra buk kantam volna rá. És pedig milyen robusztus, egész séges, holott gyengének, vérköpősnek hittem. Csak a Kossuth-szakál nem ment a fejembe. Egy Kos suth-szakál — Kossuth előttről! Leírtam az arcz kép után munkám első fejezetébe lavateri raffine ment-nal arczkifejezését, tekintetének szelid sugár

:ását, restauráltam termetét, testtartását és mikor nár ez mind be volt szőve a kellő helyre, akkor gyszerre kezembe akadt egy régi Vasárnapi Ujság, miben rám mosolyog a leírt ismerős arcz, csakogy az van alája írva: «Jókai Károly, Jókai Mór estvérbátyja.»

Még ennél is jobban megboszantott egy tekinélyes berlini folyóiratnak a maradandóságra legnkább számítható essay-je, mely úgy írja le az reg urat, mint aki nem igen volt megférő írótáraival és örökös harczban, viszályban állt Gyulaial és a többi közt én velem.

Hogy én velem? Hazugság. Hiszen olyan volt, nint a bárány. Aztán velem ne fért volna össze, ki úgy tiszteltem őt, mint egy patriárkát szokás? Ls ő is kedvelt. Hiszen a jubileuma alkalmával ő naga kivánta, hogy az ünnepi felolvasást én írjam óla. A klubban gibicze voltam neki, aki szerenét hozott. A házánál partner voltam, egy balek egyedik Tisza Kálmán és Nedeczky István mellett. nnyi kötelék csatolt hozzá, — s mégis, hogy háorúban lettünk volna egymással? Hát megbolonult az a német essay-iró?

De amint tovább gondolkoztam, eszembe szökent. Hohó! Csakugyan volt egy nagy háborúm az reggel. Az egyetlen polémiám, amit, mivelhogy z életrajzába nem való és még se akarom magaon hagyni száradni, itt mesélek el a közönségek. Hadd lássa, hogy mi az, mikor két író összetűz.

Úgy történt a dolog, hogy a millennáris ünneélyek végén valamelyik lap felpanaszolta (talán ét lap is), hogy az írók nem kaptak semmi kitünetést és a többi közt az én nevemet is említette z illető lap, mint olyant, akinek dukált volna.

Nagyon megrösteltem ezt a felszólalást. S más
nap egy kedélyeskedő czikket írtam a P. H.-ban
elmondva, hogy nekem rendjel soha se kellett, há
tessék engem a játékból kihagyni, ha fáj valam
csak az fáj, hogyha Tiller Mór kapott rendjele
azért, mert ő varrta ezeknek meg ezeknek a kép
viselőknek (itt egy csomó név következett) a dísz
ruháit, miért nem kapott Grünbaum és Weiner i
aki a mi ruháinkat varrta. (S megint egy csom
képviselői név következett.) Mivel külömb az
szabójuk, mint a mi szabónk?

Megírtam, hogy mindamellett nem tartozo
ama nagyszerű demokraták közé, kik a rendjele
ket megvetik, én még hasznos voltukat is elism
rem, mert buzdítólag hatnak kivált a köztisztvis
lőkre és csak annyiban perhorreszkálom, mert a
nak az osztálynak (az írói osztályt értem), amely
hez én tartozom, nem kedves az udvar által fe
állított osztályozási methodus. Mert én olya
érdem-mázsálóra rá nem állok, ahol Zichy Nánd
többet nyom, mint Arany János, vagy Jókai Mó
az első kapván az aranygyapjut, e titánok ped
egy-egy kis keresztet.

Hát nekem ilyen mérték nem kell. Amiből azo
ban nem az következik, mintha meg akarnám
rendszert változtatni. A világért sem. Beösmerem
hogy akármelyik oldalról kezdené is a király alat
valóinak érdemeit klasszifikálni, mindenünn
ilyen különös igazságtalanságok ütnének ki. Azé
hát legokosabb, ha az írókat kihagyják. Azokna
igazán nincs szükségük a kitüntetésekre, mert h
jó írók, mindennap megkapják a buzdítást a k
zönség kritikájában, ha pedig rossz írók, akko
nem érdemelnek buzdítást.

És aztán — mondjuk ki az igazat — fejedelmeket írók már tettek nagyokká, de írókat nagyokká fejedelmek nem tehetnek.

Efféléket és ilyen hangon írtam. Jókainak nem tetszett. A pennám hegye egy kis karczolást ejthetett a hiúságán, vagy megszúrta s másnap a Nemzetben szokatlan hevességgel támadott meg egy polémikus czikkben. Denique a fülemile is koppant a csőrével. A czikk az udvar dicsőítéséből kiindulva magyarázta a rendjelek czélját s egy-két személyes élű csípéssel abban éri csattanóját, hogy olyan fenhéjázón, mint én, csak egy Deák Ferencz nyilatkozhatott volna a rendjelekről stb.

No, erre aztán másnap én is megnyomtam a tollat, kigúnyolván Jókainak az udvarhoz való szertelen vonzódását, holott minden énekes madár ösztönszerüleg messziről kikerüli röptében a diófa lombkoronáját, melynek kipárolgása a hangja tisztaságának árt. Ami pedig azt a szemrehányást illeti, hogy csak Deák beszélhetett ily hangon, az engem egy csöppet se bánt. Hiszen én arra akarom tanítani a nemzetemet, hogy olyan legyen, mint Deák Ferencz, és nem amire Jókai tanítja, hogy olyan legyen, mint Posner Károly Lajos stb.

Az öreg úr nagyon megorrolta egy pár éles mondásomat s ez időtől fogva látható elhidegülés támadt köztünk. Nem gibiczeltem asztalánál, a folyosón nem szincerizáltunk együtt (még akkor képviselő volt), sőt úgy tettünk, mintha véletlenül nem láttuk volna meg egymást, ha elmentünk egymás mellett. De a Jókai galambszíve ezt se állotta sokáig. Kereste a megbékülés módjait. Kivált a következő nyáron, mikor én is a Svábhegyen laktam, a Milassin-féle villát bérelve. Én is resteltem már a

helyzetet s épen azon töprengtem, miképp közeledjem az öreghez, mikor egyszer mégis ő találta meg a békekötés módját egy új háború által.

Igen, igen, a békét egy új vehemes háború által csináltuk, — s épen azért érdemes elbeszélni.

Egy estefelé, ősz táján, a Jókai majorosa nyitott be a kertünkbe azzal az üzenettel, hogy tiszteltet a gazdája és két foglyot küld, mire két kövér foglyot tett le a kerti asztalra.

Épen nekem is voltak foglyaim a jégveremben, az öcsém, aki nagy jáger, küldött volt faluról vagy tizenötöt, azzal se tudtam mit csinálni, hanem azért mégis megörültem a szaporulatnak, mert ezeknek a csőrében a béke olajága volt. Gondolkoztam, miként feleljek az öregnek jelképileg. Végre harmadnap arra határoztam magam, hogy küldök neki viszonzásul négy foglyot. Épen kifutotta még.

A négy fogolyra vagy öt nap mulva felelt Jókai. Egy kosarat küldött. Felbontom, hát nyolcz fogoly volt benne.

Hm, nem rossz, az öreg úr kubusra dolgozik a tarokk számítás szerint. No, már ezt nem hagyhatom ennyibe. Fölhajkurásztam minden vadász-ismerősömet: Szivákot, Krajtsikot, Méhes Józsit s öt nap mulva tizenhat foglyot küldtem Jókainak.

Rá egy hétre ott volt a felelet a konyhámban harminczkét darab fogoly. A feleségem kétségbe volt esve. A szolgálók fenyegettek, hogy ők a szent-nek se esznek fogolypecsenyét többé, inkább felmondanak, még a macskánk is kedvetlenül szundikált a konyhában az óriás garmada állat mellett, mint egy életúnt bakter. S ehhez járult a nyakamba szakadt gond, hogy az *utolsó szó* az enyém legyen.

Mert hát ez most már virtus dolga. Az ese

híre elszivárgott az irodalmi körökbe, hogy itt egy rettenes harcz folyik két író részéről, amelyben csak úgy esnek foglyok és halottak, mint más ütközetekben. Sőt az «Uj Idők» még csataképeket is hozott a harczról, Jókait és engem foglyokkal megrakodva ábrázolván. No, ez bizony nem tréfa. Ha egyszer kiálltunk a gyepre, most már nem lehet retirálni.

Minélfogva sürgősen fordultam egyik barátomhoz, Radó Kálmánhoz, akkori vasmegyei főispánhoz, megsürgönyözvén neki Répczelakra, hogy milyen különös párbajba bonyolódtam, de hogy már elfogyott a municzióm és ha csak ő nem segít, meg vagyok végkép bukva.

Nosza Radó Kálmán (áldott legyen szegénynek az emléke) hí össze nagy vadászatot, ropog a puska a pagonyokban két napon át a kanyargó Répcze mentén s négy napra megjön nagy ládában a hatvannégy madár holtteste és a Radó levele mellettük, hogy «Ha az öreg úr felelni találna százhuszonnyolczczal, semmit se félj, visszavágunk neki».

Magam is meghökkentem ettől az eshetőségtől és a foglyokkal elküldtem neki a Radó fenyegető levelét is, hogy szünjön meg, ne kötekedjék, ne feszítse az ádáz viszálkodás húrját czéltalanul, gondolja meg a következményeket, mert én nem vagyok olyan helyzetben, hogy kimerüljek.

Az öreg urat jó kedvében találta küldeményem, nevetett. Fejét csóválta, visszaüzente, hogy nagy imposztor vagyok, kivel az ördög se bír és hát inkább megadja magát, de csak úgy, ha átjövök hozzá holnap egy kis tarokkra, — hogy azt mondja, ott lesz Nedeczky Pista is.

És hát ezer szerencse, hogy ilyen engedékeny volt, mert ha így folyik ez a háború, kubus szerint csak egy-két évig, azóta már minden fogoly elpusztult volna a föld szinéről, — és csak a természetrajzból ösmernék a tanügyi férfiak.

Az Ujság 1904. 323. sz.

HELYREIGAZÍTÁS.

Az írói egyesületben eldicsekedtem azzal a nagy tisztességgel, mely inkább a hirlapírók összességét illeti, mint engemet, tehát az ő tudomásukra hozandó, hogy Schlauch bibornok meglátogatott s hogy másnap én is tettem nála hódoló tiszteletemet, amely alkalommal a lángeszű főpap fölötte érdeklődött az egyesület humanitárius és egyéb czéljai iránt. Elmondtam, hogy az egyik főczél a jótékonyságon kívül a hirlapírói kar tekintélyének emelése. És hogy ez főleg akkor következik be, ha majd eleget tesznek annak a Deák Ferencz-féle föltételnek, hogy csak az igazat fogjuk megírni stb.

A derék fiúk igen kevélyek voltak mindezekre és mohón kérdezgették:

— Szabad-e ezt megírni?

— Hogyne!

Hát meg is írták — de miképen?

Először is, hogy a bibornok tegnap látogatott meg. (Van annak már egy hete.) Hogy az összes papjaival látogatott meg. (Hiszen be se férnének az ő összes papjai az én szerény lakásomba), hogy végre sokáig időzött nálam (talán hétfőtől egészen

tegnapig) és hogy végül hathatós támogatását igérte az egyesületi segélyalapnak (talán a nagyváradi püspökség fele jövedelmét).

Mindebből nem mondtam egyebet és nem történt egyéb, mint a látogatás, a derék hirlapírói kollegák se akartak egyebet, csak még szebbé akarták azt tenni. Elképzelték, hogy jött Schlauch az összes papjaival.... talán még egy herold is, egy lámpavivő, stb. Hisz már úgyis mesébe való, hogy minket, szegény skriblereket, egy igazi bibornok meglátogat, hadd legyen hát még meseszerűbb.

Hanem engem kedvetlenül érintett ez a nagy fantázia és arra a meggyőződésre vitt, hogy igazat talán nem is lehet írni. Hogy az a kivánság utópia volt Deák Ferencztől. Mert mint a mithológia idejében faunok és nymphák tanyáztak a fákban, vizekben, úgy az újkorban az egyes thémákban vannak a különböző dzsinek és ármányos manók, akik az ujságíró kezét írás közben incselkedve taszigálják.

Pesti Hirlap 1897. május 23.

MILYEN LESZ AZ «ÚJ ZRINYIÁSZ»?

Sokan tudakozódtak olvasóink közül, hogy mi esz az «Új Zrinyiász»: elbeszélés vagy politikai ajz? És hogy jut abba Zrinyi? Tréfás elbeszélés esz-e, vagy valami szatira.

Ahelyett, hogy egyenkint felelnék, elmondom gyszerre mindenkinek, hogy az «Új Zrinyiász» esz az én vázlatban hátrahagyott művem. Mert inden író után marad egy olyan munka, melyről z a vélemény, hogy ha egészen kidolgozza, szépet dhatott volna. De ezt az illető író már nem hallja. Én ezzel ellentétben még életemben látni karom az én vázlatban hátrahagyott munkámat s hallani akarom, amint mondják.

— Kár, hogy nem dolgozta ki jobban.

Pedig én úgy fogom kidolgozni, amennyire rőmtől telik, de a téma a különös, a téma ölel el annyi anyagot, hogy okvetlenül vázlatnak kell aradnia — vagyis azt a látszatot viseli.

Hogy mikép jut modern politikai rajzba Zrinyi, pen ez az, ami egy kis magyarázatra szorul. Én középkori szokásokat akarom szembeállítani a mai modern felfogással, mert az olvasónak így zembetűnőbb, hogy a világ mennyit változott, bár lapjában a karakterek, bizonyos viszonyok közt,

mindig ugyanazok voltak. Petur bán ma is meg
van, száz alakban, a Dósa Györgyök is itt lappan
ganak. Leírtam egyszer Olay Lajost, hogy ő az
aki fölkisérte Zách Felicziánt a királyi palotáig
aztán megbiztatta az udvaron:

— Csak eredj fel, Felix és üss közéjük. Ne fél
semmit! Én nekem azonban egy kis dolgom van
itt az Omodék komornájával, hát átszaladok.

Bercsényi Miklós bizonyosan megvan, de most
Justh Gyulának hívják és él Zrinyi Miklós is, de
meglehet, udvari konczipista és nem Szigetvár ka
pitánya. A karakterek maradnak, de más viszonyo
közé keveredve, másképp festenek. Mi lenne példá
ma II. Rákóczi Ferencz? Föltéve, hogy megvoln
rettentő földbirtoka, mely az ország egyharmadrészé
képezte. Ma nem csinálhatna forradalmat, de más
ként mutatná a virtust. Egyszerűen nem lehetn
parlamentárizmus miatta, mert ő maga külden
több mint száz képviselőt a gazdatisztjeiből és
fiskálisaiból, aztán amikor kedve támadna, od
üzenhetné Bánffynak:

— Én ezt, vagy azt a törvényjavaslatot nem
szenvedhetem. Tessék levenni a napirendről!

Ily groteszk ideák és összehasonlítások vitte
rá, hogy szigetvári Zrinyi Miklóst ma szerepeltes
sem. Nem birtam ellentállani az ingernek. Nem
kegyeletlenségből teszem Zrinyi iránt (félre ne érts
az olvasó), ez csak a forma. Választhattam voln
egy más történeti alakot is, de Zrinyi volt a leg
jobb, az ország egyik első leventéje, akinek vise
dolgait mindenki ismeri Magyarországon, még
kis gyerekek is.

Azért tehát mindenekelőtt fel kellett őt támasz
tanom. És ez a legkönnyebb. Már a szentírás

ıegigéri, hogy ítéletnapkor mindenki feltámad, neem mindössze a dátumot kellett megváltoztatni.

Az úr hivatja Gábor arkangyalt (aki ezzel a ltámasztási funkczióval már régóta meg van bízva) s rendeli neki:

— Gábor, lemégy a trombitáddal és háromzor egymásután belefújsz ott lent. Ma lesz az életnap.

Gábor vidáman csapkodtatta meg a szárnyait.

— Megyek, uram.

— Jól figyelj. Az első trombitaszóra feltámadak azok, akik a hazáért meghaltak. Ők az én edvenczeim.

— Igen, uram.

— A második trombitaszóra feltámadnak az ngyilkosok, mert ezekben jó szív volt, Gábor. ok érzékeny, nemes szív volt közöttük.

— Értem, uram.

— Most aztán vigyázz, Gábor. Ha még a föld em népesül be nagyon, akkor harmadszor is beleıjsz harsonádba, mely fölhasítja a sírokat. De ha föld már tele volna, hadd el a harmadik tromitaszót.

Gábor arkangyal leszállott a parancscsal és ozzáfogott a munkájához. Trombitáját szép piros zájához emelte és fujjantott egyet.

Egy láthatatlan kéz megfogta és egy hang ıennydörgé:

— Állj meg, hiba történt! Néhány ezer évvel ltévesztettük a számítást. Hagyj abba mindent, világ még tovább marad.

Gábor leejté a trombitát ijedten, de már késő olt, a kürtbe lehelt első félhangra feltámadtak rinyi Miklós és társai és mintha az egész termé-

szetes lenne, vígan megindultak Dombovár felé
Budának.

Igy támad fel Zrinyi a gondviselés egy téve-
déséből és így keveredik el bajnoki erényeivel é
szokásaival a mi társadalmukba.

Ez a történet praeludiuma. Nagyon furcsa
lesz az, de csak a formájában. A magja lehetn
vezérczikk is. Szóval a jelenlegi politikai és tár
sadalmi viszonyokat, a képviselőházat, a moder
instituczókat akarja rajzolni, hanem a Zrinyi Mikló
egyéniségén keresztül.

Zrinyi köztünk átélt viszontagságai és kaland
jai lesz tehát «Az új Zrinyiász» tartalma, melyne
közlését az Országos Hirlap az új évvel kezdi meg
Szóval kész a mese, ki vannak komponálva a rész
letek és már csak olvasók kellenek hozzá.

Országos Hirlap 1897. 30. sz.

EGY KIS PANASZKODAS.

Az «Új Idők» mai száma két történetkét közöl ıelyek, szerinte, velem történtek s élük két nagy- lentőségű államférfiú ellen irányul.

Az egyik, mely Szögyény-Marich Lászlóról szól, ›penséggel abszurdum. Abból csak annyi igaz, hogy zögyényről, nem ugyan a nagyköveti minőségéről, - mint az anekdota mondja — hanem magyar ıinisztersége idejéről tényleg azt írtam: «Nem a ma- yar kabinetet képviseli az udvarnál, hanem az ud- art a magyar kabinetben». Az is igaz, hogy appre- enzive említette ezt előttem, de minthogy én az ető czikket *nevemmel aláírva közöltem* a «Nemzet» tal kiadott «Új miniszterek» czímű füzetben, arról hát nem is folyhatott diskurzus, hogy én írtam-e czikket vagy sem s eszerint az egész élcz, mely re a diskurzusra van bazirozva, magától elesik.

A másik anekdota megtörtént, de nem úgy. bben az előadásban csak annyira hasonlít az azihoz, mint Rohonczyhoz Pichler.

Általában az anekdotákat kétféleképen lehet mondani.

Vagy úgy, ahogy történtek, vagy úgy, ahogy em történtek — de ez utóbbi esetben illő bevárni, ogy mi, a benne szereplők, előbb haljunk meg.

Hát türelem még egy kis ideig.

Országos Hirlap 1898. január 10.

HA PETŐFI ÉLNE.

Hogy mi lenne ma Petőfi, ha élne?

Honfitársai szemében mindenesetre keveseb — mint most. Szobra nem állna a Petőfi-téren, verseit még mindig nem árulnák egy forintért. holt poéták kedvesebbek.

Hogy mi lett volna? Hát képviselő. Mi m lehet itt az ember? A jó időben megválasztott volna, s most a rossz időben megbuktatták voln Az érdemes embereknél kapósabbak az agilisok.

Világi pozicziója különben aszerint alakul, ho mint képviselő a hét szélsőbalihoz csatlakozik annak idején — vagy a határozati párthoz?

Ha az előbbiekhez csatlakozik, akkor ma e meghasonlott lelkű, összetört, félig elfelejtett agga tyán, ha pedig az utóbbit választja, akkor ő alighanem főrendiházi tag, mint sógora Gyulai P

Sőt, ha nagy szerencséje van, még talán Akadémiába is bejutott volna.

Országos Hirlap 1898. márcz. 13.

IDEGEN BŐRÖK.

Szerkesztői üzenetféle.

Az én olvasóim kedves emberek, gyakran küldenek be nekem mesterségemhez való anyagot, megírandó themákat. Egyik is, másik is, akivel valami nevezetes történik, vagy valami jót hall, nem restel pennát fogni s leírván a nyers materiát, rendesen oda teszi a végére: «Ebből az ön tolla csodát alkothat». «Ez lesz a legszebb munkája».

Élőszóval is gyakran mondanak el barátaim, képviselőtársaim egy-egy epizódot: «Formálj belőle valamit». Ők, akik átszenvedték az illető eseményt, szépnek, érdekesnek, változatosnak találják és *átélt* dolognak valóságosan elég keserves, de *kigondolt* dolognak meglehetősen hétköznapi. De ők azt nem tudják. És végre nem is illik gáncsolni, mert szép vonás a magyaroktól, hogy mégis pártolják az írókat. A könyveiket ugyan meg nem veszik, de a materiálét hozzájuk szivesen liferálják. Néha fel is lehet használni valamit. Sőt egész jólélekkel ismerem el, hogy ami csekélyet összeírtam, az sem mind az enyém, belegondolkozott abba sok, nálamnál okosabb ember. Benne van abban az összes ismerőseim lelke.

Hálátlanság lenne, különösen a politikusok

iránt, eltagadni, hogy egy-egy ötletüket felhaszná tam a szépirodalomban. Ha végig lapozom a köny veimet, eszembe jut, ki mit adott. Az «Okos Nastya történetét például néhai gróf Andrássy Gyulát hallottam, «Szontagh Pálnét» Szontagh Páltó a «Farkas a Verhovinán» czímű elbeszélésem Urányi szuggerálta, a «Zöld légy és a sárga mókus dr. Farkas, a «Beszterczе ostromának» ötlete a j Pongrácz generálistól van. Az öreg Trefort is foly ton hozott a házba egy-egy történetkét, hogy írja meg. Én ezért cserébe egy-egy professzort hozta neki, hogy nevezze ki. A Trefort történetei haszna vehetetlenek voltak. De jól kijöttünk. Mert ő ugyanazt állitotta az én professzoraimról.

Szóval a politikusok iránt hálás vagyok. Vicz nális vasútat nem adtak, de a történeteiket neke hordták. Tisza Kálmán még most is sokszor ker a folyosón valami jó esettel, vagy krónikáva Nekem gyűjti; néha csak valami jellemző szót vag originális kifejezést hoz: «Már két hete forgato számodra». Úgy adja ide, mint egy czukorkát. É ő tudja is, mi a becses, mi a pompa a nyelvbe Olyan, mint a szabó, aki eltalálja, mi szép mi áll jól a kuncsaftnak, de ő maga rossz ruha ban jár.

Jóizű történetei vannak Darányinak is, Eötv Károlynak, de ha leül írni (mert néha belekóst a szépirodalomba is), rendesen a gyengébbeket írj meg, a jókat szétszórja. A kos is a legjobb, le hosszabb gyapját hullatja el. Azelőtt pedig Weker volt mester az élményeinek formába való önt sében.

Hát beismerem, mondom, hogy sok impulzu nyertem egyszer-másszor tőlük, de csak úgy, ho

ondtak valamit s arról nekem eszembe ötlött más ılami, mint ahogy az ember a más szivarjáról gújtja meg a magáét.

Arra soha sem voltam képes, hogy valakinek themáját megépítsem. Meghallgattam, de soha y se tetszett meg. Pedig sokszor kaptam szinte ész regényeket, csak az irodalmi formát kellene kik megadni — de lehetetlen. Tele van a fiókom déki emberek beküldött anyagával, de az enm mind hidegen hagy. Nem is igen bizom az venben.

Százszor megesett már, hogy valamelyik képselőtársam bizalmasan félrehítt a folyosón:

— Gyere, gyere, adok valamit.

— Mit?

— Egy regénytárgyat.

— Hosszú?

— Hosszú és érdekes. Ez lesz a legszebb unkád.

— Ha hosszú, mondd el, kérlek, máskor, ha érünk.

— Jó, de el ne felejtsd; van nálam egy renyed.

Annyi regényem van náluk, hogy szeri-száma ncs. Van egy ilyen regényem a fiumei kormánynál. Van egy másik Teleki Gézánál. Visi Imre eghalt egy regényemmel. Wahrmann is adósom aradt egy sujet-vel. Horváth Gyula hasonlóan eltt egy tárgyamat. Egy amerikai nábob Davenprtban (Fejérvári Miklós) örökségképen hagyott m egy vaskos kéziratot, halála előtt elküldte — gy írjam meg abból azt a bizonyos legszebb unkámat. A szegény Terényi Lajos is váltig készült mondani életének egy epizódját.

Sajnálom, hogy nem hallottam. Ezeket a reg nyeimet a föld alatt mind sajnálom. Örökre e vesztek. Vagy meglehet, azok is kinőnek fűbe virágban; valami poéta megszagolja és a sírokb vitt mesék megfogamzanak a fantáziájában.

A halottakkal semmi baj sincs, ők nem írna leveleket, szerkesztői üzenetet kérve rájuk, csönd sen álmodnak új dolgokat odalent, de nagy ga bám van a türelmetlen élő thema-liferánsokk akik napról-napra várják az Ohában (az «Orsz gos Hirlap» zsurnalisztikai neve), mikor ugrik m ki az ő, nekem ajándékozott themájuk ragyo szines ruhában, ahogy ők képzelik. Sürgetnek, i terpellálnak, sőt haragusznak. Az egyik már olya formát is irt, hogy nem vagyok elég hálás a k zönség iránt. Milyen boldog volna — azt mond — például a csizmadia, ha a közönség küldö getné neki szivességből a bőrt s ő csak a talpak adná hozzá és a szögeket. Milyen jókedvvel varr az reggeltől estig.

Azt sürgönyöztem neki válaszul: «Nem tud idegen bőrökből varrni». Erre bizonyosan fej csóvált és ezt moroghatta: «Rossz mesterember punktum».

Azóta, de kivált legújabban annyi, szekatu nak és malicziáknak vagyok kitéve, hogy folyton mentegetések helyett egyetlen szerkesztői üzenet felelek, még pedig a fogat fogért elv alapján az élményeikért az én élményeimmel, mindenkin szól, aki valaha themát adott.

* * *

Több esztendő előtt lapot alapitott egy kiv barátom, aki írónak is van olyan, mint én, va

.alán még különb is. Szokás szerint fölkeresett, ıogy igen szeretne tőlem valamit az első számba, nelyet annyi és annyi ezer példányban küld :zét. Megtagadtam; így, úgy, nagyon el vagyok 'oglalva.

Vigasztalhatatlan volt és csak nem tágított:

— Legalább negyven sort irhatnál; valami ıpróságot. Például országgyülési, vagy képviselői lolgot. (Akkoriban sűrűn írtam a «T. Házból» szóló .kizzeket.) Ezer rajzik a te fejedben.

— Ugyan hagyj békét, nem írok. Csömört ér- :ek az írástól.

— Akkor legalább mondj egy themát.

— Hm. De mifélét?

— Ha csak olyan iczi-piczi lesz is, mint a kis- ıjjam, mint egy morzsa.

— De mikor fáj a fejem, mintha türüczkölő- 'el ütnék.

— Látod. Annyi fáradsággal, amennyit a ki- ogásokra használsz, már el is mondhattad volna közleményke sujet-ját.

— Ne ölj meg — könyörögtem neki. Rosszabb agy Nagy Miklósnál!

— Kegyenetlenebb vagy Nerónál! — felelte ő. Addig unszolt, piszkált, hogy végre is levett lábamról, pedig rendszerint a «nem akarás» ta- ıpzatán áll meg az ember a legszilárdabban.

— Hát Isten neki.

Minden ideg megfeszült az arczán, úgy figyelt, szemei merően rámszegeződtek és a pillája meg : mozdult.

— Hát írd meg azt — mondám, miközben uszán szedegettem elő a szavakat, a leírandó ese- ıényt is egyidejűleg formába öntögetve képzele-

temben. — Írd meg, hogy mikor ma egy het Szombathelyen jártam, találkoztam ott Udvar Ferenczczel — ez egy csizmadia kinézésű szélső bali képviselő, akit nem ismertem még, — hát éjj eljött tőlem búcsúzni, felköltött.

— S aztán? — kérdé türelmetlenül, idegese

— Mit akarsz még? Ennyi az egész.

Szemei nagyra nyiltak álmélkodásában s tekin tetük habozva, fürkészve és felháborodva mászká az arczomon.

— Bolondnak tartasz? — szólt végre szemre hányón.

— Mondom, hogy ez az egész.

— És hogy én ebből írjam meg a jellemz apróságot?

— Persze.

— Ebből a szamárságból?

— Persze.

De már erre dühbe jött az én barátom:

— Hát megeszem szőröstül-bőröstül, aki ebb valami épkézláb dolgot tud faragni.

Elmosolyodtam. Tudtam én már akkor is, hog nem lehet idegen bőrökből varrni. Az idegen bőrö rossz bőrök, még ha jók is.

— No, hát adj hamar egy czeruzát.

S ezzel vettem egy kis papirost és leírtam ne a következő történetet:

A képviselői pertu. Néhány nap előtt Gleichenbergl jövet megszálltam éjszaka Szombathelyen, a híres Sabári ban. Véletlenül épen ott mulatott egy külön szobában tö megyei úr, köztük Udvary Ferencz képviselő is, akit azo ban nem ismertem.

A pinczér, aki az italokat hordta az «extrába», ú éjfél után ujságolja:

— Itt a harmadik szobában egy képviselő alszik.

— Hogy hivják?

— Biz én nem is tudom, csak a keresztnevét: Kálmán. Persze legott találgatták: Nákó Kálmán-e, vagy Markovics Kálmán? Ki van még Kálmán a Házban? Csak tán nem Tisza Kálmán?

— Ejh, szaladjon, nézze meg hamar a vendégkönyvben.

Minderről természetesen semmit se tudtam, az én szerepem csak ott kezdődik, mikor hajnalhasadáskor egy türelmetlen kéz ütögeti az ajtómat. Mi az ördög. Soha se voltam ebben a városban, éjfélkor szálltam be, senki sem látott és mégis kopogtatnak. Mi lehet? Ijedten riadtam fel.

— Ki az?

— Én vagyok, Udvary Ferencz.

— Ki az az Udvary Ferencz?

— Hát nem ismersz?

— Nem!

Egy szemrehányó hang visszafelel:

— Udvary képviselőtársadat ne ismernéd?

Nem emlékeztem a névre se, de már mindegy, bosszúan dörmögtem, szédülve az álmosságtól:

— Hát mit akarsz?

— A hétórai vonattal haza kell mennem Körmendre, — mondá sajnálkozva.

— Hát eredj!

— De előbb el akarok tőled búcsúzni... Ereszsz be!

— Mit? Elbúcsúzni? — dohogtam. — Hiszen ahhoz előbb találkoznunk kellett volna.

Hanem akarva, nem akarva, mégis szét kellett szednem édes hajnali álmomat s be kellett eresztenem t. barátomat, aki törvényhozó voltánál fogva megfordította a társadalmi sorrendet, hogy ősidők óta előbb találkoznak az emberek és csak azután búcsúznak el egymástól; mi előbb búcsúztunk és csak azután találkoztunk.

Mikor megírtam, elolvastam neki. A czombjára csapott a tenyereivel és felkiáltott:

— Az ördög vigye el a themádat. Ki hitte volna!

Közölte a különben igénytelen apróságot és mert jellemző volt a magyar képviselői életre, ami lapjainkból kikerült a külföldi lapokba s megtette

óriási vándorútját a világban. Az új szerkeszt boldog volt. Mert mindenütt idézték dédelgetet csecsemőjét, a lapját, mely soha se olyan éde többé, mint eleinte a pólyáiban.

Néhány nap múlva megint beállított mázo szavakkal. Csak egy macska tud úgy hizelegni, mi egy szerkesztő — de nem is tud úgy.

— Ugyan mondj még valamit, kedves öregem olyat, mint az előbbi volt. A képviselői életbő

Addig kért, fenyegetőzött, hogy ki nem meg a szobámból, megint adtam neki egy themát.

— Csináljatok abból valamit, hogy tegna Ipolyságra menet találkoztam a vasúton Léva Antal képviselővel. Mindenféleképp ismergetett, é is őt, de sehogy se tudtuk eltalálni, hol láttu egymást.

Fumigative intett a kezével.

El voltam rá készülve, hát mindjárt fogtam tollat és nyélbe ütöttem a történetkét:

Ipolyságra utaztam a minap. Beültem egy kupéba, ah egy öreges úr ült. Alacsony termetű, kiborotvált képű volt, nagy, tömött bajuszszal. Szürke ruhát viselt és nyú színű dúrva kalapot, kunkorodó fajdkakas-tollal hátul. Ism rősnek látszott előttem.

Ő is fel-felpillantott lapja mögül, melyet olvasott amint rám nézett, úgy tűnt fel, mintha emlékei közt kere gélne, hogy ki vagyok.

Egyszerre megszólalt:

— Olyan ismerős nekem uraságod.

— Nekem is uraságod — feleltem kurtán, mert ált lában ellensége vagyok az ismerkedésnek. Az ember cs ott szabad igazán, ahol nem ismerik.

Ezzel vége lett a beszélgetésnek. Én is kihúztam magam lapját a «Nemzet»-et. Ma már csak úgy van la minden utasnak czivilizált országban, mint ahogy okvet nül van revolvere a czivilizálatlanban. Útitársam is

«Nemzet»-et olvasta. Már maga ez is egy kötelék az emberi nem különböző válfajai közt.

Mikor az olvasást meguntam, kimentem a folyosóra. A kis öreges úr is utánam jött, igen figyelmesen nézegetett oldalvást s barátságos szempislogatással kérdé:

— Nem járásbiró Tersztinán?

— Nem.

Ez teljesen elszomorítani látszott őt.

— Megfoghatatlan — dadogta.

Aztán ismét szótlanul őgöngtünk a folyosón egy darabig.

— Nem jár Petánovicshoz ebédelni? — kérdé újra konok makacssággal a firtatást. Nagyon boszanthatta memóriájának hanyatlása.

— Nem.

— Ejnye, ejnye (s haragosan ütögette meg a homlokát). Majd szomorúan lecsüggesztette a fejét és maga elé bámult.

Egyszerre csak megint felkapta a nagy fejét, élénken, mint a harcsa, ha a szárazról megint a vízbe jut.

— Nem jár ön a képviselőházba?

— Dehogy nem.

— Nos, akkor megvan, mert én képviselő vagyok, — szólt egészen felvidulva — ott kellett egymást látnunk. Nem gondolja ön?

— Nem lehetetlen, — viszonzám — sőt valószínű, mert én is képviselő vagyok.

Összecsapta kezeit és fekurjantott:

— Oh, persze. No persze. Oh istenem, szervusz, pajtás, bocsáss meg. Hiszen ismerlek, csak a nevedet nem tudom.

— Mikszáth Kálmán.

— Jaj no — horkant fel. — Hiszen tudom a nevedet, csak tégedet nem ismerlek.

A szerkesztő-barátomnak ez is tetszett, ügyes apróság lett belőle, adott neki czímet, csinált neki «kopfot» és a végére is tett valami cziczomát. Szóval, jó festett a lapjában.

És megint az lett a következménye, hogy egy idő mulva felkeresett.

— Már régen nem adtál semmit.

— Mit adjak? Mikor semmit se tudtok megírni.

— Csak ide vele, — szólt ragyogó ábrázattal — megmarkolom én és megírom, ha ködből van is.

— No írd meg hát ezt, hogy Szapáry Gyula találkozott ma Horánszkyval a Muzeum mellett, aztán bekanyarodtak a Czukor-utczába és egy paksaméta nézett ki a Szapáry zsebéből.

Az én szerkesztőm meghökkent.

— Jó ez? — kérdé olyan naivul, mint egy gyermek. Annyira intimidálta már a két előző eset.

— Nagyon szellemes kis dolog lesz — mondom, a szájammal csettentve.

Láthatólag szomorú lett.

— Nem írnád meg te magad? — szólt félénken.

— Nem, nem. Csak írd meg te.

Egy darabig ötölt-hatolt, aztán zavartan dadogta:

— Bevallom neked, hogy fogalmam sincs. Nem tudom megírni, barátom. (A kevély szerkesztő egészen kimerült, összeroppant e vallomásban.)

— Eredj haza és gondolkozz rajta.

— Megpróbálom — felelte nyöszörgő hangon.

Másnap a folyosón találkoztunk, bágyadt és kedvetlen volt.

— Egész éjjel rágtam a pennát, — mondá keserűen, szaggatottan, de nem birok az idegen themákkal... sehogyse birok; nem tudtam megirni a dolgodat.

Vállat vontam rá hidegen, kegyetlenül.

— Hja, arról én nem tehetek.

Pedig az volt az igaz, hogy ezt a harmadik themát már én se birtam volna megírni.

Országos Hirlap 1898. junius 5.

UJSÁGIRÓK ISKOLÁJA.

Egy hirlapíró-iskoláról nem gondolkoztam soha egy perczig se. Sőt erről talán még Wlassics se gondolkozott. De már így is merem állítani, hogy ha valami, akkor a hirlapírás az, amire születni kell.

Eötvös vetette fel egyszer azt a gondolatot, hogy ha valami virgoncz ember ráadná magát az egérfogdosásra, két, négy, öt évi gyakorlat után bizonyára tudna egeret fogni valahogy, — de egy kéthetes macska mindjárt jobban tudna.

És ezzel a megjegyzéssel úgy gondolom, kimerítettem a tárgyat.

Országos Hirlap 1898 deczember 2.

AZ ÉN RUHÁM, AZ ÉN BETŰIM.

(Levél a szerkesztőhöz.)

Kedves barátom! Crillon lovagot kinevették, hogy mikor a XIV. Lajos ebédlőjében Krisztus fölfeszítéséről volt szó, fölkiáltott: «Ha én ott lettem volna, nem engedem a dolgot.» Én hát nem egészen merem mondani, hogy nem engedtem volna be a Pesti Hirlap tárczájába, ha ott lettem volna, a «Lloyd klubból» szóló két közleményt, — de a habitust, amelyben megjelent, mindenesetre kifogásoltam volna.

Szó ami szó, bár már magam is sokszor írtam és még fogok is e lapokon, igen subtilis, kényes thémának tartom s ex principio nem helyeslem, hogy egy párt *belső élete* künn a fórumon pertraktáltassék. A klub nézetem szerint egy család. Ott függönyök vannak az ablakon. A politikus ingujjban jár (némelyik a nadrágját is leveti addig, mig másikat húznak rá) s joga van ilyenkor be nem bocsátani a fotografust, aki le akarja fényképezni.

A klub más elbírálás alá esik, mint a képviselőház. Ott az intimus léhaságok a legjobb tárczaírói anyag, — itt ellenben csak a kihatásaikban komoly érdekű eseményekhez szabad nyúlni.

Hiszen világossá teszi ezt egy a magánéletből vett példa. Szabad megírni X. kisasszonyról mindent, ha megmérgezi magát vagy ha színpadon van; de nem szabad hű leírást adni róla, ha a fürdőkádban van.

Mindamellett igen csalódnál, t. barátom, ha azt hinnéd, hogy én a világjavításra adtam magam. — Nem bánom én, akarmit írnak az emberek, akármiről és akárhogy. Sőt nem kifogásolnám a «Lloyd klubból» czímű közleményeket se, akár flirtel, akár kellemetlenkedik nagyokkal és kicsinyekkel az írójuk, ha ott volna alatta, hogy ki teszi, vagy ha nem úgy festene a dolog (a laikusok ellőtt), mintha én írtam volna a két közleményt, aki pedig a mostani ülésszak alatt még a lábamat se tettem be a klubba.

Azért fest pedig úgy a dolog, mert a Pesti Hirlap íróemberei közt csak magam vagyok szabadelvűpárti képviselő s mert azok a betük (melyekkel a czikkek szedettek) azon a helyen (ahol a czikkek megjelentek) kizárólag engem jelentettek szinte két évtizeden keresztül; — így a jel és a név hiánya is.

Szóval ez az én ruhám volt s ma is a magaménak tartom. Képzelheted, milyen kellemetlen, ha az ember másnak a ruhájában van — ép olyan rossz érzés, ha más valaki van a saját ruhánkban.

Kis diák koromban egyszer korán reggel befeküdt az ágyamba egy odatévedt diákpajtás, fölvette a hálóingemet és hortyogott. Nem mertem felzavarni, mert erősebbnek látszott nálamnál, de miután resteltem a hortyogást (amiről a néni azt mondta, hogy nem szép dolog) és nehogy nekem tulajdonítsák, akik az ajtó előtt elmennek, egy-

szerűen felírtam krétával az ajtóra: «Nem én alszom odabent, én már játszom.»

Én a jelen szituáczióban sem tudok okosabbbat. Kérlek tehát, tisztelt barátom, irasd ki valamely módon lapunkban, hogy a «Lloyd klubból» czímű közleményeket nem én írtam, — hogy «nem én játszom ott; én még alszom.»

Mikszáth.

U. i. A kis regényt, «Egy éj az Aranybogárban», ma fejeztem be a «Pesti Hirlap» naptára számára.

Pesti Hirlap 1899. okt. 8.

JEGYZET A «KÜLÖNÖS HÁZASSÁG» 6. SZ. FOLYTATÁSÁHOZ.

Több levelet kaptam olvasóimtól, részint tudakolják, valóban igaz-e ez a történet, részint helyreigazítja egy t. barátom, hogy Dőry nem Olasz-Liszkán lakott, hanem Bodrog-Olasziban.

Ezekre nézve ehelyütt jegyzem meg, hogy az elbeszélés sujet-jének teljesen mindegy, hol lakott Dőry és hogy általában Dőrynek hitták-e, gróf volt-e, vagy báró, István-e vagy Pál? Mindenesetre a legczélszerűbb — kivált, ha igaz a dolog — hogy se azt a nevet ne viselje, amit viselt, se ne ott lakjon, ahol lakott. Én részemről báró Dérynek írtam egy olasz-liszkai főbírót, de a szedő csinált belőle Dőryt az első folytatásban, hát hagytam Dőrynek egész végig.

A jelen esetben a történetnek váza, magja, véletlenül igaz, de ha valaki olyan naivul keresi az igazat, hogy lakott-e Bényén akkor Medve nevű doktor, mondta-e azt vagy amazt Thugut báró vagy Bernáth Zsigmond és volt-e az odavaló korcsmárosnak olyan Napoleon-kakasa és olyan csibukozó felesége, aminőt írtam — akkor ez a történet nem igaz.

Pedig egy történetnek mindig igaznak kell

lennie, ha jóravaló író beszéli. Csakhogy nem úgy, hogy *megtörtént*, hanem csak úgy, hogy *megtörténhetett volna.*

Egyébiránt, hogy a kiváncsiságot kielégítsem, megjegyzem, hogy ami szárazon megtörtént a «Különös házasság»-ból, azt Bernáth Dezső kiváló politikus és volt országgyűlési képviselő, Bernáth Zsigmond fia, írta meg néhány sorban valamelyik évben a «Magyarország» czímű lapban. De alkalmasint még hívebben meg lesz írva a rideg tényállás Zemplénmegye levéltárában, a gróf Buttler János panaszában.

Az abszolut igazság persze abból se sülhet ki, mert még ahhoz az altera pars-t, Dőry István urat is ki kellett volna hallgatni.

Hát ilyen nehéz körülmények közt tessék csak talán mégis abban nyugodni meg, amit én mondok.

Pesti Hirlap 1900. április 22.

ÍRÓK — ASSZONYOK.

Az írók és asszonyok kétszer halnak meg.

Az asszonyok egyszer, mikor megöregszenek és másodszor, mikor kilehelik a lelküket.

Az írók először, mikor a lelküket kilehelik, másodszor, mikor műveik feledésbe mennek.

Az asszonyoknál csak az első halál a borzasztó, — az iróknál csak a második.

Pesti Hirlap 1900. 346. szám.

A FESTETT FIGURÁK ÉS AZ ÉLŐK.*

Az incompatibilitási javaslatról unalmas beszélni. Nem akarom pártját fogni, mert a barátaim nagyrészt incompatibilisek, sőt magam is az vagyok. És nem akarom szidni, mert nekem is van részem a létrejövetelében. Ezelőtt három vagy négy évvel én csináltam az első kirohanást a P. H.-ban. Hogy dicsekszem-e most vagy panaszkodom, azt nem árulom el, tessék kitalálni. Némi kis mozgás támadt akkor, s hogy azt lecsillapítsa, Bánffy kinevezte a mai bizottságot, azt az utasítást adva neki, hogy gondoljon ki valamit. Én aztán

* Tegnap együtt vacsoráltunk egy magánháznál nagy vidám társaságban Mikszáth Kálmán munkatársunkkal, ki néha, ha nem morózus, szinte jobban tud diskurálni a fehér asztalnál, mint írni — pedig írni is meglehetősen tud. A társaságban sokat faggatták, mi újság a klubban, mi a nézete az incompatibilitásról, stb.

Belekezdett, ahogy ő szokta, akadozva, közbeköhécselve nagy ímmel-ámmal, hogy úgyse tud semmit, és nem is gondol semmit, de lassan-lassan belekényszerítették, belehozták a kedélybe, észrevettem az előbukkanó satyrikus mosolyán hogy a tapló most tüzet fogott, vagy jobban kifejezve, hogy a kő most szikrát fog adni, titkon, óvatosan a háta mögé kerültem, kihúztam a czeruzámat, jegyzőkönyvemet s lestenografáltam az érdekes diskurzust úgy, amint itt következik. *A Pesti Hírlap szerk. jegyzete 1901. ápr. 14.*

elneveztem emiatt *«kigondoló bizottságnak»* s mindaddig viselte ezt a nevet, amíg egyre csak gondolkozott, rettenetesen gondolkozott és ki nem gondolt semmit.

Most végre megvan a javaslat. Hogy elég jó-e? Isten tudja. Nekem úgy rémlik, hogy valami hiba van benne. Mintha nem volna valahogy harmoniában a jogállam valamely főprinczipiumával, a cselekvési szabadsággal — vagy minek nevezzem? Nem vagyok jogtudós, nem bírom magamat kellően kifejezni. Csak érzem, hogy valami olyan *törökízű* van rajta — amivel modern államban nem engednék a törvénykönyvüket és a jogász érzéküket rossz hírbe hozni.

Azt értem ugyanis a törökízűség alatt, hogy ama derék embertársainknak, akik a háremekben vannak alkalmazva, a becsületessége, hogy az odaliszkokhoz nem nyúlnak, egy rajtok előlegesen elkövetett procedura által biztosíttatik.

Elösmerem, hogy ez a praktikus eljárás kényelmesebb és biztosabb, mint amilyen az utólagos megtorlás volna, de tessék meggondolni, hogy a szegény eunuchoknak mégis felette kényelmetlen lehet az incompatibilitás ilyetén megoldása.

Utálatos középkori dolog. De mit középkori? Már az ősvilágban avult lehetett ez a methodus. Hiszen már az ember teremtésekor szuperált fölfogás volt. Isten azt parancsolja az első emberpárnak: «Ennek a fának a gyümölcséből pedig ne egyetek», de azért ott hagyja az embert a fa mellett s gyümölcsöt ad a fának — mert nincsen oldalánál a szövegezési bizottság, amelyik kitanítja vala, hogy legokosabb lenne Ádámék szűrét egyszerűen kitenni a paradicsomkertből s becsukni

előttük kulcscsal a kertajtót; akkor biztosan érintetlen marad a gyümölcs s nem következik be az emberi nem romlása. De hát, sajnos, bekövetkezett, mert a szövegezési bizottság nem volt ott.

Ennyit az incompatibilitásról. Ez is sok. De egyébről még annyit se tudnék mondani. Honnan vegyek én önöknek kulisszatitkot a klubból? Talán nincs is ott titok. Talán van, de én nem tudok róla. Örökké a kártyaszobákban vagyok, ha a klubba vetődöm, miniszterekkel és korifeusokkal nem beszélek. Vagy hogy ők nem beszélnek velem. Szándékosan kerülök minden politikai diskurzust, szököm előle. Azt kérdezik önök, hogy honnan tudom akkor megírni némelykor a dolgok belső magvát? Mégis csak kell hogy informálva legyek? Hát persze, hogy informálva vagyok. De mit gondolnak, ki informál engem? Nos, megmondom. A kártya. Önök csodálkoznak, pedig ez igaz. Megfigyelő ember vagyok, van rá némi talentumom és a kártyabeli festett figurákról, melyeket mint kibicz nézegetek, vagy mint partner keverek és osztok, mindig kitalálom, hogy bent a nagy társalgó- és tanácsteremben az élő figuráknál mi a dörgés. Mert a festett figurák a kártyalapon és az élő figurák, a nagy terem szőnyegén mozgók, bizonyos kontaktusban vannak egymással. Amit azok gondolnak ott künn, az itt a kártyában is kifejezésre jut valahogy, csak meg kell tudni látni.

Önök most mosolyognak. Kénytelen vagyok igazolni állításomat s elmondani, mit tapasztaltam a kártyaszobában a különböző aerák alatt és ha önök jól figyelnek rám — fölöslegesnek fogják tartani, hogy még többet mondjak a politikáról.

A Tisza-regime alatt (akkor lettem képviselő)

minden asztalnál a jó, csendes, kedélyes hármas tarokkot játszották az öreg urak. Csupa öreg úr és csupa tarokk. Tíz-tizenöt asztal volt elfoglalva és a derék skiz dominált mindenütt, akit Szontagh Pál «közéletünk kimagasló egyéniségének» nevezett el. Valóban, Tiszán kívül nem is volt más jelentékenyebb faktor, mint a skiz.

Maga a generális is a tarokkhoz menekült esténkint a kérelmezők, informálók és hízelgők inváziója elől s leült ahhoz a kompániához, melylyel a Ferraris festményén van megörökítve. A kibiczek (Beöthy, Odescalchi hg, Csernátony) már mind kihaltak a háta mögül, de a kompánia még ma is vígan tarokkozik.

A kedélyesség és a nyájas barátság fénye derengett még akkor a homlokokon. Az öreg urak nem veszekedtek egymás közt. Nem szidtak össze senkit, ha hibás kiadást csinált. A hora canonicánál fölkeltek a játéktól csöndesen s beváltották a tantuszaikat becsülettel. (Amazok is, akik a nagy teremben diskuráltak, azt cselekedték az ő politikai tantuszaikkal.)

A regime vége felé azonban kezdte már felütni a fejét a *piquet*. Négy-öt asztal elpártolt a tarokktól.

Eleinte némelyek még gúnyolódtak az új játék rovására. Vasúti kupéba való, unalmas tollufosztás. De hasztalan. A párt belső lelki állapota előtologatta ezt a játékot, mint közszükséget. A pártolói így szólottak:

— Jó játék ez, mert nem kell benne *annyit gondolkozni*, mint a tarokban.

(A párt ezekben az időkben kezdett leszokni a gondolkozásról.)

A Szapáry-korszakban egyszerre stagnáczió állt be a piquetben. Ki hitte volna ezt? Sőt valóságos aversiók keletkeztek ellene. Egyre-másra kifogásolták:

— Gondolkozni nem kell benne sokat, de roppant sokat kell benne beszélni s ez kellemetlen.

A párt, a nagy pigra massa, már annyira ellustult akkor, hogy a beszélés is terhére esett. Hiszen olyan világos volt ez.

S okvetlenül be kellett következni ama hirtelen nagy népszerűségre vergődött játéknak, amit Kőrössy Sándor hozott be Debreczenből s amit «faramuczinak» neveztek, amely már egészen olyan, mint a «kopkázás», *hogy se gondolkozni nem kell benne, se beszélni.*

De mit tárgyaljam én itt ezeket a bohóságokat apróra az uraknak? Ebből is láthatják, hogy igazam van s hogy ezek a bolondos kis figurák, melyeket Sorel Ágnes talált fel, sok mindenféle intim dolgot kifecsegnek.

A Wekerle-időkben egyszerre friss vér szökkent a pártba. Vagy mit beszélek — hiszen csak azt kellett volna mondanom kártyanyelven, hogy a kártyaszobákba egyszerre bettoppant a *hazárd játék:* a ferbli. A nagy kerek asztalnál az udvari szobában, ahol most esténkint Urbanovszky szokta meginni a maga tejecskéjét, Demkó Pál és Dániel Márton domináltak nagy gusztálásokba merülve. A nemesi kúriák öreg játéka, a tarokk, rohamosan pusztult és helyette a kalabriász jött divatba. A kalabriász zsidósan. A modern polgári szellem e suhogó kártyákkal jelentette be a vizitjét, vagyis inkább bevonulását. (De meglehet, hogy mégis csak vizit lesz belőle.)

Azután jött a Bánffy-korszak. No, itt valami furcsának, valami szokatlannak kell következni. Hát mi is jellemezhette volna jobban a kort, mint hogy az *alsós* kalabriász honosult meg? Egy extravagans dolog. Hogy az alsó, aki az összes kártyafigurák közt a legkisebb, legyen valamennyi közt a legnagyobb. Felfordított világ. Az alsók ütik a felsőket, a disznókat, ütik a királyokat, elütnek mindent. Az alsó, aki nem számított azelőtt csak két pointet, számítson ezentúl huszat. Csak Bánffy alatt történhetik ilyesmi. Én nem jártam a nagy teremben, de azok az urak, akik benéztek a kulcslyukon, azt látták, hogy ott is csak úgy van, hogy az alsók ütik a felsőket... És előre lehetett látni, hogy egyszer csak ezek a detronizált felsők dühbe jönnek, megrázzák magukat és — és... de hiszen tudják a többit.

És most már itt vagyunk a jelenben, a Széll Kálmán új világában. És most már itt meg kellene szakítani a kritikát. Az óvatosság azt kivánja, de a méltányosság is, mert a megfigyelés most még nem lehet tökéletes, benne vannak a férczek és a bizonytalan krétavonalak, mint a készülő kabát posztóján.

Égyet azonban mégis konstatálhatok, hogy azóta jött be a *nyilt piquet*, melyben nincs letakarva a «talon», az ember látja az összes kártyákat és szabadon válogathat belőlük. Ennél a játéknál nem lehet csalafintaság, nem rakhatja le magát az ember és nem veszítheti el a játszmát a rossz «ándung» miatt.

Ellenben a kalabriász ős figurái közé becsúszott az «Uhu». A játékosok nem nagy súlyt fektettek rá eleinte. Egy új figurával több, mit tesz

az? Nem kell tőle félteni a kalabriászt. De nem úgy történt. Az Uhu teljesen felforgatni kezdte a kalabriász igazi természetét, és annyira komplikálja, hogy most már összebonyolódott az egész játék és az ördög se ismeri ki magát benne.

De csitt! Még el találom árulni Podmaniczky előtt, hogy a kártyákban milyen veszedelmes aktuális politikai anyag rejtőzik, és ha eddig folyton kártyázgatni küldözött, ha politizáltunk, még meg találja fordítani óvatossági eljárását s bejárván a kártyaszobákat, fölhessegeti a jámbor partnereket: «Mars ki innen fiúk, menjetek inkább intrikálni a nagyterembe!»

Pesti Hírlap 1901. április 14.

A SZOBOR ÉS ÉN.

Levél Nagy Miklóshoz.

Kedves Barátom! Azt kivánod tőlem, hogy írjam le lapodnak, milyen érzései vannak az olyan embernek, aki mint modell ül a saját szobrához. Azt látom ebből, hogy ezt te valami különös élvezetnek tartod. Legalább is úgy kérdezed, mint ahogy kérdeznéd, mit érez egy ember, akinek például a lábát vakarják.

Hát erre én azt felelem neked, hogy minden attól függ: vajjon viszket-e a lába az illetőnek? Mert ha viszket, akkor mennyei kéj, de ha nem viszket, akkor csak alkalmatlan csiklandozás.

Hát az én lábam nem viszket — és igazán azt gondoltam magamban, mikor a szép szőke ifjú finn szobrász, Sailo Alpo fölkeresett, hogy le akar mintázni, amit Filtsik István (egyik beszély-alakom) mondott, mikor egyszer a te rajzolód, Dörre Tivadar, a falujában utazván, le akarta a vázlatkönyvébe rajzolni.

— Köszönöm, nem kivánom, nincs már nékem szeretőm.

Bizony már nekem sincs. Sem azokból, akik szoknyában járnak, sem azokból, akiket a görögök fantáziája látott el toilette-el és nem Monaszterly és Kuzmik. Maholnap elhagynak a múzsák is, a hiúsággal pedig régen szakítottam.

A szobrász azonban rokonszenves ifjú, nem akartam egyszerűen megtagadni a kérését.

— Hát minek lesz önnek az a szobor? — kérdeztem tőle töredezett németséggel, mert finnül nem tudok.

— Tanulni akarok az ön fején — felelte szintén németül, mert magyarul nem tud.

Titkon az a gondolatom is volt, hogy amíg ülök neki, legalább a német nyelvben gyakorlom magam. Mert azt hittem, hogy ő tökéletesen beszél németül, csak később tudtam meg, hogy ő meg rólam hiszi azt. S ebben a hitben beszélgettünk vagy két hétig, míg valami gazember felvilágosított bennünket. Ez volt az első kölcsönös csalódásunk.

Elmondta, hogy a kész szobrot majd a helsingforsi muzeumba küldi. Ott aztán keresnek egy hozzá hasonló finn-koponyát, egymás mellé teszik a kettőt s építik tovább a magyar-finn rokonságot.

No, erre csakugyan elég jó lehet az én fejem is, hát ráálltam, hogy ülök neki, de figyelmeztettem, hogy kezdjen mindjárt hetven évesnek mintázni, mert az eltart vagy húsz esztendeig, míg engem annyiszor odakaphat a Strobl műtermébe, a mennyiszer szükséges.

Hanem Sailo Alpo is ravasz emberke a maga nemében.

— Niksz, nuksz. Ich werde Sie hier machen in seinen Zimmer.

A lakásomra hozatta az agyagot, az állványt, a fejmérő körzőt s egyéb szobrász-szerszámot. Mikor aztán minden együtt volt, odaálltam nagy rezignáczióval. No, hát most már itt vagyok, tessék a fiziognomiámmal rendelkezni.

— Hohó, — szólt a művész — nem oda Hel-

ingfors. Először is az úr lelkéről akarok egy kis nintát. Ehhez körülbelül három nap kell.

— Hogy, a lelkemről? Azt csak nem tehetem a tenyeremre.

— No, azt nem is kivánom, csak a könyveit akarom elolvasni.

— Szeretném tudni, milyen nyelven?

— Hát finnül — felelte egész egyszerűen. — Épen ma kaptam egy szállítmányt.

Igen megörültem a finn könyveknek, melyeket *Jalava* és mások fordítottak, de melyekről eddig semmit se tudtam. A művész elolvasta a «Szent Péter esernyőjét», továbbá két kötet apró elbeszélést, majd így szólt:

— Most már tisztában vagyok önnel. Most már kezdhetjük a külső hüvely formálását.

A délutáni órák voltak kitüzve, háromtól ötig. De ez csakhamar lehetetlen időnek bizonyult, mert amint leültem, azonnal letapadtak a szemeim. Majmuna álomtündér suhogó szoknyája szélével megérintett. Ez az egyetlen asszony még, aki varázserővel bír fölöttem. Sailo Alpo azonban nem akart egy alvó írót. Arra kért, tegyem át az üléseket délelőtt tizenegyre. Nem ért semmit. Délelőtt is legott elaludtam, mihelyt eleibe kellett ülnöm s egy pontra szegeznem a szememet. A művész kétségbe volt esve, de én legalább gazdagabb lettem egy tapasztalattal: «Ha álmatlanság gyötör, állj be modellnek.»

Egy szó, mint száz: nagy viszontagságok között vittük annyira, hogy a szürke, idomtalan alak lassankint engedelmeskedni kezdett a fiatal mester ujjai alatt s napról-napra jobban fölvette az én alakomat. És hát most már megvan és abban is

megfelel a szobrokhoz kötött követelményeknek hogy nem igen hasonlít hozzám.

Nem tagadom, sokat szenvedtem, mert néh órákig kellett állnom egy helyen, úgy hogy a lábair elzsibbadtak. De nemcsak én szenvedtem, a szob rász is sok keserűséget állt ki a látogatóim krit kája alatt. Egyik ezt kifogásolta, másik azt.

— Kerekebbnek kellene lenni a fejnek.

— A szemek túlságosan messze vannak egy mástól.

— A fej nem eléggé hosszukás.

— A szemekben nincs elég kifejezés.

— Valami idegenszerű van rajta.

A szegény művész elszomorodott ilyenkor mint egy modern Sisiphus, újra kezdte átgyúrni a egészet, de hányszor! Hasztalan. A látogatók még többnyire azt mondták:

— Nem az igazi ... Tudja Isten, mégse az igaz

— Most még kevésbbé hasonlít.

— Hisz ez az öreg Deák Ferencz.

— El van hibázva profilban.

— A homlok nagyon alacsony.

— A fej túlságosan nagy.

Néha annyira ellentmondók voltak a jóakarat megjegyzések és tanácsok, hogy a Sailo Alpo hom loka elborult a tanácstalanságban. «Istenem, mi csináljak hát?»

— Ne adjon semmit a megjegyzésekre — taná csoltam neki. — A milói Vénusz még ma sem lenn kész, ha alkotója minden észrevételt honorálni akar. Hanem, tudja mit csináljon? Gyúrja át nyakkendőmet *ferdén lecsúszottra,* mert az a csi nos bog a nyakamon és a jó vasalású kabát za varja meg az embereket.

A művész szót fogadott, egy-két mozdulatot tett a nyirkos agyagon és íme, a nyakkendő balra csúszott.

Jöttek azután is a látogatók, nézték a szobrot, meglátták a ferde nyakkendőt, elmosolyodtak és szóltanak egyik úgy, mint a másik:

— Ejnye, de tökéletes!

Olyan, amilyen. Én nem akarom dicsérni, de azt az egyet minden felebarátomnak jó lélekkel mondhatom, hogy az efféle mulatságot tegye el magának a halála után való időkre.

Vasárnapi Ujság 1902. 501. l.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÍRÁSA.*

Kedves barátom a redakczióban!

Itt küldöm nektek a «Vasárnapi Ujság» ünnepi mellékletéről «A fahuszár meg a lova, meg a ló sípja» czímű elbeszélést. Közöljétek a tárczában és egyszersmind feleljetek nekem, micsoda rettenetes összeköttetéseitek vannak nektek nemcsak ezzel a világgal, hanem a másikkal is.

Én ezt az elbeszélést épen azon éjjel írtam, mikor ti megírtátok rólam az ujságban (gondolom a második számban), hogy milyen rossz írásom van, nem teszek vesszőket, írásjeleket sehova, szóval, nem tudok írni.

Szól pedig az elbeszélés egy olyan emberről, aki szintén azt állította valamikor, amit te, hogy nem tudok írni. Minthogy már meghalt az illető, egy sírkövön adresszáltam hozzá a czáfolatot (amint azt látjátok az elbeszélésből.) Időközben azonban nem lehetett ráakadni a sírjára, minélfogva van egy fölösleges sírkövem. No, no, ne

* Mikszáth Kálmán barátunk és főmunkatársunk e levéllel örvendeztetett meg bennünket,

Meg nem tagadhatjuk a nyájas olvasótól azt az élvezetet, hogy kedves írója bizalmas levelét eredetiben ne olvashassa. Az Ujság szerk. jegyz. 1903. 9. sz.

ijedjetek meg, nem nektek szántam. Csak épen azért említem, hogy micsoda elmésségekre csábíthatna a ti meggondolatlan megjegyzéstek.

Ha ugyan a ti megjegyzéstek volt! Mert a hideg fut végig a hátgerinczemen s a babona fog el, hogy mikor a fahuszárral megfuvatom a ló sípját, adjon jelt magáról a halott, hogy hol van, akkor ezzel egy titokzatos kéz mozdul meg az Újság hasábjain és azt írja mintegy feleletül: «Mégis csak nem tudsz írni?»

Maga volna az, Szepi bácsi?...Vagy csak ti vagytok lurkók és boszantjátok az embert?

Az Ujság 1903. évf. 9. sz

LEGKEDVESEBB KÖNYVEIM.

Falun növekedvén egy olyan háznál, ahol köny-vek nincsenek (a kalendáriumon kívül), csak igen későn, tizenötéves koromban jöttem rá arra a tu-datra, hogy az olvasás nem minden esetben kény-szermunka (mert annak tekintettem eddig), hanem élvezet is lehet. A históriákat, meséket mindamel-lett szerettem s minthogy beteges, elkényeztetet s álmatlanságban szenvedő gyerek voltam, a falu kitűnően mesélő embereit apám odarendelte vagy fogadta az ágyamhoz, akik egész éjjelen tartottak kisérteties és mindenféle tündér-történetekkel, míg csak el nem aludtam.

Az első könyv, mely elementáris erővel raga-dott el, a *Jókai:* «Török világ Magyarországon» volt; lihegve rohantam végig a lapokon s azontú rabja lettem az olvasmányoknak.

Kritika nélkül olvastam azóta mindent, ami a kezembe akadt, jót, rosszat vegyesen s ez még ma is szokásom. Azt merném mondani, hogy nincsenek kedvencz íróim, mint a hogy nincs kedvencz tar-tózkodási helye egy szenvedélyes utazónak, ki min-dig mást és mást kíván és keres. *Jókai* eleinte nagy hatással volt rám, de mikor *Dickenst* megösmer-tem, ennek a melegsége hódított el. Viszont miko

ıbukkantam *Macaulay*-ra, *Dickenst* dagályosnak
kezdtem tartani és sok tekintetben fölösleges szó-
saporítónak, — fönséges tulajdonságai előtt termé-
szetesen meghajolva.

Bizonyosan ő a legnagyobb elbeszélő írója a
világnak. Ezen még *Dosztojevszkij* se változtathat.

Hogy mely könyvek tettek rám legnagyobb ha-
tást? — veti ön fel.

Minden időszakban mások, — ez az én felele-
tem. — Dickenst négyszer, ötször olvastam. És a
negyedik olvasás idejében álltam talán hatása alatt.
levésre becsülöm azokat az írókat, akik egy könyv
benyomása alatt lesznek írókká. Egyetlen asszonyt
szeretni egy életen át, majdnem annyit jelent, mint
nem ismerni az asszonyokat. Egyetlen művet hagyni
dominálni magunk fölött, gyengeség jele. Egy mű
még egy írót se jelent, akármilyen nagy mű is az.
gy mű csak egy írónak bizonyos időszakát jelenti.
gészséges termelésnek egy író részéről én azt tar-
om, mely a természethez alkalmazkodik. Tavasz-
al a természet cseresznyét hoz és szamóczát,
nyáron szilvát, őszszel szőlőt. Az olyan író, aki
gész életében cseresznyét terem, abnormitás.

No, már most ez a theoria magyarázza meg
elfogásomat az olvasmányok hatásáról is. A tavaszi
napfénynek van hatása a cseresznyefára s rügyet
akaszt rajta, de mozdulatlanul hagyja a szőlőtőkét.
Vagyis *Jókai* «Török Világ»-ja nagy hatással volt
rám tizenhat éves koromban, *Dickens* kicsiny hatás-
al. Ha azonban a «Török világ»-ot most olvasnám
l, bizonyára nem volna meg az a fascináló ereje.

Különben bocsássa meg ide nem való reflexiói-
mat. A száraz igazság az (és ön, gondolom, csak
zt kivánja tőlem), hogy a Török világ volt rám

első nagy hatással. Később «Copperfield Dávid
hökkentett meg. Ez a könyv annyira imponál
hogy három évig nem nyultam utána tollhoz, e
kedvetlenedve az összehasonlítás miatt. Stylusom
mostani egyszerűségét *Macaulay* apró essayina
köszönöm, melyek kedvencz olvasmányaim volta
életemben. Általában *Macaulay* és *Carlyle* az é
tanítómestereim az előadás mesterségében. Elbeszél
nem a regényíróktól tanultam, hanem e két történe
írótól és a magyar paraszttól.

Még egyetlen regény rázott meg. «Raszkoln
kov» *Dosztojevszkijtől.* De azt már későn olvastam
Öreg fa voltam már akkor, aki már nem nőh
máskép.

Tény azonban annyi, ha pályámon végigteki
tek, hogy érzem, egészen *másféle író* lettem voln
ha olvasmányaim történetesen *más sorrendben* k
vetkeztek volna. Ha elébb kóstolom meg a pez
gőt, meg a Johannesbergit és csak azután a magy
rádit vagy a tokajit. De hát így is jó.

Az Ujság 1904. 28. szám.

KINEK CSINÁLJUK A LAPOT?

(Levél Kenedi Gézához.)

Kedves barátom! Exkuzálnom kell magamat, hogy belekontárkodom a szakmádba, a «Szerkesztői üzenetek»-be, amely rovatból te olyan csodát csináltál, mintha valaki liliomokat nevelne a szemetes ládában.

A dolog úgy esett, hogy ma a klubban voltam. Azaz ott vagyok én minden este, de a politikával nem foglalkozom, kivált mióta arra vállalkoztam, hogy politikafélét írjak a lapunkba. Este én kártyázni szoktam s a politikából úntig elég nekem annyi, amennyit Vörös László jónak lát elhullajtani osztás közben. Az is sok. Azzal se tudok mit csinálni.

Néha, nagy ritkán, ha hamar elvégezzük, mégis bemegyek a tanácsterembe, megnézni, hogy mennyit öregedett azóta Tisza István, aki legalább én rám nézve teljesen elveszett, mióta miniszterelnök. — Csak korban közeledünk egymáshoz.

Talán egyetlenegyszer beszéltem vele azóta, akkor is a lapunkat kérdeztem:

— Hogy tetszik «Az Ujság»?

Kitérőleg felelt, hogy még nem igen olvasta. (A harmadik számnál tartottunk akkor.)

— Tegnap belenézegettem a vasúton — mond
— de együtt jöttünk Klobusiczky Jánossal; ho
olvastam egy pár sort, hol János mondott valami
és úgy áll most eszemben a fölszítt anyag, hog
nem tudom, mi való «Az Ujság»-ból és mi Klobu
siczky Jánosból.

De hát ez nem tartozik ide. Mert mi köze
mi ujságunkhoz Tisza Istvánnak? Azaz, hogy mégi
ide tartozik. Mert épen arról lesz szó továbbad.

Hát ma is így történt, t. i. bementem a tanács
terembe és ott találtam a gazdátokat, vagyis
gazdánkat, Gajári Ödönt, aki most éli a mézes he
teit a lapjával. Ott ül rendesen. A bal szögletbe
nagy csoport között, mint egy II. Eötvös Károly
Arcza ragyog az örömtől, szemei fénylenek és eg
nagy köteg levelet hoz fel naponkint, melyekbő
szemelvényeket olvas fel hallgatóinak.

Láttál már te valaha szerelmes embert? Poétá
akinek az első verskötete megjelent? Udvarlót, aki
nek a lábát visszanyomogatta az asztal alatt eg
finom kis topánka? Ohó! Csakhogy most ez eg
egész csizma, amiben benne van a nagyközönség
nek a nehezen mozduló tyúkszemes lába... H
nem láttál efféle boldog szerelmest, nézd meg Gajári
Napfényes derű önti el gömbölyű koponyáját, vi
goncz, fiatalos, amint áhítattal átugrik az egyi
levélről a másikra, nem tud betelni velök. Csup
szerelmes levelek delejével hatnak rá. Az ördögb
is! Már egy szerelem is sok ilyenkor. De háth
valaki nyolczezer szerelmet érez! Pedig úgy áll
dolog. Gajári szerelmes a nyolczezer előfizetőjéb
Szeretné az egész világnak kikiáltani, mit írna
mit mondanak az ő előfizetői. Minisztereket, állam
titkárokat megállít, hogy hallgassák meg ezt, m

ezt, meg azt és amazt. Mit ír B, mit ír Z. Valami fölséges ez! És a száz levélből egyszerre ráakad, amelyiket keresi, mindeniket kívülről ismeri valami gyűrődésről vagy pecsétről.

Gajárinak ehhez az élvezetéhez csak a tied hasonlíthatott egykor, édes barátom, mikor Zsámbékon a rozzant kocsidat magad festetted be, — s hogy a világ is részt vegyen abban a gyönyörűségben, mint válik a fakó járművecske újjá, csinossá szemlátomást, összes barátaidat összehíttad a festéshez.

Azaz Gajári még eredetibb. Mert ő már volt egyszer lapszerkesztő. Már maga az különös, hogy újra vállalkozott, mikor nem kénytelen vele! El tudod-e te képzelni, hogy Sokrates még egyszer elvette volna Xantippet?

De a végzet végzet, hát menjünk tovább. Utoljára is a siker a fő. S az meg van. Hiszen csak úgy dőlnek az előfizetői. S azonfelül a mostani Xantippe csinos, czukros kis jószág, nem az a töpörödött anyóka, aki a «Nemzet» volt.

Hát mondom, ma is bementem a tanácsterembe, Gajári észrevesz (mert az az ember mindent lát, amit nem kell) s örvendezve kiáltja felém messziről:

— Beérkezett már Kovács Márton is Beszterczéről.

— Igen? — szóltam hanyagul, restelve bevallani, hogy nem tudom, ki az a Kovács Márton. (Talán valami új képviselő.)

— De megjött ám, öregem, Palojtai Imre is Szenográdról.

— No, csakhogy megjött — dünnyögtem, nem tudva, mit feleljek.

— Ötödmagával — folytatá édesdeden.

— Hát most velök fogsz vacsorálni? — kérdém
— Nálad vannak szállva?

— Oh te bolond, hisz ezek előfizetők.

Úgy. Rábámultam. Szent Isten, ez az ember minden előfizetőjét tudja, mint Julius Caesar a katonáit.

Levelei közt kezdett kotorászni s gyorsan kihúzott egyet.

— Olvasd el ezt és írj neki kérlek egy szerkesztői üzenetet.

Egy levél volt B. I.-től Debreczenből, amelyben ez állt:

«Tetszik nekem az ujság, megszerettem és csak azt kifogásolom, mért nem írják ki nyiltan, hogy «Az Ujság» a Tisza István lapja, akit én ez idő szerint legnagyobb államférfiúnak tartok; nincs azon semmi restelni való. Vagy ha nem a Tisza István lapja, hát akkor kié? Ne vegyék kérem rossz néven a kotnyeleskedésemet, de hiába, olyan az ember, épen az olyan asszonyról, amelyik megtetszett, szereti tudni leginkább, hogy ki a férje, vagy kivel van viszonya?...stb.»

Elolvastam a levelet.

— Hm, és mit feleljek?

— Hiszen te tudod, hogy és mint van.

— Tudom.

— Azt is tudod, hogy kinek írjuk a lapot. A te eszméd.

— Tudom.

— Hát mondd meg az egész közönségnek.

Ime így volt az egész. A gazda intézkedett, nekem szót kell fogadni; azért hát engedd meg kedves barátom, hogy a revieredbe tolakodva, letegyem ide a famozus üzenetet.

* * *

— *B. I. úrnak, Debreczen.* Hogy mi mindnyájan szeretjük Tisza Istvánt, aki méltó módon viszi a zászlónkat elől ez idő szerint, az kétségtelen, sőt vagyunk itt olyanok is, akik talán még jobban is szeretjük, mint kellene, de hogy ez a Tisza lapja volna, azt egyszerűen azért nem írhatjuk meg, mert nem a Tisza lapja. Köszönjük, ha ön egy szép asszonyhoz hasonlítja, de ez nem talál, mert ha elfogadnók, hajadonnak kellene őt mondani, aki nem szándékozik soha férjhez menni s még kevésbé flirtelni bármely kormánynyal.

Ezt a lapot épen az általános flirteléstől megcsömörölve terveltük ki és oly időben tettük meg készületeinket a megjelenéséhez, mikor még a Tisza miniszterelnöksége legalább is oly messzeségben látszott, mint a milyen messzire Debreczen van Konopisttól.

Ha mégis hasonlítani kell valamihez, akkor mi óra akarunk lenni; de nem valakinek a *zsebórája,* amelyet magával vihet, ahova neki tetszik, hogy a zsebében ketyegjen; még kevésbé *álló óra*, amiben muzsikáló készülék is van (ilyet is szeretnek a miniszterek), de mi *napóra* akarunk lenni, melynek a számai a liberálizmus napfénye nélkül üres, holt írás. Az írás és a napfény együtt jelzi az időt és csak annak, aki künn dolgozik a napfényen, az óra perifériájában.

Különben nem egyedül az ön levele feszeget ilyesmit. A kiváncsiság kikandikál egyéb levelekből is, amit egy csöppet se csodálunk. A fogamzásban mindig van valami miszterium, s a titokzatos ingerli az embereket. Egy kezdő lapról mindig sok szó foly. Kik írják? Kinek írják? Honnan támadtak? Hova mennek?

És tényleg úgy is áll a dolog, hogy minden lap szolgál valakit. S a képzeletében okvetlenül meg kell jelennie annak, akihez szól, akit szolgál. Másképp az nem lehet. Magamról tudom. Mikor a regényeimet írom, mindig egy nénikém áll előttem, aki olyan édesdeden tudott kaczagni gyermekkorombban, ha valami jóízűt mondtam, mint egy csengetyű. Mindent ő neki írok, vagyis ő vele diskurálok, ő neki beszélek el harmincz év óta tarkabarka bohóságokat. Ha valami jó gondolat szalad ki a tollamból, ő rá gondolok; és látom a mosolyt ajkain megcsillanni, vagy a könyet a szemeiben, mire magam is elmosolyodom és folytatom, folytatom, nem bírok tőle megválni, — pedig hát szegény Máli néni régen a föld alatt porlik csendesen, valahol az ebeczki temetőben...

Igy teremnek azok a sokszor kaczagtató dolgok a tintatartómból egy holt asszony mulattatására.

Azt hiszem, minden művészet ilyen. Még a mesterségek közül is sok. Mikor Worth ruhát komponál, képzelete előtt egy termetnek, egy ismerős alaknak kell lebegnie, s mekkora különbség, hogy az egy kövér pástétomsütőné-e, vagy egy szilfid marquise a St.-Germainből. A lap se egyéb, mint a munkatársak diskurálása láthatatlan személyekhez. Elmondják neki nézeteiket a napi eseményekről, lehetőleg annak a szájaíze szerint. Az egyöntetűség, úgy gondolom, akkor a legtökéletesebb, ha minden munkatárs azt az egy személyt gondolja.

Van lap, amelyik főtisztelendő Samassa érsek úrnak látszik jelentést tenni a történtekről, van, amelyik Sághy Gyulának referál és így tovább, — végre van olyan lap is, mely czéltalanul zúg és

nekiered az országnak, mint az orkán, hogy amit lehet, összezúzzon, kicsavarjon, besüvít az üres fejekbe, befúj a kéményeken, az ablakokon át a házakba, ahol eloltja a világító gyertyákat, vagy fölszítja nagy dudálással a tüzeket ebben a szomorú országban, ahol «árvízzel locsolnak és tűzvészszel melegítenek».

Nos, hát mi is csak lap vagyunk. Élő emberek, akik élő emberekre akarnak hatni. Mi is szolgálunk valakit és ő neki írjuk a lapot, de ő maga arról semmit se tud.

Hát én most ezt elárulom önnek, mert mi erre nézve teljesen megállapodtunk. Az nap, mikor a lap megindult, épen ezekkel a szavakkal fejtettem ki Gajárinak, hogy egy ilyen emberre szükségünk van, mire egy helyeslő gesztussal mintegy kiteríté elém Magyarország mind a tizenhét millió lakosát, akár egy játszma kártyát.

— Igazad van, hát húzz ki egyet, azaz gondolj valakire.

— Gondoltam már.

— No, ugyan eltalálom-e? Hol lakik?

— Szegeden.

— Öreg vagy fiatal?

— Inkább öreg. Józan ítéletű, világos, tisztes gondolkozású magyar koponya.

— Megállj, — szólt a karomat megragadva — ez Pálffy Ferencz.

— Az. Én a politikát évek óta neki írom. Előttem áll, ha a tollat megfogom s mindig keresem azt a leghelyesebb gondolatot és felfogást, amire ő rábólint a tisztes fehér fejével: «No-no, magam is úgy gondoltam.»

— Helyes — mondá Gajári. — Pálffynak írjuk

a lapot. Ezt majd megmondom minden munkatársnak.

— Csak még egyet! — folytatám. — Olyan alakban kell az egyes eseményeket feldolgozni, mintha Pálffy Ferencz előtte való nap vadászaton lett volna Csöngöllén és nem olvasott volna lapokat, — hogy ennek daczára is tiszta képet nyerjen az öreg úr.

— Topp, — végzé Gajári — megegyeztünk.

És hát ez most már így van; írjuk a lapot Pálffy Ferencznek tulajdon magának és mindenki másnak, aki lelkületben, politikai felfogásban és tiszta, józan ítéletben ő hozzá hasonlít.

Az Ujság 1904. 31. szám.

MESÉK A PROTEKCZIÓRÓL.

(Levél Gajári Ödönhöz.)

Kedves barátom! Te vagy a legkegyetlenebb szerkesztő, aki akkor is dolgoztatod a munkatársaidat, amikor alszanak. Igy esik meg rajtam, hogy *Az Ujság* ma reggeli számában ámulva látom, hogy czikk van tőlem «*Mesék a protekczióról*» czímen, amelyet nem én írtam, s amelyben tanítom a fiatal képviselőket, hogyan kell protegálni.

Ha valami bakafántos ember volnék, összevesznék veled, hogy mért iratod oda a nevemet idegen czikk alá, mikor én még a magam irásait is álnéven, Scarron-nal jelzem, annyira kimélvén a saját nevemet, mint az öreg butort szokták, hogy huzatot tesznek rá. De én nem vagyok kötekedő, s hizeleg is egy kicsit a hiúságomnak, hogy te énbelőlem két példányt tartasz a lapnál. Mint a hogy a katonatisztnek két kardja van ugyanabból a nemből. Az egyik csak parádéra való, nehéz a tokjából kihúzni, sőt nem is szükséges, a másik ellenben éles, solingeni aczél, hadakozásra való.

Hanem hát mindegy. Most az egyszer mégis kihúztál a tokomból és ha már össze nem veszek veled, legalább annak a másik Mikszáth Kálmánnak beszélek a fejével. Ha az öreg képviselő informálhatja a fiatalokat az ő czikke szerint a helyes

protekczióról, az öreg írónak is jussa van a fiatal írót egy kicsit kitanítani, ha ez joggal vagy jog nélkül az ő ruhájába öltözött.

Először is, legfőbb dolog minden közleménynél a világosság. Hogy az olvasót semmi se zavarja. Tisztán jöjjön ki az intenczió, a hang az írótollból, mint a kremonai hegedűből. Semmi félreértés, semmi köd, semmi homály és semmi felesleges. A felesleges olyan hiba a műben, mint a czipőben a vak bevágás.

No, már most azt írja a czikk czíme alá az én alteregóm: «Elmondja Mikszáth Kálmán.» Az olvasó tehát azt hiszi, hogy az alábbi czikket Mikszáth beszéli. Hát jól van, higyje; menjünk tovább.

Megkezdődik a czikk. Képviselők alsós kalabriászt játszanak, le van írva a partie részletesen (ami teljesen felesleges, és midőn talapzatául szolgál a sovány mesécskének, csak a szimmetriáját rontja és a hatását). Folydogál, folydogál a leírás vagy húsz sorban, midőn egyszerre akkép folytatódik: «Ebben a pillanatban jelent meg Mikszáth Kálmán...»

Az olvasó szeme megbotlik, mint valami rögben a láb, tekintete fölszáguld a czikk elejére.

— Hogyan? Nem értem — tűnődik magában. — Hiszen Mikszáth mondja a czikket. Hogy lehet az, hogy mégis csak most jön be?

Megtörli okuláréját. Elejétől kezdi olvasni. Teljesen meg van konfundálva. Furcsa! Ki mondja hát ezeket? Talán mégse Mikszáth. Valami okosabb ember beszél itt. Misztifikáczió van a dologban. Talán a szedés esett össze a nyomdában. Egy Mikszáth által írt czikk belekeveredett egy Mikszáthról írt czikkbe. Szóval, az olvasó, a mi Pálffy Feren-

zünk, megzavartatott az élvezetben és most már nem tudja, mit higyjen, mit olvas, kitől olvas és ni akar az lenni. Következéskép átugrik az utána való kolumnára.

A másik lényeges dolog *a talaj és a személyek ismerete.* Először is én magam még az elemeit sem smerem az alsós kalabriásznak, mégis úgy tüntet el a czikk, mint valami kalabriász-héroszt. Mit ogok mondani e czikk után barátaimnak, kik abban a hiszemben játszanak velem évek óta egyéb átékokat, hogy az alsósban járatlan vagyok? Hogyan keverhette a czikkíró kártyás hírébe a szegény Feilitzsch bárót, akinek talán kártya se volt soha a kezében? Ha pedig lett volna, úgy fest-e ő, mint aki összedobja a rossz kártyákat? Hiszen épen *a nehéz játszmák* a passziói. Vagy mily lehetetlen föltevés, hogy olyan ravasz székely, mint Dániel Gábor, leüljön Rosenberggel játszani, vagy hogy Rosenberg kontrázzon meg olyan játékot, amit lehetetlen megnyerni! Teringette, barátom uram, kedves másolatom, ismerni kell az embereket egy kicsit.

Ami pedig a protekcziót illeti, hiszen igaz, ami igaz, vannak ilyen történeteim. El is mondtam egyiket, másikat, de nem ilyen istentelen mártásban. Sokkal jobban tisztelem a minisztereket, hogysem az ő eszükön megkisérteném túljárni. Oh, Isten mentsen engem attól a gondolattól! A felsőség az Istentől van. Őket a Gondviselés állitotta az ügyek élére, és a Gondviselés erre a rövid időre annyi észszel látja el őket, hogy mi, jámbor mamelukok abba bele se nézhetünk, mint a napba, nemhogy megzavarhatnók. Azért hát bocsásd meg kedves barátom, ha kifogásolom a pikáns tónust, melylyel ő exczellencziáik felől engem beszéltet mai lapod.

Én a protegálásról is azt tartom, hogy többe ér abban egy lat szerencse, mint egy mázsa ész. Akár én bennem van az a mázsa ész, akár a protegáltban.

Hanem a lat a szerencséből... Az más. Az má döfi. Mert csodálatos dolgok történnek e tekintetben.

Egyszer valamikor, sok, sok év előtt egy járás bírót protegáltam Rétságra, az akkori igazságügy miniszternél. Elmondtam neki, miért jöttem, elmondtam minden jót ama nógrádi barátomról, aki ajánlottam.

— No, hát nézzük meg az aktát — szólt a miniszter — nézzük meg együtt, hogy áll a dolog.

Behozatta az aktát, miközben lomha mozdulattal mutatott a lábainál egy nagy fonott kosárra melyben halomban álltak a papirosok.

— Ezek mind képviselők ajánló levelei — mondá fumigáló orrhangon.

Egy remegő pillantást vetettem a szörnyű temetőre, hol annyi remény fekszik meghalva.

Az ajtó nyilt, az aktát előhozta az állam titkár. A miniszter beletekintett.

— Hogy hívják a barátodat? — kérdé.

— Tóth Pál. (Bizonyosan tudom, hogy T-ve kezdődött a neve. De azt is bizonyosan tudom hogy nem Tóth Pált mondtam.)

— Tóth Pál — nyögte szomorúan a miniszter — Harmadik helyen van ajánlva. Oh, szegény Tóth Pál! De nézd meg magad! Első helyen áll Litassy kitűnő albíró, több szolgálati éve van Tóth Pálnál öregebb is, érdemesebb is; Tóth Pálnak azonfelül egyik vizsgája is hiányzik.

— Hol van az, hogy a vizsgája hiányzik?

— Itt áll ni. Ez az.

— Mindamellett azonban...

Szavamba vágott:

— Várj csak. Ne szólj még semmit. Én teszem 'el a kérdést — folytatta kenetesen. — Mondd meg ıekem, szívedre téve a kezedet: ha te volnál az gazságügyminiszter, melyiket neveznéd ki?

Zöld fényü szürke szemeit rám meresztté, mint-ıgy hipnotizált velük s a svengalizmus hatása alatt ız én agyvelőmbe is egy miniszter bölcsesége szök-ıent s akaratlanul rebegtem:

— Én ezt a Litassyt nevezném ki.

— No, hát az lesz. Látom, derék ember vagy, barátom.

Hazamentem s megírtam Tóth Pálnak a szo-ıásos episztolát: «Mindent elkövettem, barátom, de ı vén salabakter (t. i. ő excellencziája) a csirke-ıszével nem bírta érveimet fölfogni, kifogásolta, ıogy vizsgád nincs és valami Litassyt fog kinevezni. Ne is tégy többé semmi lépéseket.»

A levelet elküldtem s ezzel elvetettem a gondját, rá se gondoltam többet a rétsági üresedésre, midőn harmadnap reggel a Házban odajön a padomba az gazságügyminiszter és siránkozó hangon mondja:

— Ne okoskodjatok, édes barátom, hagyjatok békét, barátom...Ne öljetek, ne szúrjatok, ne vagdalódzzatok.

— Mit, hogy mit? — kérdem elcsodálkozva.

— Telegraficze terjesztettem fel tegnap — nyögte fájdalmasan rángatózva, mintha minden szónál egy csomó vért köpne ki.

— Igen? Kit, mit? Nem értem.

— Azt a Tóth Pált, barátom. De legyen elég... legyen elég.

Ezzel sarkon fordult s megtört, roskadozó lép
tekkel hagyott ott, tűnődve, hogy mi is történt há
Tóth Pállal, hová terjesztette fel?... Hiszen nen
kellett azt sehova felterjeszteni.

Érthetetlen volt előttem, tudakozódtam fűtő
fától, hogy mi történhetett tegnap vagy tegnapelőt
a Házban, vagy a klubban, hol már két napja nen
voltam, míg végre kombinácziók alapján nagy so
kára pedzeni és összefüggésbe kezdtem hozni
dolgokat.

Az történt ugyanis, hogy épen aznap, miko
Litassy kinevezésében megállapodtunk, este a klub
ban Horváth Gyula (aki egyike volt a legbensőb
barátaimnak) megtámadta a konferenczián az igaz
ságügyminisztert, hogy nincs alkotmányos érzék
hogy a képviselőket ignorálja s oly vehemense
rontott neki, hogy a piros szék recsegni kezde
alatta.

Ő exczellencziája kombinálni kezdett s lassan
kint kikombinálta (a nagy eszével), hogy Horvát
Gyulát én állítottam ellene a sorompókba; és íg
lett Tóth Pál járásbíró.

Hát ez az egy sikerem volt. Ezt is a véletle
okozta. És ez se okozott már örömet. Mert ott vo
már Tóth Pálnál a levelem, aki, mikor pár na
mulva a hivatalos lapban olvasta a kinevezés
ilyenformát dörmöghetett magában felőlem:

«Pedig mit írt az az élhetetlen fráter. Látszi
hogy nem is beszélt a miniszterrel, aki ösmeri
én értékemet.»

Az Ujság 1904. április 1

TURKÁLÁS AZ ISTENEKBEN.

Ne tessék megijedni, nem vallási kérdést feszegetünk. («Az Ujság» talán az utolsó sziget, ahol ez lehetetlen.) Az istenek, akik közt mi turkálni fogunk, e földről valók.

Vagyis világosabban szólva, Gajári Ödön belefújt az ő képzeletbeli ezüst sípjába és egy ankétre hivott össze bennünket, hogy mi legyen *«Az Ujság» legközelebbi regénye.*

Az ankétek arról nevezetesek Magyarországon, hogy nem szokott eredményük lenni, ez az ankét ellenben arról nevezetes, hogy eredménye lett, — tehát nem is nevezhető ankétnek. De épen azért érdemes ismertetni.

Egy percz alatt határoztunk, hogy valami pompás, eredeti regényt közlünk le.

— De hát van-e kész eredeti regényünk?

Jelentették, hogy vagy hat van a szerkesztőségi fiókban.

— Kiktől?

— Csupa kitünő hazai írótól.

— És milyenek?

— Csupa gyönge dolgok.

— Hogy lehet az? — kérdém. — Hiszen kitünő íróktól csak kitünő művek jöhetnek létre.

— Nálunk többnyire csak az írók jelesek — felelte Kozma Andor gunyorosan — a műveik nem

— Épen ezt nem értem.

— Sőt vannak olyan jeles íróink, akik voltaképen semmit sem írtak, — tette hozzá Keszler.

— Megfoghatatlan.

— Uzus. Mint a hogy tollkésnek hívják a bicskát, de tollfaragásra nem használtatik.

Ilyen viszonyok közt le kellett mondani az eredeti regényről. A repczét, búzát meg lehet lábon venni, de a regényt nem. A menyasszonyt, a lovat meg a regényt jól meg kell nézni. Szóval, megvárjuk, míg jó magyar terem s addig külföldi adunk.

— Úgy ám, de milyet? Kitől? — vág közbe Herczeg. — Az angoloknak csak egy nagy írójuk van: Kipling, de annak nincs le nem fordítot könyve. A németek nem tudnak becsületes regény írni. A francziák tudnak, de nem akarnak.

— Frivol regényt pedig nem közlünk, — mondja a szemérmetes Kóbor.

— Adjunk hát orosz regényt, az elég van. Tolsztoj, Csehov, Gorkij, valóságos kincstárak.

Gajári, a mindig tapintatos Gajári, a fejé rázta.

— Ha orosz regényt adnánk, tekintettel a monarchia semlegességére, párhuzamosan azzal eg japán regényt is meg kellene jelentetni, s ez ninc

Le volt tehát szavazva Oroszország is. Mos már csak az volt hátra, hogy a többi apró orszá got tárjuk fel. Átröpültük képzeletünkben vala mennyit, a zordon északon két óriás alakját láttul (de ezek unalmas fráterek), láttuk Abbotsfortban nagy mesélő sírját, méhek döngnek rajta, az utols

zaj ő körüle, mert a molyok és pókok még ennyi neszt sem okoznak a könyvei közt mulatozván. Krakkótól jobbra előcsillant a tornyos kastély, melyet Sienkiewitznek ajándékozott az ország nélküli nemzet, egy perczig ő rá is gondoltunk, de aztán lankadt szárnyakkal ereszkedtünk haza, Ausztrián át széjjel se nézve, mert a nemzetnélküli országban nincsenek olympusi berkek s azokban nagy poéták, de vannak szappangyárak, dalárdisták és Veteran-Vereinok.

Szóval nincs jó regény. Nem könnyű azt találni. Elbeszélni minden ember tud, de jól elbeszélni alig tud tiz-tizenöt ember az egész világon. S az is mind lusta ember. Nem dolgoznak. Hogy mi az ördögöt csinálnak? Semmi se jelenik meg. Hol vegyünk hát egy regényt? Hja — hja!

— Tanácsolj hát valamit, — biztattak a barátaim. — Te praktikus ember vagy.

Hizelgett, hogy praktikus embernek tartanak, hát ezt már most meg kell érdemelni.

— Én azt szoktam tenni, — feleltem — ha valami ügyem van és nem bírok boldogulni az osztályokban az apróbb-nagyobb szentek közt, bemegyek magához a főszenthez, a miniszterhez.

— Mit akarsz most ebből kihozni?

— Azt, hogy nem tudván regényhez jutni a szellemi milliomosoknál, benyitok magához Krözushoz, — Dickenst értem. Van annak egy bájos regénye, az «*Old Curiosity Shop*» (Öreg ritkaságok boltja). Évtizedek óta sokan keresik a könyvárusoknál hasztalanul. Ezzel nemcsak a közönségünknek adunk édes, elbűvölő olvasmányt, azonfelül reparáljuk azt a szégyenletes nyomoruságot, hogy még Dickenst sem bírjuk teljesen és végre ne feled-

jétek, hogy Simonyi óbester azt a parancsot adta ki a portyázó huszárjainak a külföldön: «Ha pedig egy ökröt rekvirálhattok, sohase rekviráljatok egy malaczot.»

Lett erre nagy zajgás, zsibongás, heves ellenmondás. Mert egy jól összeállított szerkesztőségben minden irodalmi árnyalat képviselve van; vannak itt romantikusok, naturalisták, szeczesszionisták, veristák, szimbolisták, a hogy egy pohárnyi tengervízben benne van embrióban állítólag a tenger minden szörnye, még a czápa is.

— Mit? Dickens? Minek? Kinek? Régi ember! Elévült. Abczug Dickens. Más a divat!

Már-már az ebek harminczadjára jutott az indítványom, mikor közbeszólt Keszler, mint egy bölcs kádi, megragadván az utolsó szót:

— Hogy más a divat? Köszönöm szépen. Hogy mi az a divat? Bohóság. Piczike buborék. Egy gyerek kifújja szappanvízből, szalmaszálból, szétpattan, vége. Mikor Párisban laktam, volt akkor ott egy kis szinésznő, Mademoiselle Brissard, kedves fityfirity teremtés... Szép haja volt, te Ödön. (A szájával csettent.) Zum küssen. (Szemeit ábrándosan fordítja ég felé.) De ez egy másik történet. A Gymnase-ban játszott akkor. Az egész világ meg volt érte bolondulva. Nem is tudom, mit adtak. Egy délután kikocsizott túl a Bois Boulogne-on; ki az igazi mezőkre, épen akkor virágzott a krumpli. Szeszélyből tette-e, vagy megtetszett neki, letépetett egyet a virágokból a kocsisával és a hajába tűzte. Este aztán szórakozottságból ezzel a virággal lépett ki a szinpadra, és másnap egész Páris a krumplivirágról beszélt. Harmadnap megteltek Páris fényes kirakatai krumpli-virággal s egy frankot, másfél

frankot kellett adni egyért. Negyednap pedig szörnyűködtek az emberek, hogy milyen kár a szegény rózsáért, a miért kiment a divatból. Oh, ti balgatagok! — kiáltottam fel — hát azt hiszitek ti, hogy a rózsa kimehet valaha a divatból? Oh, balgatagok! — kiáltok fel most is — hát azt hiszitek ti, hogy az öreg Charles Dickens felül lesz múlva valamikor és az öreg ritkaságok boltjába dugják. Egy napra, kettőre hiszen háttérbe szoríthatják a krumpli-virágok, de azt szeretném én látni, sapristi...

Keszlert itt félbeszakították, mint a hogy Keszlert mindig félbeszakítják, mert a hollót magától meghalni és Keszlert magától abban hagyni a beszédjét, senki sem látta. Azért hát senki se tudja se azt, hogy Keszler meddig tudna beszélni egyhuzamban, sem azt, hogy az emberek, ha dolguk nem volna, meddig tudnák hallgatni tátott szájjal, nyitott falánk szemekkel az ő sajátos okos, világos és a szinpompától vakító előadását, mely vele együtt fog elveszni, mert sok betűt felfalt, és az benne mind lélekké vált és sok betűt is vetett papirra, de lelkét azokba beleönteni nem tudta, vagy legalább nem oly mértékben, mint a hogy abból telt volna.

Keszlert tehát félbeszakították egyhangú élénk közbekiáltások:

— Helyes, legyen hát Dickens. Jöjjön az «Old Curiosity Shop!» Helyes, helyes.

Igy lett vége a regény-téma ankétjének, s így ment határozatba, hogy «Az Ujság» még e héten megkezdi a Dickens gyönyörű munkájának közlését *Ódon ritkaságok boltja* czím alatt, gondos, az eredetihez méltó forditásban.

Ha tetszeni fog önöknek, gondoljanak rám is tisztelt olvasók; hogy részben nekem is van benne

érdemem, ha azonban bűnügyi borzalmak, körmönfont detektiv-regények gyönyörködtetnék önöket jobban és nem fog tetszeni az «Ócska ritkaságok boltja», úgy ne gondoljanak rám és ne szidjanak engem, hanem higyjék meg nekem, hogy a nevetés a legfőbb jó azok közt, amit az istenek az embereknek adtak és hogy abból a könyből, amit nem a fájdalom, de a játszi humor csal ki a szemekbe, kellene támadnia az igazgyöngynek, amely megkeményedve fűzhető lenne, hogy női nyakakat ékítsen. Mert szinte igaznak látszik nekem, nem királyajkról lepottyant kegymorzsának, amit Viktória, Anglia királynéja és India császárnéja mondott a nála látogatásban levő Charles Dickensnek, midőn az a köszvény fájdalmas hasogatásairól panaszkodék a királyné előtt élete alkonyatán.

— Ha nem ön volna Dickens, — szólott a királyné — akkor tudnék önnek egyet ajánlani, amitől talán meggyógyulna, vagy legalább baját elfelejtené. Azt ajánlanám önnek, hogy olvassa — Dickenst!

Az Ujság 1904. április 12.

SZERENCSÉTLEN THÉMA.

(Az akadémiai pályázatok ötletéből.)

Most, hogy Ferencz József király költi fel fenséges urunkat II. Rákóczi Ferencz vezérlő fejedelmet kétszázados álmából, hogy a többit otthon folytassa magyar földben, magyar virágok nedvétől mámoros méhek döngése közt, most, hogy körülbelül együtt leszünk már mindnyájan, halottak is, élők is, kik együvé valók, én is vállalok egyet a kuruczok közül, akinek az ügyét bolygassam.

Nem kapkodok pedig valami nagy úr után, azoknak ugyis akad szószólójuk, de különben se lehet Bercsényit vagy Mikest ott hagyni; én csak egy egyszerű molnármesterre gondolok, kiváltképpen annál az oknál fogva, mert a régi kuruczok közül senki sincs ez idő szerint se olyan nehéz sorban, se olyan csufondáros állapotban, mint éppen ő kelme, akit joggal lehetne nevezni «elátkozott molnárnak».

— Hogy mi baja lehet? — fogják kérdezni. — Talán ő is idegen rögben fekszik?

Oh, éppen nem. De ha feküdnék is, kis embernek mindegy az. Hiszen nem a hősök pora kivánja a hazai rögöt, hanem a hazai rög kívánja a hősök porát. Az én molnáromnak a lelkével van baja.

A lelke ugyanis nem jutott se a pokolba, se a mennyországba, se a purgatóriumba, szóval a három hely egyikére sem, amit a vallás igért neki, hanem *kutyanyelveken* hányódik vagy húsz esztendeje. Az az elátkozott szelleme ő a bűbájos kurucz legendának, ami Charon, az alvilági csónakos volt a mitológiában.

Csakhogy míg az a Tartarusba szállította a holtakat, a mi molnárunk a halhatatlanságba szállítaná az élő írókat, ha ugyanis szállítaná. De a bolondos Márton csak odacsalogatja s ha beszállnak a csónakjába, felfordítja azt, belepottyannak a vízbe és ő maga is marad örökkön-örökké ebben az állapotban, se elmúlni nem tud, se új életre kelni.

Márton pedig senki más, mint Koncz Márton, a vérköpős, hektikus molnár, aki 1704-ben (ma kétszáz esztendeje) Tallós községben őrölgetett kis malmában, melyet a Dudvág hajtott, s mindenféle nagy diadalmakat jósolgatott a kuruczoknak, többi közt olyanokat is mondván, hogy megjön az az idő, amikoron a fölséges Bécsben lakó római imperátor is meghajlik Rákóczi előtt és bokrétát tűz a zászlóira. (Hát bizony az az idő is eljött.)

Bercsényi Miklós hallott a molnárról s minthogy az akkori babonás világban az ilyen jóslatok alkalmasak voltak lelkesedésre hangolni a sereget, a beteg fantaszta molnárt a seregébe vette s magával czipelte hadjáratain.

Habakuk mesternek (néha úgy nevezte Bercsényi) szép mátkája volt, a legszebb barna leány a Mátyusföldön. Német katonák arra masiroztak s mikor elvonultak, a lány nem volt meg többet. Hogy hova lett, kivel ment el? senki se tudta.

Akkori időben még nem voltak olyan találékonyak az emberek. Hanem a szegény molnárt tönkretette ez a rébusz. Vért hányt, sorvadozott, álomlátásai keletkeztek, vagyis a hogy Tallóson mondták, az esze utána vándorolt a leánynak, ott járt az örökké a német hadak közt s jósolá rettentő vereségüket bibliai ködben hömpölygő szavakkal.

Bercsényi nagyon megszerette Konczot és álomlátásaiban némelykor komolyan látszik hinni, s nem egyszer az ő akarata szerint intézi a had mozdulatait. A fejedelemmel váltott leveleiben majd mindenikben előfordul, hogy M. mit mond. (A M. Mártont jelenti.) Maga Rákóczi is többnyire megkérdezi: «Mit jósol Habakuk?» Néha három nagy irott oldalon a Márton jóslásairól, homályos távollátásairól van szó. Az akkori hadi tudomány komolyságát csak az menti, hogy Márton a csillagokból való olvasás mellett kitűnően ismerte az országrész minden zege-zugát, ahol a hadműveletek folytak, s azonfelül kémszolgálatot is teljesített csupa rajongó lelkesedésből, bebarangolván éjjelente a vidéket és kimenvén különféle ruhákba öltözötten az ellenfél táborába is.

Azért hát becses perszóna volt Márton a Bercsényi udvaránál: külön főzött neki a szakács betegnek való kedvencz ételeket, tokaji bor járt ki ebédhez két verdungos üvegben, somlyói ad libitum. Ha a sereg odább vonult, Bercsényi gróf, ki fájós lába miatt négy lovas csézán járt, Mártont maga mellé ülteté s úgy magyaráztatta magának a vidéket, melyik folyó hova megy, melyik völgy hova nyílik, hova zárul. Mindez nagy tekintélyt kölcsönze neki, úgy hogy maga Koncz Márton uram is felette elbizakodik és már bírni se lehet vele. 1705-ben,

die Febr. 1, benyit ő kegyelme a Bercsényi elnöklete alatt tartott hadi tanácsba.

— Agyon isten — szól.

— Fogadj isten — mondja Bercsényi elhülve. Mire egyszerűen leül a generálisok közé egy üres székre, mely Sennyey uramnak volt fentartva.

— Mi az Márton? — riad rá a fővezér megbotránkozva.

— Hát az, — feleli Márton, ügyet se vetve a Bercsényi hüledezésére, a ki igen restelte a jelenetet — hogy nem tudnak az urak semmit. Majd megmondom én, hogy áll a dolog; három zászlót nyerhetünk, ha jók leszünk, bár egy kéket mi is vesztünk.

Ebeczky mondja:

— Úgy? De lelkem bátyám uram hogyan? Azt mondja meg, hogyan?

— Akárhogyan, — felelte indulatosan az asztalra csapva — csak rajta!

Nevettek erre a generálisok, ami bősz indulatba hozta Mártont.

— Hja, ha csak nevetünk, – kiáltá haragosan, elrugván maga alól a széket — a nevetéstől nem vesz el a németből de egy sem.

Semmi nyoma annak, hogy a büszke, szigorú főúr ezért a konfidens magaviseletért, melyről részletesen tudósítja Rákóczit, összeszidta volna Habakukját, sőt úgy bánhatott vele, mint a himes tojással, mert a következő alkalommal, midőn ismét a tisztek között találná Habakukját, tyúkkal, kalácscsal, mézes szóval veszi rá, hogy *«meg ne szólaljon kérdetlen»*.

Tetszett ez a dolog, tüzelte országszerte a molnárok fantáziáját, kikből immár támadt volt egy-

szer egy Kinizsi Pál, s amint Koncz Márton egyre gyengült a sorvasztó láz miatt, mindenütt támadni kezdtek jövendőt mondó exaltált molnárok — jeléül, hogy a stréberség mindenüvé beveszi magát és nem az országgyűlési képviselők találták fel. Bercsényinek és a fejedelemnek nap-nap után ajánlottak egy-egy ilyen prófétás molnárt. Bercsényi fel is fogadott egy Benedek nevűt, de ez soha se bírt egy századrész akkora szerepre sem vergődni. Hogy mit szeretett meg Mártonon, isten tudja, szinte megfoghatatlan egy olyan okos embernél, de megczáfolhatlan tények igazolják, hogy nagyra nézte és a Márton csillagja után igazodott.

Hogy mi volt az a Márton csillagja, melyet annyit említenek a történelmi levelezések, mely integetett neki éjjelente, mely beszélt hozzá, mely hítta s melyet követett, örök misztérium maradt. Talán annak a mátyusföldi kis lánynak a ragyogó szeme? Sok jel van rá, hogy Márton nem volt csaló, csak egy exaltált bolond, minőket a nagy események, nagy megrázkódtatások szülnek. Ő maga is hitt abban, amit beszélt s életével pecsételte meg hitét.

Egy éjjel (1706-ban) a császáriak tábora körül lappangván, Vereknye táján elfogták Heiszterék és Pozsonyba vitték. Bercsényi hiába várta haza és csak mikor napok múlva nem jött, kezdett érte nyugtalankodni, majd megtudta fogságát s legott parancsolá Ebeczkynek:

Irjon kegyelmed cito citissimo egy episztolát báró Szirmay István uram atyánkfiának, a békebiztosnak, miként járna közbe, hogy eresszék haza a császáriak a foglyul esett Koncz Mártont, s nyomja oda szubtrahálva, hogy húsz császári tiszet helyezek cserébe szabadlábra.

Várták aztán Mártont, aki húsz intelligens németet nyomott a Bercsényi uram embermázsálóján. Nagy nehezen várták, Rákóczi maga is naponként tudakolá tábori stafétával: «Megvan-e már M.?» de csak nem jött, csak nem jött. Végre aztán nagy sokára, vagy három hónap múlva pecsétes levél érkezett Szirmay útján, melyben a császári hadvezetőség tizenkét pontokban okolja meg, hogy miért nem küldheti vissza Mártont.

Nem akarom mind a tizenkét okot felsorolni, de egy-kettőt mégis megemlítek.

Hogy azt mondja, azért nem bocsátják vissza, mert Bruck és Vereknye táján fogták el, ami beleesett a császári sereg hadműveleti vonalaiba.

Hogy nem tudta helyes okát adni, miért tartózkodott ott, minélfogva kémnek kellett őt tekinteni.

Hogy a kémek és hadszökevények ki vannak véve a *chartela* hatálya alól.

De ha nem volnának is kivéve, olyanokat beszélt a császár és a császáriak ellen, hogy dühöngő őrültnek kellett őt tartani, ami kizárja a szabadon bocsátást.

És végül, hogy azért se ereszthetik szabadon a húsz császári tisztért, mert már régen kivégezték.

(A németek tehát mindig ilyen alapos szamarak voltak.)

Így pusztult el a szegény göthös Koncz Márton szerencsésen, hiszen csak szebb, ha azt mondhatja az ember odafönn az ég kapujánál Szent Péternek: «Mártirhalált szenvedtem», mintha azzal kullog oda, hogy: «Elfogyott a tüdőm, hát világot kellett cserélnem», — pedig ő rá már az a sors

várt, s nagy könnyebbség az is, hogy a *majthényi-pártról* még nem tud semmit, kevélyebben tarthatja a derekát. Bizony jól járt szegény.

S pihenne csendesen, hamva se volna már, híre se volna már, ha ezelőtt vagy húsz évvel, 1885-ben Thaly Kálmán a Rákóczi-korból vett érdekes és becses műveltségtörténeti tanulmányokban föl nem eleveníti s ki nem domborítja az ő alakját. Egy félig-meddig kész regényt nyújt a szegény tallósi molnár története. Pompás falat a thémát kereső íróknak, mely messzire láthatón lóg a horogra akasztva, mint egy kövér kukacztest; nosza a kis halak egész erővel vetik rá magukat.

A mi dráma-, vígjáték-, regény-, költői beszélypályázat tizenkilencz év óta ki van tűzve, az azokra érkező pályaművek ötven százaléka a következő czímeket viseli: A tallósi próféta. A jós. A mátyusföldi molnár. A csillagolvasó. Koncz Márton. Bercsényi jósa. Rákóczi kémje. A kurucz Habakuk. A dudvági malom. Száz meg száz toll írja évről-évre a históriáját, száz meg száz boglyas írói fejben rotyog folytonosan a Thaly tollából kiröccsent színgazdag anyag és gyúrják, dömöczkölik, faragják, idomítják, toldják, szétrakják, összerakják, különféle szószokba mártogatják holta után a szegény pihenni nem tudó Habakukot, de csodálatos módon nem bír megszületni róla egyetlenegy épkézláb beszélyke sem, — mind-mind makulatura lesz és újra kezdődik a szegény próféta elleni hajsza és tart, egyre tart az idők végezetéig, minden remény nélkül. Valami különös átok ül ezen a thémán.

Én, aki figyelemmel kisérem a pályázati műveket, aki látom, hogy milyen divatban van, meny-

nyire kapós ez a théma, gyakorta tünődöm, hogy miért nem akar éppen csak ez az egy sikerülni, mikor már minden morzsába életet leheltek az írók és poéták, minden regét, minden kalandot, anekdotát feldolgoztak, életre kényszerítettek, de Koncz Márton nem tud kikelni, nem tud a világra visszajönni. El-eltűnődöm rajta még mostan is, mi lehet az oka, milyen igézet lehet ez? Talán csak azért makacskodik, mert neki nem elég pályadíj a száz arany, tartja magát ahhoz, amit Bercsényi tűzött ki érte báró Szirmay útján, — a húsz némethez. De hol vegyenek neki a szegény pályázó poéták húsz némelet? Vagy tartja magát ahhoz, hogy amig a nagyságos fejedelem haza nem érkezik az urával együtt, — hát addig hiába piszkálnak ő rajta csiklandós pennáikkal a skriblerek.

Az Ujság 1904. április 29.

NEM KELL MINDENT TUDNI.

Azelőtt csak két fogalom volt a nagyképű-
égre: a páva-kakas és a spanyol nagykövet. A
öbbi teremtmény a maga módja szerint, a maga
ermészetességében élte le a világát. Az emberiség
étfajta gőgöt ismert: a XIV. Lajosét és a Dioge-
esét. A többi ember vagy rossz volt, vagy jó volt,
agy okos volt, vagy nem volt okos, de nem buj-
ált mindenféle szerepkörökben. Átlátszók voltak.
zért még nem is kellett a Röntgen-sugarakat ki-
alálni. A macska nem titkolta, hogy szereti az ege-
et, az egér se titkolta, hogy fél a macskától. Az
roszlánbőrbe bújt szamár csak az Aesop meséiben
ldegélt, de nem a politikai porondon. Az emberek
em a könyökükkel lökdösődve vájtak maguknak
tat fölfelé, hanem röstelkeztek, mentegetőztek, ha
alami körülmény előbbre taszítá őket a világi lét-
ákon. Ne szóljatok, kérlek, közbe! Mit mondtál?
Iogy a birka azelőtt is megnyalta a sót? Hiszen
negnyalta, ma is megnyalja, de nem vág olyan
ofákat hozzá, mintha ő volna a magy kir. sótárnok-
nester.

Aztán milyen patriarchális, kedélyes levegő
olt, kivált a parlamentben. Még csak húsz-huszon-
ét esztendő előtt is. Egy juniusi ülésen, hogy ím

most a halál kaszájának suhintása lefújja a por[t] erről az emlékről, azt mondja nekünk (Horvát[h] Gyulának és nekem) Tisza Lajos gróf:

— Ha nincs okosabb mulatságtok, jertek ki m[a] délután Kovácsiba, egy kis uzsonnára.

— Kik lesznek ott?

— A két alelnök és úgy lehet, később kijö[n] a miniszterelnök is.

A miniszterelnök akkor Tisza Kálmán volt, [a] két alelnök pedig báró Kemény János és Szontág[h] Pál. Érdekes két öreg úr, zömök, kicsi emberk[e] mind a kettő, csupa kedély, csupa anekdota min[d] a kettő; neveik együtt említtetnek, mint Orestes é[s] Piladesé. Egyformán kedélyesek, egyformán tekin-télyesek, egyformán szeretik a litteraturát. Pál ú[r] epigrammákat is írt, de rosszakat, János úrnak ellenben a fivére írt regényeket, de jókat, ez tehát megint körülbelül egyforma klasszifikáczió. Egyik is agglegény, a másik is: irodalmi hajlamaik az író[i] körökbe csábítják, amikor nem alszanak és nem kártyáznak, ami roppant csekélységet tesz ki meg-lehetős hosszúra nyult életidejükből, akkor rende-sen az írókkal barátkoznak s az a kemény hit van elterjedve a Helicon berkeiben, hogy az öregektő[l] csinos örökség jut a Kisfaludy-Társaságra.

— Minden attól függ, — szóltam én — hogy nyáron halnak-e meg, vagy télen?

— Miért? — kérdezték az akkori Vadnay Ká-rolyok.

— Mert télen, ha Pesten vannak, ők magok csak a múzsákat czirógatják, de nyáron Horpácson Kamaráson őket czirógatják a rokonok.

De ez nem tartozik a dologra. Tisza Lajos azt mondta, hogy Kovácsiban lesznek az alelnökök s

ez akkoriban egy aranyos estét jelentett. Azután még azt is mondta:

— Lesz egy kis jó dinnye, egy kis szamócza és egy kis meglepetés.

Hát hogyne mentünk volna el? Elmentünk, s vagy másfél órai kocsizás után megtaláltuk a budai oldalon a Hüvösvölgytől balfelé haladva a kovácsii kastélyt (mely most Tisza István gróf tulajdona), egy erdőség szélén. Az erdő oly szép, oly gondozott, hogy a kastély kedvéért odaültetett parknak látszik, de mivelhogy a park háromezer katasztrális hold nagyságú, talán mégis csak a kastély építtetett oda az erdőség kedvéért. Nagy urak dolgát különben ördög tudja.

Hogy pompás uzsonna kerekedett, mondanom se kell. A rántott csirkénél a gazda megtöltötte pezsgővel a poharunkat, s a következő történetet kezdé elbeszélni:

— Képzeljétek, mi történt velem. Tegnap okvetlenül beszélnem kellett a miniszterelnökkel, felmentem hozzá, benyitok a szobájába, de nincsen ott; kérdezem Szimcsákot, azt mondja, átment talán egy perczre Tarkovichhoz. Jó, hát bevárom, gondoltam s leültem az egyetlen székre az íróasztalához, unatkozva jártatván tekintetemet a sok friss bontású leveleken, melyek szanaszét hevertek. Ah, ezek a levelek, akták nem lehetnek sokáig közömbösek a politizáló halandóra nézve! Olyanok, mint az asszonyok. Az ember semmire se gondol. De valamelyik föllebbenti egy kicsit a szoknyáját, kicsillan a boka és mindjárt valamire gondol az ember. Hát az egyik papirdarabon ott látom a kabinetroda pecsétjét. Nézem, nézem és incselkedik velem. A nyitott ablakon beoson a szellő s sustorogtatja,

hajtogatja, nyitogatja az aktát, a papir csücske föl-föllebben, valami nevet vélek bent olvasni, vagy csak képzelődés...a daemon birizgál, ösztökél: ugyan hát nézd meg. Illik vagy nem illik, ne törődj vele. Hiszen nem eszed meg azzal! Egyszóval engedtem a csábnak és hirtelen utána nyulok az aktának. Ebben a pillanatban fölszakítja valaki az ajtót. Összerezzenek, zavarba jövök és önkéntelenül ijedten zsebembe csúsztatom az iratot. Szimcsák rohan be s jelenti, hogy a miniszterelnök épen most ül alant a kocsiba, ha még sietek, utólérem. Hopp, rohanok ki és le a garádicsokon, de épen az orrom előtt indul meg a Schneider két szürkéje. Nosza utána az én kocsimon, de valamelyik utcza torkolatánál elvész a flakkerek közt Schneider. Ott álltam boszuságomban tanácstalanul. S ezt még megtetézte a röstelkedés, hogy a kabinetiroda levele a zsebemben maradt. Mit csináljak most vele? Visszaadjam? De kinek? Hiszen meg kellene mondanom, hogy elloptam. Nem, nem, a világért se. Inkább...

— Hm, hm — dohogta Kemény János mogorván.

— Gondoltam, inkább elhajítom, — folytatta Tisza. — Igen, ez lesz a legjobb, legalább elenyésztetem örökre a bűnjelet és el se olvasom; legalább magam előtt maradok gentleman.

— Oh, oh! — sóhajtozott Szontágh Pál, rosszalólag rázván a fejét, mert ő maga is kiváncsi volt.

— Igen ám, — szőttem tovább a gondolataimat — de hátha valami fontos dolog van benne, vagy az országra, vagy a bátyámra nézve nagy következményű. Mindenesetre el kell hát olvasnom és csak azután határozom: elpusztítsam-e?

— No és? — szóltak közbe türelmetlenül.

— Hát elolvastam és még most se vagyok egészen tisztában, mit tegyek, azért is hivattalak, hogy szégyen vagy nem szégyen, megtanácskozzam veletek, eltépjem-e az okmányt, vagy pedig töredelmesen bevallva ballépésemet, visszaadjam a bátyámnak?

Zordon ünnepélyesség szállt az arczokra; csak a velenczei tizek ülhettek tanácsot olyan méltóságteljesen, mint mi most.

— Fontos a dolog? — törte meg a csöndet Szontágh Pál.

— A hogy veszszük; az állam jövőjére nem nagyon fontos, de magában véve mégse jelentéktelen dolog.

— Csak gyorsan ki vele! — biztatta meg Kemény egy jóságos nagyapó szelid jóakaratával. — Legjobb már az ilyenkor. Ess át rajta Lajoskám!

— Hát az van az okmányban, — szólt Tisza Lajos, bizonyos szemérmetes huzódozással kotorászva elő az iratot — hogy ő felsége belső titkos tanácsosoknak nevezi ki Kemény János bárót és Szontágh Pált.

S ezzel odacsapta az okmányt az abroszra. No, lett erre riadalom. «Éljen! Éljen!» kiáltottuk Horváth Gyulával. A két öreg lesütötte tekintetét, János úr elpirult, Pál úr elhalványodott, Tisza Lajos pedig nagy nevetve integetett nekem:

— No, ugy-e, én is tudok elbeszélni?

— El ám, ha a király adja hozzá a sujet-t.

A pompás tréfához csakhamar hozzáidomultak az arczok. Az öregek se tudták sokáig tetetni a közömbösséget. Mint a befagyott kígyók, kiengedtek az első gyufaszál tüzénél és a füleik is egy pár

percz alatt megszokták az exczellencziás titulust; ittunk, koczintgattunk, éltettük az új kegyelmeseket, miközben eszembe jutott, hogy egy telegrammot küldök a dologról a lapomnak s bementem a szomszéd szobába, ahol tinta és papir volt, megfogalmazni.

Alighogy az első sort megírom, észreveszem, hogy valaki áll a hátam mögött. Felnézek, hát Szontágh Pál.

— Veled akartam beszélni négyszemközt — szólt nyájasan az öreg úr.

— Parancsolj, Pali bácsi.

— Hát mi a nézeted erről a dologról? — kérdé bizalmasan.

— Az, hogy megérdemelte Pali bácsi.

— Ah, pedig nagyon szégyenlem, hidd el nekem. Nem is tudom, hogy mit csináljak? Kedvem volna el nem fogadni. De látod, így van az, ha az ember ezekkel az erdélyi kurta mágnásokkal szűri össze a levet. Ez mind kapaszkodik. Ez a János is. Pedig micsoda derék ember. De már nem fért a bőriben. Rágta a Tisza fülét. Tisza pedig nem tehette, hogy az egyik alelnök megkapja a titkos tanácsosságot és a másik nem; vagy egyik sem, vagy mind a kettő. Minélfogva áldozatul kellett esnem. Pedig oly ártatlan vagyok benne, mint a ma ellett bárány. Aztán a szégyen! Nem merek Gyarmaton mutatkozni. Nem merek többé a Sasba menni. Szemembe nevet a pinczér, ha a szokott paczalt rendelem. Egy exczellencziás úr, hahaha, aki paczalt eszik! Muszáj ezen nevetni. Muszáj ebbe bolondulni. Azért hát nehogy engem figurázz ki, gyerekecském...

(Ugyanis akkoriban én még nem voltam a Ház

tagja, hanem én voltam a Ház hóhérja, gúnyolódó czikkeket írván naponkint az ott tapasztalt mindenféle léhaságokról.)

— Jó, jó, kegyelmes uram, tudomásul veszem a dolgot.

Megírtam a sürgönyt s kivittem a kocsisunknak, megbízva, hogy vigye el a szomszédos telegráf-állomásra. Amint jövök vissza az udvaron, a félhomályban (mert közben leereszkedett az est) észreveszem, hogy mellettem tipeg Kemény János.

— Épen téged kereslek, frátye.

— Parancsolj, kegyelmes uram!

— No hallod, — fakadt ki az öreg úr — az mégis rettenetes, amennyi hiúság ebbe a Pálba szorult. Csodálom, hogy eddig föl nem vetette, mint a puskapor az aludttejes fazekat. Hallatlan az, hogy mit csinált ez most velem, micsoda csúfot ejtett rajtam! Megpukkadok dühömben, ha rágondolok és az a szörnyű, hogy a világ előtt még jó képet kell hozzá vágnom. Belső titkos tanácsossá tesznek. Engem? Hát kellett az nekem? Egy Keménynek? Félek, az őseim csontjai mozdulnak meg. Hiszen kis híja, hogy nem én vagyok az, aki titkos tanácsosokat nevezek ki. És most én menjek azt megkőszönni Bécsbe? És miért? A Pali gyerekes hiúságáért. Kőszönöm szépen. Hiszen a nógrádi bocskorokat, megengedem, megaranyozza az ilyesmi, de a gyerőmonostori Kemények czímerét csak befrecsegteti. Nincs az a benzin, fiam, amivel azt többé ki lehetne onnan venni ... Azért, ha írsz róla...

E pillanatban kocsi gurult be az udvarra. Lihegve, prüszkölve vágtattak be a Schneider szürkéi. Megjött a miniszterelnök.

Újból elkezdődtek a gratulácziók, a koccintga-

tások, a tósztok, király-éltetés, miniszterelnök-éltetés, új kegyelmes urak éltetése, némely, a dolog körül fölmerült ténykörülmény, reminiszczenczia szellőztetése, mindenki beszélt, csak még én nem, pedig a miniszterelnök is követelte:

— Halljuk a közvéleményt!

Erre aztán én álltam fel és körülbelül a következőket mondtam:

— Méltóztassanak megengedni, hogy egy interpellácziót nyujtsak be a miniszterelnök úrhoz.

— Halljuk! Halljuk!

— Körülbelül minden világos lett a hallott beszédek folytán, ami ezzel az ügygyel kapcsolatos. Tudjuk a Szontágh Pál és Kemény János érdemeit, tudjuk a miniszterelnök úr álláspontját, sejtjük a párt örvendetes hangulatát, mely e kinevezésre beáll, mert a parlament két legkedvesebb embere lett kitüntetve, de egy körülmény felderítetlen maradt. Nevezetesen, amint ezelőtt egy órával egy sürgönyt fogalmaztam a szomszéd szobában, benyit hozzám Szontágh Pál ő exczellencziája és a következőket mondja . . .

Szontágh Pál fölszisszen: «Csak nem akarod elmondani?»

— De halljuk, halljuk!

— Tiltakozom ez ellen! — kiáltja Szontágh.

Én azonban már nem hátrálhattam, elmondtam szóról-szóra, amit Szontágh velem közlött, ki vasvilla szemeket vetve rám, haragosan sziszegett, morgott és a kezeivel dobolt az abroszon; — élénk, heves gesztusai csak akkor kezdtek csillapodni, amint aztán áttértem arra, hogy az udvarról visszajövet báró Kemény János csatlakozott hozzám és a fent írtakat mondta.

Idáig érvén, Szontágh Pál kaczagni kezdett, mint a zuhatag, hogy szinte a könyei folytak, míg ellenben Kemény Jánoson tört ki az ingerült izgatottság:

— Te zsivány! — kiáltá felém, húsos, kurta karjait megrázva a levegőben. — Óh, te zsivány, te zsivány!

De én természetesen háboríttatlanul folytattam tósztomat, kidomborítva a felderíthetetlen körülményt, amelybe csak a miniszterelnök hozhat be világosságot, hogy e vallomásokat értékük szerint mérlegelve, melyik exczellencziás úr kapta hát voltaképen a másik kedvéért a titkos tanácsosi méltóságot?

A generális jóízűen nevetett, aztán a beállott mély csendben pislogott egyet, levette a pápaszemét, megtörülgette, megint föltette, megint pislogott egyet és azt mondta:

— Nem kell mindent tudni!

Ilyen kedélyesen éltek a régiek, kedélyesen lettek nagyokká is. És a dicsőség nem szállt a fejükbe. Még a nagyságot, még a koszorút és gloriolát is úgy viselték, mintha az csak egy tréfa volna.

Az Ujság 1904. 169. szám.

AZ ÉN KERÜLETEM.

Annyi ferde kombináczió szülemlett a fogarasi utammal kapcsolatosan, olyan nagy lett az ijedelem (a krajczáros lapokban), hogy itt a választás a nyakunkon, ha már ez az ember is megmozdult, majd az odalent tett nyilatkozataim kerültek kötekedő ujságírók tollára, s engem arra az elhatározásra vezettek, hogy talán legjobb lesz az egész utamat leírni, mert félig tudni valamit annyit tesz: sokat sejteni, mindent tudni annyit tesz: semmit se tudni.

Tehát valóságos útirajzot, sőt jelentést szándékoztam szerkeszteni ottani időzésemről, — de közbeszólt a mi okos Pálffy Ferenczünk: Ember, vigyázz! Nagy feladathoz kapkodsz. A kerület olyan, mint a feleség. Kényes portéka. Ha megdicséred, új ruhát vagy karpereczet kér, ha panaszkodol, neki áll följebb, hidd meg, legjobb, ha szépen hallgatsz, míg jó dolgod van, mert bizonyára mondom neked, könnyebb Blondinnak kifeszített kötélen járni a Niagara fölött, mint kerületbeli intimitásokról tárczát írni, mert minden szó elevenbe vág, meglatolás alá esik, reményeket fakaszt vagy szakít, még a humor is fájhat, még a dicséret is árthat.

Beláttam, hisz' igaz, ami igaz, le is tettem a

gondolatról, ámbár a tárgy kényessége, veszedelmes volta folyton izgatott, mint a hogy az alvajárót hívják, csiklandozzák a hold beszűrődő ezüstös sugarai, míg végre egy döntő körülmény közbecsápott. Pénzes postautalványt hozott a levélhordó. Nézem, hát Fogarasról jön, a főispán küldi, hat korona — épen a mennyi kiadásom volt Fogarason.

Nem tudtam mire vélni, míg végre megjött tegnap a magyarázó levél, hogy egy nap a vendéglőben magam fizettem ki a vacsorámat, hat koronát, utólagosan megtudták a választóim, összeszidták a vendéglőst és visszaküldik a hat koronámat.

Már most aztán hogy legyen lelkem el nem dicsekedni egy kerülettel, amelynek a meglátogatása hat koronába kerül? És azt is visszaküldik! Hisz ez még történelmi adaléknak is érdekes, a XX. század elején van ilyen mameluk kerület, ahol pedig csupa szegény emberek laknak. S ennek daczára az ellenzék pénzen vett mandátumoknak gúnyolja a mieinket. Jó lélekkel merem pedig elmondani, hogy mióta én képviselem Fogarast, tenger nagy idő, soha kaputos ember se nem kért, se nem kapott tőlem a szavazatáért egy krajczárt sem. A sárkányi szászok közt pedig még a köznép is ilyen puritán erkölcsü, hűséges az országhoz és egy csöppet se zöld, szorgalmas, iparkodó, ahol egy kis jóakaratot lát, egész szívét odaadja.

Különben már azelőtt is jó, romlatlan kerület volt Fogaras. Maga a románság úgyszólván gyermeteg, naiv eszmekörben él, mint az ős pásztornépek. Előttem Boér volt a képviselőjük, az öreg Boér, a korelnök, aki még Madarász apót is per «Jóska öcsém» szólította. Különös módon hizelegte be magát a kerület vonzalmába. Kolozsvárott la-

kott s mindennap bejárta a piaczot, rendre vette a furmányos szekereket s ha fogarasi emberre akadt, üzent tőle :

— Mondja meg kend a fogarasiaknak, hogy ne féljenek, míg az öreg Boér él. Gondjukat viseli, nem hagy felettük erőt venni semmi gonosznak. Most még nem mehet oda, nem mutathatja magát, de a távolból rajtok tartja a kezeit.

A fuvarosok napról-napra vitték a hírt éveken át szakadatlanul s elterjesztették a városban és a falvakban:

— Él ám Kolozsvárott egy jó öreg ember, aki nagy jóakarója Fogarasnak. Gondunkat viseli a távolból. Szelid kék szeme van és hófehér szakálla.

Ez is, az is látta, beszélt vele, valóságos legenda támadt körüle a nép közt, mert ami titokzatos, vonzó. Később pedig azt kezdte üzengetni, hogy közeleg már az idő, mikor személyesen eljön s átveszi a nép sorsának intézését, amint hogy meg is jelent egy alkalmas napon, képviselőválasztások idején s játszva kapta meg a mandátumot a titokzatos jó öreg ember Kolozsvárról...

Különben akárhogy volt, régen volt, mese volt; egy azonban bizonyos, hogy Fogaras még a hajdani patriarchális kerületekből való, ahol a lakosság hisz még az ideálokban és szép dolgokban, — talán mert olyan nagyon messze van a központtól. Hiszen a legkopárabb hegyek is szép kékek távolról.

Hogy ím' most lementem, annak egyszerű oka, hogy magam akartam régi óhajuk, az Olt részleges szabályozásának hírét levinni, magammal hozván fiamat is, hadd lássa a képviselői mesterséget közelről.

Meglehetős rossz hangulatban értem oda. Az egyik kézibőröndöm elveszett a vasúton. Ez kétségkívül rossz ómen, gondoltam, s végre is az ilyenben minden képviselő babonás. Mert ha lehangoló lehet, hogy tizenhárman ülnek valahol egy asztalnál, az is lehangoló, ha három táskával indul meg valaki és csak kettővel érkezik.

A vasútnál a barátaim fogadtak a szokott alkotmányos parádéval. Az ősz főpap, Pánczél Károly, a szabadelvű párt aggastyán elnöke egy szép beszédre gyújtott rá a pályaudvaron, holott az ég minden zsilipje ki volt nyitva, zuhogott az eső, mintha zsákból öntenék, a metsző, hideg szél pedig forgatta, csavargatta a köpenyegjeinket.

— Ugyan, kedves bátyám — szakítom félbe a szónokot — majd elmondja a többit otthon, födél alatt.

De amilyen vastag nyaku kálomista, csak mégis elmondta eleitől végig, ami sok szép meleg szó benne volt, miközben didergett, elkékült, elzöldült a hidegben.

— Minek is jött ki? — pirongattam.

— Nem is a képviselőnek jöttem én ki — szólott ő. — Olyan képviselő nincs a világon, hanem kijöttem az írónak. Annak én kijövök, még ha belehalok is.

Alig hogy szárazra kerültünk, az volt az első kérdése a korifeusoknak, hogy lesz-e beszámoló és hol?

— Hja, — sóhajtottam föl — nehéz dolog lesz, ne is említsék. Magamnak is abban fő a fejem hogy mikép számolok be egy ilyen könnyelmű dologról.

— Miféle dologról?

— Hát az elveszett táskáról otthon a feles
gemnek.

Ugyde ők a politikai beszámolót értették, am
ben van bizonyos nagyzási tónus. Beszámolni olya
dolgokról, amiket mások cselekedtek. Könnyű i
nehéz is, ahogy veszszük, de mindenesetre nevets
ges a magamforma jelentéktelen képviselőktő
Hadd számoljon be Tisza István vagy Berzevicz
akik csináltak egyet-mást. De mi ugyan miről sz
moljunk be a nagy politikát tekintve, akik legfe
jebb füstöt csináltunk a klubban és a folyosón
a végeredmény — szivarvégek.

Azért nem is tartottam beszámolót Fogaraso
Csodálkozva olvastam azonban egy lapból, hogy
választóim nyilatkozatra kényszerítettek a népiskol
javaslattal szemben.

Eszük ágában sem volt, megelégszenek ők an
nyival, amennyit magamtól kívánok elpotyogtatn
Amit mondok nekik, vakon hiszik, mert sohas
mondtam nekik valótlant.

Nincs ott néppárt, függetlenségi párt, ószerese
és új szabadelvűek, összecseng a magyarság testvé
szeretetben. A pártelnök egy kálvinista pap, az a
elnök egy katholikus pap, a pártjegyző egy rabb
Kicsibe veszik ők a nagy politikát. Az csak az it
honi jóllakott magyarnak való, pipázás közben. A
én választóim még csak a helyi kérdések szegény
ségében keczmeregnek. Nekik az elromlott Olt-hi
képezi a megrázó katasztrófájukat. Mit bánják ő
kik czigarettáznak a klubban. Milyen szabályo
szerint tanácskoznak az országgyűlés nagy urai, mi
kóvályognak most az Apponyi fejében. Bohóságo
bohósága! Itt a szörnyű, megmásíthatatlan végze
a híd összedőlt és a városka be van zárva, aza

hogy a forgalom ki van zárva belőle. Kellene pedig a híd felépítéséhez nyolczvanezer forint és nyolczvan sincs. S hogy teljes legyen a keserű pohár, az illető miniszterek kijelentették, hogy nem járulnak a fölépítéshez.

Ezekkel a szomorú tényekkel kerestek fel mindjárt első nap. Szónokuk fölkiáltván:

— Ezzel a vérző sebbel jövünk most a képviselő úrhoz.

Bizony, még csak megvigasztalni se tudtam, inkább összeszidtam őket, hogy bizonyosan elrontották valahol a hídkérdést.

— Hogy hozzám jönnek ezzel a sebbel, most, miután a miniszterek már nyilatkoztak, úgy tűnik fel nekem, mint ha valaki az egyetemi professzoroknál lett volna a betegségével és mikor azok kimondták, hogy nincs segítség, akkor elmenne a dorozsmai kirurgushoz, hogy az segítsen rajta. Hát kivel segítsek én önökön: a bajor kormánynyal, vagy a burkussal?

Ilyenforma aperçu-kkel és ötletekkel értetem meg velök magamat, ezeket szokták meg és szinte élvezik őket. Nem kell nekik semmi nagyképűség. Az ünnepélyes szamarakból kigyógyította őket az én metódusom örökre. Ez az egy pozitiv érdemem legalább megmarad.

A fehér asztalnál mesélem nekik a Tisza István nagy elméjét, lihegve hallgatják, az öreg generális dicsőségét a múltból, köd borul a homlokokra, méla csöndesség támad, mintha egy árnyék suhogna a levegőben. Áttérek a folyosó és klub vidám, jellemző tréfáira, elvonul előttük a parlament, a nagynak vélt alakok, mint liliputi apró figurák hemzsegnek, mozognak mosolygó szemük előtt, miköz-

ben fogy a vinkó, megy az óramutató a maga útjá
s körömig égnek a gyertyák.

Néha ők is megkoczkáztatnak egy kérdést:

— Lesz-e új választás mostanában?

— Dehogy lesz, miért lenne? Csak egy esetbe
lehetne, ha a párt nem volna egyöntetű, mert csa
egyöntetű párttal lehet a házszabályokat módosí
sítani. Miután azonban a párt egyöntetű, aválasz
tás czéltalan, mert az urnákból is legföljebb egy
öntetű párt jöhet ki. Ha tehát a mostani pártta
meg lehet csinálni a házszabályt, akkor minek voln
egy másik párt, annál is kevésbé, mert amit
mostani párt csinál, az az új országgyűlésre má
érvényes lesz, minélfogva a mostani egyöntetű pár
becsesebb Tiszának erre a czélra, mint a milyen
lenne az új egyöntetű párt.

Bűbájosak ottan így ősz felé a fehér éjszakák
a minőkhöz hasonlók csak Oroszországban vannak
A hold be akarja mutatni, hogy ő is bír nappal
csinálni. Ezek az éjszakák feledhetetlenek. Szól a mu
zsika, csengnek a poharak és jönnek a sziporkázó
tósztok, enyelgő tréfák esténkint, hogy vége-hossz
nincsen. S ezek közt csak egy felszólalás érintett né
mileg kellemetlenül: egyik választóm, ami különben
majd minden ilyen képviselő-látogatásnál megesik
humorosan színezte ki azokat az eseteket (az vessen
rám követ, akivel meg nem történik), mikor a vá
lasztóim leveleire nem felelek, melyek a zsebemben
felejtődnek, vagy mikor napokig keresnek otthon
és nem találnak a kerületből jött ügyes-bajosok

A közönségnek tetszett a tószt, már-már pos
ványosodott a hangulat, éreztem, hogy szállok
egyre szállok lejebb-lejebb a piedesztálról a válasz
tóim szemében, a gonosz mosolyok, a vigyorgó

aemonok a szemekben viszik, mint a méhek csáp-
ikon a nimbuszomat. Ideje volt lélekjelenlétemet el
em veszteni és leczáfolni a tisztelt előttem szólót.
Fölkeltem és elmondtam, hogy biz' ezek meg-
rténhettek egytől-egyig.

— És én nem is szívesen vállalkozom ezentúl
m — folytatám — magánérdekekben közbenjárni.
z nem való a törvényhozó tisztéhez. A képviselő
nép legmagasabb rendű szükségleteit végzi és
em egyszersmind a legalacsonyabb rendűeket.
yenre én nem vállalkozom. A képviselői állás
ak az utóbbi időkben és csak alantas kerületek-
en vált olyanná, mint azok a bicskák, amelyek-
en ráspoly is van, azonfelül pipaszurkáló, köröm-
igó, fogpiszkáló, czipőgomboló, kis fűrész, dugó-
úzó. És hát az ilyen bicskák igen hasznos *zseb-
erszámok* lehetnek, de az *Olton eszközlendő
metszésekre nem alkalmasak.*

Ilyenfajta riposztok képezik a képviselői mes-
rség fő griffjeit. Ha képviselő, többé-kevésbé föl
an fegyverkezve ilyenekkel, vígan ússza keresz-
il a legkétségbeesettebb helyzeteket. Erre figyel-
eztetlek benneteket fiatalokat, mint öreg róka.
indig legyen egy felelet a nyelveteken. Ebből áll
z egész mesterség.

Persze mindezekhez olyan jó, szelid lelkű vá-
sztók is kellenek, mint az enyimek, akik tudják,
ogy végre is szeretem őket s ez a fő, a többit,
int mellékest, megbocsátják. És tudom, azért se
aragszanak meg, hogy most annyit fecsegtem róluk.
iszen oly szűkszavú voltam ezideig, mintha kép-
iselő sem volnék. Sem a kerületemben, sem a kerü-
temről nem beszéltem, nem írtam semmit. Pedig
nen-onnan egy fél életet töltöttünk együtt állandó

meleg viszonyban, melybe nem vegyült keserű szó, se azelőtt, se most, mindössze azt hangoztatták panaszkép egyszer-máskor, hogy ritkán megyek hozzájuk, de én azt is elütöttem egy megjegyzéssel:

— Ugyan hol hallották, hogy a patak visszajárjon a forrásához?

Mosolyogtak, és azóta erről se panaszkodnak többé. Hiszen fölösleges is. Mivel én nem járok Fogarasra, hát ők járnak fel Budapestre; nincs az a nap, hogy délelőtt négyen-öten is fel ne keresnének. Felkelek, felöltözöm, kezdem a reggeli csibukomat színi, kopognak az ajtón, fogarasi ember jön, aki elbeszél minden újságot; mire elmegy és egy másik érkezik délfelé, már akkorra azt is tudom, hogy Povarczyné asszonyom tegnapelőtt kiejtette a pólyás gyereket a bölcsőből, hogy Serbán egy medve-bocsot lőtt, hogy gróf de la Motte-nek megsántult a nyerges lova stb. Hosszú évek során annyira kialakult, megelevenedett előttem az egész város minden lakójával, hídjával, kerítésével, kútjával, hogy sokszor, kivált téli napokon, mikor keveset járok ki, szinte magam is azt hiszem, hogy voltaképen Fogarason lakom s a belépő látogatóim voltaképen csak a szomszéd utczákból fáradtak ide. Hallani vélem ott künn a Tódor hajdu köhögését. Valami zörgés zaja hangzik kívülről. Ni, milyen dübörögve csapódik be a megyeház kapuja... Kürt búg elmosódón valahonnan a havasokról... Óh, ördög, ördög, hiszen csak a szomszédos szatócs bolt nehéz vasredőnye ereszkedett le és egy száguldó automobil tülköl messze innen, talán a negyedik utczában.

Az Ujság 1904. 307. szám.

AZ ÉN KRITIKUSOM.

(Levél a szerkesztőhöz.)

Kedves barátom! Az Ujság mai szerkesztői üzeneteiben egy rám vonatkozó kritika van fölemlítve tévesen.

Nem tartozom a szenvedélyes helyreigazítók közé (mindegy, hogy a szivarhamu hova esik), de ez a kritika nekem különösen kedves emlékem. Innen-onnan öreg író vagyok már, nem kaptam se arany tollat, se koszorút. Nincs érdemrendem (pedig a húsosfazekak mellett egy arasznyira van a rendjeles láda), nem gyüjtöttem össze híres kritikusok dicsérő czikkeit (hiszen az is mind csak szivarhamu), hanem ezt az egy esetemet vagy ne emlegessétek, vagy jól emlegessétek, mert arra igazán kevély vagyok és nem engedem elferdíttetni.

Úgy történt, hogy a fürdőorvosomnak, Gámán Bélának, egy magyar szakácsné betege, aki a lábát megütötte, kénytelen volt *az ágyát őrizni*, — a hogy azt ti ujságírók mondjátok, szökési hajlamokat tulajdonítván az ágynak. Denique, Márta asszony igen okos teremtés lévén, őrizés közben legczélszerübbnek látta olvasással ütni agyon az időt s valami olvasni valót kért tőlem,

látván, hogy egy bőrönd könyvet hoztam ma-gammal.

Épen egy új munkám jelent meg, azt adtam oda neki.

Fölteszi nagy mohón a rezes ókulárist, meg-nyálazza az ujját, aztán felüti a könyvet az ele-jén, elkezdi olvasni, elolvas egy vagy talán két mondatot, lopva rám tekint gyanakodva, megint elolvas egy pár sort, mire elmosolyodik és össze-csapja a könyvet.

— A tekintetes úr csúfot tészen velem — mondja kedveskedő, de mégis szemrehányó fej-csóválással, vidám derűvel az arczán, jelezve hogy értője a jó tréfának.

— Hogy-hogy? — kérdeztem meglepetve.

— Ugyan menjen! Hisz ilyet én is tudok írni

Oly természetesnek látszott neki az előadá-som, hogy nem is tartotta könyvnek, — hanem valami juxnak, hogy talán az ő megtréfálása czél-jából nyomattam le hamarjában ezt a közönsé-ges bolondságot.

Amióta ezt a kritikát hallottam, úgy vagyok vele, mint a muszka, aki megkapja a Szent Anna rendet, — a többi rend azontúl nem érdekli.

Az Ujság 1905 április 28.

JEGYZETEK.

Látogatás Stofi bácsinál. Stofi fiskális, közismert balassagyarmati ügyvéd volt (l. *Gyöngyössy* László: Mikszáth Kálmán Budapest, 1911., 44, l., valamint e sorozat *Dekameron*-ja I. kötetének jegyzeteit.) A czikk elején említett «Miért fél Stofi bácsi a *porosztól*› (parasztból sajtóhiba) cz. elbeszélést kiadtuk a Dekameron I. kötetében. A többi itt említett elbeszélést l. a Bibliografiában. Azon élő személyeknél tett látogatásokról, kikről a költő genre-képet mintázott, pályája későbbi éveiben is meg-megemlékezett. Ezek legkiválóbbika *Látogatás egy alakomnál* (Jubileumi kiadás, 27 : 73), melyben a pogány *Filcsik* Istvánnál tett látogatását írja meg. *Filcsik* tudvalevőleg *A jó palóczok* egyik legremekebb alakja (*Az a pogány Filcsik.* Jubileumi k. 15. k. 151. l.).

A fekete haj meg a szőke. A *Prolog*, melyre itt az író czéloz (11. l.) megjelent a *Szegedi Napló* 1880., 289. számában (l. *Bibliografia).*

Az aldunai diadalút. Néhány magyar író és művész *Pulszky* Ferencz vezetése alatt 1882 nyarán kirándulást tett az Aldunára. A kirándulást megelőzőleg egy hétig folyt a vita a lapokban arról, hogy meglesz-e a kirándulás vagy nem. S midőn végre elutaztak, a lapok távirati tudosításokat hoztak arról, hogy hova, mikor érkeztek, ki tartotta az üdvözletet az egyes helységekbe való megérkezésükkor, ki válaszolt ez üdvözletekre a társaságból s a banketteken kik mondtak fölköszöntőket. (L. pl. *Pesti Hirlap* 1882. jul. 20.).

A kakas, a nénik meg a bácsi. Ezt a visszaemlékezését a költő később felhasználta és pedig úgy, hogy a 60-ik lapon lévő *Óh nem, sohasem feledkezem meg...* sortól kezdve kiadta *Johanka néni, Francska néni és keresztapám* czímmel (Jub. kiadás 26 : 164—167. l.), a Lukács kakas-ból (l. 59. l.) «Pepi» lett, s a róla szóló leírás némi átalakítással a magyar irodalom legrövidebb rajza. (L. *A fehér kakasunk*, Jub. kiadás, 27 : 120. l.).

Tisza a gyanú alatt. Grünwald Béla említett levelében azt tette szóvá igen szellemes formában, hogy Mikszáth olyankor is ír a képviselőház üléséről, amikor jelen sem volt, s

mégis czikke mindig olyan pompás. «Egy élemedett ember» aki ezt megfigyelte «összehasonlította a valót a leírással s úgy látszott neki, hogy a leírás emlékeztet a valóságra, habár azért egészen más valami. Azt érezte, amit a geniális arczképfestő műve láttára érzünk. Megtaláljuk a külső vonásokban a hasonlatosságot, de módosulva a belső tulajdonságok átszellemítő hatása alatt.» A levél végén a dolgot a következőképen intézi el: «A geniust nem köti meg a külső igazság, mert ő a belső igazságot keresi, nem úgy látja a dolgokat, amint vannak, hanem úgy, amint lenniök kell.» A Sztupa Györgyről mondott jellemző kis eset (l. 65. l.), úgy látszik valami gyermekkori emlék, mert ugyanezt említi a Tóth Ede májszteréről is (v. ö. *Az én ismerőseim: Miből teremnek a virágok*, 116. l.).

Konferenczia a királyfinál. A mű, melyre e czikk vonatkozik: *Az osztrák-magyar monarchia irásban és képben*, melybe a Szegedről szóló czikket Mikszáth irta (l. Bibliografia). A királyfi, Rudolf trónörökös alakja más alkalommal is foglalkoztatta Mikszáth író-művészetét (v. ö. *Népmese Rudolf királyfiról*, *Az én ism.* 77. l.).

Szent tárcza. A *Jó könyvek* cz. népies vállalatba, melynek czélja az lehetett, hogy ismert írók irodalmi alkotásaival kiszorítsák a nép kezéből a ponyva-irodalom termékeit: *Jókai* többek közt ezeket irta: *Mátyás király és Bente úr* (vers) (1. sz.). ; *Mátyás király és a szegény varga. A czinkotai kántor* (4. sz.); *Puskás Kalári* (11. sz.) ; *P. Szalmáry Károly: Varga János vagy akit az isten megbélyegzett.* Maga Mikszáth három verses elbeszélést írt ide: kettőt Eszterházy Miklós herczegről, egyet Jókairól (*A saját ábrázatomról* XII. l.) s két népies prózai elbeszélést, ezeket a *Dekameron*-ban újra kiadtuk (l. III. k. 157—178. l.).

Levél Mikszáth Kálmánhoz. A *kanál*-motivumra vonatkozólag l. *Szeged könyve* (I. k., IV. l.).

Levél a szerkesztőség összes tagjaihoz. A *Pesti Hirlap* 1887. nov. 12. számának 12. lapján *Tóth* czimmel szerkesztői üzenet jelent meg arról, hogy Nagyváradon 65 tót gyereket fogadtak örökbe. Erre vonatkozólag *Tóth* levelet írt a szerkesztőséghez; szerinte ez nem helyes dolog, mert azok a gyerekek, ha felnőnek, úgyis ellenségei lesznek a magyarságnak. A szerkesztői üzenet czáfolja a levélírót, dicséri a tót fajt s érvül megemlíti, hogy ez a faj több igen jeles férfiút adott a hazának. Ezek között meg vannak említve: *Baross* Gábor, *Simor* János, *Horánszky* Nándor, *Zsilinszky* Mihály, *Petőfi* Sándor és *Mikszáth* Kálmán is.

A «t. Ház» az Akadémiában. Evvel v. ö. *A karczolatok története* cz. közleményt (l. *A saját ábrázatomról* 152. l.

Kis híja hogy kritikus nem lettem (l. e. kötet *A. karczolatok története* cz. közleményt. 152. l.)

A jó palóczok megjelent eredetileg mint a hasonló czímű mű képes díszkiadásának előszava.

Vucsetics István érsekről. Az író téved, midőn azt írja, hogy sohasem írt úti élményeket. (V. ö. *Az igazi humoristák* cz. kötetünkben *Utazás a németek közt* cz. útijegyzeteit. Irt még egy székelyföldi útjáról is útijegyzeteket. (L. a Bibliografiát.)

A karczolatok története megjelent mint a költőtől sajtó alá rendezett *Országgyűlési karczolatok előszava,* l. e kötet *Kis híja, hogy kritikus nem lettem* czímü közleményét (118. l.).

Legkedvesebb könyveim. Eredetileg a *Gyalui Farkas* szerkesztésében megjelent hasonló czímű könyvben (Singer és Wolfner kiadása Budapesten é. n. adatott ki), mely nagy íróink e nemű nyilatkozatait közli.

TARTALOM.

Olda

Kiváló irodalmi ujdonságok!

Cholnoky Jenő: Földrajzi képek

Fűzve 6.— korona.

A kiváló geografus mint író és mint előadó annak köszönheti páratlan sikereit, hogy előadásának közvetlen egyszerűségével és szórakoztató könnyedségével teszi élvezetessé a tudás misztériumába való behatolást. Uj könyvében bőkezűen osztja tudása kincseit. Változatos sorozatát adja a vonzóan megírt földrajzi képeknek a hazai földről épp úgy, mint távoli országokról, többnyire saját fényképfelvételei kapcsán. Mélységes szeretettel megírt könyv ez, minő kevés van irodalmunkban.

Gineverné Győry Ilona: Angolok

Fűzve 5.— korona.

Az Angliában élő — a háború óta internált — kitűnő magyar írónő ebben a könyvében az angol társadalomról ad finoman és szellemesen megrajzolt képeket — úgy, ahogy ő ezeket a háború előtt látta, érezte, átélte. A háború előtt készült ez a könyv és a háború kitörése késleltette megjelenését mindmáig, amikorra a világfelforgató események páratlanul érdekfeszítővé hevítették azt a szemkápráztató ellentétet, mely a háború előtti, puritán, nemes erkölcsök mezébe burkolódzó angol társadalmat — s erről ad megkapó képeket írónőnk — a mai, minden emberiességtől kivetkőzött Angliától ég és föld messzeségébe távolítja. Ez a távlat — szinte századok távlata — érdekessége ennek a könyvnek, amely még azt is példázza, hogy mi magyarok milyen megértéssel tudtunk lenni minden iránt, ami jó és szép abban a népben, mely minket el akar pusztítani a föld színéről.

Mikszáth Kálmán: Két választás Magyarországon

Fűzve 4.— korona, kötve 5 korona 50 fillér.

Nagyságos Katánghy Menyhért képviselő úr viszontagságos élete, kalandjai, szerencsétlensége és szerencséje, a képviselő úr tizenkét levele, amelyet feleségéhez intézett s végül „A körtvélyesi csíny", mely arról szól, hogyan bukott meg Katánghy Borontón s hogyan választották Körtvélyesen. Mikszáth bájos humora teszi derüssé ezt a szatírát, melyben a modern stréber képviselő-tipust, a választási csalafintaságokat rajzolja meg.

Révai-kiadás — mindenütt kapható!

Kiváló irodalmi ujdonságok

Mikszáth Kálmán: A szelistyei asszonyok — Ne okoskodj, Pista

Fűzve 3. korona, kötve 4 korona 50 fillér.

Két hosszabb elbeszélés. Az első Mátyás királynak egy szerelmi kalandját meséli el, pompásan rajzolva meg a nagy király alakját, akit brilliáns jelenetek, jóízű tréfák központjává tesz. Ne okoskodj Pista: tárgya egy házasságtörés, mely Mikszáth tollán nem válik sem drámaivá, sem bohózattá. A nagy író ezt a témát derült filozófiával kezeli, valami mindenben megnyugvó felényességgel, nem foglal állást, nem itélkezik, nem moralizál hanem magávalragadóan mesél.

Mikszáth Kálmán: A tekintetes vármegye

Fűzve 4. korona, kötve 5 korona 50 fillér

Ebben a könyvben Mikszáth jórészt ifjúkori emlékeit irta meg finom elbeszélések alakjában, melyek kedves meghatottságukkal, humorukkal a régi megyei élet nemcsak leghübb, de legérdekesebb emlékei is.

Mikszáth Kálmán: Páva a varjuval

Fűzve 2 korona 50 fillér, kötve 3 korona 60 fillér.

Öt hosszabb elbeszélés van itt együtt és mindegyik más oldalról mutatja be a nagy író ragyogó elbeszélő müvészetét. Az első, melytől címét kapta a kötet, Mária Terézia korában történik és történelmi zománca, anekdotás levegője, pompás alakjai teszik ellenállhatatlanul kedvessé. A többi négy elbeszélés más és más milieube viszi az olvasót.

Takáts Sándor: Régi magyar asszonyok

Fűzve 6. korona.

A magyar történelem nagyasszonyai vonulnak fel itt mesteri portrékban. Elmúlt idők asszonyai, akikben testet öltött a magyar lélek minden baja, finomsága és ereje, akikben dús

 Révai-kiadás — mindenütt kapható

színű, illatos, teliszirmú virággá formálódott a magyar földből szökkent, magyar nap melegén érlelődött hajtás. Csak az olyan ihletett író, aminő Takáts Sándor, aki a tudós alaposságával és a művész fogékonyságával merül el a régi írások, családi oklevelek világába, csak ő tudta a mai ember számára megrajzolni ezeket a finom arcképeket. Üde levegőjű könyv ez, mely ellenállhatatlanul ragadja magával az olvasót.

Világkönyvtár

Bernard Shaw: Ember és felsőbbrendü ember — Komédia és filozófia

Forditotta és bevezetéssel ellátta *Hevesi Sándor.*

Fűzve 1 kor. 90 fillér, kötve 2 kor. 60 fillér.

Komédia és filozófia — erre a két részre oszlik Bernard Shawnak ez a rendkívüli műve, melynek fele színdarab, fele tanulmány és aforizma s mely a maga szerves egészében a mai társadalom éles kritikája. A színdarab csak egyik formája Shaw igazmondásának, a színpad csak emelvény, melyen a mai társadalom tipikus képviselőit felvonultatja, hogy ragyogó élcével és metsző gúnyjával még kirívóbbá tegye a társadalom kiáltó bűneit. Voltaire óta nem volt Európának ilyen elmés írója.

Trikál József: Egység felé

Fűzve 6.— korona.

Egy elmélkedő könyv, telve mélyenjáró gondolatokkal. Tudós és bölcs egyaránt, de nem téved az iskolás filozófusok erőszakos és vértelen gondolatkonstrukcióinak útvesztőjébe, hanem az élet üde, virágos útjain jár. Lehetőségeit keresi az olyan egységes világnézet kialakulásának, mely az ellenmondások között vergődő, kételyektől gyötört modern lélek számára a megnyugvás forrása. Mindazokkal a kérdésekkel foglalkozik, melyek a mai embert eltöltik és mindenki részére van érdekes mondanivalója.

Eötvös Károly munkái

Utazás a Balaton körül

Két kötet.

Fűzve 9. korona

A Dunántúl remek természeti szépségeit énekli meg Eötvös a lánglelkű költő s gyönyörű regéit mondja el színes, ragyogó nyelven Eötvös a mesemondó. Mi mindenről tud egyszerre mesélni ez a csodás ember, míg elkalandozik gazdag képzeletével a „magyar tenger" partján! Uj életre kel itt minden, megmozdul kő, fa, virág, emberek élnek, örülnek, szenvednek s mi majd visszafojtott lélekzettel, majd teli kacagással követjük útján az íróit.

A ki örökké bujdosott

és egyéb elbeszélések

Fűzve 4 korona 50 fillér

„Aki örökké bujdosott" rendkívül érdekfeszitő kalandos elbeszélés, inkább regény, mely egy orosz fogságba jutott francia katona viszontagságait meséli el. Henri Napoleon alatt részt vett a szerencsétlen téli hadjáratban, fogságba kerül, honnan ezer veszély, idegizgató viszontagság között menekül. Ehhez a hosszabb elbeszéléshez egy csomó rövidebb novella csatlakozik — a magyar irodalom novellakincsének remekei.

 Révai-kiadás — mindenütt kapható!

Ambrus Zoltán munkái

Midás király

Regény 2 kötetben. Fűzve 9.— korona.

A művészet regénye. A modern, a huszadik századbeli művészsors legmélyebb mélységeibe vezet. A művészi alkotás lélektana, az emberi fejlődés pszichológiája csakúgy elénk tárul, mint a nagy modern művészetvásár. A korrupció, a rang, az összeköttetés, a siker titkainak és összefüggéseinek csípős szatírája ez a könyv. A pénz nagy hatalma rettentő erővel jelenik meg és lenyügöz mindent, életet, művészetet, élvezetet, sorsot, szerencsejátékot, szerelmet. A modern magyar regényirodalom pár nélkül ragyogó drágaköve ez a mű.

Berzsenyi báró és családja

Tollrajzok a mai Budapestről.
Fűzve 4 korona 50 fillér.

A magyar irodalomban egyedülálló Ambrusnak ez a gyujtó szellemességgel írott szatírája. A meggazdagodott parvenük világába vezet, megmutatja ezek kicsinyességeit, előkelősködéseit, pénzzel való hencegéseit, dörgölődzéseit az arisztokráciához. Maró gúnnyal mutatja meg a budapesti tipus külön jellemző kinövéseit: a pesti parvenü jótékonykodásait, politizálását, lóversenyi szereplését, hajlongásait a Park-Club szentélye előtt, bekontárkodásait az irodalomba. Páratlanul áll ez a könyv, melyet még nagyszerűbbé tesz Ambrus kacagtató humora, hajlékony, mindent visszaadó stilusának szépsége.

Álomvilág

Elbeszélések. Fűzve 4 korona 50 fillér.

Érett bölcsesség, kristályosra tisztult emberlátás, tökéletessé finomult stilus teszi ragyogóvá és méllyé ezeket a novellákat. Ennyi fölénnyel és mégis ennyi együttérzéssel csak Ambrus tudja nézni az emberi hangyaboly nyüzsgését. Pókháló kisasszony incselkedései, az Ipsilanti-leányok királyfivárása, a bűnös Ninive pusztulása, a zöldnadrágú Dom Gil meg a többi mind egy-egy remeke a mesemondásnak. A legnagyobb novellistákkal egy rangba emelkedik benne Ambrus.

Révai-kiadás — mindenütt kapható!

Ambrus Zoltán munkái

Solus eris

Regény. Fűzve 4 korona 50 fillér.

A házasság, a házas élet titkos és eltitkolt mélységeibe vezet ez a könyv. Megmutatja a jelentéktelennek látszó külsőségek befolyását az emberi lélekre. Mint dúlja fel két egymást szerető ember életét az élet, a minden dolgok prózája. De talán meg nagyobb súlyúvá teszi ezt a regényt az a másik gondolata Ambrusnak, hogy: a művészet minden előtt. A művész lemond mindenről, rangról, pénzről, nyugalomról és az imádott leányról, mert mindennél szentebb előtte a művészete. Súlyos gondolatoktól terhes, szépségekkel kápráztató könyv.

A Berzsenyi lányok 12 vőlegénye

Tollrajzok a mai Budapestről.
Fűzve 4 korona 50 fillér.

Ebben a szellemes szatirában a meggazdagodott parvenü-család leányainak házassági lehetőségeit állítja elénk Ambrus. A milliomos leányok házassági problémáját szikrázó szellemességgel tárja az olvasó elé. A társadalmi osztályok legkülönfélébb rétegeiből kerülnek ki a kérők. Megfordul körülöttük a koldusgróf, az eladósodott huszárhadnagy, a minden szennyen át felvergődött zsidó képviselő, a divatos reklámhajhászó művész, a nemességet vásárló földbirtokos, a hercegi allürökkel fellépő szélhámos. A mai modern Budapest életének egy darabját elragadó ötletességgel mutatja meg Ambrus.

Törpék és óriások

Elbeszélések. Fűzve 4 kor. 50 fillér.

A hatalomról lebukottak, a hatalomra diadalmasan följutók, a sorssal dacosan szembeszállók, az élet csapásai alatt összetörtek könyve ez. A mindennapi élet drámái és vigjátékai gyors pergéssel játszódnak le. Az apró emberek ügyes-bajos dolgai épp oly végtelenül finom humorral és bájjal lejtenek el, mint a kiváltságosak, a nagyok nagy, megrázó tragédiái. Minden egyes novellája a kötetnek tökéletes kis remekmű. A lelki élet egész skáláját eljátszatja olvasójával Ambrus; megnevettet, megrikat, szánalmat kelt, gyűlöletet ébreszt fel bennünk, gúnymosolyt ültet ajkunkra, a megdöbbenés halványságát hívja arcunkra. Mély emberismeret, az életnek, a szépségnek nagy szeretete ragyog ki Ambrus soraiból.

Balzac: Betti néni

Forditotta: *Salgo Ernő.* Fűzve 4.— korona.

Mesteri kézzel formálta meg Balzac az irigységtől, gyűlölettől tajtékzó vén leány alakját. Egy elszalasztott férj nyomán támadó keserűsége vad elszántsággal tör egy egész család ellen. Nemcsak a vén leánynak a képe van remekbe vésve, hanem valamennyi asszonyi alakja oly tökéletes mestermű, hogy a világirodalomban nem igen van meg mégegyszer így egy regényben. Az egész könyv oly izgalmas élénkséggel van írva, hogy az ember nem tudja letenni, míg végig nem olvasta.

Bulwer: Éj és virradat

Forditotta: *Balla Mihály:* **Két kötet.**
Voinovich Géza bevezető tanulmányával.
Fűzve 8.— korona.

Az „Éj és virradat" Bulwer legjobb regénye. Egy kiváló és nemes ember története, akit a sorscsapások a legnagyobb nyomorba döntenek. A főgondolata a regénynek, hogy az igazi nemes lélek sohasem merülhet el a bűn posványába és az igazság, ha még úgy küzdenek is ellene, napfényre derül. Amíg a mese, a cselekmény, a történet érdekelni fogja az embereket, Bulwer népszerű és olvasott író lesz.

Cherbuliez: Feketék és vörösek

Forditotta: *Lándor Tivadar.*

— Holdenis Meta

Forditotta: *Ambrus Zoltán.*
Ambrus Zoltán bevezető tanulmányával
A két mű egy kötetben. Fűzve 4.— korona.

Feketék és vörösek: ezek a papok, apácák és a radikálisok. Ezeket állítja elénk a nagytudású, kiváló műveltségű író. E két ellentétes elem között egy fiatal leány áll, akit vagyona miatt mindkét rész meg akar hódítani, de aki meglátva maga a helyes útját, elfordul úgy a feketéktől, mint a vörösektől, hogy a boldogság felé fordulhasson.

Holdenis Meta a regényirodalom egyik legkiválóbb alkotása. A szelíd, tiszta, nemes ártatlanság képe mögött egy alattomos gonosz lélek lakozik, aki könyörtelenül játszik a férfiszívekkel, aki lelkiismeretlenül megbolygatja egy boldog család életét.

Daudet: Numa Roumestan — Tarasconi Tartarin

Forditotta: *Fáy J. Béla.*

Ambrus Zoltán bevezető tanulmányával.

A két mű egy kötetben. Fűzve 4·– korona

Numa Roumestan a Provence fia, aki előretör, a magas emelkedik s mindezt csak deli termetének, de még inkább ha sogó hangjának és teli szájjal való beszédének köszönhe Ezeknek segítségével megszerez mindent: pénzt, hatalma nagy karriert és finom, okos, nemes feleséget, akit megcsal legelső jött-ment kis aljas nővel. Ami szín, illat, melegsé tűz megterem a délvidéken, az mind benne izzik ebben regényben. Daudet fantasztikus naturalizmusának legjellem zőbb alkotása.

Tarasconi Tartarin ragyogó szellemességgel, pompás humorr megrajzolt nagyszájú, dicsekvő, hazudozó, kalandos fantázia délvidéki ember. A torzító kómikum és a csípős szatira egy legnagyszerűbb alkotása a Tarasconi Tartarin, méltó nagy elő jéhez, a nemes Don Quixotehoz.

Daudet: A nábob

Forditotta: *Fáy J. Béla.*

Fűzve 4·– korona

Párist, III. Napoleon Párisát adja e könyvben Daudet. Az egés párisi előkelő társaság élete sora folyik le itt előttünk. Hata mas művészetével Daudet elvezeti az olvasót az arisztokráci szalónjaiba, a minisztériumok előszobáiba, a miniszterek do gozójába, az üzleti világ tülekedését, a kispolgárság létért val harcát nagyszerű képekben mutatja meg. Az élet, a való éle az, amit Daudet itt megirt. Mély meglátással, művészi kezze festi az életet, sok fölényességgel és bájos szánakozással a emberi gyarlóságon.

22753 Korvin Testv. Bpest.

BINDING SECT. DEC 1 1969

PH 3281 M6Z55 1914

Mikszath, Kalman
A sajat abrazatomrol

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 02 05 06 015 4